

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

CYRILOMETODĚJSKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

Katedra církevních dějin a církevního práva

Teologické nauky

Bc. Lukáš Prskavec

**RECEPCE KONCEPTU PAPEŽSTVÍ V DICTATUS PAPAE ŘEHOŘE VII. V
KANONICKO-PRÁVNÍCH SBÍRKÁCH V PRŮBĚHU GREGORIÁNSKÉ
REFORMY**

Diplomová práce

Vedoucí práce: Mgr. Vít Hlinka Th.D.

OLOMOUC 2018

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně a použil jsem přitom jen uvedené prameny a literaturu.

V Olomouci dne: 1. 8. 2018

Bc. Lukáš Prskavec

Na prvním místě chci poděkovat své rodině, zejména ženě Miše a dětem Nikolce a Natálce, za jejich pochopení a trpělivost, se kterou mi umožnily věnovat se sběru materiálu a psaní diplomové práce. Rovněž jim patří nezměřitelný dík i za jejich podporu v celém období mého studia. Celou dobu mi dávaly smysl, radost i povzbuzení. Dále chci poděkovat svému vedoucímu práce panu Mgr. Vítovi Hlinkovi Th.D. V průběhu celé mé práce mi byl pomocníkem v mnoha úskalích a velkou oporou mnohdy značně přesahující rámec vedoucího. Jeho rady, povzbuzení, trpělivost, věcnost a moudrost mi mnohokrát výraznou měrou pomohly při zpracovávání této mé práce. Velké poděkování chci též vyjádřit panu Mgr. Pavlu Černuškovu Ph.D. za jeho nezištnou a neocenitelnou pomoc při překládání a sestavování mnoha latinských textů. Především díky jeho lingvistickým schopnostem jsem mohl v této práci přednést mnoho latinských textů spolu s jeho českými překlady, čímž tato práce získala na své kvalitě. Dále chci též poděkovat ThLic. Mgr. Monice Menke Th.D. za její prvotní nasměrování k tématu a též za její zásadní pomoc při sbírání materiálu z katederní knihovny. Tato literatura mě provázela po celou dobu sepisování diplomové práce. Rovněž chci vyjádřit své upřímné díky doc. lic. Damiánu Němcovi, dr. a prof. JUDr. Antonínu Ignáci Hrdinovi, DrSc. za jejich velice cenný pedagogický přínos v oboru církevního práva, který jsem mohl v této práci zúročit. Také chci poděkovat všem svým přátelům, kamarádům a všem, kdo mě jakýmkoli způsobem podporovali či inspirovali během tvorby mé diplomové práce. A v neposlední řadě děkuji i všem pedagogům z Cyrilometodějské teologické fakulty v Olomouci. Během setkávání na přednáškách, seminářích a zkouškách mnohdy nezbyl dostatek příležitosti k poděkování, a tak to činím teď. Bohu díky!

OBSAH

ÚVOD	7
1. STRUČNÉ UVEDENÍ PRAMENŮ KANONICKÉHO PRÁVA V OBDOBÍ OD ŘEHOŘE I. DO ŘEHOŘE VII.	13
1.1. Řehoř I., Isidor ze Sevilly a jejich přínos papežství a právní vědě.....	13
1.1.1. Řehoř I. Veliký.....	13
1.1.2. Isidor ze Sevilly: Etymologiae.....	15
1.2. Období národně-regionálních sbírek (2. polovina 6. století – konec 7. století).....	17
1.2.1. Liber Diurnus Romanorum Pontificum.....	18
1.2.2. Collectio Hispana.....	19
1.3. Kolekce z období renesance Franského království (8. století – 1. polovina 9. století)....	22
1.3.1. Collectio Dionysio-Hadriana (Collectio Hadriana).....	23
1.3.2. Collectio Hispana.....	24
1.3.3. Collectio Dacheriana.....	24
1.3.4. Collectio Hispana Galica Augustodunensis.....	26
1.3.5. Capitula Angilramni.....	26
1.3.6. Capitularia Benedicti Levitae.....	27
1.3.7. Decretales Pseudo-Isidorianae.....	29
1.4. Sbírký z období mezi karolínskou a gregoriánskou reformou (2. polovina 9. století – počátek 11. století).....	34
1.4.1. Regino z Prümü: Libri duo de causis et disciplinis ecclesiasticis.....	35
1.4.2. Abbo z Fleury: Collectio de Quinquaginta Duobus (LII) Capitulis (Canones).....	36
1.4.3. Collectio Anselmo dedicata.....	37
1.4.4. Collectio V librorum (Liber canonum ex multis sententiis Patrum dictis defloratus).....	38
1.4.5. Burchard z Wormsu: Decretum Burchardi Wormatiensis.....	39
2. OSOBA, DÍLO A POJETÍ PAPEŽSTVÍ ŘEHOŘE VII. V DICTATUS PAPAE	41
2.1. Osoba a dílo papeže Řehoře VII.....	41
2.1.1. Před pontifikátem: Hildebrand.....	41
2.1.2. Pontifikát: Papež Řehoř VII. a jeho pojetí římské církve.....	45
2.1.3. Boj dvou autorit: Řehoř VII. a Jindřich IV.....	47
2.1.4. Hodnocení Řehořova života – závěr.....	56

2.2.	Dictatus papae jako meritum Řehořova pojetí papežského primátu.....	57
2.2.1.	Úvod do studia Dictatus papae.....	57
2.2.2.	Dictatus papae/Papežův diktát.....	62
2.2.3.	Analýza Dictatus papae.....	63
2.2.4.	Závěrečné hodnocení Dictatus papae.....	78
3.	VYBRANÉ KANONICKO-PRÁVNÍ SBÍRKY Z OBDOBÍ GREGORIÁNSKÉ REFORMY.....	80
3.1.	1074-1076: Diversorum patrum sententie (Collectio in 74 titulos digesta).....	80
3.2.	1083-1086: Collectio canonum biskupa Anselma z Luccy.....	84
3.3.	1083-1087: Collectio canonum kardinála Deusdedita.....	88
3.4.	Vliv Dictatus papae na Diversorum patrum sententie, Collectio canonum biskupa Anselma z Luccy a Collectio canonum kardinála Deusdedita.....	93
3.4.1.	Quod Romana ecclesia.....	95
3.4.2.	Quod solus Romanus.....	99
3.4.3.	Quod ille solus.....	100
3.4.4.	Quod legatus eius.....	103
3.4.5.	Quod absentes papa.....	105
3.4.6.	Quod cum excommunicatis.....	106
3.4.7.	Quod illi soli.....	109
3.4.8.	Quod solus possit.....	111
3.4.9.	Quod solius papae.....	113
3.4.10.	Quod illius solius.....	115
3.4.11.	Quod hoc unicum.....	116
3.4.12.	Quod illi liceat.....	117
3.4.13.	Quod illi liceat.....	119
3.4.14.	Quod de omni.....	122
3.4.15.	Quod ab illo.....	123
3.4.16.	Quod nulla synodus.....	125
3.4.17.	Quod nullum capitulum.....	126
3.4.18.	Quod sententia illius.....	129
3.4.19.	Quod a nemine.....	131
3.4.20.	Quod nullus audeat.....	147
3.4.21.	Quod maiores causae.....	149
3.4.22.	Quod Romana ecclesia.....	151

3.4.23.	Quod Romanus pontifex.....	152
3.4.24.	Quod illius precepto.....	153
3.4.25.	Quod absque synodali.....	156
3.4.26.	Quod catholicus non.....	157
3.4.27.	Quod a fidelitate.....	158
4.	ZÁVĚR.....	161
	PŘEHLED POUŽITÝCH ZKRATEK.....	165
	LITERATURA A PRAMENY.....	167
	ANNOTATION.....	191

Úvod

„Miloval jsem spravedlnost a nenáviděl bezpráví, proto umírám ve vyhnanství“.¹

Jak již tento citát, tak i název diplomové práce napovídá, našim hlavním tématem bude osobnost papeže Řehoře VII. a vliv jeho ideje o papežském primátu (kterou zachytil v *Dictatus papae*) na námi vybrané kanonicko-právní kolekce v průběhu gregoriánské reformy. Hlavním důvodem pro výběr tohoto tématu je autorův zájem o dějiny středověku, zvláště pak o dějiny pramenů kanonického práva. O čemž svědčí i tato práce, ve které se autor snažil věnovat tomuto tématu delší dobu intenzivním způsobem. Smysluplnost a užitečnost díla shledáváme na dvou rovinách. Na rovině osobní je toto téma pro autora příležitostí prohloubit si dosavadní znalosti jak o papeži Řehoři VII., tak i o jeho zlomovém díle *Dictatus papae*. A v neposlední řadě si autor mohl významným způsobem zdokonalit a prohloubit své znalosti v oboru kanonického práva, přesněji řečeno: v poznání dějin pramenů kanonického práva. Na obecné rovině je třeba především zdůraznit, že se jedná o velmi důležité téma jak pro církevní dějiny, tak i pro kanonické právo.

K tomuto poznatku jsme dospěli na základě našeho poznání několika současných i starších, českých i zahraničních studií, které se týkají nejen gregoriánských, popř. před- či pogregoriánských kanonicko-právních kolekcí, ale též života a díla papežů Řehoře I., Řehoře VII. a biskupa Isidora ze Sevilly. I všech ostatních témat zde zpracovaných. V této práci nás čeká nelehký úkol. Vzhledem ke skutečnosti, že literatura, zvláště edice z české provenience je omezená, byli jsme mnohokrát nuceni čerpat z literatury zahraniční. V této práci se opíráme především o francouzské, německé, anglické, italské, latinské i jiné zdroje. Za touto prací tedy stojí pečlivá četba a analýza mnoha cizojazyčných textů.

Naše práce nese název *Recepce konceptu papežství v Dictatus papae Řehoře VII. v kanonicko-právních sbírkách v průběhu gregoriánské reformy*. Tímto názvem jasně vymezujeme naše téma. V druhé kapitole se budeme zabývat životopisem papeže Řehoře VII. a jeho dílem *Dictatus papae* a v poslední kapitole budeme zkoumat ty kanonicko-právní sbírky, na něž měl Řehoř VII. zásadní osobní a myšlenkový vliv. Dříve než budeme pojednávat o Řehořovi VII. a o způsobu, jakým ovlivnil některé gregoriánské kanonicko-právní kolekce, chceme si uvést také ty osobnosti a kanonické sbírky, které formovaly myšlení a ducha Řehoře VII. Tak mnohem lépe porozumíme tomu, kde se v Řehořovi vzalo jeho osobní zaujetí pro podporu autority Apoštolského stolce a

¹ Jde o Řehořovu větu z 25. května 1085: „*Dilexi iustitiam, et odivi iniquitatem, propterea morior in exilio*“. J. M. WATTERICH (ed.), in: *Vita Gregorii P.P. VII a Paulo Benriedensi conscripta, Pontificium Romanorum qui fuerunt inde ab exeunte saeculo IX usque ad finem saeculi XIII vitae*, I, Lipsiae 1862, s. 540.

římské církve a též porozumíme základům Řehořova obsáhlého myšlenkového systému, z kterého pramení jeho reformní ideje stojící na papežském primátu. Na samotném počátku tohoto Řehořova ovlivnění nemůže stát nikdo jiný, než Řehořův životní vzor, tj. papež Řehoř I. Na faktum, že vliv Řehoře VII. neskončil při formulování poslední z námi probíraných sbírek ve třetí kapitole, poukážeme následně v samotném závěru naší práce.

V této práci si klademe šest základních otázek: *Jakou koncepci papežství zachycuje papež Řehoř VII. ve své slavné bule *Dictatus papae*? Na jakém základě Řehoř VII. dospěl k takovéto koncepci? Ovlivnila tato Řehořova koncepcí papežství nějakým způsobem kanonicko-právní sbírky v období gregoriánské reformy? Jakým způsobem? Ovlivňovala tato koncepcí papežství i další vývoj kanonického práva po sepsání poslední gregoriánské kanonicko-právní kolekce? Prostřednictvím jakých sbírek tento Řehořův vliv trval i nadále?*

Pokud jde o schéma a metodologii jednotlivých kapitol, je nutné si v první kapitole uvědomit několik věcí. *Zprv*é, v celé této práci a tedy i v této kapitole se zabýváme *problematikou papežského primátu*. V této kapitole však oproti kapitole třetí nebudeme reflektovat papežský primát v jednotlivých sbírkách. Pouze se blíže seznámíme se sbírkami, které se ve své době nějakým způsobem dotýkaly papežského primátu, popř. ovlivnily *gregoriánské kanonicko-právní kolekce*.² Prameny, které v první kapitole analyzujeme, tedy vybíráme především z toho důvodu, že *obsahují nauku o papežství* a že *mají vztah k Řehořovi I*, popř. k *Isidorovi ze Sevilly*.³ *Zadruhé* se v této kapitole budeme zabývat kanonicko-právními kolekcemi *západní*, nikoli východní církve.

2 K dějinám papežství a papežského primátu odkazujeme např. na: Erich Ludwig Eduard CASPAR, *Geschichte des Papsttums von den Anfängen bis zur Höhe der Weltherrschaft. Zweiter Band. Das Papsttum unter byzantinischer Herrschaft*, Tübingen: J. C. B. Mohr, 1933, s. 306-514, Yves-Marie HILAIRE, *Histoire de la papauté. 2000 ans de missions et de tribulations*, Paris: Éditions Talandier, 1996, s. 1-556, Thomas FRENZ, *Das Papsttum im Mittelalter*, Köln: Hermann Böhlau, 2010, s. 15-25, Klaus HERBERS, *Geschichte der Päpste in Mittelalter und Renaissance*, Stuttgart: Reclams, 2014, s. 19-34. I když toho v češtině moc nenalezneme, odkazujeme alespoň okrajově na: Josef GELMI, *Papežové. Od svatého Petra po Jana Pavla II.*, Praha: Mladá fronta, 1994, s. 7-311, Klaus SCHATZ, *Dějiny papežského primátu*, Brno: CDK, 2002, František Xaver HALAS, *Fenomén Vatikán. Idea, dějiny a současnost papežství, diplomacie Svatého stolce, České země a Vatikán*, Brno: CDK, 2004, s. 81-288.

3 K posílení papežského úřadu významnou měrou přispěli jak *Řehoř I.*, tak i *Řehoř VII.*, který propůjčil své jméno "gregoriánskému" reformnímu hnutí v jedenáctém století. Hlavním programem tohoto hnutí byl tzv. *boj proti simonii* (tj. svatokupectví), *kněžskému manželství* a *laické investituře*. Tento program našel své uplatnění i v kanonickém právu, především v tzv. "gregoriánských sbírkách", což jsou především ty italské (římské) sbírky, které pokračují v kurzu gregoriánských reforem, přičemž čerpají především z římských archivů a plédují za papežskou světovládou. I když jejich přímý význam není příliš velký (nedokázaly totiž vytlačit sbírky ze starší doby), přeci bylo veliké jejich nepřímé uplatnění, neboť mnohé z jejich textů přešlo do dalších sbírek, např. do Gratianova Dekretu. Srov.: Ovidio CAPITANI, *Immunità vescovili ed ecclesiologia in età pregregoriana e gregoriana*, *Studi medievali* 3, 1962, s. 525-575; 6, 1965, s. 196-290, Giovanni MICCOLI, *Ecclesiae primitivae forma*, *Studi medievali* 4, 1963, s. 470-498, TENTÝŽ, *Le ordinazioni simoniache nel pensiero di Gregorio VII*, *Studi medievali* 4, 1963, s. 104-135, Kathleen G. CUSHING, *Reform and the Papacy in the Eleventh Century. Spirituality and Social Change*, Manchester and New York: Manchester University Press, 2005, s. 91-138, Bernard SCHIMMELPFENING, *Il papato. Anichità, Medioevo, Rinascimento*, Roma: Viella, 2006, s. 150-170, Vojtech VLADÁR, *Pramene práva v Katolíckej cirkvi v historickom vývoji*, Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, s. 112-114, Ignác Antonín HRDINA, *Kanonické právo. Dějiny pramenů, teorie, platné právo*, Plzeň: Aleš Čeněk, 2011, s. 31. Isidor ze Sevilly měl velký vliv na kanonické právo a jeho dějiny (pozn. aut.).

Důvodem tohoto našeho rozhodnutí je mnohdy jiný *kanonicko-právní náhled na postavení papežství* ve východní a západní církvi. Důvodem sepsání této kapitoly je potřeba seznámit se se zdroji Řehořovy ideje papežského primátu, kterou deklaroval ve své slavné bule *Dictatus papae*. V této souvislosti je vhodné si uvědomit, že Řehořovy reformační myšlenky stejně jako myšlenky o papežské supremaci nejsou myšlenkami nahodilými, ale jsou plodem velice dlouhého procesu a vývoje kanonického práva a jeho *formálních pramenů*. Zvláště z nich jako z pokladu církve Řehoř VII. čerpal látku pro utvoření svých vlastních myšlenek. Nakolik bylo jeho dílo *Dictatus papae* zlomové pro následující dějiny kanonického práva, si ukážeme v následujících kapitolách této práce. *Schéma první kapitoly této práce* začneme osobou a dílem sv. Řehoře I. a sv. Isidora ze Sevilly. Následně si podle struktury líčení vývoje kanonického práva v díle *Alphonse Maria Sticklera* představíme několik menších časových údobí, ve kterých budeme postupovat od krátkého pojednání o vývoji kanonického práva v dané epoše k vytyčení si a pojednání o několika námi vybraných *kanonicko-právních sbírkách*, přičemž si vždy obecně poukážeme na jejich důležitost, popř. na jejich vztah k papežství, popř. *papežskému primátu*. Nutno dodat, že si strukturu ve výše uvedeném díle poněkud zjednodušíme tak, aby lépe odpovídala našim potřebám, přebytečné části vypustíme. Těmito kratšími obdobími, kterými se nyní budeme zabývat jsou dle *kardinála Sticklera* a nás: období Řehoře I. Velikého a Isidora ze Sevilly - období národně-regionálních sbírek (2. polovina 6. století - konec 7. století) - období renesance franského království (8. století - 1. polovina 9. století) - období mezi karolínskou a gregoriánskou reformou (2. polovina 9. století - počátek 11. století).⁴

Poté přejdeme k dalšímu tématu, kterým je *život a dílo Řehoře VII.* se zvláštním zřetelem k jeho pojetí papežství deklarované ve významném dokumentu *Dictatus papae*.⁵ Že tuto studii zařazujeme

4 Zde je nutné poukázat především na pro nás nejdůležitější období renesance franského království kdy vznikalo velké množství falzifikátů, jejichž úkolem bylo podepřít papežství a vyzdvihnout jeho vládu a moc na supremaci. Falzifikáty jsou písemnosti či zápisy, které se vydávají za něco jiného, než ve skutečnosti jsou. Jejich vznik měl praktický význam. Falzifikáty nemusely obsahovat údaje neodpovídající skutečnosti, dokonce právě naopak. Falzifikáty mnohdy stvrzovaly již dávno provozovanou praxi, kterou pouze potvrdily, zlistiňovaly pro zajištění větší bezpečnosti dosaženého stavu. Jindy mohla pomoci pozitivní či negativní interpolace (vsuvky do textu, vynechání údajů, atd.), srov.: přehledné shrnutí in: Alphonse Maria STICKLER, *Historia iuris canonici latini. Institutiones academicae. I. Historia fontium*, Torino: Augustae Taurinorum, 1950, Ivan HLAVÁČEK, Jaroslav KAŠPAR a Rostislav NOVÝ, *Vademecum pomocných věd historických*, Jinočany: Nakladatelství a vydavatelství H&H, 1994, s. 169-170, Jan URBAN, Tomáš ZAHRADNÍČEK, Eduard BURGÉT, *Dějiny a současnost. Kulturně historická revue*, 4/2009, Praha: Lidové noviny, 2009, s. 33-36.

5 Nejprve si uvedeme základní literaturu k životu a dílu Řehoře VII. o kterou jsme se sami opírali, poté si uvedeme samostatně literaturu ke studii *Dictatus papae*. Jeden z nejstarších a nejdůležitějších životopisů Řehoře VII. se nalézá v edici: Paulus BERNRIEDENSIS, *Vita Gregorii VII.*, in: ed. Johann Matthias WATTERICH, *Pontificum Romanorum, qui fuerunt inde ab exeunte saeculo IX. usque ad finem saeculi XIII., vitae ab aequalibus conscriptae*, Tom. I., Lipsiae: Sumptibus Guilhelmi Engelmanni, 1862, s. 474-545. K dalším edicím patří: Louis DUCHESNE, *Le Liber pontificalis. Texte, introduction et commentaire. Tome seconde*, Paris: Libraire des écoles Françaises d'Athènes et de Rome, du Collège de France et de l'école normale supérieure, 1891, s. 282-291, Augustin FLICHE, v edici "Les Saints": *Saint Grégoire VII*, Paris: Librairie Victor Lecoffre, 1920, TENTÝŽ v sedmém svazku edice *Histoire du Monde*, kterou řídil M. E. Cavaignac: *La chrétienté médiévale (395-1254)*, Paris: E. de Boccard, 1929, s. 281-301, popř. TENTÝŽ v VIII. Svazku edice, kterou řídí Augusto VASINA: *Storia della Chiesa* s titulem: *La*

do druhé kapitoly celé práce má snadné vysvětlení. V první kapitole totiž budeme pojednávat o vybraných kanonicko-právních sbírkách v období mezi Řehořem I. a Řehořem VII., na kterou dále (v druhé kapitole) chronologicky i tematicky navážeme pojednáním o Řehořovi VII. V souvislosti s obsahem první kapitoly této práce se na následujících stranách budeme moci zabývat kromě jiného i prameny, ze kterých Řehoř VII. vycházel ve svém myšlení a při formulování papežské autority a privilegií Apoštolského stolce v jemu přisuzovaném dokumentu *Dictatus papae*. Následně se po této kapitole chceme zabývat těmi námi vybranými kanonicko-právními kolekcemi, které byly v otázce

riforma Gregoriana e la riconquista cristiana (1057-1123), Milano: Edizioni San Paolo, 1995, s. 77-225. Další literatura vztahující se k Řehořově osobě a dílu: John William BOWDEN, *The life and pontificate of Gregory the Seventh in two volumes*, London: J. G. F. & J. Rivington, 1840, Carl MIRBT, *Die Publizistik im zeitalter Gregors VII.*, Leipzig: J. C. Hinrichs'sche Buchhandlung, 1894, Wilhelm MARTENS, *Gregors VII. Sein leben und wirken. Erster Band*, Leipzig: Verlag von Duncker & Humblot, 1894, Arnold Harris MATTHEW, *The life and Times of Hildebrand. Pope Gregory VII.*, London: Francis Griffiths, 1910, Augustin FLICHE, *Études sur la polémique religieuse a l'époque de Grégoire VII. Les Prégrégoriens*, Paris: Société Française d'imprimerie et de librairie, 1916, s. 261-342, Raffaello MORGHEN, *Gregorio VII.*, Torino: Editrice Torinese, 1945, s. 171-175, Walter ULLMANN, *The growth of papal government in the Middle Ages. A study in the ideological relation of clerical to lay power*, USA a Kanada: Routledge, 1955, s. 262-350, Friedrich KEMPF, *Die gregorianische reform (1046-1124)*, in: Hubert JEDIN, *Handbuch der Kirchengeschichte. Band III. Die mittelalterliche Kirche*, Freiburg, Basel a Wien: Herder, 1966/1985, s. 401-442, Klaus GANZER, *Das Kirchenverständnis Gregors VII.*, in: Trierer Theologische Zeitschrift 1969, Pastor Bonus 78. Jahrgang, Trier: Paulinus-Verlag Trier, 1969, s. 95-109, Colin MORRIS, *The papal monarchy. The Western Church from 1050 to 1250*, Oxford: Clarendon Press, 1989, s. 109-113, Rudolf ŘÍČAN a Amedeo MOLNÁR, *12 století církevních dějin*, 2. revidované vydání, Praha: Kalich, 1990, s. 323-324, Josef GELMI, *Papežové*, s. 93-103, Herbert Edward John COWDREY, *Pope Gregory VII. 1073-1085*, Oxford: Clarendon Press, 1998, Paul JOHNSON, *Dějiny křesťanství*, Brno: CDK a Barrister & Principal, 1999, s. 180-251, Ovidio CAPITANI, *Gregorio VII, santo*, in: Enciclopedia dei Papi, II, (2000), s. 188-212, dostupné online na: [http://www.treccani.it/enciclopedia/santo-gregorio-vii_\(Enciclopedia-dei-Papi\)](http://www.treccani.it/enciclopedia/santo-gregorio-vii_(Enciclopedia-dei-Papi)), TENTÝŽ, *Gregorio VII, papa, santo*, in: Dizionario Biografico degli Italiani - Volume 59 (2002), s. 146-160, dostupné online na: [http://www.treccani.it/enciclopedia/papa-gregorio-vii_\(Dizionario-Biografico\)](http://www.treccani.it/enciclopedia/papa-gregorio-vii_(Dizionario-Biografico)), Jacques le GOFF, Jean-Claude SCHMITT a kol., *Encyklopedie středověku*, Praha: Vyšehrad, 2002, s. 72-74, Klaus SCHATZ, *Dějiny*, s. 91-94, Glauco Maria CANTARELLA, *Il sole e la luna. La rivoluzione di Gregorio VII. papa 1073-1085*, Roma: Laterza, 2005, Thomas WOODS Jr., *How the Catholic Church Built Western Civilization*, Washington: Regnery Publishing, 2005, s. 187-202, Wim BLOCKMANS a Peter HOPPENBROUWERS, *Introduction to Medieval Europe 300-1550*, London and New York: Routledge Taylor & Francis Group, 2007, s. 128-152, Gerd ALTHOFF, *Selig sind, die Verfolgung ausüben. Päpste und Gewalt im Hochmittelalter*, Darmstadt: WBG, 2013, s. 39-54, Uta-Renate BLUMENTHAL, in: *Encyklopaedia Britannica (online)*, dostupné na: <http://www.britannica.com/biography/Saint-Gregory-VII>. Ze strany gregoriánských reformátorů se o Řehořovi zmiňuje či za něj jakožto za právoplatného nástupce na Apoštolském stolci bojuje například: Sancti Anselmi LUCENSIS episcopi, jehož spis *Contra Guibertum Antipapam pro defensione Gregorii VII legitimi pontificis Romani. Libri duo* nalezneme v edici PL 149, col. 445-475, popř. lze toto dílo nalézt v edici: ed. Henrico CANISIO, *Antiquae lectionis, Tomus VI. et ultimus*, Ingolstadii: Ederiana apud Andream Angermarium, 1604, s. 202-234, či Bonizio ZE SUTRI, jehož spis *Liber ad amicum* nalezneme v edici MGH, *Ldl, Tomus I.*, Hannoverae: Impensis Bibliopolii Hahniani, 1891, s. 568-620. O střetu Řehoře VII. s Jindřichem IV. viz: Tilman STRUVE, *Gregor VII. und Heinrich IV. Stationen einer Auseinandersetzung*, in: *Studi Gregoriani*, XIV, Roma: Las, 1992, s. 29-60. K *Dictatus papae* a k Řehořovu registru písemností, jehož je *Dictatus papae* součástí poukazujeme především na edici: *Das Register Gregors VII. Buch I-IV*, ed. Erich CASPAR, Berlin: Weidmannsche Buchhandlung, 1920, s. 201-208. Výběr některých dokumentů v anglickém překladu lze nalézt in: Ephraim EMERTON, *The Correspondence of Pope Gregory VII. Selected Letters from the Register*, New York a London: W. W. Norton & Company, 1960. Studie k Řehořovu *Dictatus papae* a k jeho registru písemností, ve kterém je *Dictatus papae* obsaženo: Félix Rocquain de COURTEMBLAY, *Quelques mots sur les "Dictatus papae"*, in: BEC, Tome 33, 1872, s. 378-385, Samuel LÖWENFELD, *Der Dictatus papae Gregors VII. und eine Uebersetzung desselben im XII. Jahrhundert*, in: NA, 16, 1891, s. 193-202, Ernst SACKUR, *Der Dictatus papae und die Canonsammlung des Deusdedit*, in: NA, 18, 1893, s. 137-153, Erich CASPAR, *Studien zum Register Gregors VII.*, in: NA, 38, 1913, s. 143-226, Richard KOEBNER, *Der Dictatus papae. Ein historischer Erklärungsversuch*, in: *Kritische Beiträge zur Geschichte des Mittelalters. Festschrift für Robert Holtzmann*, in: *Historische Studien*, 238, Berlin: Verlag Dr. Emil Ebering, 1933, s. 64-92, Percy Ernst

papežské supremace ovlivněny myšlenkovým pojetím papežství Řehoře VII. V této a v následující kapitole si tak budeme moci jasně demonstrovat, jaký vliv měly předchozí kanonicko-právní kolekce na život a dílo Řehoře VII. (jehož součástí *Dictatus papae* je) a na druhé straně, jaký vliv měly tyto kolekce prostřednictvím Řehořova Diktátu a prostřednictvím jeho osobní inovace na vznik následujících kanonicko-právních sbírek. Pro lepší přehlednost si celou tuto kapitolu rozdělíme na dva hlavní úseky, tj. na studii o osobě a díle Řehoře VII. A na samostatné pojednání o *Dictatus papae*. Každá z těchto dvou podkapitol se následně bude skládat z dalších menších částí, které si uvedeme na následujících stranách.

V poslední a stěžejní kapitole celé této naší práce se chceme zabývat námi *vybranými kanonicko-právními sbírkami z období gregoriánské reformy*.⁶ Tyto sbírky jsme vybrali vzhledem k naší potřebě poukázat na vliv Řehořovy ideje (tak, jak ji deklaroval ve svém významném dokumentu *Dictatus papae*) o primátu Apoštolského stolce a římské církve, které dané sbírky zvláště zachycují.⁷ V této kapitole chceme poukázat na to, jaký vliv měla Řehořova idea o papežství a římské církvi na tvorbu kanonicko-právních sbírek v období Řehořova života, pontifikátu a v nejbližších letech po jeho smrti. Pro lepší přehlednost si celou tuto kapitolu rozdělíme na *čtyři úseky*, ve kterých postupně pojednáme o *reáliích námi výše uvedených kanonicko-právních sbírek*

SCHRAMM, *Sacerdotium und Regnum im Austausch ihrer vorrechte. Eine Skizze der Entwicklung zur Beleuchtung des "Dictatus papae" Gregors VII.*, in: Studi Gregoriani, raccolti da G. B. Borino, II, Roma: Abbazia di San Paolo di Roma, 1947, s. 403-457, Johanna AUTENRIETH, *Der bisher unbekannte Schluß des Briefes Gregors VII. an Mathilde von Tuscan vom 16. Februar 1074 (Reg. I, 47)*, in: DA, 13, 1957, s. 534-538, Rudolf SCHIEFFER, *Tomus Gregorii papae. Bemerkungen zur Diskussion um das Register Gregors VII.*, Archiv für Diplomatik, 17, 1971, s. 169-184, Hubert MORDEK, *Proprie auctoritates apostolice sedis. Ein zweiter Dictatus papae Gregors VII.?*, in: DA, 28, 1972, s. 105-132, TENTÝŽ, *Dictatus papae e proprie auctoritates apostolice sedis. Intorno all'idea del primato pontificio di Gregorio VII.*, in: Rivista di storia della Chiesa in Italia, Anno XXVIII, n. 1, Gennaio-Giugno 1974, Roma: Herder editrice e libreria, 1974, s. 1-22, Friedrich KEMPF, *Ein zweiter Dictatus papae?. Ein Beitrag zum Depositionsanspruch Gregors VII.*, in: Archivum historiae Pontificae, 13, Romae: Pontificia Universitas Gregoriana, Facultas historiae ecclesiasticae, 1975, s. 119-139, Hartmut HOFFMANN, *Zum Register und zu den Briefen Papst Gregors VII.*, in: DA, 32, 1976, s. 86-130, Horst FUHRMANN, *Quod catholicus non habeatur, qui non concordat Romanae ecclesiae. Randnotizen zum Dictatus papae*, in: Festschrift für Helmut Beumann zum 65. Geburtstag, cur. Kurt-Ulrich JÄSCHKE und Reinhard WENSKUS, Sigmaringen: Jan Thorbecke Verlag KG, 1977, s. 263-287, Hans-Eberhard HILPERT, *Zu den Rubriken im Register Gregors VII. (Reg. Vat. 2)*, in: DA, 40, 1984, s. 606-611, Myron WOJTOWYTSCZ, *Proprie auctoritates apostolice sedis. Bemerkungen zu einer bisher unbeachteten Überlieferung*, in: DA, 40, 1984, s. 612-621, Isidoro SOFFIETTI, *Ancora alcune osservazioni sul Dictatus papae suggerite dai manoscritti della Biblioteca Nazionale di Torino D IV 33 e D V 19*, in: Honos alit artes. Studi per il settantesimo compleanno di Mario Ascheri. La formazione del diritto comune, cur. di Paola MAFFEI e Gian Maria VARANINI, Firenze: Firenze University Press, 2014, s. 417-423.

6 Pro svůj celkový obsah, charakter, vztah k ideji primátu papeže a římské církve a pro svou přehlednost a metodiku nás zajímají tyto sbírky: *Diversorum patrum sententiae* (též známá jako *Collectio in LXXIV titulos digesta*), *Collectio canonum* biskupa Anselma z Luccy a *Collectio canonum* kardinála Deusdedita (pozn. aut.).

7 Oproti tomu ostatní gregoriánské kanonicko-právní sbírky (jako jsou například *Breviarium* kardinála Attona, *Liber de vita christiana* biskupa Bonizia ze Sutri, *Collectio Britannica* neznámého autora a další), i když se částečně věnují i papežskému primátu (zvláště čtvrtá kniha biskupa Bonizia, která výslovně deklaruje výhradní a výjimečné postavení římské církve), nijak ani nečerpají z textů samotného Řehoře VII., ani se nevztahují k jeho proslulému Diktátu, narozdíl od těch sbírek, jimž budeme na následujících stranách věnovat patřičnou pozornost. Během našeho zabývání se těmito sbírkami budeme postupně zjišťovat, že právě osoba a vliv Řehoře VII. je pojátkem, které se prolíná jako červená nit těmito třemi sbírkami. (pozn. aut.). Ke čtvrté knize *Liber de vita christiana* biskupa Bonizia viz: BONIZO, *Liber de vita christiana*, in: ed. Ernst PERELS, Hildesheim: Weidmannsche Verlagsbuchhandlung, 1998, s. 111-174.

(první tři části), přičemž ve čtvrté a poslední části této kapitoly se budeme zabývat *vlivem Řehořových idejí o primátu římské církve a Apoštolského stolce* mezi jeho *Dictatus papae* a jednotlivými sbírkami. Zde budeme pracovat komparativní metodou, když si budeme v jednotlivých sloupcích porovnávat různé texty, které budeme porovnávat napříč námi vybranými sbírkami. V jednom ze sloupců nalezneme i náš český překlad. Jednotlivými sbírkami se v prvních třech částech této kapitoly budeme zabývat systematicky, dle jejich *chronologického pořadí*, přičemž nejprve pojednáme o sbírce *Diversorum patrum sententie*.

Na závěr celé této naší práce si krátce všechny naše poznatky shrneme.

1. Stručné uvedení pramenů kanonického práva v období od Řehoře I. do Řehoře VII.

Nyní se již budeme systematicky zabývat prameny kanonického práva, které formovaly jak myšlenkový systém, tak i celý život papeže Řehoře VII.

1.1. Řehoř I., Isidor ze Sevilly a jejich přínos papežství a právní vědě

1.1.1. Řehoř I. Veliký

Řehoř I. Veliký se narodil kolem roku 540. Pocházel ze staré římské senátorské rodiny, ze které pocházeli i papežové *Felix III.* a *Agapetus I.* Dostalo se mu kvalitního vzdělání a již kolem roku 572-573 vykonával úřad římského prefekta.⁸ Po smrti svého otce Gordiana se vzdal světské kariéry a žil jako přísný asketa v mnišské osamělosti. Rodový palác v Římě přeměnil v klášter, zasvětil ho sv. Ondřeji a založil i několik dalších klášterů na zděděných statcích na Sicílii. Po roce 579 ho papež *Pelagius II.* poslal jako svého *apokrisáře* (zástupce) do Konstantinopole a Řehoř tam byl až do roku 585. Poté se vrátil do svého kláštera sv. Ondřeje a tam pobýval až do roku 590, kdy se po Pelagiovi II. stal i přes svůj nesouhlas jeho nástupcem. Byl prvním mnichem v historii, který se stal papežem. I když sám sebe jako první papež v historii označoval titulem "*servus servorum Dei*" (služebník služebníků Božích), historie mu přesto připsala přívlastek "*Veliký*", protože jeho čtrnáctiletý pontifikát dosáhl opravdu nebývalých výsledků.⁹ Tím, že Řehoř obratně organizoval

8 Úřad římského prefekta byl úřadem vysoce postaveného římského úředníka (pozn. aut.). K Řehořovi I. Velikému, jeho životě a dílu viz: Jeffrey RICHARDS, *Consul of God. The life and times of Gregory the Great*, London: Routledge and Kegan Paul, 1980, Robert GODDING, *Bibliografia di Gregorio Magno (1890-1989)*, Roma: Citta Nuova Editrice, 1990, Salvatore VACCA, *Prima sedes a nemine iudicatur. Genesi e sviluppo storico dell'assioma fino al Decreto di Graziano*, Roma: Editrice Pontificia universita Gregoriana, 1993, s. 79-83, Sofia Boesch GAJANO, *Gregorio I. Santo*, in: Enciclopedia dei Papi, 2000 na internetových stránkách: <http://www.treccani.it/enciclopedia/santo-gregorio-i> (Enciclopedia-dei-Papi)/. Edice jeho děl je v PL 75-79. Dále k jednotlivým částem Řehořova života a díla: James BARMBY, *Gregory the Great*, London: Society for promoting Christian knowledge. New York: Pott, Young & CO., 1879, Frederick Homes DUDDEN, *Gregory the Great. His place in history and thought, I-II*, London: Longmans, Green and Co., 1905, Pierre BATIFFOL, *Saint Grégoire le Grand, Deuxième Edition*, Paris: Librairie Lecoffre, 1928, Robert MARKUS, *Gregory the Great and his world*, Cambridge: Cambridge University Press, 1997, Silke FLORYSZCZAK, *Die Regula Pastoralis Gregors des Grossen. Studien zu Text, kirchenpolitischer Bedeutung und Rezeption in der Karolingerzeit*, Tübingen: Mohr Siebeck, 2005.

9 Řehořův titul "*servus servorum dei*" dle našeho názoru velmi dobře ilustruje hloubku jeho vnitřní spirituality, jeho touhu být pokorným služebníkem Božím. Svědčí o tom i jeho přijetí úlohy církve jako služebnice lidu a přijetí úlohy římského pontifika jakožto nejvyššího služebníka církve. Řehoř skutečně nebyl pontifikem ve smyslu toho, kdo má "nejvyšší moc", ale pontifikem, který má za nejvyšší úkol "sloužit církvi a skrze ni lidem". Tuto svou introspekci dokazoval prakticky svou láskou a službou bližnímu vždy a za všech okolností. Na rovině teoretické pak svou spiritualitu projevoval obsahem svých spisů, které nejsou psány právníckou dikcí, ale jsou zcela naplněny

svůj a církevní pozemkový majetek (*patrimonium Petri*), zvyšoval mimořádně nejen svůj, ale i církevní výnos.¹⁰ Z něj pak pomáhal obyvatelstvu, které bylo kvůli stěhování národů a vpádům Germánů uvrženo do existenciální bídy. Protože v Itálii v té době řádil hladomor a epidemie, učinil Řehoř I. pro italské obyvatelstvo vše co bylo v jeho silách, aby lidem pomohl. Dal rozdávat obilí, chránil rolníky před vykořisťováním a převzal také vojenskou a politickou ochranu města i venkova. V letech 592 a 593 se mu podařilo mírovým jednáním odvrátit Langobardy od obléhání Říma. To byly aktivity, díky kterým byl italskými obyvateli považován za jejich ochránce a úřadu papeže se tak dostalo nemalého posílení. Velice významnou byla jeho orientace na Západ. Vybudoval dobré vztahy k franské dynastii, věnoval se pokřesťanštění Anglosasů a horlivě se snažil, aby se Vizigóti odvrátili od ariánství. Dále se snažil, aby se západogótská církev spojila s církví římskou. Rovněž se pečlivě postaral o přechod Langobardů ke katolickému vyznání, v čemž ho podporovala královna Theodelinda. Byl úspěšný i v odstranění schizmatu mezi milánskou a římskou církví, jež existovalo od sporu o tři kapitoly.¹¹ Tím položil základy k novému církevnímu vývoji v horní Itálii. Všechny jeho aktivity a úspěchy vytvořili pro něj a pro papežství dosud nebývalé vedoucí postavení na Západě. Nadto Řehoř také zavedl nové správní orgány (např. *notáře* a *defenzory*), díky čemuž položil základ papežské kanceláře a finanční správy. Na tomto Řehorově počínu bylo zajímavé, že některé z těchto funkcí překračovaly čistě církevní rovinu. Papežští úředníci začali nahrazovat a vytlačovat úředníky císařské a papež se stal hlavním administrátorem oblasti celého *římského dukátu*, tj. okolí Říma (dnešní Lazio), čímž se pozice papežství stala určující. Řehořův pontifikát měl však význam i pro vnitřní život církve. Jednak reformoval mešní liturgii (vytvořil tzv. *Sacramentarium Gregorianum*) a byl autorem mnoha vylepšení hudební vědy a notového záznamu. Jednak a to je pro nás mnohem důležitější, reformoval klérus a k tomuto účelu napsal hned na počátku svého pontifikátu dílo *Liber regulae pastoralis*.¹² Kromě tohoto díla sepsal i mnoho jiných spisů.¹³ Velice důležitými se pro naše studium stávají jeho listy, kterých se zachovalo 1536, z nichž některé se uchovaly přímo v některých kanonicko-právních sbírkách, jak si ukážeme později. V této souvislosti je možné uvést, že Řehoř I. měl velký vliv na Řehoře VII. Řehoř VII. se

Řehořovou spiritualitou. Z této spirituality, konkrétně ze zájmu o lidi, o církve a ze svého nasazení za Boží věc plynou i jeho zásluhy o vedoucí postavení římské církve a papežství na Západě. Celkově lze shrnout, že Řehoř I. o supremaci papežství "teoreticky nepojednával", on na supremaci "prakticky pracoval". To je i důvodem, proč v jeho textech nenajdeme pojednání o papežské supremaci (pozn. aut.).

10 K problematice administrace majetku a vlivu samotného Řehoře I. srov.: Girolamo ARNALDI, *Le origino dello Stato Pontificio della Chiesa*, Torino: UTET, 1984, s. 29-55.

11 Jako "*spor o tři kapitoly*" nazýváme jednu z prvních trinitárních herezí, která se zabývala vztahem božské a lidské přirozenosti v Kristu. (pozn. aut.).

12 Český překlad díla *Liber regulae pastoralis* vyšel v edičním překladu Klementa KUFFNERA in: Řehoř VELIKÝ, *Kniha o správě pastýřské jakož i Pavla Diakona, mnicha Cassinského, Život sv. Řehoře Vel.*, Praha: Dědictví sv. Prokopa, 1909.

13 R. A. Markus ve své knize vyjmenovává sedm konkrétních děl: Registrum (tj. jeho listy), Moralia in Job, Liber regulae pastoralis, Dialogy, Homilie na evangelia, Homilie na Ezechiáše, kantika a komentáře k nim. Viz: Robert MARKUS, *Gregory*, s. 14-16.

totiž ke svému předchůdci vždy hlásil a není bez zajímavosti, že své jméno "Řehoř" přijal právě na počest tohoto svého velkého předchůdce v papežském úřadě. Spolu se svatým Ambrožem, Augustinem a Jeronýmem patří Řehoř Veliký ke čtyřem *latinským církevním otcům* a od roku 1295 také mezi *církevní učitele*.¹⁴

1.1.2. Isidor ze Sevilly: *Etymologiae*

Isidor ze Sevilly je považován za posledního církevního otce západní církve.¹⁵ Mnozí ho považují za učitele Španělska. Tento významný muž se narodil kolem roku 560 v Cartageně a zemřel 4. dubna 636 v Seville. Byl slavným encyklopedickým učencem, posledním autorem latinské patristické literatury a jedním z nejproduktivnějších a nejvlivnějších autorů raného středověku. Roku 1598 jej papež Klement VIII. kanonizoval a roku 1722 ho papež Benedikt XIII. deklaroval za učitele církve. Jako mladý muž byl studentem v katedrální škole a po smrti svého bratra Leandra se stal kolem roku 600/601 jeho nástupcem v biskupském úřadě v Seville. Snažil se o záchranu latinské kultury a vzdělanosti. Roku 619 svolal do Sevilly synodu, na které se řešilo ariánství Gótů. Dále se pod jeho pověřením konala roku 633 synoda v Toledo. Na této synodě došlo k důležitému odmítnutí podřízení církve panovníkovi, tj. k odmítnutí césaropapismu. Na druhé straně však synoda požadovala povinnou loajalitu církve vůči panovníkovi. Isidor se na synodě jako velmi vzdělaný člověk zasadil o vydání dekretu, který uložil biskupům za povinnost zakládat školy, starat se o vzdělání kněží a mimo jiných vědních disciplín doporučil kněžím i *výuku právních věd*. Po gótské nadvládě byly na Pyrenejském poloostrově, na kterém Isidor žil zdevastovány staré, klasické kulturní a vzdělávací instituce a proto jádro celé Isidorovy činnosti tkvělo v podpoře klášterů a klášterního vzdělávání, stejně jako záchrana klasické vědy vůbec. K záchraně tehdejšího

14 Edici Řehořových listů lze nalézt in: Paulus EWALD a Ludovicus Moritz HARTMANN (ed.), *Gregorii I Papae Registrum epistolarum. Tomus I-II. Libri I-XIV cum indicibus et praefatione*, Berolini apud Weidmannos: 1809 a 1891, Dále k naší problematice: Rudolf FISCHER-WOLLPERT, *Malý teologický slovník. Přehled papežů*, Praha: Zvon - České katolické nakladatelství, 1995, s. 189-190, Claudio RENDINA, *Příběhy papežů. Dějiny a tajemství. Životopisy 265 římských papežů*, Praha: Volvox Globator, 2005, s. 117-123, BENEDIKT XVI., *Velké postavy středověké církve*, Kostelní Vydří: KNA, 2011, s. 41-46, Drahomír SUCHÁNEK a Václav DRŠKA, *Církevní dějiny. Antika a středověk*, Praha: Grada Publishing, 2013, s. 128.

15 K Isidorovi ze Sevilly a jeho dílu viz: Rosa Maria Herrera GARCIA, *Antropología isidoriana. Estudio filológico de homo y su campo semántico*, článek k dispozici v rámci projektu Academia.edu na internetových stránkách: https://www.academia.edu/25637778/Antropología_isidoriana._Estudio_filológico_de_homo_y_su_campo_semántico. Dále: Rosa Maria Herrera GARCIA, *Concepto de religión y superstición en las Etimologías de san Isidoro de Sevilla* na internetových stránkách: https://www.academia.edu/25637883/Concepto_de_religión_y_superstición_en_las_Etimologías_de_san_Isidoro_de_Sevilla, Hans-Joachim DIESNER, *Isidor von Sevilla und das westgotische Spanien*, Berlin: Akademie-Verlag, 1977, Albert BAT-SHEVA, *Isidore of Seville. His attitude towards Judaism and His impact on Early Medieval Canon law*, in: *The Jewish Quarterly Review*, vol. 80, no. 3/4, 1990, s. 207-220, Isidor ze SEVILLY, *Etymologiae I-XX*, Praha: Oikúmené, 1998-2010, Edice Isidorových spisů: S. Isidori HISPALENSIS episcopi, *Opera omnia I-VII*, 1797-1803.

vědění velkou měrou přispěl mnoha svými spisy jako např. dílem *De natura rerum*, *Sentencemi*, *Dějiny Gótiů, Vandalů a Suébů* a především svým dílem *Etymologiae* nebo též *Origenes*. Dvacet knih tohoto velkolepého díla představuje encyklopedii lidského poznání. Titul tohoto díla se vysvětluje tak, že uspořádání věcí a poznatky o jejich podstatě vycházejí podle osvědčeného Platónova způsobu z etymologie. O tom jaký vliv měl nejen tento spis, ale Isidorovy spisy a jeho synodální činnost obecně nám svědčí jeho přijetí do mnoha různých kanonických sbírek od Isidorových dob až do Gratiána, který do své sbírky převzal celou pátou knihu Etymologií.¹⁶ Témata všech dvaceti knih jsou: gramatika, rétorika a dialektika, matematika, lékařství, *nauka o zákonu a právu*, o rozdělení času, o církevních spisech a obecně o knihách, o Bohu, o andělech, o biblických postavách, o kléru a věřících, o církvi, sektách a filosofických školách, o jazycích (o hebrejštině, latině a řečtině), o člověku a o částech lidského těla, o zvířatech, o světě a jeho částech, o zemi a jejích částech, o státech, městě a venkově, o nerostech, o zemědělství a zahradnictví, o válkách, zbraních a turnajích, o lodích, architektuře a oděvech, o kuchyni, předmětech denní potřeby a nábytku. Pro nás a pro náš výzkum je nejdůležitější *pátá kniha* jeho *Etymologií*, ve které se kromě jiných témat zabývá obecně i *právní vědou*. Zde se zabývá mnoha obecnými tématy právní vědy jako např.: tvůrci zákona, Božími a lidskými zákony, právem přirozeným, občanským, mezinárodním, vojenským a veřejným, obecně zákony, právními spory, svědky, atd. Celkově se v této páté knize zabývá třemi druhy práva: právem přirozeným, občanským a národním. Jeho zdrojem jsou autoři římského práva: Paulus, Galus, Saluste a další. Dále využívá Justiniánova Kodexu, Digest a Institucí. Dále používá Ulpiánovy spisy, Augustinovo dílo "De civitate Dei" a snad některý z Ciceronových spisů. Rovněž využívá i lex romanum visigothorum a lex romanum.¹⁷ Etymologie sloužily jako učebnice ve školách. Je v nich obsažena nauka tzv. *septem artes liberales*, tj. sedmi svobodných umění, což byl systém vzdělávání, který byl poplatný pro celý středověk. Protože se na *Etymologiae* odvolávalo v průběhu celého středověku mnoho autorů a učenců, např.

16 O Isidorově vlivu na kanonické sbírky nás informuje: Dom Paul SÉJOURNÉ, *Saint Isidore de Séville. Son rôle dans l'histoire du droit canonique*, Paris: Gabriel Beauchesne, 1929, s. 265-485. Zde se dozvíme, že Isidor měl svými spisy a synodními dekrety tak velký vliv na sbírku *Collectio Hispana*, že je mu prakticky připisována. Dále velkou měrou ovlivnil *Pseudo-isidorské dekretálie* (tato sbírka obsahuje výňatky z III. toledské synody a citace z Isidorových spisů: Allegoriae, Differentiae, Epistola ad Massonem, část sedmé knihy Etymologií, větší část druhé knihy De officiis ecclesiasticis, části Sententií a Synonym). Tato sbírka po něm rovněž nese i jeho jméno. Dále Isidor ovlivnil *Dionysio-Hadrianu* (tato sbírka obsahuje výňatky z Isidorových spisů: De ecclesia, De religione, De fide a De nominibus Dei z Etymologií a např. sbírku De officiis ecclesiasticis), *Dacherianu* (tato sbírka obsahuje např. ty synodní dokumenty, jejichž synodám předsedal právě Isidor), *Hispanu Gallicu* (obsahuje kánony III. toledské synody). Z pozdějších, předgregoriánských sbírek využívá Isidorových spisů, popř. synodních dokumentů sbírky: *Anselmo dedicata*, *sbírka Reginona z Prüm*, *sbírka Abba z Fleury* (tato kniha cituje např. třetí kapitolu páté knihy Etymologií). *Burchardova sbírka* obsahuje sedm citací z Isidorových Sententií, výňatky z Etymologií a některé dekrety z I. toledské synody. *Ivo ze Charteru* cituje některé texty z II. toledské synody, které Isidor předsedal. Z gregoriánských autorů cituje Isidora například *Bonizio ze Sutri* (jeho sbírka *Liber de vita christiana* obsahuje například výňatky z Etymologií a toledské synodální dekrety). A nakonec *Gratián* převzal do svého *Dekretu* celou pátou knihu Isidorových Etymologií a převzal taktéž i synodální dokumenty.

17 Srov.: Dom Paul SÉJOURNÉ, *Saint*, s. 61-71.

Tomáš Akvinský či Gratián, není divu, že se toto dílo zachovalo ve stovkách rukopisů. Nyní již však přejdeme k období, kdy vznikaly různé *národně-regionální sbírky*, tj. k období od poloviny šestého do konce sedmého století.¹⁸

1.2. Období národně-regionálních sbírek (2. polovina 6. století - konec 7. století)

Pro toto období byla příznačná veliká rozštěpenost germánského obyvatelstva na mnoho vedle sebe koexistujících germánských kmenů, jejichž náboženstvím bylo původně ariánství, později díky Chlodvíkovi např. u Franků křesťanství.¹⁹ Každý z těchto kmenů měl rozdílnou politiku, právní řád i prameny práva a každý z těchto právních pramenů měl svůj vlastní, specifický charakter. Protože mezi těmito různými germánskými kmeny žilo mnoho původních římských obyvatel, sestavovali germáni jak vlastní, originální zákoníky, tzv. *barbarské zákoníky*, tak pro potřeby církevní a pro potřeby římských poddaných sestavovali tzv. *římské zákony barbarů*, jejichž zdrojem bylo starobylé, římské právo.²⁰ Katolická církev se zformovala na jednotlivé zemské, tj. státní církve,

18 Isidor ze SEVILLY, *Etymologiae V. Etymologie V*, Praha: OIKOYMENH, 2003, s. 50-109. Dom Paul SÉJOURNÉ, *Saint*.

19 Těchto kmenů bylo nepřehledné množství. Pro katolickou církev se stali nejdůležitějším kmenem Frankové. K tomuto kmeni a jejich dějinám viz: Řehoř z TOURSU, *O boji králů a údelu spravedlivých. Kronika Franků. Dějiny v deseti knihách*, Praha: Odeon, 1986, Edward JAMES, *Frankové*, Praha: Nakladatelství Lidové noviny (NLN), 1997, Jarmila BEDNÁŘIKOVÁ, *Frankové a Evropa*, Praha: Vyšehrad, 2009, Václav DRŠKA, *Divisiones regni francorum. Královská moc a říšské elity franské říše do vzniku císařství*, Ústí nad Labem: Univerzita Jana Evangelisty Purkyně, 2011, Drahomír SUCHÁNEK a Václav DRŠKA, *Církevní*, s. 111-115, Bernhard JUSSEN, *Die Franken. Geschichte, Gesellschaft, Kultur*, München: Beck, 2014. U franského krále Chlodvíka odkazujeme na: Danuta SHANZER, *Dating the baptism of Clovis. The bishop of Vienne vs the bishop of Tours*, in: *Early Medieval Europe*, vol. 7, n. 1, Mars 1998, s. 29-57, Václav DRŠKA, *Collatio episcoporum - Krieg mit Chlodwig oder den Franken?*, in: *Prague Papers on the History of International Relations*, roč. 11, 2007, s. 9-20, TENTÝŽ, *Le baptême de Clovis. imitatio imperii?. La stratégie politique des élites ecclésiastiques gauloises au tournant de l'Antiquité et du Moyen Âge*, in: Aleš SKŘIVAN, Arnold SUPPAN, *Prague Papers on the History of International Relations*, Prague: Institute of World History, 2009, s. 9-27.

20 Je dobré si povšimnout, jak se v celém germánském právním řádu mísí aspekty germánského, římského a kanonického práva, jak je to patrné např. na některých anglosaských zákonících, ve kterých vystupuje značný vliv křesťanské ortodoxie a práva. Rovněž si lze povšimnout blízkosti kanonického práva s právem římským, které kanonické právo hojně recipovalo, takže platilo: *Ecclesia vivit lege Romana* (Církev žije římským právem). Viz: Stanislav BALÍK a Stanislav BALÍK ml., *Právní dějiny evropských zemí a USA. Stručný nástin*, Plzeň: Aleš Čeněk, 2010, s. 71-76, Ignác Antonín HRDINA, *Kanonické*, s. 21. Některé z barbarských zákoníků vyšly úsilím členů projektu Monumenta Germaniae Historica (dále MGH): Gustav Friedrich HAENEL, *Lex Romana Visigothorum*, Lipsiae: 1849, Georg Heinrich PERTZ (ed.), *Leges Alamannorum, Leges Baiuvariorum, Leges Burgundionum, Lex Frisionum*, Hannoverae: Impensis Bibliopolii Hahniani, 1863, TENTÝŽ, *Leges Langobardorum*, Hannoverae: Impensis Bibliopolii Hahniani, 1868, TENTÝŽ, *Leges Saxonum. Lex Thuringorum. Edictum Theoderici regis. Remedii Curiensis episcopi capitula. Lex Ribuariorum. Lex Francorum Chamavorum. Lex Romana Raetica Curiensis*, Hannoverae: Impensis Bibliopolii Hahniani, 1875-1889, Rudolfus de SALIS (ed.), *Leges Burgundionum*, Hannoverae: Impensis Bibliopolii Hahniani, 1892, Karolus ZEUMER (ed.), *Leges Visigothorum*, Hannoverae et Lipsiae: Impensis Bibliopolii Hahniani, 1902, Ernestus Liber Baro de SCHWIND (ed.), *Leges Baiuvariorum*, Hannoverae: Impensis Bibliopolii Hahniani, 1926, Ludovicus Franz BEYERLE und Rudolf BUCHNER (ed.), *Lex Ribuariorum*, Hannoverae: Impensis Bibliopolii Hahniani, 1954, Karl August ECKHARDT (ed.), *Pactus legis Salicae*, Hannoverae: Impensis Bibliopolii Hahniani, 1962, TENTÝŽ (ed.), *Lex Salica*, Hannoverae: Impensis Bibliopolii Hahniani, 1969, Karolus LEHMANN a Karolus Augustus ECKHARDT (ed.), *Leges Alamannorum*, Hannoverae: Impensis Bibliopolii Hahniani, 1966.

kteří mezi sebou měly jen minimální vztahy. Ve spojitosti s velkou roztržičností Germánie a Galie na množství jednotlivých germánských národů neslo kanonické právo v tomto období rysy *partikularity*, tzn., že *platnost, účinnost a působnost* vzniklých kanonicko-právních norem, popř. jejich sbírek *de facto* nepřekračovaly územní hranice daného germánského kmene, ve kterém daná právní norma či kanonicko-právní sbírka vznikla. Důvodem kanonicko-právní normotvorby v této době byla akutní potřeba dobrého uspořádání církevní hierarchie a životní ortopraxe i ortodoxie těch křesťanů, kteří mezi těmito kmeny žili. Díky neustále probíhající právní normotvorbě v této době mohli být obyvatelé germánských národů po své konverzi vychováni v křesťanství a v křesťanském právu. Avšak nešťastným důsledkem malé komunikace mezi jednotlivými zemskými církvemi docházelo k jejich postupnému odcizování a k rozdílu mezi kanonicko-právními normami a potažmo sbírkami. Právní řady germánských kmenů se skládaly, jak jsme si již uvedli ze starobylého, tj. římského *univerzálního* práva a z práva nového, *partikulárního*, vesměs povahy keltské a germánské a do tohoto univerzálně-partikulárního práva se mísily prvky práva *kanonického*. Na právní sbírky, které vznikly v této době navázali později Frankové. Nyní se již začneme zabývat jednotlivými sbírkami této epochy z různých proveniencí, přičemž celý náš výzkum zahájíme v Itálii.²¹

1.2.1. Liber Diurnus Romanorum Pontificum

V Itálii se ponejvíce studovala a doplňovala sbírka dřívějšího data, tzv. *Dionysiana*.²² Vytvářely

21 Vratislav BUŠEK, *Učebnice dějin práva církevního I.*, Praha: Všehrad, 1946, s. 58-59, Stanislav BALÍK a Stanislav BALÍK ml., *Právní*, s. 71-76, Ignác Antonín HRDINA, *Kanonické*, s. 21-26, Drahomír SUCHÁNEK a Václav DRŠKA, *Církevní*, s. 94-102.

22 *Dionysiana* je sbírkou z přelomu 5./6. století, kterou sepsal skytský mnich *Dionysius Exiguus*. Obsahem této sbírky jsou Apoštolské kánony, koncily a synody (Nicea, Ankyra, Sardika, Neocesareja, Antiochie, Laodicea, Efez, Chalkedon, Konstantinopol, Kartágo), papežské listy od papeže Siricia (384) do Anastasia II. (496-498) a tzv. *Regula Gangrensis*. *Dionysius* všechny tyto prameny překládal z řečtiny do latiny. Tyto texty jsou autentické. Celá sbírka odpovídá na diecézní potřeby doby. *Dionysius* chtěl usmířit východní a západní církev. *Vyzdvihl supremaci Říma*. Pokud jde o dogmatické učení obecně, *Dionysius* zdůraznil neporušitelnost nicejských kánonů a dal si péči, aby nereprodukoval čtyři formy vyznání víry z Antiochie, která obvinila nauku nicejského koncilu za sabelliánskou. *Snažil se prokázat nadřazenost Říma*. Reprodukoval šestý kánon nicejského koncilu a potvrdil prvenství Alexandrie a Antiochie ve východní církvi po vzoru římské církve na západě. Také reprodukoval třetí kánon konstantinopolského koncilu o ustanovení Alexandrie, Antiochie, Efezu, Thrákie a Pontu jakožto patriarchátu a ustanovil prvenství konstantinopolského patriarchy hned po římském biskupovi. Biskup konstantinopolský měl mít menší pravomoce než biskup římský. Od pontifikátu Jana II. (533-5) se *Dionysiana* stala přední právní sbírkou katolické církve. Postupem doby do ní byly vkládány různé dodatky jako např. dekretálie papeže Řehoře I. Je základem sbírky, která se jmenuje *Hadriana*. Viz: Vratislav BUŠEK, *Učebnice*, s. 57, Alphonsus Maria STICKLER, *Historia*, s. 46-50, Vojtech VLADÁR, *Pramene*, s. 78-80, Ignác Antonín HRDINA, *Kanonické*, s. 28, Vojtech VLADÁR, *Dějiny církevního práva*, Praha: Leges, 2017, s. 154. Edice *Dionysiana* je přístupná in: PL 67, col. 39-346. Willibald Maria PLÖCHL, *Geschichte des Kirchenrechts. Band I. Das Recht des ersten christlichen Jahrtausends Von der Urkirche bis zum großen Schisma*, Wien a München: Verlag Herold, 1960, s. 279-280. *Collectio Dionysiana* byla vydána v rámci projektu "The Carolingian Canon Law" na internetových stránkách: <http://ccl.rh.uky.edu/dionysiana-article>.

se nové sbírky civilního i církevního práva, především ty, jejichž základem je Dionysiana. Avšak ještě dříve než se v Itálii začala zpracovávat a promýšlet tato sbírka, byly zde vydány kolekce, které je možné systematicky řadit do třech skupin, tj. sbírky synodních kánonů, různorodé kolekce před zkoumáním Dionysiana a různé sbírky dekretálií této doby. Velmi důležitou italskou sbírkou této doby se stala bezpochyby *Liber Diurnus Romanorum Pontificum*, zkráceně *Liber Diurnus*.²³ Tato sbírka se skládá z papežských formulářů a pro svou důležitost se užívala v papežské kanceláři až do 11. století, tj. ještě během pontifikátu papeže Řehoře VII., který ji osobně znal. V této sbírce nalezneme různé informace o papežích, jejich volbě, konsekraci, pontifikátu, smrti, papežská vyznání víry, pojednání o užívání palia, o relikviích svatých, o privilegiích, dispenzu, zakládání klášterů, o papežském úřadu. Sbíрка obsahuje podpisy císaře a císařovny Konstantinopole, patricia, exarchy a ravenského biskupa. Sbíрка je adresována králi, konzulovi, patriarchům, metropolitům, kněžím a ostatním klerikům. Prameny této sbírky jsou papežské dokumenty, zvláště od Gelasia II. a Řehoře I.²⁴ Tato sbírka vznikla zřejmě v papežské kanceláři, počet rukopisů tohoto díla je nízký. Sbíрка není systematicky uspořádána. Dodnes se dochovaly tři rukopisy. Dílo se zpravidla systematicky člení na tři části, dle období vzniku různých papežských formulářů: doba pontifikátu Honoria I. (625-638) - konec 7. století - doba pontifikátu Hadriána I. (772-795). Existují různé teorie o vzniku této sbírky. Sbíрка se užívala do 11. století, poté její texty přešly do jiných sbírek. Kromě jiných autorů užívali tuto sbírku i kanonisté ve 12. století jako např. Ivo ze Charters či Gratian, ale ti původní texty pozměnili a brzy poté byla sbírka zcela zapomenuta. V 17. století ji znovu objevil humanista *Lucas Holstenius* a to v podobě rukopisu uloženého v klášteře sv. Kříže v Jeruzalémě a obdržel darem i jiný rukopis z jezuitské koleje v Paříži. Brzy poté došlo k vydání tohoto díla a dnes se s touto sbírkou můžeme částečně setkat i v díle *Liber Pontificalis*, do které byla částečně přejata.²⁵

1.2.2. Collectio Hispana

Státní zřízení a právní řád Hispánie byl těsně spjat a ovlivněn germánským kmenem Vizigotů. Při vytváření a vydávání nových kanonicko-právních kolekcí se v Hispánii navazovalo na římskou tradici, avšak vznikaly zde i nové národní, partikulární sbírky. Ostrovní hispánské církve tak měly národně-partikulární i římsko-univerzální právní prameny. Společenský život hispánské církve byl

23 Edice této sbírky je in: PL 105, col. 9-187. Ke sbírce viz: Louis DUCHESNE, *Le Liber diurnus et les élections pontificales au VIIe siècle*, in: BEC, tome 52, 1891, s. 5-30.

24 O Řehořovi I. se dozvídáme v PL 105 na col. 125-126. Jeho Symbolum, tj. vyznání víry nacházíme na s. 133-135.

25 Alphonsus Maria STICKLER, *Historia*, s. 66-67. Edice *Liber Pontificalis* je in: Louis DUCHESNE, *Le Liber pontificalis. Texte, introduction et commentaire. Tome premier et seconde*, Paris: Librairie des écoles Françaises d'Athènes et de Rome, du Collège de France et de l'école normale supérieur, 1886 a 1891.

velmi dobře organizovaný, hispánci spolupracovali s Apoštolským stolcem a Galií a spadali pod vládu Vizigótů. Vpád Vizigótů zpočátku Hispánii velmi poškodil ve všech ohledech a tedy i v právní normotvorbě. V Hispánii nebyly žádné sbírky chronologické povahy. V letech 466-586 se zde nekonaly koncily ani synody, nevznikala zde žádná právní normotvorba, nicméně i přesto se zde stále uchovávalo římské, univerzální právo. Avšak postupně se shromažďovaly východní, africké, galské a vlastní sbírky, stejně jako dekretálie římských pontifiků. Na tomto základě začala vznikat nová právní normotvorba. Od roku 586 za krále Rekkareda přechází obyvatelé z ariánství k víře katolické, postupně probíhá výstavba církevní hierarchie a náboženského života. Za tento zásadní zvrát k lepšímu jsou odpovědní především Řehoř I., Isidor ze Sevilly, jeho bratr Leandr a Fulgentius Astigianus. Pozdější spolupráce se světskou mocí byla natolik plodná, že se společným přispěním obou autorit začaly konat synody, vznikaly nové jednotné sbírky, právní tvorba byla velice plodná. V právním řádu Hispánie se setkává duch Vizigótů s duchem tradicionalistickým a s aspekty římského práva. Úkolem hispánského právního řádu v této době bylo uchovávat a hlídat univerzalitu římského práva a představit aktivitu církevní hierarchie jako té, která překročila hranice sekulárního práva a stala se z ní pomocnice, která hlídá a uchovává starobylé, římské právo napříč dějinami.²⁶ Od *III. toledské synody* vedly legislativní aktivity pozvolna ke svému dovršení ve sbírce "*Collectio Hispana*". Pokud chceme pojednat o této velice slavné a důležité hispánské sbírce 7.-8. století, musíme nejprve rozlišit o jakém z jejích druhů pojednáváme. Zda chceme pojednat o *Collectio Hispana systematica*, či *Collectio Hispana chronologica*. My začneme její chronologickou verzí. Autorem této sbírky byl pravděpodobně někdo z církevní hierarchie, jistě jím však nebyl sám Isidor ze Sevilly, od kterého se odvozuje její druhý alternativní název, tj. *Collectio Isidoriana*. Jde o sbírku církevních kánonů, která vznikla ve Vizigótské Hispánii v 7. století, přičemž její první verze vznikla brzy po *IV. toledské synodě* (roku 633), které Isidor ze Sevilly předsedal. Další verze této sbírky se po *Juliánovi z Toleda* nazývá *Juliana*. Vznikla po *XII. toledské synodě* (roku 681). Poslední verze, tzv. *Vulgata*, vznikla po *XVII. toledské synodě* (roku 694). Tato sbírka je *chronologická*, tzn., že je řazena dle časové posloupnosti. Právní prameny se v této sbírce řadí systematicky jak jdou časově jeden za druhým a celkově se třídí na dvě části, tj. na synodní kánony a na papežské dekretálie. Verze z konce 7. století obsahuje kánony ze šedesáti sedmi řeckých a afrických synod ze čtvrtého a pátého století. Dále obsahuje nálezy dvaceti sedmi španělských synod od synody v Elvíře roku 305 až po *XVII. toledskou synodu* roku 694 a nálezy deseti synod galských od synody v Arles roku 314 po synodu v Orléans roku 511. Ve sbírce je dále sto sedm papežských dekretálií a to počínaje Damasem I. (366-384) po Řehoře I. (590-604). Sbírkou celkem shrnuje jeden tisíc šest set třicet tři kánonů. Díky velkému významu této sbírky brzy došlo k

26 Alphonsus Maria STICKLER, *Historia*, s. 75-84.

jejímu rozšíření ve Franském království na konci 8. století, avšak její forma byla zkrácená a poškozená. Toto vydání je běžně nazýváno *Hispana Gallica*. Ve Franské říši pracoval na šíření *Hispany chronologica* biskup *Richulf z Mayence* mezi lety 787 a 813. *Rachion*, biskup ze Strasbourgu vydal kopii *Hispany chronologica* roku 788. Tato kopie byla zničena roku 1870 ve Strassbourgské knihovně. Tento rukopis vznikl přibližně roku 800 v oblasti řeky Rýna.²⁷ Význam sbírky byl tak velký, že se prakticky stala oficiální sbírkou kanonického práva hispánské církve. Vedle sbírky *Hispana chronologica* existuje i její systematické uspořádání ve sbírce *Hispana systematica*. Tato sbírka obsahuje tytéž dokumenty, neřadí se v ní však v pořádku chronologickém, ale systematicky-tematickém. Sbíрка se skládá z dvě stě dvaceti sedmi titulů, které se řadí do deseti knih. Tato forma *Hispany* byla mnohem méně úspěšná, nežli její chronologická verze, zachovaly se jen tři rukopisy včetně jednoho s kompletním textem z 11. století. Další dvě rukopisné verze jsou neúplné. Na místo vzniku *Collectia Hispana systematica* v Hispánii poukazuje kromě jiného i její arabský překlad. Zdrojem této sbírky jsou nálezy španělských synod, přičemž datace této sbírky se odvíjí od *XI. toledské synody* z roku 675. Rok 675 je považován za věrohodné datování této sbírky. Kolem roku 798/799 se *Collectio Hispana systematica* dostala do francouzského města Lyon.²⁸

27 Bernard FRANCK, *Recherches sur le manuscrit de l'Hispana de l'évêque Rachio*, in: AEA, 7, 1956, s. 67-82.

28 Edward RITTNER, *Církevní právo katolické*, Praha: Právnická jednota, 1887, s. 21, Paul FOURNIER a Gabriel LE BRAS, *Histoire des collections canoniques en Occident depuis les fausses décrétales jusqu'au décret de Gratien. Tome I. De la réforme carolingienne a la réforme Grégorienne*, Paris: Société d'histoire du droit, 1931, s. 68-69, Vratislav BUŠEK, *Učebnice*, s. 67, Alphonsus Maria STICKLER, *Historia*, s. 78-84, Willibald Maria PLÖCHL, *Geschichte*, s. 277-278, Jaroslav MICHAL, *Dějiny pramenů poznání kanonického práva s přihlédnutím k dějinám práva římského*, Litoměřice: Stolica historicko-právní - Ústřední církevní nakladatelství, 1967, s. 25-26, Piotr HEMPEREK a Wojciech GÓRALSKI, *Komentarz do Kodeksu prawa kanonicznego z 1983 r. I/I. Historia źródeł i nauki prawa kanonicznego*, Lublin: Kul, 1995, s. 36, Ignác Antonín HRDINA, *Kanonické*, s. 28-29, Vojtech VLADÁR, *Pramene*, s. 80-81, TENTÝŽ, *Dějiny*, s. 154-155. Edice *Collectia Hispana* je in: PL 84. Z právnického hlediska je zajímavá třetí kniha sbírky *Collectio Hispana*, která pojednává o soudnictví a právu, viz: PL 84, col. 51-64. K papežství se vztahuje například čtvrtá kniha této sbírky, viz: PL 84, col. 64-74. Koncilní kánony a to i ty toledské, kterých byl účasten Isidor ze Sevilly jsou zaznamenány v PL 84, col. 93-626. Poté navazují papežské dekretálie: PL 84, col. 627-848. Z Řehořových listů jsou zde zachovány jeho dopisy bratru Isidora Sevillského Leandrovi, biskupovi Sevillskému. Obsahem těchto dopisů je nauka o křtu (břimování), pojednání o jeho knihách *Liber regulae pastoralis* a o *Jobovi*. V posledním listu Leandrovi hovoří Řehoř I. o paliu. V dalším listě uchovaném v této sbírce se Řehoř obrací na vizigótského krále Rekkareda. Na tomto Řehořově listu je zajímavé, že v něm hovoří ze svého autoritativního a služebného úřadu o klíších od nebeského království, které apoštolu Petrovi (na kterém jako na skále je postavena církev) daroval sám Kristus. Dále zde pojednává o Kristově kříži a o paliu biskupa Leandra. Tato část celého listu je psána z Řehořova autoritativního postavení, ve kterém upozorňuje Rekkareda na skutečnost, že chce-li Rekkared jakožto správný křesťan dojít do nebeského království musí vždy dbát na moc, která byla Leandrovi a celé církvi dána. A že Rekkared dostal svou moc od Boha k tomu, aby jí řádně v dobrém pro svůj národ a pro církev využil a ne aby ji zneužil jen ve svůj prospěch. V tomto smyslu nacházíme v témže listě Řehořova napomenutí ohledně toho, jaký má být skutečný panovník, tj. jak se má Rekkared chovat, jak má smýšlet, jakého má být srdce, atd. Poslední dva listy uchované v této sbírce se vyjadřují k římskému koncilu konanému v době pontifikátu Řehoře I. Viz: PL 84, col. 831-842.

1.3. Kolekce z období renesance Franského království (8. století - 1. polovina 9. století)

Zpočátku tohoto období bylo pro výše uvedené zemské, tj. národní církve charakteristické uchovávání a postupné rozvíjení tradičních právních kolekcí. V praxi se tak křesťané řídili právními normami, které diktovaly předchozí kanonicko-právní kolekce. Nová právní normotvorba stagnuje až do poloviny 9. století. Poté se postupně vyvíjí nové legislativní činnosti, jejichž zdrojem je politika a náboženství. Na politické úrovni rozhodujícím způsobem ovlivnil vývoj kanonického práva nástup Franků na královský trůn.²⁹ Na náboženské úrovni byly impulzem pro vývoj kanonického práva v 7. - 8. století v Galii, Germánii a Itálii misie *peregrinů per Christo*. Snad nejdůležitějším misionářem této epochy se zvláště pro Germánii stal sv. Bonifác.³⁰ Pomyslným vrcholem jeho reformní činnosti byl sněm východofranských biskupů v roce 742, na němž došlo k prosazení mnoha církevních ustanovení, jako např. k formálnímu uznání jurisdikce římského papeže. Bonifácově reformačnímu úsilí napomáhaly církevní sněmy, četná kapitularia franských králů a biskupské kapituly.³¹ Postupem doby docházelo ve Franské říši k plodné kooperaci světské a duchovní moci, což se projevilo na všech úrovních kulturního, společenského, hospodářského a náboženského života. A samozřejmě tato spolupráce nezůstala bez vlivu na utváření nových kanonicko-právních kolekcí. Charakter nových sbírek systematicky přecházel od původní *partikularity* k vysoce protříbené právní *univerzalitě*. I přes tuto plodnou spolupráci však mezi oběma mocemi a tedy i mezi sbírkami, které z této spolupráce vzešly probíhal tuhý *konkurenční boj*. Tento zápas se zvláště nápadně projevil v *náboženské povaze a charakteru civilních sbírek a právního řádu*, které se snažily konkurovat církevním. Postupným vývojem došlo v Karlově říši ke

29 Protože naším úkolem není zabývat se franskou dynastií a jejich říši a protože jsme taktéž uváděli již literaturu vhodnou k nastudování tohoto tématu, nyní již poukážeme jen na publikace k Pipinovi III. Krátkému, ke Karlovi I. Velikému a ke karolínské reformě: Roger COLLINS, *Charlemagne*, Toronto: University of Toronto Press, 1998, TENTÝŽ, *Evropa raného středověku 300-1000*, Praha: Vyšehrad, 2005, s. 268-300, Ivan GOBRY, *Pépin le Bref*, Paris: Pygmalion, 2001, Dieter HÄGERMANN, *Karel Veliký. Vládce Západu*, Praha: Prostor, 2002, Alessandro BARBERO, *Karl der Große. Vater Europas*, Stuttgart: Klett-Cotta, 2007. O Pipinově královské korunovaci nás zpravuje pramen *Annales Regni Francorum*, v edici: Georg Heinrich PERTZ a Fridericus KURZE (ed.), *Annales Regni Francorum inde ab a. 741 usque ad a. 829. Annales Laurissenses maiores et Einhardi*, Hannoverae: Impensis Bibliopolii Hahniani, 1895, s. 8-10. K císařské korunovaci Karla Velikého viz: Louis Marie Olivier DUCHESNE, *Le Liber II.*, s. 7.

30 O sv. Bonifáci, jeho době a plodech jeho úsilí pojednává například edice: Wilhelmus LEVINSON (ed.), *Vitae Sancti Bonifatii archiepiscopi Moguntini*, in: *SRG*, Hannoverae et Lipsiae: Impensis Bibliopolii Hahniani, 1905. PL 89, col. 843-872. Další literatura: Hugh LAWRENCE, *Dějiny středověkého mnišství*, Brno: CDK, 2001, s. 64-68, Michael AAIJ, *Boniface's Booklife. How the Ragyndrudis Codex Came to be a Vita Bonifatii* in: *The Heroic Age. A Journal of Early Medieval Northwestern Europe*, Issue 10, May 2007.

31 Franské kapituláře jsou jedním z právních pramenů, k jejichž vydání je oprávněn panovník. Ve Franské říši tyto zvláštní výnosy přinášeli do jednotlivých částí říše tzv. *missi*, tj. zvláštní vyslanci, do jejichž pravomoci náleželo prosazení a kontrola změn. Oproti tomu biskupské kapituly znamenají zvýšenou činnost biskupů. (pozn. aut.). K franským kapitulářům odkazujeme na: Alfredus BORETIUS (ed.), *Capitularia regnum Francorum*, Hannoverae: Impensis Bibliopolii Hahniani, 1883.

sloučení světské a církevní moci, které pak tvořily a ovlivňovaly veškerý společenský, právní, kulturní, politický a náboženský řád. Tak se na základě církevní disciplíny řídilo náboženství i vedení Franského státu. Během *karolínské reformy* stát a církev spolupracovali na vybudování a obnově církevně-teritoriální organizace, posvátné hierarchie a křesťanského života. Z právního hlediska lze období karolínské reformy hodnotit jakožto období *právní unifikace*. V této době došlo k unifikaci civilních i církevních právních norem, právních sbírek i celého církevně-civilního právního řádu. Tyto sbírky byly plně autentického, starobylého (římského i neřímského původu), univerzálního, papežského práva složené z galských a ostrovních tradic a církevní disciplíny. Těmto univerzálním a systematickým sbírkám se nyní chceme věnovat.³²

1.3.1. *Collectio Dionysio-Hadriana (Collectio Hadriana)*

Collectio Dionysio-Hadriana, popř. zkráceně *Collectio Hadriana* je sbírkou, která se stala základem reformní činnosti, takřka základním studijním materiálem karolínské reformy. Tuto kolekci daroval roku 774 papež Hadrián I. (po kterém je sbírka nazvána) Karlovi Velikému, aby se restaurovala církev a církevní disciplína ve Franské říši. Sbíрка se stala živoucím dokladem nejen právní spolupráce Franské říše a papežství. Jejím obsahem jsou texty *Dionysia Exigua*. Chtěla napomoci k ožítí starobylých, přirozených, univerzálních a papežských právních norem, které byly tradovány jednak prostřednictvím civilního práva, jednak práva církevního. I když *Collectio Dionysio-Hadriana* recipuje původní *Collectio Dionysiana*, přeci se od ní do jisté míry odlišuje. Na místě, kde v *Dionysianě* nacházíme Dionysiovu prefaci zde nacházíme báseň o zasvěcení Karla Velikého. Dále se obě sbírky liší v uspořádání textů. Do *Dionysio-Hadriany* byly dány různé dodatky, např. konstituce římských papežů Zosima, Lva I., Hilaria, Simplicia, Felixe, Symmacha, Hormisdy, Řehoře II. Dále tato sbírka obsahuje Apoštolské kánony, kánony nicejského, konstantinopolského a chalcedonského koncilu, nálezy africké a XVII. kartáginské synody. *Collectio Dionysio-Hadriana* se stala *de facto* i *de iure* sbírkou kánonů celé reformy ve Franské říši, přímo církevní *Magnou Chartou*. Královské kapituláře i biskupské sněmy ji uznávaly za *oficiální právní sbírku katolické církve*. Roku 802 ji Karel I. Veliký na synodě v Cáchách prohlásil za franský říšský zákon. Papež Mikuláš I. ji roku 865 prohlásil za *závaznou*. Jakým způsobem tato sbírka ovlivnila reformu se přesně neví. Že však tato sbírka byla mimořádně důležitá zjišťujeme ze skutečnosti, že byla běžnou pomůckou duchovních, vkládala se do ní různá supplementa, pořizovaly se její rukopisy, recenze, byly z ní pořizovány různé excerpty, jako např. *Breviarium ad*

32 Paul FOURNIER a Gabriel LE BRAS, *Histoire*, s. 78-94, Vratislav BUŠEK, *Učebnice*, s. 69-71, 134-138, Alphonsus Maria STICKLER, *Historia*, s. 99-102, Jaroslav MICHAL, *Dějiny*, s. 29-30, Vojtech VLADÁR, *Pramene*, s. 86-88, Drahomír SUCHÁNEK a Václav DRŠKA, *Církevní*, s. 138-141.

inquaerendum sententias infra či *Epitome Hadriani*. Stejně jako ostatní sbírky, byla i tato kolekce postupem doby vytlačena.³³

1.3.2. *Collectio Hispana*

Další autentickou sbírkou tohoto období je recipovaná *Collectio Hispana*.³⁴ Do této sbírky se oproti sbírce předešlé nevkládala žádná supplementa. Na této sbírce je znát, že ani touha církevních, ani světských reformátorů po společném recipování právních norem nevycházela z kvantitativní potřeby po recipování co největšího počtu právních sbírek. Jejich touha vycházela z potřeby kvalitativního rázu. Reformátoři chtěli recipovat opravdu kvalitní, jedinečné a relativně univerzální sbírky, kterou *Hispana* bezpochyby byla. *Collectio Hispana* již dlouhou dobu sloužila hispánské církvi, která s úspěchem pokračovala v recepci *Hispany* a v rozvíjení římského práva. Protože *Collectio Hispana* vyhovovala všem potřebám franských reformátorů, stala se výborným doplňkem *Dionysio-Hadriany*. Potřeba Franské církve recipovat *Hispanu* bez doplňků je potřebou uchovat živou a čistou tradici, které je nutné být věrný. Hispánská církev se líbila Karlovi Velikému natolik, že ji v mnohém obdaroval a *Hispanu* prohlásil za základní reformační dílo, které se mělo rozšířit po celém jeho impériu. Tato sbírka tak měla vliv na vývoj univerzálního práva, hierarchii, starobylé, papežské a přirozené právo ve Franské říši. Největší vliv měla *Hispana* v Galii v 8. století. Její význam tkvěl v čisté, systematické formě a systematickém řazení textů. Nejčastěji se používala v regionu blízko řeky Rýn. Tehdy byla také pravděpodobně recipována a dostala název *Galská*. Tato forma *Hispany*, tj. *Hispana Galica*, byla různě překroucena, byly do ní vřazeny některé falzifikáty a stala se jedním ze základů pozdějších *Pseudo-isidoriánských sbírek*.³⁵

1.3.3. *Collectio Dacheriana*

Protože jak *Collectio Dionysio-Hadriana*, tak i *Collectio Hispana* byly sbírkami neobvykle vysoké kvality, nepřekvapí nás, že postupem doby došlo ke spojení těchto sbírek v jednu. K nejlepšímu propojení těchto sbírek došlo v tzv. *Collectio Dacheriana*. Původní název této sbírky

33 Josef PEJŠKA, *Církevní právo se zřetelem k partikulárnímu právu československému. Svazek první: Ústavní právo církevní*, Obořiště: Vlastním nákladem, 1932, s. 20-21, Vratislav BUŠEK, *Učebnice*, s. 71, Alphonsus Maria STICKLER, *Historia*, s. 107-109, Jaroslav MICHAL, *Dějiny*, s. 23-29, Piotr HEMPEREK a Wojciech GÓRALSKI, *Komentarz*, s. 52-53, Ignác Antonín HRDINA, *Kanonické*, s. 28, Vojtech VLADÁR, *Dejiny*, s. 154. Edice této sbírky je in: Francisco PITHOEO (ed.), *Codex canonum vetus ecclesiae Romanae*, Parisiis, 1609. O jiných edicích této sbírky viz: Friedrich MAASSEN (ed.), *Geschichte der Quellen und der Literatur des canonischen Rechts im Abendlande bis zum Ausgange des Mittelalters. Erster Band*, Gratz: Verlag von Leuschner & Lubensky, 1870, s. 444-471. Edice *Collectio Dionysiana* je in: PL 67.

34 Edice této sbírky je in: PL 84, col. 93-848.

35 Vratislav BUŠEK, *Učebnice*, s. 71, Alphonsus Maria STICKLER, *Historia*, s. 109-110.

byl: *Excerpta de canonibus (canonum)*. Její alternativní název *Dacheriana* souvisí se jménem *Luca d'Achery*, který tuto sbírku roku 1672 vydal. Je základem všech pozdějších sbírek, které vznikly v období karolínské reformy. *Dacheriana* vznikla kolem roku 800, jejího autora neznáme. Autor této sbírky nejenže spojuje *Hadrianu* a *Hispanu*, ale tuto jejich konjunkci překračuje dál výběráním různých textů u nichž kompiluje jejich doktrínu, a promýšlí celou *Hadrianu* a *Hispanu* novým způsobem. Kolekce je uvedena předmluvou na kterou navazují tři knihy, které pojednávají o pokání a manželství, o procesním právu, o řádu a ustanovování kněží, o pravidlech a privilegiech kněží, o představených. Poté pojednává o všech otázkách církevní disciplíny v období reformy. Z *Hadriany* vybírá kánony východních a afrických synod a dekretálie. Z *Hispany* vybral nálezy východních, afrických, hispánských a galských synod a dále též dekretálie. V předmluvě, kterou kompilátor opatřil své dílo, nacházíme různé reformní prvky. Presentuje zde autentické texty. Do samotného textu této sbírky shrnul univerzální texty římské církve, jejichž obsahem byla církevní disciplína a právo. Oproti tomu upustil od teologicky zaměřených textů. Protože takto sestavená sbírka naprosto vyhovovala potřebám karolínských reformátorů, stala se *Dacheriana* základním pramenem sbírek 1. poloviny 9. století a její vliv sahá až do období gregoriánské reformy. *Dacheriana* byla mnohokrát komentována a vzniklo velké množství jejích rukopisů, přičemž do dnešní doby se nám dochovaly čtyři tyto rukopisy.³⁶

Těmito třemi sbírkami však karolínská reforma neskončila, jen začala mít nové úkoly. Nově se recipovaly novozákonní texty, texty sv. otců, partikulárních synod a penitenciálů. Reformátoři pracovali proti církevnímu úpadku reformou církevní disciplíny, což vedlo ke vzniku penitenciálů a tzv. *Capitul episcoporum*, které vznikly jako protipól tzv. *Capitularia regnum Francorum*.³⁷ Tyto *Capituly episcoporum* čerpaly z *Hadriany* a *Hispany* a jejich normy uváděly v praktický křesťanský život. Nakonec vzniklo i mnoho dalších menších sbírek partikulárního významu.³⁸ My však již nyní pokročíme dále, k vybraným sbírkám, které vznikly v Pseudo-isidorské dílně a byly inkorporovány do Pseudo-isidorských dekretálií.³⁹

36 Edice této sbírky je in: Luc d'ACHERY (ed.), *Spicilegium sive collectio veterum aliquot scriptorum qui in Galliae bibliothecis delituerant. Tomus I-III.*, Parisii: Montalant, 1723. K této sbírce viz: Paul FOURNIER a Gabriel LE BRAS, *Histoire*, s. 94-107, Antonín HOBZA a Josef TUREČEK, *Úvod do církevního práva*, Druhé vydání, opravené a doplněné, Praha: Všeohr, 1936, s. 28, Vratislav BUŠEK, *Učebnice*, s. 71, Alphonsus Maria STICKLER, *Historia*, s. 110-111, Willibald Maria PLÖCHL, *Geschichte*, s. 444-445, Vojtech VLADÁR, *Pramene*, s. 82, TENTÝŽ, *Dejiny*, s. 155-156. V této sbírce se poprvé setkáváme s tzv. *privilegium fori*, viz: Vojtech VLADÁR, *Dejiny*, s. 156.

37 O *Capitulách episcoporum* viz: Alphonsus Maria STICKLER, *Historia*, s. 114-116. *Capitularia regnum Francorum* lze nalézt v edici: Alfredus BORETIUS (ed.), *Capitularia*.

38 Například *Collectio Synodorum Galliae anni 813*, *Collectio Bellocensis*, *Collectio 72 Capitularum (Vallicelliana)*, *Institutio canonum*, *Collectio duorum librorum*, *Collectio Laudunensis*, *Collectio 12 librorum (Cresconius Gallicus)*, *Florilegium canonicum Aurelianense*. Srov.: Alphonsus Maria STICKLER, *Historia*, s. 116-117.

39 I když mezi tyto sbírky patří *Collectio Hispana Augustodunensis*, *Capitularia Benedicti Levitae*, *Capitula Angilramni*, *Decretales Pseudo-isidorianae*, *Actus Pontificum Cenomanis in Urbe de Genitum*, *Spicilegium Solesmense*, *Collectio Danelliana* či *Excerptiones de Gestis Chalcedonsis Concilii*, my se vůči jejich důležitosti

1.3.4. Collectio Hispana Galica Augustodunensis

Tato sbírka je plně představena v rukopisu uloženém ve Vatikánské knihovně pod číslem 1341.⁴⁰ Jak již celý název této kolekce vypovídá, tato sbírka je recipováním *Collectio Hispany*, přičemž její vznik stejně jako vznik jejích doplňků je zpravidla umisťován do *Galie*, konkrétně do města *Autun* (latinsky *Augustodunensis*). *Hispana Augustodunensis* vznikla pravděpodobně mezi lety 845/850. *Bernard Bischoff* identifikoval jako nejbližší místo vzniku této sbírky *opatství Corbie*. Mezi prameny této sbírky se nacházejí Apoštolské kánony, výsony řeckých, afrických, galských a hispánských koncilů a synod a velké množství dekretálií od papeže Damase I. (366-384) do Řehoře I. (590-604).⁴¹ Funkcí doplňků této sbírky je obecné vylepšení (včetně gramatiky) původního primitivního textu kolekce *Hispana Galica*. Několik doplňků této sbírky pochází z autentických sbírek, např. z *Dionysio-Hadriany* či z *Collectio Hibernensis*, ale nacházejí se tu i falzifikáty. Mezi ně patří pseudo-korespondence papežů v období od pontifikátu papeže *Silvestra I.* (314) do *Řehoře II.* (731). Tato sbírka je jedním z hlavních produktů dílny, ze které později vyšly *Decretales Pseudo-Isidorianae*. V místě vzniku kolekce *Hispana Augustodunensis* vznikla snad i *Capitularia Benedicta Levitae*. *Collectio Hispana Galica Augustodunensis* je první oficiální sbírkou *Pseudo-Isidorské dílny*. Její základní funkcí je doplnit *Pseudo-Isidorské dekretálie*.⁴²

1.3.5. Capitula Angilramni

Další významnou sbírkou, která byla včleněna do *Pseudo-isidorských dekretálií* je tzv. *Capitula Angilramni*, jejíž alternativní názvy jsou *Collectio Hadriani* či *Synodus Romana*.⁴³ Tato kolekce je jedním z nejdůležitějších spisů *Pseudo-isidorské dílny*. Jejím obsahem jsou kratší kapitoly

zaměříme pouze na první čtyři z nich (pozn. aut.). Viz: Vojtech VLADÁR, *Pramene*, s. 85-90.

40 Celou kolekci najdeme v rámci projektu sbírky Benedikta Levity na internetových stránkách: <http://www.benedictus.mgh.de/quellen/chga/#id0>.

41 Od Řehoře I. jsou v této sbírce uchovány stejné dekretálie jako v předchozím *Collectio Hispana* bez doplňků. Tzn., že v této sbírce jsou listy Řehoře I. biskupovi sevillskému Leandrovi a jeden list vizigótskému králi Rekkaredovi (pozn. aut.).

42 Vratislav BUŠEK, *Učebnice*, s. 73, Alphonsus Maria STICKLER, *Historia*, s. 127-128, Willibald Maria PLÖCHL, *Geschichte*, s. 445-446, Vojtech VLADÁR, *Pramene*, s. 88, TENTÝŽ, *Dejiny*, s. 179-180, Ignác Antonín HRDINA, *Kanonické*, s. 30.

43 Edice této sbírky je in: Paulus HINSCHIUS, *Decretales Pseudo-Isidorianae et Capitula Angilramni*, Lipsiae: Bernhardi Tauchnitz, 1863, s. 757-771. Další edici této sbírky najdeme v rámci *Pseudo-isidorského projektu* od MGH na jejich internetových stránkách: http://www.pseudoisidor.mgh.de/html/capitula_angilramni.html. V rámci tohoto projektu je na uvedené internetové stránce i studie o recepci této sbírky v mnoha různých kanonických sbírkách, zvláště se zaměřením na gregoriánské sbírky o nichž budeme později pojednávat. Dále k této sbírce: Max CONRAT, *Geschichte der Quellen und literatur des Römischen rechts im früheren Mittelalter. Erster Band*, Leipzig: J. C. Hinrichs'sche Buchhandlung, 1891, s. 304-305, Walter ULLMANN, *The growth*, s. 179-180, Rudolf SCHIEFFER, *Die Streitschriften Hinkmars von Reims und Hinkmars von Laon 869-871*, Hannover: Hahnsche Buchhandlung, 2003, s. 42-55.

theodosiánského a kanonického práva, které upravují trestní řízení proti duchovním a zvláště proti biskupům. Sbíрка dále pojednává o procesním právu v církvi, o občanech, zločinech, *privilegiu fori*, atd. Není jisté zda tuto sbírku předal 19. září 786 papež Hadrián I. (772-795) métskému biskupovi Angilramovi (po kterém je sbírka nazvána) nebo naopak, v Římě.⁴⁴ Tak jako tak je tato sbírka spojena s biskupem Angilramem (769-791). *Capitula Angilramni* vznikla pravděpodobně ve 2. polovině 9. století blízko opatství *Corbie* nebo přímo v něm, tj. v západní Galii a stala se součástí *Pseudo-isidorského* padělání. Sbíрка obsahuje sedmdesát jedna (někdy se uvádí sedmdesát dva) nesourodých kapitol, v nichž je obsaženo i několik falzifikátů, mezi které patří sbírky *germánského i kanonického práva a dalších děl*: Codex Theodosianus, Sententiae Pauli (Breviarium Alarici), leges Visigothorum, Dionysio-Hadriana, Hispana (ve formě Augustodunensis). Zajímavé je, že zde nacházíme koncilní a synodní prameny, nikoli dekretálie. Autor dále čerpal z Cassiodorovy Historie Tripartity, ze *Synonym a Etymologií Isidora Sevillského*, ze Sententií Sexti Pythagorici (tento pramen je společný i pro *Pseudoisidorianu*). Mezi 9. a 15. stoletím se napočítal vznik cca šedesáti rukopisů. Význam této sbírky je ve významném dopadu na právo procesní trestní katolické církve. Spolu s předchozí sbírkou byly postupně připojené k Pseudo-isidorským dekretáliím.⁴⁵

1.3.6. Capitularia Benedicti Levitae

Stejně jako dvě výše uvedené sbírky jsou i Capitularia Benedicti Levitae součástí *Pseudo-isidorských dekretálií*.⁴⁶ Tuto kolekci sepsal pod pseudonymem *Benedikta Levity* neznámý autor v 9.

44 Sbíрка začíná: *Ex grecis et latinis canonibus et sinodis Romanis atque decretis praesulum ac principum Romanorum haec capitula sparsim collecta sunt et Angilramno Mediomatriciae urbis episcopo Romae a beato papa Adriano tradita sub die XIII. Kalendarum octobrium indictione nona quando pro sui negotii causa agebatur*. Překlad: *Z řeckých a latinských kánonů a římských synod a dekretů knížat a různých panovníků římských tyto kapitoly posbírané a darované jsou Angilramnovi, od římského biskupa a blahoslaveného papeže Adriána (Hadriána) osmý den po říjnových Kalendách, v devátém vyhlášení, když pro svou povinnost viděl tuto kauzu*. Viz: Paulus HINSCHIUS, *Decretales*, s. 757.

45 Paulus HINSCHIUS, *Decretales*, Vratislav BUŠEK, *Učebnice*, s. 73, Alphonsus Maria STICKLER, *Historia*, s. 128, Willibald Maria PLÖCHL, *Geschichte*, s. 446, Jaroslav MICHAL, *Dějiny*, s. 30-31, Piotr HEMPEREK a Wojciech GÓRALSKI, *Komentarz*, s. 54-55, Vojtech VLADÁR, *Pramene*, s. 89, TENTÝŽ, *Dejiny*, s. 180, Ignác Antonín HRDINA, *Kanonické*, s. 30.

46 Edici této sbírky lze nalézt v PL 97, col. 697-912. Další edici této sbírky v internetové podobě můžeme nalézt díky dílu MGH na <http://www.benedictus.mgh.de>. K této sbírce se váže mnoho různých studií jako například: Bernhard SIMSON, *Die entstehung der Pseudo-Isidorischen fälschungen in Le Mans. Ein Beitrag zur Lösung der Pseudo-Isidorischen Frage*, Leipzig: Verlag von Duncker & Humblot, 1886, Friedrich MAASSEN, *Zwei Excurse zu den falschen Capitularien des Benedictus Levita* in: NA, 18, 1893, s. 294-302, Max CONRAT, *Der Novellenauszug De ordine ecclesiastico, eine Quelle des Benedikt Levita*, in: NA, 24, 1899, s. 341-348, Emil SECKEL, *Studien zu Benedictus Levita*, in: NA, 26, 1901, s. 37-72, TENTÝŽ, *Studien zu Benedictus Levita*, in: NA, 29, 1904, s. 277-331, TENTÝŽ, *Studien zu Benedictus Levita*, in: NA, 31, 1906, s. 59-139, TENTÝŽ, *Studien zu Benedictus Levita*, in: NA, 35, 1910, s. 105-191, TENTÝŽ, *Studien zu Benedictus Levita*, in: NA, 39, 1914, s. 327-431, TENTÝŽ, *Studien zu Benedictus Levita*, in: NA, 40, 1916, s. 15-130, TENTÝŽ, *Studien zu Benedictus Levita*, in: NA, 41, 1917, s. 157-263, Gerhard SCHMITZ, *Die Überlieferung der sog. "Abbreviatio Ansegisi et Benedicti Levitae". Mit einem Anhang: Die Abbreviatio- und Dacheriana-Rezeption in der 17-Bücher-Sammlung*, in: DA, 40, 1984, s. 176-199, Hubert MORDEK a Gerhard SCHMITZ, *Neue Kapitularien und Kapitulariensammlungen*, in: DA, 43, 1987, s.

století. Autor této sbírky se sám v jejím úvodu označuje jako *Benedikt levita* nebo *jáhen* (*Benedictus levita seu diaconus ecclesiae Moguntinae*), který je ustanoven pro mohučskou církev. Pro tuto sbírku, kterou údajně sestavil na příkaz arcibiskupa *Otgara*, čerpal z pramenů, které našel v arcibiskupském archivu v Mohuči.⁴⁷ Je ovšem také dost možné, že sbírka byla sestavena v západní části Franské říše, pravděpodobně v remešské arcibiskupské provincii, nikoli v Mohuči. Za touto domněnkou stojí skutečnost, že ve sbírce silně vystupuje do popředí neustálé napadání chorepiskopátu, což byl problém odehrávající se především v západní části Franské říše. Navíc Benediktovy kapituláře byly nejdříve využívány právě v této části říše. Nedávná studie Karla Zechiela-Eckesse prokázala, že kompilátor sbírky pravděpodobně rád využíval klášterní knihovnu v *Corbie* (v diecézi *Amiens*) a právě z pramenů zde nalezených kompiloval tuto svou sbírku. Datace těchto kapitulářů stále není jednoznačná. Preface sbírky naznačuje, že arcibiskup *Otgar* je již mrtvý, což předpokládá dataci sbírky do období po roce 847 (*Otgar* zemřel 21. dubna 847). Další možností datování je však i období kolem roku 830. Zabýváme-li se vztahem *Benediktových kapitulářů* k ostatním sbírkám z *Pseudo-isidorské dílny*, pak se nám z některých částí *Pseudo-isidorských dekretálií* zdá, že jsou tyto dekretálie z pozdějšího období než Benediktovy kapituláře nebo že přímo z těchto kapitulářů čerpají. Na druhé straně se však zdá být možné i obrácené datování, neboť na základě některých částí kapitulářů vznikla i domněnka, že naopak Benediktovy kapituláře čerpají z *Pseudo-isidorských dekretálií*. Zde však musíme dodat, že způsob, jakým autor kapitulářů čerpá z dekretálií naznačuje, že dekretálie ještě nebyly zcela dokončeny, byly pravděpodobně jen rozpracované a zatím nedokončené. Autor těchto kapitulářů dále představuje svou sbírku jako pokračování a dokončení původních *Capitularia regnum Francorum* od fontanellského opata *Ansegia* z roku 827, které tento napsal ve čtyřech knihách. *Capitularia Benedicti Levitae* jsou rozděleny do třech knih, které nesou název: *liber quintus, sextus a septimus*. Těmto třem knihám, které tvoří vlastní jádro *Benediktových kapitulářů* předcházejí: veršovaný *prolog, úvod* v básnické formě, který pojednává o obsahu a původu sbírky a metrický *chvalozpěv* na vládcu Karlovské dynastie, začínající chválou *Pipina* a *Karla Velikého*. A končící chválou synů *Ludvíka I. Pobožného*. V poslední knize celého spisu se nacházejí čtyři dodatky: výnos kapituly v *Aachen* z roku 817 týkající se klášterů, zpráva biskupů ze srpna roku 829 císaři *Ludvíku I. Pobožnému*, několik pravých kapitulářů a některé falzifikáty. Mezi hlavní *prameny* této sbírky patří: některé spisy z *Pseudo-isidorských dekretálií*, pravé kapituláře *Pipina*, *Karla Velikého*, *Ludvíka I. Pobožného* a práce arcibiskupa *Riculfa*, který zemřel roku 813. Dále mezi hlavní prameny této

361-439, Rudolf POKORNY, *Capitula de eruditione presbiterorum. Eine neue Quelle der Falschen Kapitularien des Benedictus Levita*, in: DA, 58, 2002, s. 451-466, Veronika LUKAS, *Neues aus einer Salzburger Handschrift aus Köln. Zur Überlieferung der Episcoporum ad Hludowicum imperatorem relatio (829)*, in: DA, 58, 2002, 539-548.

47 Pozn.: ...*Benedictus ego ternos levita*... Viz: PL 97, col. 699.

kolekce patří: výroky Písma svatého, zvláště výroky ze Starého Zákona, texty ze sbírky Dionysio-Hadriany, z Hispany Galicy Augustodunensis, Quesnelliany, Breviatia Canonum Fulgentii Ferrandi, dále zde nacházíme různé kánony římských, galo-románských a merovejských koncilů a synod, nadto výnosy synod z období karolínské reformy, tzv. Relatio episcoporum Ludvíka I. Pobožného z roku 829, epištoly Řehoře I. Velikého, epištoly sv. Bonifáce, různé Capituly episcoporum, skutečné královské kapituláře, císařské formule, germánské zákony a právní sbírky jako např.: Lex Baiwariorum, Lex Visigothorum, Breviarium Alarici, Constitutiones Sirmondicae, Summa de ordine ecclesiastico, atd.⁴⁸ I když autor Benediktových kapitulářů vydává všechny své kapituláře za pravé, ve skutečnosti nejsou všechny tyto kapitoly kredibilní. Celá látka této kolekce je rozdělena do třech knih, z nichž první kapitola obsahuje čtyři sta pět kapitol, druhá kniha sestává ze čtyř set třiceti šesti kapitol a poslední kniha se skládá ze čtyř set sedmdesáti osmi kapitol, tj. celkem jeden tisíc tři sta devatenáct kapitol v celé této sbírce. Látka se svým charakterem zabývá celou církevní disciplínou, zvláště však podává směrnice procesního kanonického práva pro obranu církve proti bezpráví světských pánů. Autor Benediktových kapitulářů předkládá svému metropolitovi a světským oponentům konkrétní model církevně-státní spolupráce. Benedikt v tomto svém díle konfrontuje úpadek církevní a světské autority s ideálními zákony, které by návratily harmonii a mír oběma společností. Závěrem tohoto pojednání si ještě doplníme, že se autor této sbírky někdy opakuje, v jeho sbírce se nacházejí dublety.⁴⁹

1.3.7. Decretales Pseudo-Isidorianae

Nyní již přistupme k Pseudo-isdorským dekretáliím.⁵⁰ Pseudo-isdorské dekretálie se všemi

48 Vzhledem k našemu zájmu o vliv Řehoře I. a Isidora ze Sevilly na námi vybrané kanonicko-právní sbírky v období mezi Řehořem I. a Řehořem VII. bychom měli vědět, že: ohledně spisů Řehoře I. čerpá autor Benediktových kapitulářů z: I. knihy Řehořova registru a z III. knihy Liber regulae pastoralis. Z Isidorových spisů pak cituje: text z Allegoriae sacrae scripturae, dva texty ze III. knihy Sentencií a tři texty z Isidorových Synonym (pozn. aut.). Viz: Paulus HINSCHIUS, *Decretales*, s. CXII-CXXXIX.

49 Edeci franských kapitulářů lze nalézt in: Alfredus BORETIUS (ed.), *Capitularia*. Tématu se věnuje například: Paul FOURNIER a Gabriel LE BRAS, *Histoire*, s. 145-171, Antonín HOBZA a Josef TUREČEK, *Úvod*, s. 28-29, Vratislav BUŠEK, *Učebnice*, s. 73-74, Alphonsus Maria STICKLER, *Historia*, s. 128-131, Jaroslav MICHAL, *Dějiny*, s. 30, Piotr HEMPEREK a Wojciech GÓRALSKI, *Komentarz*, s. 55, Vojtech VLADÁR, *Pramene*, s. 89-90, TENTÝŽ, *Dějiny*, s. 180-181, Ignác Antonín HRDINA, *Kanonické*, s. 30, TENTÝŽ, *Prameny ke studiu kanonického práva*, Plzeň: Aleš Čeněk, 2007, s. 28-29.

50 Pseudo-isdorské dekretálie jsou jedním z nejzvláštějších a dnes nejznámějších zfalšovaných pramenů kanonického práva. Jádrem této sbírky tvoří *Collectio Hispana Galica Augustodunensis*. K této sbírce byly připojené další zfalšované předpisy (jako například *Capitula Angilramni* či *Capitularia Benedicti Levitae*), díky čemuž se nové právní normy v ní zdály být autentičtějšími. Samotná Pseudo-isdoriana prezentovala potřebu reformy církve, přičemž vycházela z ideálu původní čistoty a disciplíny, kterou ustanovili církevní otcové. Tato sbírka je též považovaná za jeden z pokusů, jak učinit v církvi nápravu a odstranit mnohé zlovyky, mezi které patřilo především svévolné zasahování světské vrchnosti do života církve. Podle některých názorů bylo jejím cílem vyjádřit právním jazykem fakt, že primát v církvi patří jedině římskému biskupovi. Jednoznačným faktem zůstává, že se právě v této sbírce formuje základ kanonického práva v římské církvi. Pseudo-isdorské dekretálie jsou považovány za úplnou

jejich jednotlivými sbírkami, které jsou zde inkorporovány vznikly jako reakce na složité postavení církve vůči státu a jako reakce na zasahování císaře Ludvíka I. Pobožného do vnitřních církevních záležitostí (například do volby nového papeže).⁵¹ Ludvík totiž aktivně zasahoval do církevních otázek, jmenoval nové biskupy a s pomocí svých spolupracovníků prosadil reformu klášterního a kanovníckého života. Zvláště problematickým se jevílo postavení papežství, kde bylo potřebné vyřešit poměr sil papežské moci vůči moci světské, aby nedocházelo k neustálému protěžování té či oné autority. Po dílčích úspěších té či oné strany se postupně ukázalo, že papežství má moc vstupovat do politických sporů a může otočit poměr sil ve svůj prospěch. V 9. století stálo papežství na vrcholu ve vztahu ke světské moci. Papežové z moci své autority upravovali politické a církevní záležitosti, vyvíjeli misijní politiku a ovládali územní správu církevního státu. V tomto období se hledaly způsoby, jak posilovat pravomoc papežství. A právě zde našly Pseudo-isidorské dekretálie své právoplatné místo. Pomohly totiž nalézt zprvu správnou rovnováhu mezi silami světské a duchovní moci, resp. dokázaly oddělit a nastolit rovnováhu mezi germánským a kanonickým právem a následně se postavily rozhodným způsobem na stranu papežství. Autoři těchto dekretálií pracovali na prosazení papežské supremacie nad mocí světskou. Papežský primát kromě toho podpořilo i starobylé, univerzální právo. O tom, jaký význam byl těmto dekretáliím přikládán, svědčí fakt, že se papež v té době stal první osobou v církvi a zastupoval ji jejím jménem. V církvi pak jen papeži patřilo konečné rozhodnutí v případech tzv. *maiores causae* (což jsou případy nejvyšší důležitosti) a biskupové byli povinni volat papeže ke všem případům, ke kterým sami neměli dostatečné kompetence. Spolu s papežstvím vyzdvihly Pseudo-isidorské dekretálie i pravomoc biskupů. Reforma se dotýkala všech aspektů křesťanského života a celé církevní disciplíny. Všechny sbírky včleněné do Pseudo-isidorských dekretálií o nichž jsme hovořili výše čerpaly z tradičních norem jako například ze starobylých kánonů východních i západních koncilů a synod, z výnosů afrických synod, univerzálního práva papežských dekretálií, doktríny sv. otců a z římského práva. V těchto sbírkách nejsou obsaženy texty Písma svatého. Zato tu nacházíme některé falzifikáty a chybí zde ty texty ostrovních církví, které jsou v kontradikci s církevní ortodoxií. Pseudo-isidorské dekretálie a sbírky z nichž jsou složeny nejsou dílem jen jednoho autora, autorů těchto sbírek je mnoho, přičemž je reálné, že mezi sebou tyto autoři mnohdy spolupracovali. Velký význam v těchto sbírkách hraje jak samotné falzifikování a interpolace textů, tak i změny textu,

sbírku kanonického práva, která dle svého úmyslu zpracovala téměř všechny v té době existující kanonicko-právní materiál. Srov.: Vojtech VLADÁR, *Pramene*, s. 85-86.

51 K Ludvíkovi I. Pobožnému a jeho dílu odkazujeme například na: Ernst TREMP (ed.), *SRG 64. Thegan. Die Taten Kaiser Ludwigs. Gesta Hludowici imperatoris. Astronomus, Das Leben Kaiser Ludwigs. Vita Hludowici Imperatoris*, Hannover: Hahnsche Buchhandlung, 1995, Egon BOSHOFF, *Ludwig der Fromme*, Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 1996, Theo KÖLZER, *Kaiser Ludwig der Fromme (814-840) im Spiegel seiner Urkunden*, Paderborn: Nordrhein-Westfälische Akademie der Wissenschaften, Geisteswissenschaften G. Vorträge, 401, 2005.

kteře se týkaly hodnoty *právní dispozice*. Byla dána právní hodnota původně neprávním textům jako např. doktríně sv. otců, ale i jiným pramenům. Záměna se týkala podstaty a formy právních sbírek tak, aby mohly svou autoritou pomáhat v dané situaci. Jednotlivé sbírky Pseudo-isidorských dekretálií vznikly ze stejného důvodu a měly stejného ducha. Měly také stejnou materii, funkci, vznikly ve stejné době a bojovaly za stejnou věc. Dále měly podobné autory, místo vzniku, nauku a autoritu. Jejich rozdíly tkví v rozdílné interpretaci a ve fiktivní autoritě. V Benediktových kapitulářích jde o věci, které náležejí profánní a spirituální autoritě, v Pseudo-isidorských dekretáliích jsou probírány věci, které patří do kompetencí autority papežské, tj. mají větší vážnost. Kapituláře jsou kratší a starší. V dekretáliích, které jsou obsáhlé se pracuje s mnoha prameny, což poukazuje na skutečnost, že jsou novější než kapituláře. V dekretáliích je imitován styl *římských pontifiků*, v kapitulářích se napodobuje styl germánského práva, tzv. *iuris civilis*. Všechny tyto rozdíly mezi sbírkami vysvětlují jejich možné rozpory mezi sebou i v sobě samých. Z našeho vlastního studia těchto sbírek se nám jako nejjednodušší sbírka jeví původní text *Decretales Pseudo-Isidorianae*, které upravují autoritu Apoštolského stolce uvnitř církve.⁵² Tato sbírka, která kromě kredibilních textů obsahuje i texty nevěrohodné byla sepsána jedním nebo několika autory, známých pod pseudonymem *Isidor Mercator*. Tento pseudonym se skládá z jmen dvou velmi vlivných církevních osobností, tj. *Isidora Sevillského* a *Mariuse Mercatora*. Marius Mercator byl velice slavným církevním spisovatelem v 5. století a učeným laikem, který bránil církev proti Pelagiovi, Nestoriovi a jejich herezím. Taktéž přeložil mnohé staré církevní záznamy. Další možností je, že se jméno "*Mercator*" odvozuje od slova "*mercatus*", tj. *vykoupěný*, popř. mohlo jít o *obchodníka* či o *kupce*. Poslední možností pak je odvozenina tohoto jména od slova "*peccator*", tj. *hříšník*. Autory, kteří užívali tento pseudonym, byla pravděpodobně skupinka franských kleriků, kteří sepsali tuto sbírku v 1. polovině 9. století. Hájili pozici biskupů proti metropolitům a sekulárním autoritám a tvořili dokumenty, které byly podpořeny papežskou autoritou a koncilními dokumenty. *Pseudo-isidorské dekretálie* vynikají svou autoritou a rozšířeností. Celá sbírka je rozdělena na tři části: Na začátku první části nacházíme prefaci, po které následuje epištola kartáginského biskupa Aurelia papeži

52 Paul FOURNIER a Gabriel LE BRAS, *Histoire*, s. 123, Vratislav BUŠEK, *Učebnice*, s. 72-73, 139, Alphonsus Maria STICKLER, *Historia*, s. 117-127, Roger COLLINS, *Evropa*, s. 322-344, Vojtech VLADÁR, *Pramene*, s. 85-107, TENTÝŽ, *Dejiny*, s. 168-179, Drahomír SUCHÁNEK a Václav DRŠKA, *Církevní*, s. 121-123, 129. Edice Pseudo-isidorských dekretálií se nachází in: Paulus HINSCHIUS, *Decretales*. Další edici této sbírky, tentokrát však v internetové podobě lze nalézt v rámci projektu Pseudoisidor od MGH na internetových stránkách: <http://www.pseudoisidor.mgh.de>. Různé další studie k této kolekci viz: Ferdinand LOT, *Textes manœaux et fausses décrétales. Première Partie*, in: BEC, Tome 101, 1940, s. 5-48, TENTÝŽ, *Textes manœaux et fausses décrétales. Suite et fin*, in: BEC, Tome 102, 1941, s. 5-34, Horst FUHRMANN, *Die pseudoisidorischen Fälschungen und die Synode von Hohenaltheim*, in: Zeitschrift für bayerische Landesgeschichte, 20, 1957, s. 136-151, Karl-Georg SCHON, *Exzerpte aus den Akten von Chalkedon bei Pseudo-Isidor und in der 74-Titelsammlung*, in: DA, 32, 1976, s. 546-557, TENTÝŽ, *Eine Redaktion der pseudoisidorischen Dekretalen aus der Zeit der Fälschung*, in: DA, 34, 1978, s. 500-511, Klaus ZECHIEL-ECKES, *Frühe Pseudoisidor-Rezeption bei Hinkmar von Laon. Ein Fragment des verloren geglaubten "Unterschriftenwerks" vom Juli 869*, in: DA, 66, 2010, s. 19-54.

Damasovi I. a jeho odpověď na tuto epištolu. Následuje *Ordo de celebrando concilio*, která je vybrána z *Collectio Hispana Galica*, poté následuje *index* I. a II. části. Následuje padesát Apoštolských kánonů, série šedesáti dekretálií v chronologickém pořádku od papeže Klementa I., tj. od roku 90 do papeže Melchiada (do roku 314). Některé tyto texty jsou interpolované. Druhá kniha začíná různými úvody, mezi kterými je nejdůležitějším dílem tzv. *Konstantinova donace*.⁵³ Následuje hlavní část: série koncilních a synodálních kánonů z *Collectio Hispana Augustodunensis* z časového období od papeže Silvestra (314) do Řehoře II. (731).⁵⁴ I když i tyto dekretálie jsou zčásti zfalšované, mnoho jich je v pořádku. Mezi hlavní prameny Pseudo-isidorských dekretálií patří: *Collectio Hispana*, *Hadriana*, *Quesnelliana*, *Hibernensis*, *Penitenciály*, *texty Písma svatého*, *spisy svatých otců*, *spisy východních i západních církví*. Římské právo je zde čerpáno z: *Codexu Theodosianus* a *Breviaria Alarici*. Právo světské, tj. germánské čerpá tato sbírka z *Capitularia regnum Francorum*. Mezi prameny této sbírky dále patří: *Capitularia Benedicti Levitae* a *Capitula Angilramni*. Dále tu jsou autentické a falzifikované texty z *Liber Pontificalis*, *Historie Tripartity* od Cassiodora, *Historie ecclesiastica* Eusebia a Rufinia. Tyto *Pseudo-isidorské* zdroje můžeme rozdělit na texty, které se zabývají teologií a na právní texty. I když se dlouhou dobu věřilo v kredibilitu této sbírky, zpochybnili ji a postupem doby naprosto vyvrátili například Mikuláš Kusánský, Baronius,

53 *Konstantinova donace* (*Constitutum Constantini*, popř. *Privilegium sanctae Romanae ecclesiae*) je po formální stránce kopie tzv. *confessio* (silvestrovská legenda podle které císař Konstantin informoval o svém křtu a uzdravení) a následně *donace*, v níž císař propůjčuje římské církvi práva a majetky. Tento dokument vznikl pravděpodobně mezi lety 750-770 nejspíše na dvoře papeže Štěpána II. (752-757) nebo Pavla I. (757-767). Úplné jistoty ohledně doby a místa jejího vzniku však nelze dosáhnout. Listina měla sloužit k posílení postavení římské církve a římských biskupů, současně nelze vyloučit snahy papežů zasahovat do císařských pravomocí. Středověcí papežové ji užívali k právnímu odůvodňování církevního státu a papežského primátu. Konstantinova donace v době Řehoře VII. zaujímala čelní místo v nových kanonicko-právních sbírkách, které tehdy byly nashromážděny v Římě i jinde. Lorenzo VALLA, *On the donation of Constantine*, Cambridge: Harvard University Press, 2007, Johannes FRIED a Wolfram BRANDES (ed.), *Donation of Constantine and Constitutum Constantini. The Misinterpretation of a Fiction and Its Original Meaning*, Berlin: Walter de Gruyter, 2007. Vyčerpávající syntézu spolu s bibliografií přináší Paolo VIAN, *La donazione di Costantino*, Roma: Muino, 2010, zejména pak s. 61-167. Text Konstantinovy donace nalezneme in: Paulus HINSCHIUS, *Decretales*, s. 249-254 nebo její kratičkový český překlad je přístupný v lépe dosažitelné publikaci: Drahomír SUCHÁNEK, Václav DRŠKA, *Církevní*, s. 130-131. O Konstantinově donaci jsem též pojednával ve své bakalářské práci: Lukáš PRSKAVEC, *Koncepce papežství Řehoře VII. v jeho listinách týkajících se obnoveného olomouckého biskupství*, Bakalářská práce, dílo nepublikováno, Olomouc, 2016, s. 8-9.

54 Jsou zde tedy zaznamenány kánony koncílů a synod od nicejského koncilu do španělských synod. Srov.: Paulus HINSCHIUS, *Decretales*, s. 254-444. Po těchto kánonech následují jednotlivé dekretálie římských pontifiků od papeže Silvestra do Řehoře II. Srov.: Paulus HINSCHIUS, *Decretales*, s. 445-754. Co se týče našeho prioritního zájmu o Řehoře I., ten zde má tytéž listiny (sevillskému biskupovi Leandrovi a vizigótskému králi Rekkaredovi) a v téže podobě, v jaké je známe z *Collectio Hispana*. Považujeme za vhodné si doplnit, že celé Pseudo-isidorské dekretálie čerpají jak z různých spisů Řehoře I. (konkrétně z první, druhé, páté, sedmé, deváté, desáté, jedenácté a třinácté knihy jeho Registru epistolarum. Dále z první knihy jeho Homilií na evangelia, z desáté a devatenácté knihy jeho Moralií in Job a z prvních třech knih Liber regulae pastoralis), tak i ze spisů a synodní činnosti Isidora Sevillského (tj. jednak z jeho spisů: *Allegoriae sacrae scripturae*, *De differentia*, *Epistola*, *Etymologiae*, *De officiis*, *Sententiarum*, *Synonymarum*; jednak z toledských synod, kterých byl účasten a předsedal jim). Z celkového počtu osmdesáti různých sbírek a dokumentů našly z námi probíraných sbírek v Pseudo-isidorských dekretáliích své uplatnění: Dyonisio-Hadriana, Hispana, Capitularium Benedicti Levitae, Capitula Angilramni, Liber Pontificalis a různé germánské zákoníky jako například *Leges Visigothorum*. Srov.: Paulus HINSCHIUS, *Decretales*, s. CXXII-CXXXVIII. O vlivu Pseudo-isidorských dekretálií na Dictatus papae Řehoře VII. pojednáme v příští kapitole (pozn. aut.).

Jan z Torquemady, tzv. magdeburští centuriatoři roku 1559 a kalvínský spisovatel David Blondel roku 1628. Dnes se o její nevěrohodnosti již nepochybuje. Sama římská kurie se jí ústy papeže Pia VI. (1566-1572) vzdala.⁵⁵

Poté, co jsme pojednávali o jednotlivých sbírkách z Pseudo-isidorské dílny se nyní ještě chceme krátce pozastavit nad *dobou a místem vzniku* těchto kolekcí a dále nad jejich *autory a vlivem*. Pokud jde o dataci těchto sbírek, pak na základě nám známých údajů ze zdrojů jakými jsou publikace Vojtecha Vladára, Alphonse Maria Sticklera a dalších na které odkazujeme v průběhu této kapitoly datujeme vznik těchto sbírek do let 847-852. Chronologické pořadí vzniku sbírek je zřejmě následující: *Collectio Hispana Galica Augustodunensis - Capitula Angilramni - Capitularia Benedicti Levitae - Decretales Pseudo-Isidorianae*. Co se týče možného místa vzniku těchto sbírek, tato problematika stojí i padá s otázkou po místě původu jednotlivých výroků, ze kterých jsou tyto sbírky sestaveny. Všeobecně se má za to, že Pseudo-isidorské dokumenty vznikly ve Franské říši. Ve kterém městě tyto dokumenty vznikly však již není jisté. Jako možná místa vzniku těchto sbírek se v těchto publikacích objevují především tato města: Mohuč, Remeš, Tours, Le Mans a Corbie. Ohledně autorství Pseudo-isidorských sbírek se nám dostupné prameny shodují, že tyto kolekce nejsou dílem jednoho, ale několika různých autorů či spolupracovníků, kteří se mezi sebou znali. Mezi nejznámější možné autory patří: diakon Benedikt, soissonsý biskup Rothad, mohučští arcibiskupové Ricculf a Otgar, remešský arcibiskup Ebo či remešský biskup Hincmar, Paschalius Radbertus, biskup Wenilo, opat soissonského kláštera Wulfadus, biskup Aldrik či jeho jáhen Leodaldus, opat ferrierského kláštera Servatus Lupus a další. Tyto sbírky se postupně staly známými a používanými v Galii, Germanii, Itálii, Anglii, atd. Mezi hlavní záměry a cíle stanovené touto sbírkou patří: reforma kanonického práva a jeho lepší aplikace v praxi; vymanění biskupů z moci světských panovníků a metropolitů; ochrana majetku duchovních před neoprávněnými zásahy ze strany světské moci; reprezentace církevní moci výlučně biskupy bez zásahů světských autorit či metropolitů; nepřátelsky se staví proti chorepiskopům; podřízení biskupů přímo papežské autoritě; zvýšení síly a soudržnosti církve, zvýšení stability církevní organizace zaměřujíc se na diecéze a církevní provincie; koncily a synody vděčí za svou právní sílu potvrzení Apoštolským stolcem a znovuospořádání její hierarchické struktury. Vliv těchto sbírek na kanonické právo a na celou církev byl zásadní. Pseudo-isidorské sbírky měly významný vliv na papežský primát, *na centralizaci moci v papeži*, což vydrželo a projevilo se zvláště v období *gregoriánské reformy*. Tyto kolekce podnítily vznik sbírek s úplně jiným duchem než kterého byly sbírky dosavadní, konkrétně se zaměřením na

55 Paulus HINSCHIUS, *Decretales*, Josef PEJŠKA, *Církevní*, s. 21-22, Vratislav BUŠEK, *Učebnice*, s. 74-75, Alphonsus Maria STICKLER, *Historia*, s. 131-133, Willibald Maria PLÖCHL, *Geschichte*, s. 447-449, Jaroslav MICHAL, *Dějiny*, s. 31-33, Rudolf ŘÍČAN a Amedeo MOLNÁR, *12 století*, s. 323-324, Piotr HEMPEREK a Wojciech GÓRALSKI, *Komentarz*, s. 55-57, Vojtech VLADÁR, *Pramene*, s. 85-107, TENTÝŽ, *Dejiny*, s. 168-179, Ignác Antonín HRDINA, *Kanonické*, s. 30, TENTÝŽ, *Prameny*, s. 29-31.

papežský primát. Vliv sbírek se odrazil ve *formálním i materiálním hledisku*: Z *formálního hlediska* se falšovaly především starobylé, autoritativní dokumenty, které se zabývají celou církevní disciplínou. Tyto texty byly recipovány a vyvíjely se. Z *materiálního hlediska* tyto dokumenty ovlivnily vývoj manželského práva, jmenování biskupů, omezování pravomoci metropolitů, diecézní organizaci, odstranění chorbiskupů, privilegování kleriků, procesní právo, trestní právo, atd. Nadto patří pouze pravomocím Apoštolského stolce, aby rozhodl o slavení biskupské synody. Laici nesměli žalovat biskupy a kleriky, ale tato nová práva nebyla vždy a všude oblíbená. Reformační sbírky ani reforma samotná nebyla zaměřená proti biskupům, klerikům, ani proti jiným duchovním, jen vyvýšila papežské pravomoce. Velké pravomoce byly ihned po papeži přiřčeny metropolitům. Tyto sbírky započaly novou epochu pramenů kanonického práva.⁵⁶

1.4. Sbírký z období mezi karolínskou a gregoriánskou reformou (2. polovina 9. století - počátek 11. století)

V tomto období se stále ještě navazuje na karolínskou reformu, ale také se již pomalu uskutečňuje přechod k reformě gregoriánské. V tomto období stagnují legislativní snahy, nová právní normotvorba se prakticky "*probouzí*" až během pontifikátu Řehoře VII. v druhé polovině 11. století. Dle struktury v díle kardinála Sticklera rozdělujeme toto období na dva kratší časové úseky, tj. na období, kdy vznikaly *kolekce karolínských epigonů (9. - 10. století)* a na období *předchůdců gregoriánských reformních sbírek (počátek 11. století)*. V obou těchto obdobích vznikaly různé kolekce většího či menšího významu a rozsahu kanonického práva v Itálii, Germánii a Galii. My se zde budeme zabývat jen několika vybranými většími kolekcemi, které mají vztah buď k papežskému primátu nebo ke gregoriánským kanonickým sbírkám, jejichž reflexí papežského primátu se budeme zabývat později. *Italské sbírky v období karolínských epigonů* měly římského, univerzálního a papežského ducha. Oproti tomu *germánské a galské sbírky v tomto období* vycházely z karolínské reformy a demonstrovaly Franskou říši. Funkcí těchto kolekcí je naplnění a ukončení předchozích sbírek, které vznikly ve Franské říši v období karolínské reformy. Kolekce, které vznikly v této době jsou *soukromé* povahy. Tyto sbírky se stále ještě zabývaly problematikami karolínské reformy, tj. normami církevní disciplíny. Mezi jejich prameny patří koncilní a synodní kánony, papežské dekrety, texty reformní povahy, právo starobylé, papežské, univerzální, *Collectio Hadriana*, *Hispana* a *Dacheriana* a různé italské a hispánské kolekce. Ze sbírek vystupuje duch římsko-Justiniánského práva, textů svatých otců a různých církevních spisů. V germánských a

56 Alphonsus Maria STICKLER, *Historia*, s. 133-142, Vojtech VLADÁR, *Pramene*, s. 85-107.

galských sbírkách jsou z velké části obsaženy franské kapituláře a výňatky ze sbírek ostrovních církví. Ve sbírkách nenacházíme texty pouze papežské, ale i biskupské autority. I v těchto sbírkách lze nalézt různá falsa, doplňky, interpolované texty, atd., stejně jako ve sbírkách předchozího období. Tyto sbírky v mnohém čerpaly z *Pseudo-isidorských dekretálií*, ovšem s tím rozdílem, že zde vystupovala postupná snaha nahrazovat falzifikované texty různými texty autentickými. Nyní již přejdeme k podrobnějšímu rozboru třech zásadních kanonicko-právních sbírek z tohoto období, přičemž každá z nich vznikla v jiné oblasti Franské říše (Germánie, Galie, Itálie).⁵⁷

1.4.1. Regino z Prümu: *Libri duo de causis et disciplinis ecclesiasticis*

Nejdůležitější sbírkou, která vznikla v Germánii je sbírka prümského opata Reginona *Libri duo de causis et disciplinis ecclesiasticis*.⁵⁸ Regino tuto kolekci sepsal a dal ji Hattovi I., arcibiskupovi z Mainz. Tato kolekce pojednává o církevní disciplíně a užívala se při diecézních vizitacích. Některé části této sbírky přijal do své sbírky Burchard, biskup z Wormsu. Tři set šedesátá čtvrtá část je nazvána "*Kánonem biskupů*".⁵⁹ Za vznikem této sbírky stojí triburská synoda z roku 895, na kterém byla ustanovena pravidla diecézní vizitace. Aby biskupové a klerici správně a dobře vykonávali svůj úřad, dal Reginus trevírskému biskupovi Radbotovi roku 906 praktickou knihu, *kodicil, enchiridion*, o vizitaci diecéze. Účelem této sbírky je usnadnění orientace v synodním právu a církevní disciplíně. Tato sbírka, která se skládá z osmi set devadesáti devíti kapitol se člení na dvě knihy.⁶⁰ Obsahem první knihy je problematika církve, církevního práva a závazky kleriků. Druhá kniha se zabývá hříchy laiků a jejich rozpoznáváním.⁶¹ Ve sbírce nacházíme různé formuláře, exemplární otázky, celá sbírka má systematický ráz. Obsahuje problematiku exkomunikace a mnoho dalších témat. Sbíрка doznala dvou recenzí a třech doplňků. Jednotlivé právní normy jsou v této kolekci poskládány chronologicky, ale řadí se tematicky. Regino jednotlivé texty sbírky nejen

57 Alphonsus Maria STICKLER, *Historia*, s. 142-146.

58 Edici Reginonova díla nalezneme například v PL 132, col. 175-400. Další edici této sbírky lze nalézt například in: Friedrich August WASSERSCHLEBEN, *Regionis abbatis Prumensis Libri duo de synodalibus causis et disciplinis ecclesiasticis*, Lipsiae: Sumtibus Guil. Engelmann, 1840. Dále k této sbírce: Friedrich Wilhelm August Hermann WASSERSCHLEBEN, *Regionis abbatis Prumiensis libri duo de synodalibus causis et disciplinis ecclesiasticis - Ad optimorum codicum fidem recensuit by F. G. A. Wasserschleben*, in: BEC, Troisième série, Vol. 1, 1849, s. 548-552, Fridericus KURZE (ed.), *Reginonis abbatis Prumensis. Chronicon cum continuatione Treverensi*, Hannoverae: Impensis Bibliopolii Hahniani, 1890, Paul FOURNIER, *L'oeuvre canonique de Reginon de Prüm*, in: BEC, Tome 81, č. 1, 1920, s. 5-44, Maria CALASANZ-ZIESCHE, *A vody plynou. Výprávění o opatu Reginovi z Prümu (840-915)*, Kostelní Vydří: KNA, 1999, Erich WISPLINGHOFF, *Untersuchungen zur Geschichte des Klosters Prüm an der Wende vom 9. zum 10. Jahrhundert* in: DA, 55, 1999, s. 439-475.

59 PL 132, col. 352-353.

60 Číslování se může měnit. Například edice této sbírky v PL 132 čítá osm set osmdesát devět částí. Oproti tomu edice ve Wasserschlebenovi čítá devět set devět částí (pozn. aut.).

61 Doplňme si jen, že pro náš výzkum je důležitější první kniha této sbírky, ve které Reginon probírá taková témata jako například: o církevní imunitě, o moci biskupů, papeže, o svobodě církve, o církevních privilegiích, o slávě Boha a církve, atd. (pozn. aut.).

shromažďoval, ale také je komentoval a prezentoval i své vlastní myšlenky. S některými texty zachází svobodným způsobem (některé vpisky padělá a některé texty interpoluje). *Mezi hlavní prameny této sbírky patří* dekrety římských papežů, různé kánony obecných a partikulárních koncilů a synod z Itálie, Afriky, Hispanie, Galie a Germánie. Prameny této sbírky jsou dále *Capitula episcoporum*, texty sv. otců a spisy církevní, výňatky z římského práva, části civilního germánského práva, franské kapituláře, penitenciály. Jsou zde tedy obsaženy jak starobylé, tak i nové texty. Dalšími prameny jsou: *Quadripartitus*, *Dacheriana*, různé smíšené sbírky, *Capitularium opata Ansegisih*.⁶² Vlastním autorovým dílem je pravděpodobně první ze třech doplňků, další dva jsou pozdějšího data. Přímý vliv této sbírky byl malý, nepřímý vliv byl skrze Burcharda.⁶³

1.4.2. Abbo z Fleury: *Collectio de Quinquaginta Duobus (LII) Capitulis (Canones)*

Snad jedinou větší galskou sbírkou z tohoto období je sbírka opata *Abba z Fleury* (zemřel roku 1004), která se nazývá *Collectio de Quinquaginta Duobus (LII) Capitulis (Canones)* a je přibližně z roku 988-996.⁶⁴ Abbon byl clunyjským mnichem a opatem kláštera v galském městě Fleury. Tato sbírka se skládá z padesáti dvou kapitol. Neobsahuje Abbova vlastní slova, ale Abbo v ní shromažďuje texty, které se vztahují k ochraně mnišského řádu a k ochraně a k reformě klášterů. Tato sbírka patří k hlavním právním zdrojům tohoto období a je výjimečná svou *obranou clunyjské platformy mnišství*. V druhé části sbírky jsou prameny kanonického práva jako například různá privilegia, exempce a imunity, ve kterých se jasně odráží jurisdikce lokálních biskupů. Abbo pojednává o kláštorech, o biskupských závazcích a mnišském řádu. Protože podporuje clunyjskou reformu, podporuje i exempci klášterů z pravomoci místního ordináře a podrobuje kláštery jen Apoštolskému stolci. Těmito svými stanovisky k řeholnímu životu přímo rozšířil univerzální pravomoc římského pontifika. Abbo vztahoval svou sbírku k autentické části karolínské reformy, ale již i určil směr reformy gregoriánské. Svou metodou předurčil vývoj metodologie ve vědě a v

62 Do této sbírky byly rovněž zahrnuty různé texty od Řehoře I. a Isidora Sevillského. Od Řehoře I. jsou zde výňatky z Řehořova *registru* písemností, z *Dialogů*, z *Homilií na evangelia* a z *Moralii in Job*. Celkem je v této sbírce Řehoř citován více než čtrnáctkrát. Co se týče Isidora ze Seville, Reginon čerpá z jeho *Regulae* a to celkem čtyřikrát. Srov.: Friedrich August WASSERSCHLEBEN, *Regionis*, s. 847nn.

63 Jen si doplňme, že tato sbírka ovlivnila ať již prostřednictvím sebe samé či prostřednictvím sbírky Burcharda z Wormsu například: *Collectio Anselmo dedicata*, *Decretum Burchardi Wormatensis*, *Decretum* a *Panormii Iva ze Charteru*, *Anselmo Collectio Canonum* či *Decretum Gratiani (Concordia Discordantium Canonum)*. Srov.: *Tabula synoptica* in: Friedrich August WASSERSCHLEBEN, *Regionis*, s. 497nn. K celé sbírce viz: Paul FOURNIER a Gabriel LE BRAS, *Histoire*, s. 244-268, Vratislav BUŠEK, *Učebnice*, s. 76, Willibald Maria PLÖCHL, *Geschichte*, s. 449-450, Piotr HEMPEREK a Wojciech GÓRALSKI, *Komentarz*, s. 59-61, Vojtech VLADÁR, *Pramene*, s. 111, TENTÝŽ, *Dejiny*, s. 225, Ignác Antonín HRDINA, *Kanonické*, s. 31, PL 132, col. 175-455.

64 Edici této sbírky lze nalézt v PL 139, col. 473-508. K osobě a díle opata Abba z Fleury například viz: Jean-Baptiste PARDIAC, *Histoire de Saint Abbon, abbé de Fleury-sur-Loire et martyr a la Réole en 1004. Avec une introduction sur le Xe siècle*, Paris: Librairie Jacques Lecoivre, 1872, Pierre RICHER, *Abbon de Fleury. un moine savant et combatif (vers 950-1004)*, Turnhout: Brépols, 2004.

právu. Shrnuł texty, kterých si nikdo nevšimal a snažil se jejich obtížný výklad učinit snadnějším. Snažil se zduchovnit a zlidštit striktní právní předpisy. V tom předběhl svou dobu a připravil cestu Ivovi ze Charters a Gratiánovi. Hlavními prameny této sbírky jsou texty Písma svatého, papežské dekrety, *části listů papeže Řehoře I.*, kánony partikulárních synod, texty práva římského a starobylého, kapituláře, části různých církevních textů a texty z různých sbírek. Abbo cituje *Pseudo-isidorské dekretálie* pouze minimálně.⁶⁵

1.4.3. Collectio Anselmo dedicata

Poslední sbírkou, o které chceme krátce pojednat je sbírka z italské proveniencie, tzv. *Collectio Anselmo dedicata*.⁶⁶ Tato sbírka vznikla pravděpodobně roku 882 v severní Itálii, její autor je neznámý. Sbíрка je přičena milánskému arcibiskupovi *Anselmovi* (882-896). Sbíрка, která má systematické uspořádání, se skládá z dvanácti knih, které pojednávají o římské církvi, o patriarchovi, primasovi, metropolitovi, o biskupech, o koncilech, procesech a soudech, o kněžích a jáhnech, o nižších kněžských svěceních, o řeholnicích a vdovách, o laicích, o víře, lásce a jiných silách, o křtu, o církvích, posvátném kultu, církevních dobrech a desátcích, o svátcích a dnech Páně, o hereticích, schizmaticích, židech a pohanech. V celé kolekci vystupují tři druhy textů, tj. zlomky *listů papeže Řehoře I.*, výňatky z římského práva a různé kanonické texty. *Mezi prameny sbírky* patří *Pseudo-isidorské dekretálie*, *Dionysio-Hadriana*, *Novariensis*, sbírka listů Řehoře I., *Epitome Juliani* a *Lege Romana canonice compta*. Obsahuje též výňatky z *Justiniánova Kodexu*, *Institucí a Novel*. V duchu papežského univerzalizmu ignoruje sbírka právo langobardské i franské kapituláře. Autor má sklon vyzdvihnout římské právo a odvrací se ode všech galských a ostrovních textů. *Tato sbírka silně vyzdvihuje papežský primát*. Autor využívá starobylého a římského práva, vyhýbá se však barbarským zákoníkům. Tato sbírka autentickým způsobem navazuje na plody karolínské reformy, která měla římského ducha. V Itálii měla sbírka vliv malý, v Germánii přešla částečně do sbírky wormskeho biskupa *Burcharda* a do *Collectio XII partium*.⁶⁷

65 Paul FOURNIER a Gabriel LE BRAS, *Histoire*, s. 320-330, Vratislav BUŠEK, *Učebnice*, s. 76, Alphonsus Maria STICKLER, *Historia*, s. 148-149, Willibald Maria PLÖCHL, *Geschichte*, s. 449, Piotr HEMPEREK a Wojciech GÓRALSKI, *Komentarz*, s. 61, Vojtech VLADÁR, *Pramene*, s. 111, TENTÝŽ, *Dejiny*, s. 226.

66 Protože nevíme o tom, že by se zachovala celá tato sbírka, poukažme si alespoň na její zachovanou prefaci a sumář v edici PL 134, col. 27nn. K této sbírce viz: například: Horst FUHRMANN, *Fragmente der Collectio Anselmo dedicata*, in: DA, 44, 1988, s. 539-543, Irene SCARAVELLI, *La collezione canonica "Anselmo dedicata". Io status quaestionis nella prospettiva di un'edizione critica*, in: Le storie e la memoria. In onore di Arnold Esch, Cura di Roberto Delle Donne - Andrea Zorzi in Reti Medievali. E-book, Reading 1, Firenze, 2002, s. 33-52, Klaus ZECHIEL-ECKES, *Quellenkritische Anmerkungen zur "Collectio Anselmo dedicata"* in: Recht und Gericht in Kirche und Welt um 900, cur. Wilfried Hartmann unter Mitarbeit von Annette Grabowsky, in Schriften des Historischen Kollegs, Kolloquien 69, München 2007, s. 49-65.

67 Vratislav BUŠEK, *Učebnice*, s. 76, Alphonsus Maria STICKLER, *Historia*, s. 150, Willibald Maria PLÖCHL, *Geschichte*, s. 449, Piotr HEMPEREK a Wojciech GÓRALSKI, *Komentarz*, s. 59, Vojtech VLADÁR, *Pramene*, s.

Vrcholem vlády otonského rodu se stala vláda Oty III. (983-1002) a především Jindřicha II. (1002-1024).⁶⁸ Za jejich panování eskaluje proces *právní unifikace* a vznikají poslední předgregoriánské sbírky v Itálii a Germánii. I tyto sbírky jsou *soukromé povahy*. Papež měl v tomto období na církevním poli nejvyšší a univerzální moc zákonodárnou, výkonnou i soudní. Nové kanonické sbírky obsahovaly právní normy z různých zdrojů, různé povahy. Texty nebyly vždy původní, mnohdy byly v kontradikci, kolidovaly mezi sebou a mnoho jich bylo interpolováno. I když tyto sbírky nebyly příliš kvalitní, přeci velmi napomohly a podpořily papežský úřad. Nej kvalitnějšími kolekcemi z tohoto období byly *Decretum Burchardi* a *Collectio V librorum*. První z těchto sbírek vznikla v Germánii, druhá v Itálii. Myšlenky těchto kolekcí lze rozdělit do dvou skupin, tj. na reformu mezi biskupy a na gregoriánskou reformu. Sbírk, které vznikly mimo Germánii a Itálii jsou pouze lokálního významu a charakteru.⁶⁹

1.4.4. *Collectio V librorum (Liber canonum ex multis sententiis Patrum dictis defloratus)*

Nyní již přejdeme ke sbírce *Collectio V librorum*, jejímž alternativním názvem je *Liber canonum ex multis sententiis Patrum dictis defloratus*.⁷⁰ Vznikla mezi lety 1015-1020 v jižní Itálii, snad v regionu Benevento. Je od nám neznámého autora, kterým je snad kněz Lupi.⁷¹ Tato sbírka je plodem kooperace světské a církevní moci. Skládá se z několika prefací a pěti knih (celkem dvanáct set osmdesát osm částí). První kniha má sto šedesát tři kapitol a pojednává o svěcení kněží, o simonii, o volbě a konsekraci biskupů, o právu představených, o spravedlnosti a o soudcích, o králích a o posvátném řádu a církevní hierarchii. Druhá kniha čítá sto sedmdesát osm kapitol a je o závazcích kněží a duchovních, o primasech a metropolitách, o koncilech, o řeholích, o znovuosazení kněží a biskupů, o jáhnech, atd. Třetí kniha o dvou stech sedmdesáti dvou kapitolách se zabývá svátostmi. Čtvrtá kniha, která se skládá ze čtyř set čtyřiceti čtyř kapitol pojednává o ctnostech, hříchu a pokání a taktéž o dekretu papeže Gelasia *De recipiendis libris*. Pátá

109-110, TENTÝŽ, *Dejiny*, s. 224, Ignác Antonín HRDINA, *Kanonické*, s. 31.

68 K Otonské dynastii například: František DVORNÍK, *Zrod střední a východní Evropy. Mezi Byzancí a Římem*, Praha: Prostor, 1999, Hagen KELLER, *Otoni. Jindřich I. Ptáčník, Ota I., II., III., Jindřich II.*, Praha: Vyšehrad, 2004, Christopher BROOKE, *Evropa středověku v letech 962-1154*, Praha: Vyšehrad, 2006, Dětmar Z MERSEBURKU, *Kronika*, Praha: Argo, 2008.

69 Alphonsus Maria STICKLER, *Historia*, s. 151-153.

70 Edice této sbírky je in: Augustini THEINERI, *Disquisitiones criticae in praecipuas canonum et decretalium collectiones seu Sylloges Gallandianae dissertationum de vetustis canonum collectionibus continuatio*, Romae: Collegio Urbano, 1836, s. 271-290. K této kolekci viz: Paul FOURNIER, *Un groupe de recueils canoniques italiens de Xe et XIe siècles*, in: Mémoires de l'institut national de France, tome 40, 1916, s. 95-213.

71 Autor této sbírky se nám představuje jako kněz Lupus: "pro videlicet amore cujusdam Luponis sacerdotis valde amabilis" Srov.: Augustini THEINERI, *Disquisitiones*, s. 272.

a poslední kniha obsahuje dvě stě třicet jedna kapitol a jejím obsahem jsou otázky manželství, jeho závazků a provinění proti cudnosti. Jednotlivá témata této sbírky se skládají z mnoha textů, o které se autor opírá. Mezi prameny této kolekce patří Sbíрка v devíti knihách, kánony různých koncilů a synod, papežské dekrety, penitenciály, výňatky z římského práva, excerpta z Písma svatého, a ze spisů sv. otců. Tato sbírka kromě jiného čerpá i z listů sv. Řehoře I. či ze spisů Isidora ze Sevilly.⁷² Tato sbírka měla významný vliv na italské sbírky, v 11. století byly pořízené její recenze.⁷³

1.4.5. Burchard z Wormsu: *Decretum Burchardi Wormatiensis*

Sbíрку Burcharda z Wormsu, jejíž alternativní názvy jsou: *Decretum Burchardi Wormatiensis*, *Decretum*, *Liber Decretorum*, *Collectarium canonum* či *Brocardus*, sestavil wormský biskup Burchard (1000-1025).⁷⁴ Jeho sbírka dosáhla tak velké slávy, že se stala jednou z nevlivnějších středověkých kanonicko-právních sbírek. Měla zásadní vliv na vznik a vývoj následujících kanonicko-právních kolekcí.⁷⁵ Sbíрка vznikla pro potřebu církevních reformátorů a prakticky sloužila při řízení diecéze. Burchard, který na svých dekretach pracoval sám několik let až do své smrti roku 1025 se ve svém díle zabývá celou církevní disciplínou. Kvůli obsáhlosti svého díla celé dekrety rozdělil na dvacet knih, díky čemuž se této sbírce někdy říká *Decretorum Libri Viginti*. Témata těchto jednotlivých knih jsou: primát římské církve, posvátný řád církve, křest, eucharistie, zabítí, příbuzenství, muži a ženy zasvěcené Bohu. Dále jsou tu témata pojednávající o pannách a vdovách, o hvězdářích a předpovědích, o exkomunikaci, křivopřísežnictví, půstu, přejídání a opilosti, o laicích, žalobcích, smilnění, vizitacích nemohoucích, pokání. Poslední knihou je tzv.

72 Viz: Paul FOURNIER, *Un groupe*, s. 160. Konkrétně dle Theinera čerpal autor této sbírky z Isidorových spisů pouze z listů a u Řehoře I. z jeho registru a z Moralií in Job (pozn. aut.). Srov.: Augustini THEINERI, *Disquisitiones*, s. 286.

73 Augustini THEINERI, *Disquisitiones*, s. 272-290, Alphonsus Maria STICKLER, *Historia*, s. 153, Jaroslav MICHAL, *Dějiny*, s. 37, Vojtech VLADÁR, *Pramene*, s. 112.

74 Edici této sbírky lze nalézt in: PL 140, col. 537-1091. K Burchardovi z Wormsu a k jeho dílu odkazujeme například na: Albert Michael KOENIGER, *Burchard I. von Worms und die deutsche Kirche seiner Zeit (1000-1025). Ein kirchen- und sittengeschichtliches Zeitbild*, München: Verlag der J. J. Lentsnerschen Buchhandlung, 1905, Paul FOURNIER, *Études critiques sur le décret de Burchard de Worms* in: *Nouvelle revue historique de droit français et étranger*, 34, 1910, Hubert MORDEK, *Handschriftenforschungen in Italien, I. Zur Überlieferung des Dekrets Bischof Burchard von Worms*, in: QF, Band 51, 1971, s. 626-651, Greta AUSTIN, *Jurisprudence in the Service of Pastoral Care. The "Decretum" of Burchard of Worms*, in: *Speculum*, Volume 79, No. 4, 2004, s. 929-959, Ludger KÖRNTGEN, *Canon law and the practice of penance. Burchard of Worms's penitential*, in: *Early medieval Europe*, Volume 14, Number 1, 2006, s. 103-117, François GAGNON, *Le Corrector sive Medicus de Burchard de Worms (1000-1025). présentation, traduction et commentaire ethno-historique. Dissertacao*, Montréal: Université de Montréal, 2010, Birgit KYNAST, *Die Autorität der Tradition im Dekret des Bischofs Burchard von Worms - ein Phänomen der Interpassivität?*, in: Silvan WAGNER, *Interpassives Mittelalter?. Interpassivität in mediävistischer Diskussion*, Frankfurt am Main: Peter Lang, 2015, s. 187-210.

75 O významu této sbírky svědčí kromě jiného i vznik mnoha jejích rukopisů, přičemž pro náš výzkum jsou důležité především rukopisy, které vznikly v Itálii v období gregoriánské reformy a o nichž nás informují některé v následujících kapitolách probírané námi vybrané gregoriánské kanonicko-právní sbírky (pozn. aut.). Viz: Hubert MORDEK, *Handschriftenforschungen*, s. 636-651.

knihy spekulací. Z metodologického hlediska není v Burchardových dekretáliích dokončena systematická jeho díla. V této sbírce se stírá rozdíl mezi texty teologického a kanonicko-právního ražení. Mezi prameny této sbírky patří Pseudo-isidorské dekretálie, Dionysio-Hadriana, sbírka Reginona z Prüm, Collectio Anselmo dedicata, sbírky ostrovních církví, spisy papeže Řehoře I., konciliární a synodální kánony, franské kapituláře a kapituláře Benedikta Levity, Haita a Angesia, biskupské kapituly, spisy církevních otců (zvláště texty od sv. Jeronýma, Augustina, Ambrože či Isidora ze Seville), různé penitenciály, Epitome Juliani, různé texty z římského práva a různé biblické texty.⁷⁶ Z četby těchto dekretálií lze poznat, že Burchard všechny své zdroje poznal a roztřídil, některé texty změnil. Autor užíval při sestavování sbírky určité volnosti, což lze poznat na jeho vpisování různých poznámek do textu. Dále poznamenal své zdroje. Burchard také měnil právní normy, které se vztahují k pravomoci biskupů, poukázal na geografii koncilů a synod, recipoval různé penitenciální texty. Někdy falšoval údajnou autoritu jednotlivých textů, které vložil do své sbírky.⁷⁷ Sbírkou je výjimečná svou kvalitou. Burchard neodmítá spolupráci světské a církevní moci. Zároveň však deklaruje církevní moc jakožto nezávislou na moci světské. *Burchard bojuje za papežský primát a tak přímo ovlivňuje sbírky gregoriánské reformy.* Prosazuje exempci klášterů s různými privilegii. Dle Burchardova pojetí závisí reformování kleriků na jejich společném životě, celibátu a udělování posvátného manželství. Klerici musí být věrní církvi, a musí odmítat přijetí svátostí od pomocníků. Burchard bojoval proti simonii, proti laickému vlastnictví církevních věcí, proti prospěchářství na úkor církve. Naopak neodmítal církevní vlastnictví, benefícia, ani patronátní právo. Sbírkou předkládá nauku o manželství a bojuje za jeho nerozlučitelnost a zdrženlivost v něm (zde se promítá vliv disciplíny ostrovních církví). Burchard vždy kladl velký důraz na pokání. Burchard uznává a podporuje reformní snahy germánských biskupů, kteří navazují na karolínskou tradici ve smyslu spolupráce světské a církevní moci. Z Burchardovy sbírky se pořizovala různá excerpta, výtahy, recenze. Existuje mnoho jejích rukopisů.⁷⁸

76 Viz: Eduard DIEDERICH, *Das Dekret des bischofs Burchard von Worms. Beiträge zur Geschichte seiner Quellen. I. Teil*, Breslau: Könige Universität und Oskar Hellman, 1908, s. 16-53. Další publikace, která se zabývá kromě jiného i prameny Burchardova Dekretu je: Paul FOURNIER, *Études*, s. 5-73. Co se týče vlivu Řehoře I. na tuto sbírku, Burchard ve své sbírce cituje různé texty z Řehořových Morálií in Job, Dialogů a Registru. Viz: Eduard DIEDERICH, *Das Dekret*, s. 35-39.

77 O autoritativnosti Burchardových textů, popř. pramenů kterých využíval při psaní svého Dekretu viz: Birgit KYNAST, *Die Autorität*, popřípadě Greta AUSTIN, *Jurisprudence*.

78 Paul FOURNIER a Gabriel LE BRAS, *Histoire*, s. 364-421, Vratislav BUŠEK, *Učebnice*, s. 77, Alphonsus Maria STICKLER, *Historia*, s. 154-159, Willibald Maria PLÖCHL, *Geschichte*, s. 450, Jaroslav MICHAL, *Dějiny*, s. 37, Piotr HEMPEREK a Wojciech GÓRALSKI, *Komentarz*, s. 61-63, Péter ERDŐ (ed.), *Die quellen des kirchenrechts. Eine geschichtliche Einführung*, in: *Adnotationes in ius canonicum 23*, Frankfurt, Berlín, Bern, Bruxelles, New York, Oxford a Wien: Peter Lang, 2002, s. 88-90, Vojtech VLADÁR, *Pramene*, s. 110-111, TENTÝŽ, *Dějiny*, s. 224-225, Ignác Antonín HRDINA, *Kanonické*, s. 31.

2. Osoba, dílo a pojetí papežství Řehoře VII. v *Dictatus papae*

2.1. Osoba a dílo papeže Řehoře VII.

Řehoř VII., rodným jménem Hildebrand, se narodil kolem roku 1015-1020 v toskánské Soaně na území tehdejšího papežského státu a zemřel 25. května 1085 v Salernu, kam byl z Říma vyhnán. Kanonizován byl roku 1606 papežem Pavlem V. a jeho slavnost připadá na den jeho úmrtí, tj. na 25. května. Byl jedním z nejvýznamnějších středověkých papežů, který propůjčil své jméno reformnímu hnutí v jedenáctém století. Taktéž se stal jedním z hlavních protagonistů v *boji o investituru*.⁷⁹ Řehoř VII. byl prvním papežem, který sesadil korunovaného císaře Jindřicha IV. (1056-1105/06). Tímto mimořádným činem vyjádřil své náboženské i politické přesvědčení.

2.1.1. Před pontifikátem: Hildebrand

Papež Řehoř VII., rodným jménem Hildebrand se narodil pravděpodobně kolem roku 1015-1020 v jižním Toskánsku v rodině, která byla situována mezi střední a vyšší vrstvu s četnými styky s vlivnými římskými osobnostmi.⁸⁰ Z Řehořových osobních dopisů víme, že rostl a dospíval v římské církvi pod zvláštní ochranou sv. Petra a že navštěvoval školu, která patřila k lateránskému paláci spolu s dětmi urozených římských rodičů.⁸¹ Jedním z učitelů na této škole byl arcibiskup Lawrence z Amalfi, který byl proslulý svou znalostí latiny a řečtiny. Vedoucím komunity byl arcikněz Jan Gratian, který se stal papežem Řehořem VI. (1045-46). Poté co se Hildebrand stal jedním z jeho duchovních, doprovázel ho do vyhnanství do Kolína nad Rýnem, kam byl poslán poté, co byl jako papež sesazen na koncilu v Sutri r. 1046. Zde, v Kolíně nad Rýnem, Hildebrand svá studia dokončil a to na tamější katedrále mezi kanovníky. Po smrti Řehoře VI. se Hildebrand vrátil zpět do Říma ve společnosti Bruna z Toulou, pozdějšího papeže Lva IX. (1049-54).⁸²

79 Boj o investituru je *terminus technicus* pro zásadní boj mezi papeži a německými králi Jindřichem IV. a Jindřichem V. v období mezi lety 1075-1122 (pozn. aut.). Laickou investiturou rozumíme udělení biskupství nebo opatství v léno světským knížetem. Udělení léna se dělo předáním prstenu a berly, odznaků biskupské hodnosti. Viz: Rudolf FISCHER-WOLLPERT, *Malý*, s. 22-24.

80 K teoriím ohledně data a místa narození viz: Herbert Edward John COWDREY, *Pope*, s. 27-28. Sám Cowdrey upřednostňuje jako datum Řehořova narození rok 1015 (pozn. aut.). Širší datování má například: Augustin FLICHE, *Saint Grégoire*, s. 1. Odlišné datování má například: Josef GELMI, *Papežové*, s. 100.

81 Registra III, č. 21, s. 288: "Sed hanc tibi gratiam a Deo concessam plures nobilium Romanorum per nos cognoscentes bonitatem et virtutes tuas omnino admirantur et predicant. Inter quos duo familiares nostri Albericus et Cincius et ab ipsa pene adolescentia in Romano palatio nobiscum enutriti multum desiderantes in amicitiam et amorem tuum devenire et ...". Registra IV, č. 11, s. 311: "...qui diu nobiscum in sacro palatio mansit...". O papežském paláci na Lateráně jako o "apoštolské aule" se Řehoř zmiňuje in: Registra II., č. 51, s. 194: "...in animo tibi fore nuntiavit, apostolice aule...".

82 Viz: Josef GELMI, *Papežové*, s. 96, Herbert Edward John COWDREY, *Pope*, s. 29-30.

Tradičně se předpokládá, že Hildebrand byl *mnichem*. Dodnes se však neví, kdy se mnichem stal. Neví se, zda jím byl již v Římě nebo zda se jím stal až později, kdy byl z Říma vyhnán. Historici se však obecně přiklánějí k názoru, že se stal benediktinským mnichem až později, nikoli v samotném Římě. Co k této problematice víme na základě Řehořových listů jistě je, že Řehoř nebyl mnichem clunyjským. V jeho dopisech, které posílal opatu Hugovi z Cluny totiž chybí jakékoli informace o nějakém clunyjském klášteře či o tomto způsobu mnišství.⁸³ Navíc Řehoř svou reformu zamýšlel jako reformu pro řeholní kanovníky, nikoli pro mnichy.⁸⁴

Poté, co se Hildebrand vrátil r. 1049 do Říma, stal se blízkým spolupracovníkem papeže Lva IX., přičemž poznal mnoho velice důležitých a vysoce postavených duchovních, jakými byli například *kardinál Humbert de Silva Candida* či *Bonifác z Albana*.⁸⁵ R. 1050 vysvětil Lev IX. Hildebranda na jáhna a jmenoval ho rektorem benediktinského opatství sv. Pavla (San Paolo fuori le Mura). Protože se oba měli velice rádi, udělil Lev IX. Hildebrandovi výjimečný titul "kardinál-subdiakon" a zaměstnal jej v papežské administrativě. Konkrétně byly Hildebrandovi svěřeny majetkové záležitosti papežské kurie, čímž ho Lev velmi pevně připoutal k instituci Apoštolského stolce.⁸⁶ Ze Lvova a později z pověření dalších papežů (Viktora II. či Štěpána IX.) se stal Hildebrand papežským legátem ve Francii (r. 1054 v Tours a r. 1056 v Chalon-sur-Saône), na císařském dvoře v Německu (r. 1054/55 a 1057/58) a krátce v Itálii a v Milánu (1057). Císař Jindřich III. mu vzdal nejvyšší úctu a Hildebrand byl následně Lvem IX. a jeho nástupcem v papežském úřadě Viktorem II. (1055-57) dosazen do úřadu papežova tajemníka a rádce. Během pontifikátů Štěpána IX. (1057-58), Mikuláše II. (1059-61) a Alexandra II. (1061-73), jejichž volbu Hildebrand prosadil, zaujímal na papežském dvoře stále vyšší pozice.⁸⁷

Kolem r. 1058/59 byl Hildebrand ustanoven "arcidiakonem" římské církve.⁸⁸ Kardinál-biskup Petr Damiani jej dokonce charakterizoval jako "*nehybný sloup a opora Apoštolského stolce*".⁸⁹

83 Takto vyvracíme mylné informace o Řehořovi, které pochází z velké části například z díla *Liber ad amicum* od Bonizia ze Sutri, Řehořova příznivce. Viz: Bonizio ze SUTRI, *Liber ad amicum V*, s. 587: "Quo mortuo et in pace sepulto venerabilis Ildeprandus Cluniacum tendens, ibi monachus effectus est...".

84 Uta-Renate BLUMENTHAL, in: *Encyklopaedia Britannica (online)*, dostupné na: <http://www.britannica.com/biography/Saint-Gregory-VII/Early-life>.

85 Pozn.: Oba dva tehdy stáli v centru římské politiky (pozn. aut.). Navíc kardinálovi Humbertovi de Silva Candida jsou připisovány myšlenky, nikoli autorství! kanonicko-právní sbírky *Diversorum patriae sententiae*, též známou pod názvem *Collectio 74 titularum*. Viz edici: *Die Sentenzen des Kardinals Humbert, das erste Rechtsbuch der päpstlichen Reform*, ed. Anton MICHEL, Schriften des Reichsinstituts für ältere deutsche Geschichtskunde (MGH), 7, Leipzig: Verlag Karl W. Hiersemann, 1943.

86 Srov.: Herbert Edward John COWDREY, *Pope*, s. 30-31.

87 Viz: TAMTÉŽ, s. 32-37.

88 Kdy přesně a za jakých okolností k jeho konsekraci došlo, nelze s jistotou zjistit. Snad jím byl ustanoven v létě, popř. na podzim r. 1059. Možné je ale i jiné datování, jako například jaro r. 1058. K těmto hypotézám viz: TAMTÉŽ, s. 37-39. Co víme určitě je, že se jako arcidiakon podepisuje v listině papeže Mikuláše II. ze dne 14. října 1059: "Ego Heldibrandus qualiscunque archidiaconus sanctae Romanae Ecclesiae, consensi, et SS." PL 143, col. 1324-1325.

89 O vztahu Petra Damianiho k Řehořovi VII. viz: Herbert Edward John COWDREY, *Pope*, s. 39-43. K Petrově doporučení Hildebranda do služeb papeže Mikuláše II., stejně jako o celkovém smýšlení Petrově ohledně

Během pontifikátu Mikuláše II. byl Hildebrand jeho spolupracovníkem a adjunktem. Dokonce byl tak významným církevním hodnostářem, že prosadil papežskou volbu Mikuláše II. vůči jeho rivalovi Benediktu X.⁹⁰ Důležitou událostí z období Mikulášova pontifikátu, ve které Hildebrand zaujímal hlavní roli, byla část synody, která se konala 1. května 1059 v lateránské bazilice. V tento den se na synodě jednalo o způsobu života kněžích v Římě a v přilehlých oblastech. V průběhu jednání se projednával zákon *Institutio canonicorum* císaře Ludvíka I. Pobožného, určený pro církvev. Hildebrand tento zákon ostře kritizoval, ve shromáždění četl vybrané špatné pasáže a okamžitě je komentoval a opravoval. Díky Hildebrandovi celé shromáždění nebo alespoň jeho rigorističtější členové prohlásili, že Ludvík nemá právo ani moc měnit pravidla, která byla již dříve ustanovena pro kanonický život bez souhlasu autority Apoštolského stolce. Sám Ludvík tuto moc neměl z toho důvodu, protože i když byl císařem a božským člověkem, byl stále pouhým laikem. Taktéž nemohl ani sám biskup ze své moci zavést nové nařízení svým příkazem či soudem a to zvláště z toho důvodu, že by toto jednání bylo v přímém rozporu s nařízením autority papeže Řehoře I.⁹¹ Dále se Hildebrand zaměřil na to, že zákon umožňoval duchovním vlastnit osobní majetek, čímž se tento zákon dostal do rozporu s vyhláškami a nařízením církevních otců a papežů, kteří se vždy stavěli proti osobnímu vlastnictví duchovních. Hildebrand tvrdil, že církevní zákonodárství mají vést pouze striktně usměrnění lidé (mniši a kanovníci), kteří žijí ve společenství

Hildebranda se dozvíme více v edici jeho listin a dokumentů. Viz: Petrus DAMIANI, *Die briefe des Petrus Damiani*, ed. Kurt REINDEL, Bd.1-4, München: MGH, 1983-1993. Nadále se budeme držet již zavedeného zkratkového psaní tohoto titulu, přičemž první číslo odkazuje na číslo listu v Petrově registru, druhé číslo poukazuje na číslo knihy ve kterém lze daný dokument nalézt a poslední číslo odkazuje na stranu daného dílu registru. Viz: *Briefe*, č. 60, 2, s. 205: "Quapropter si placet domno Hildeprando, sanissimi ac purissimi consilii viro, ...". *Briefe*, č. 63, 2, s. 221: "Inmobili columpnae sedis apostolicae domno Hildebrando archidiacono, Petrus peccator monachus salutem..." *Briefe*, č. 72, 2, s. 345: "Porro autem quia prudentissimi illius viri semel incidit mentio,...". Z několika v Cowdreyho publikaci odkázaných Petrových listů zjišťujeme, že vztah mezi Petrem Damianem a Hildebrandem byl pro oba dva obohacující a inspirativní, neboť se oba dva podporovali, utvrzovali a rozvíjeli své myšlenky včetně ideje o papežské supremaci, doporučovali se navzájem na vysoce postavené církevní úřady, atd. Nadto se oba dva pojímali velice pozitivně a jejich vztah by se dal charakterizovat jako přátelský, popř. otcovsko-synovský, přičemž vůči věku byl Petr považován za Hildebrandova duchovního otce. Viz: Herbert Edward John COWDREY, *Pope*, s. 39-43. Více informací k osobě a dílu Petra Damiána viz: Owen J. BLUM, *Saint Peter Damian. His teaching on the spiritual life*, Washington: Catholic University of America, 1947, Fridolin DRESSLER, *Petrus Damiani. Leben und Werk*, Studia Anselmiana 34, Řím, 1954, Jean LECLERQ, *Saint Pierre Damien, ermite et homme d'Église*, Řím: Storia e Letteratura, 1960, Louis-Albert LASSUS, *Pierre Damien, l'homme des déserts de Dieu*, Paris: O.E.I.L., 1986, André CANTIN, *Saint Pierre Damien (1007-1072). Autrefois – aujourd'hui*, Paris: Cerf, 2006. Edici dokumentů Petra Damiána lze nalézt in: PL 144 a 145.

90 Bonizio ze SUTRI, *Liber ad amicum VI*, s. 593: "Interea Deo amabilis Hildebrandus cum cardinalibus episcopis et levitis et sacerdotibus Senam conveniens, elegit sibi Gerardum Florentine civitatis episcopum, quem alio nomine appellavit Nicholaum. V souvislosti s touto papežskou volbou je důležitý Mikulášův dekret o papežské volbě ze 13. dubna 1059, který napříště ustanovoval rozhodnutí papežské volby do rukou kardinálů-biskupů a vymanil tak papežskou volbu z rukou německých císařů. V té době konkrétně znemožnil proklamovat papežskou volbu Benedikta X. císaři Jindřichovi III. Hlavními spolutvůrci tohoto dekretu byli Petr Damiani a Humbert de Silva Candida. A sám Hildebrand se k tomuto dekretu nijak nevyjadřoval. Viz: Herbert Edward John COWDREY, *Pope*, s. 44-45. Více k samotnému Mikulášovu dekretu nalezneme in: Detlev JASPER, *Das Papstwahldekret vom 1059. Überlieferung und textgestalt*, Sigmaringen: Jan Thorbecke Verlag Sigmaringen, 1986.

91 Srov.: Herbert Edward John COWDREY, *Pope*, s. 45-46. Sám Hildebrand chtěl, aby se způsob kanonického života ztotožňoval se životem prvotních křesťanů. Sám Hildebrand se občas tituloval jako "minimum vestrae sanctitatis famulum", tj. jako nejnížší služebník jeho svatosti.

a napodobují tak Kristovy apoštoly (*vita apostolica*). Řehoř byl zastáncem linie určované církevními otci a tvrdil, že by se všichni řeholníci i řeholní kanovníci měli dobrovolně vzdát veškerého osobního majetku ještě před vstupem do daného společenství. O Hildebrandově neoddiskutovatelném úspěchu na lateránském koncilu podává doklad rukopis tohoto cášského zákona z lateránského koncilu. Byly z něj totiž průkazně vypuštěny kritizované pasáže týkající se osobního vlastnictví duchovních a naopak se k zákonu připojily texty z benediktinské řehole určené pro mnichy.⁹² Po smrti Mikuláše II. Hildebrand podpořil a bránil volbu papeže Alexandra II. jako právoplatnou v období tzv. *kadalánského schizmatu*, během kterého se Řím a římská církev projevila jako nejednotná. Zatímco někteří (německý císařský dvůr s Jindřichem III. v čele) zvolili jako papeže biskupa Cadala z Parmy (který si vzal jméno *Honorius II.*), strana jejímž členem byl i Hildebrand podpořila volbu biskupa Anselma z Luccy, jehož papežským jménem se stalo "*Alexandr II.*". Po dlouhých sporech obou papežů a jejich stran byl nakonec přijat jako *právoplatný papež pro všechny pouze Alexandr II.* a Honorius II. byl exkomunikován.⁹³ Hildebrand se jako arcidiákon stal vedoucím všech zúčastněných první papežské korunovace s *korunou-mitrou*, která symbolizovala papežský nárok na církevní suverenitu nad světskými panovníky. Symbol koruny-mitry historicky odkazuje též na *Konstantinovu donaci*, která je součástí *Pseudo-isidorských dekretálií*, o kterých jsme hovořili v předchozí kapitole. Konstantinova donace, stejně jako celé Pseudo-isidorské dekretálie zaujímaly v Řehořově době čelní místo v kanonicko-právních pramenech. Dále Hildebrand podporoval papežské spojení s Normany z jižní Itálie a navázal proto dobré styky s jejich hlavním představitelem, *Robertem Guiscardem*, který se stal papežským vazalem. Dále Hildebrand podporoval invazi *Viléma Dobyvatele* do Anglie r. 1066. Vzhledem ke skutečnosti, že jeho závazky vůči církvi zahrnovaly také finanční, právní a správní povinnosti, začal zřizovat ozbrojené skupiny, tzv. *militēs Petri* (Petrovy milice), které měly za úkol podporovat a chránit papeže. Ve stejné době byl také nakloněn k reformním aktivitám tzv. *patarinů*, kteří byli reformní skupinou v italském Miláně. Tato reformní skupina, stejně jako Hildebrand bojovala především proti *simonii* a *manželství kněží*. Její stoupenci se domnívali, že se právě tyto neřesti v hojně míře praktikovaly mezi vysoce postavenými milánskými duchovními. Protože tito duchovní měli četné konexe mezi urozenými a vládnoucími milánskými rodinami, povstali patarini i proti nim. V Miláně tak došlo k sociální revoluci. Nakonec se Hildebrand přidal i k mnichům-poustevníkům, kteří bojovali proti florentskému biskupovi, který byl obviněn ze simonie.⁹⁴

92 Srov.: Uta-Renate BLUMENTHAL, in: *Encyklopaedia Britannica (online)*, dostupné na: <http://www.britannica.com/biography/Saint-Gregory-VII/Early-life>.

93 K této problematice viz: Herbert Edward John COWDREY, *Pope*, s. 49-53.

94 Viz: TAMTÉŽ, s. 65-71. Jedním z členů hnutí patarinů byl biskup *Bonizio ze Sutri*, který o Řehořovi psal například ve svém díle *Liber ad amicus* a napsal i jednu z gregoriánských kanonicko-právních sbírek, tzv. *Liber de vita christiana* (pozn. aut.).

2.1.2. Pontifikát: Papež Řehoř VII. a jeho pojetí římské církve

Hildebrand se stal papežem a převzal (z úcty ke svému předchůdci Řehořovi I.) papežské jméno Řehoř VII. ihned po smrti a důstojném pohřbu papeže Alexandra II. 22. dubna 1073.⁹⁵ Řehoř byl ve svůj úřad uveden ihned v bazilice sv. Petra (San Pietro in Vincoli) a to i přes to, že dosud nebyl knězem.⁹⁶

Co se týče Řehořova *pojetí církve*, které úzce souvisí s jeho *pojetím papežského primátu* o kterém budeme hovořit později, toto pojetí můžeme nazvat slovem "*spirituální*". Řehoř byl přesvědčen o založení církve samotným Bohem a jejím *jediným* úkolem dle něj mělo být zahrnutí celého lidstva v ní jakožto v *jediné* společnosti, která se má řídit pouze Boží vůlí jakožto *jediným* zákonem. Jako božská instituce má být církev svrchovaná nad všechny lidské struktury, společnosti, atd. Zvláště má být svrchovaná nad světským státem a tedy i jeho panovníkem. Papež pak dle této ideje má být hlavou církve, který je zástupcem Boha na zemi. Z tohoto důvodu byl Řehoř přesvědčen o tom, že *se papež nikdy neodchýlí od pravé víry a že vždy plně poznává Boží vůli*. Protože se takto vlastně *papež stává jedním garantem pravé víry*, jsou všichni ostatní křesťané povinni být ve věcech víry papeži naprosto poslušní a poddaní. *Neposlušnost vůči papeži byla vnímána jako neposlušnost vůči Bohu samotnému* (tj. hereze) a naopak poslušnost papeži byla chápána jako poslušnost vůči Bohu. Řehoř brzy poznal, že toto jeho pojetí nebylo zcela správné a jako politik přijal jiné stanovisko. V extrémní formě totiž mohla tato idea vést ke zničení všech států. *Řehoř tedy přistoupil k jiné ideji* a to když jako papež poznal existenci státu jako dispensaci Boží prozřetelnosti, popsal koexistenci církve a státu jako Boží předpis a zdůraznil nutnost spojení

95 V souvislosti s Řehořovou papežskou volbou bychom měli vědět, že i když byl Hildebrand blízkým spolupracovníkem Mikuláše II. a znal tedy jeho dekret o papežské volbě ze 13. dubna 1059, přesto byl sám zvolen v naprostém rozporu s tímto dekretem, tj. byl zvolen nekanonickým způsobem. Nebyli to totiž kardinálové-biskupové, ale římský lid a duchovenstvo, kdo Hildebranda zvolili za papeže. Dnes sice jen stěží můžeme odhadovat, jak dalece byla papežská volba Řehoře VII. předem chystána. Můžeme však považovat za pravděpodobné, že to byl kardinál-kněz Hugo Candidus, který se v lateránské bazilice chopil iniciativy a Řehořovu volbu prosadil. Viz: Bonizio ze SUTRI in: *Liber ad amicum VII*, s. 601. Široký okruh Řehořových duchovních i laických příznivců se z hlediska kanonického práva snažili s problémem Řehořovy nekanonické papežské volby vypořádat několikerým způsobem. Na jedné straně přijali Řehořovu volbu jakožto volbu širokého církevního i laického *communio* ve kterém byli přítomní i daní kardinálové-biskupové, tj. nejen jako volbu omezeného okruhu voličů. Na druhé straně pak se Řehořovi stoupenci vypořádali s jeho kněžskou indispozicí (která byla k přijetí papežské svátosti bezpodmínečně nutná) tak, že přihlíželi k jiným Řehořovým životním kvalitám, jako byly například jeho zásluhy na církevní půdě, jeho čestné tituly jako např. "kardinál-subdiakon", atd. Dále se přihlíželo k jeho znalostem, dovednostem, k letům, které strávil v čele papežské kanceláře, kdy dopomáhal prosadit papežské volby svých předchůdců, atd. Viz: Herbert Edward John COWDREY, *Pope*, s. 71-74. Byl to právě tento způsob Řehořovy volby, který byl trnem v oku všem jeho pozdějším nepřátelům s Jindřichem IV. v čele, která se kromě jiného projevila i volbou arcibiskupa Wiberta z Ravenny za vzdoropapeže Klementa III. (pozn. aut.). Řehořovou bezprostřední reakcí na jeho zvolení papežem je první list jeho registru písemností, ve kterém se zmiňuje o smrti Alexandra II., o svém zvolení papežem, o změně svého jména, atd. Viz: Registra I, č. 1, s. 1-2. Viz: Herbert Edward John COWDREY, *Pope*, s. 71-74.

96 Řehoř byl konsekrován na kněze až 29. června 1073, v den slavnosti svatých apoštolů Petra a Pavla, patronů Apoštolského stolce a města Říma. Srov.: Uta-Renate BLUMENTHAL in: *Encyklopaedia Britannica (online)*, dostupné na: <http://www.britannica.com/biography/Saint-Gregory-VII/Pontificate>.

mezi *sacerdotiem* a *imperiem*. Rozdíl mezi *sacerdotiem* a *imperiem* tkvěl pro Řehoře v tom, že *sacerdotium*, tj. církev je *imperiu*, tj. státu plně nadřazeno. *Nadřazenost církve vůči státu* pro něj totiž byla naprosto nezpochybnitelná a on sám v tomto bodě nepřipouštěl jakoukoli diskuzi. Dále Řehoř *centralizoval veškerou církevní vládu ve svých rukou*, přičemž ve smyslu Pseudo-isidorských dekretálií *omezil pravomoc biskupů, metropolitů a všech ostatních církevních hodnostářů*. Protože se mnoho duchovních odmítlo podrobit tomuto Řehořovu stanovisku, je celý jeho pontifikát plný různých bojů mezi představiteli jednotlivých hierarchických stupňů uvnitř církve.⁹⁷

Vzhledem k Řehořově ekleziologii, kterou v jistém slova smyslu pojímal jako konkurenci *imperia* a *sacerdotia*, přičemž *sacerdotium* mělo být vždy a za všech okolností nad *imperiem* svrchované, lze snadno porozumět tomu, že církevní představitelé s Řehořem v čele museli o církev a o její svrchovanost, a tedy i moc pečovat, neustále ji budovat a bojovat za ni. Právě z tohoto důvodu Řehoř spojil svou ekleziologii s bojem za *svobodu církve, za svobodnou volbu, za kněžský celibát*, stejně jako s bojem proti *simonii a laické investituře*.⁹⁸ V tomto boji kladl vždy hlavní důraz

97 Tomuto církevnímu vůdcovství před všemi ostatními národy Řehoř říkal "*iustitia*" (spravedlnost). Celou církev pak Řehoř stavěl na Petrovi, jakožto na skále, jak to již určil Ježíš Kristus v Mt 16,18. Viz: Augustin FLICHE, *Saint Grégoire*, s. 144-181, Percy Ernst SCHRAMM, *Sacerdotium*, s. 403-457, Friedrich KEMPF, *Die gregorianische*, s. 423-426, Herbert Edward John COWDREY, *Pope*, s. 608-658, Ovidio CAPITANI, *Gregorio VII, santo*, in: Enciclopedia dei Papi, II, (2000), s. 188-212, dostupné online na: [http://www.treccani.it/enciclopedia/santo-gregorio-vii_\(Enciclopedia-dei-Papi\)](http://www.treccani.it/enciclopedia/santo-gregorio-vii_(Enciclopedia-dei-Papi)). I když autorem myšlenky o *sacerdotiu* a *regnu (imperiu)* není sám Řehoř, ale papež Gelasius I., viz: Herbert Edward John COWDREY, *Pope*, s. 608, Řehoř na tuto myšlenku navazuje a poprvé se o ní zmiňuje ve svém listě z 9. července 1073, který adresoval byzantskému císaři Michaelovi VII. Viz: Registra I, č. 18, s. 29-30: "...confratrem nostrum Dominicum patriarcham Venetie, Romane ecclesie et imperio vestro fidelissimum...".

98 Vzhledem k tomu, že si každé z těchto témat zaslouží zvýšenou pozornost (neboť se jedná přímo o samostatné programové body celé gregoriánské reformy) a takřka samostatné pojednání, na které však není v naší práci místo, odkazujeme tímto na vhodnou literaturu k samostatnému prostudování a učiníme si zde jen pár poznámek k jednotlivým bodům této reformy. Viz: Herbert Edward John COWDREY, *Pope*, s. 495-583. Sám Řehoř se zabýval těmito body reformního programu například během synody, kterou svolal na 19. listopadu 1078 do Říma. Těmito body reformního programu odpovídají především osmý, jedenáctý a dvanáctý bod programu, o němž se mělo na synodu rokovat. Srov.: Registra VI, č. 5b, s. 400-406. Dále se Řehoř těmito body programu zabýval během letniční synody dne 7. března 1080. Srov.: Registra VII, č. 14a, s. 479-487. Tento Řehořův boj se plně projevil též v jeho boji s německým císařem Jindřichem IV. o němž budeme pojednávat dále, ve kterém Řehoř viděl nepřítele církve a rozvratitele vlastní říše. Takto o něm hovoří sám Řehoř ve svém listu adresovaném biskupovi Hermanovi z Metz z 15. března 1081, ve kterém Řehoř jasně vysvětluje papežskou politiku proti tomuto císaři (v předchozím roce Řehoř již podruhé Jindřicha IV. exkomunikoval). Viz: Registra VIII, č. 21, s. 544-563. Jak moc ležela na Řehořově srdci otázka *svobody církve (libertas ecclesiae)* se lze dočíst v padesáté čtvrté epistole jeho *Epistolae vagantes (Epp. vag.)*, které můžeme nalézt na internetových stránkách: <http://www.thelatinlibrary.com/gregory7.html>. Jedná se o jeho poslední list ze Salerno z r. 1084. K mnoha dalším odkazům na Řehořovy listiny z jeho Registru, ve kterých se Řehoř věnuje svobodě církve viz: Herbert Edward John COWDREY, *Pope*, s. 536-539. Společně se svobodou církve si Řehoř též vyměňuje i *svobodu volby* biskupů a opatů do daných úřadů *pouze pro sebe*, jakožto pro nejvyšší církevní instanci. Viz: Registra VII, č. 14a, s. 480-482. Ohledně *simonie* Řehoř rozlišoval simonii rukou, službou a jazykem, viz: Registra VI, č. 34, s. 448: "...qui nullo interveniente munere electi vel promoti fuerint, videlicet a manu ab obsequio et a lingua,...". S problematikou *laické investitury* souvisí životní příběh biskupa Anselma z Luccy, který je pro nás důležitý z toho důvodu, že sepsal jednu z kanonicko-právních gregoriánských kolekcí, o které budeme hovořit v následující kapitole. Biskup Anselm, který je občas označován jako *Anselm II.* (jako Anselm I. je totiž označován jeho strýc, který byl původně rovněž biskupem města italského města Lucca, později se stal papežem Alexandrem II. v jehož službách byl Hildebrand činný) totiž přijal dle pokynů svého strýce investituru jak od císaře Jindřicha IV. (aby se po jeho odchodu do Říma stal biskupem města Lucca), tak také po různých Řehořových bojích s Jindřichem IV. a po mnoha Anselmových skrupulích přijal novou investituru, tentokrát od samotného Řehoře VII. Co přesně vedlo k těmto Anselmovým skrupulím již nelze zjistit, snad to byla jeho četba

na *papežský primát* a na *primát univerzální římské církve*. Papežský primát si podřídil všechny světské vlády po tu dobu, po kterou byly dané státy křesťanské. Realizaci svých papežských rozhodnutí zvláště v oblasti reformního programu svěřil Řehoř svým legátům, které posílal do celé Evropy.⁹⁹ Ti měli za úkol spojovat papežství s biskupy, které Řehoř pokládal pouze za vykonavatele své vůle.

2.1.3. Boj dvou autorit: Řehoř VII. a Jindřich IV.

Vzhledem k našemu centrálnímu zájmu o studium Řehořova pojetí papežského primátu (jak jej proklamoval ve své bule *Dictatus papae*) a v návaznosti na námi probírané zásadní body celé gregoriánské reformy se nyní chceme věnovat Řehořovu neustálému boji s císařem Jindřichem IV., kterým je charakteristický celý Řehořův pontifikát.¹⁰⁰

dvaadvacátého kánonu čtvrtého konstantinopolského koncilu, který mohl být středem Řehořovy synodální legislativy na postní synodě r. 1075. Právě tento kánon byl pravděpodobně základem pro utvoření Řehořova vlastního názoru v otázce laické investitury, z něž posléze vycházely všechny jeho výroky k tomuto tématu. U Řehoře lze na základě jeho vlastního pochopení tohoto kánonu hovořit o tom, že Řehoř sám stál na počátku budoucího rozlišení mezi tzv. *spirituáliemi* a *regáliemi*, které sehrály zásadní úlohu při vyřešení otázky laické investitury ve Wormském konkordátu z r. 1122 (pozn. aut.). Tento kánon od začátku do konce prohlašoval, že *investitura duchovní osoby spadá do kompetencí opět pouze nějaké duchovní osoby, zpravidla papeže*. Rovněž je důležité vědět, že tento kánon přešel díky Řehořově přispění do kanonicko-právních sbírek o nichž budeme pojednávat v příští kapitole. R. 1081 byl Anselm přispěním Jindřicha IV. a vzdoropapeže Klementa III. vyštván z Luccy a uprchl nejprve do biskupské pevnosti Moriana. Později jako duchovní doprovod hraběnky Matyldy Toskánské odešel do Canossy. Za své zásluhy o něm Řehoř VII. uvažoval jako o svém nástupci na Apoštolském stolci. K tomu však již nedošlo, neboť Anselm zemřel brzy po smrti Řehoře VII. Ještě než se tak stalo jej papež Viktor III. ustanovil papežským legátem Lombardie, přičemž mu zároveň odkázal moc řídit bezvýhradně všechny diecéze, které byly kvůli střetu Řehoře VII. s Jindřichem IV. bez biskupů. Anselm zemřel 18. března 1086 v Mantově a je považován za svatého patrona tohoto města. Viz: *Vita Anselmi episcopi Lucensis*, auctore Bardone Presbytero, ed. Rogerus WILMANS, in: Georgius Heinrichus PERTZ, *SS, Tomus XII.*, MGH, Hannoverae: Impensis Bibliopolii Avlici Hahniani, 1856, s. 1-35. *Z Řehořovy postní synody z r. 1075 víme, že Řehoř zde zakázal laickou investituru*. Dalšími kroky v zákazu laické investitury pak byly synodní dekrety ze synod konaných v letech 1078 a 1080. Viz: Herbert Edward John COWDREY, *Pope*, s. 548. V posledním námi zmiňovaném bodu gregoriánské reformy, tj. v otázce *manželství kněží*, popř. v otázce celibátu duchovních Řehoř vždy silně a neustále usiloval o to, aby všichni, kdo byli kněžími, diákonky nebo subdiákonky dodržovali *přísné pravidlo cudnosti*. Byl proto odhodlán všemi možnými přijatelnými prostředky bojovat a vymýtít jakýkoli druh sexuálního obchodu. Praktickými příklady této problematiky se zabýval vždy, tj. před i po postní synodě r. 1075. Například viz: Registra II, č. 61, s. 215-216 biskupovi Dietwinovi z Liège. I když sám Řehoř tento *terminus technicus* pro jakékoli porušení cudnosti nepoužíval, přesto se pro toto porušení vžil pojem "*nicolaitismus*". Toto použití nacházíme např. v dopise Petra Damianiho Hildebrandovi, viz: *Briefe*, č. 65, 2, s. 230-231: "Erat enim inter clerum et populum propter duas hereses, simoniacam videlicet et Nicolaitarum...". "Nicolaitae autem dicuntur clerici, qui contra castitatis aeclesiasticae regulam feminis admiscetur". Z Řehořových dopisů zjistíme, že boj proti "*nicolaitismu*" vedl ve třech směrech. Jednak vedl argumentaci ve smyslu toho, co je vhodné pro křesťanskou společnost a co je v souladu s křesťanskou tradicí. Zadruhé argumentoval kulturními požadavky, tj. co je vhodné z hlediska kulturního života a z ohledu na křesťanské uctívání. A nakonec, přičemž touto argumentací vyhrál, argumentoval *požadavky křesťanské morálky*. Viz: Herbert Edward John COWDREY, *Pope*, s. 551-553.

99 Docházelo k tomu na základě tzv. *legačního práva*. Legační právo je takovým druhem práva, kterým se jednotlivým státům (v našem případě papežskému státu) uděluje oprávnění k vyslání či přijetí diplomatických zástupců (v našem případě papežských legátů) zemí jiných. Legát je vnějším orgánem legačního práva (pozn. aut.).

100 Důvodem proč nás na celém Řehořově pontifikátu zajímá právě a jen toto téma, kterým se nyní budeme zabývat je fakt, že právě v Řehořově zápase s Jindřichem IV. (a potažmo i s celou německou církevní hierarchií, kteří tím že byli zvyklí na svou investituru od panovníka nenesli dobře Řehořův pontifikát a neustále s ním bojovali) se setkává Řehořovo pojetí papežského primátu s výše probíranými body gregoriánské reformy (vůči členům německé církevní

I když se Řehoř s Jindřichem potýkali již v období před Řehořovým pontifikátem, my se zde zaměříme na jejich střet v období pontifikátu.¹⁰¹ Počátek Řehořova pontifikátu můžeme vzhledem k jeho přístupu k Jindřichovi nazvat jako "smířlivý". Řehoř si velmi vážil Jindřichových rodičů Jindřicha III. a Anežky. A po osobním setkání s Jindřichem IV., kdy jej překvapil jeho mladý věk, vyvinul touhu získat mladého Jindřicha pro církevní věc. Doufal, že se mu podaří oddělit jej od jeho špatných rádců a rovněž věřil v to, že se mu podaří Jindřicha přesvědčit, aby bránil a chránil zájmy Říma, Řím a římskou církev během Řehořovy papežské cesty do Svaté země, kterou si přál strávit ve společnosti císařovny Anežky a hraběnky Matyldy z Toskánska.¹⁰² Tak moc se Řehoř spoléhal na Jindřichovu spolupráci, že se pokusil pohnout německé biskupy k tomu, aby se zúčastnili jeho římských synod. Navíc požádal i Jindřicha, aby jim tuto účast sám nařídil. V prosinci r. 1075 se však Řehořův postoj k Jindřichovi změnil. V novém listě Řehoř hrubě obviňoval Jindřicha z jeho nestálosti v pravé víře a z toho, že aniž by k tomu měl příslušné pravomoce, dosazoval své biskupy na uprázdněné biskupské stolce. Řehoř v tomto listu rovněž Jindřichovi vytýkal jeho pokračující styky s jeho pěti poradci, kteří byli již dříve exkomunikováni. Styky s těmito exkomunikovanými osobnostmi dle Řehoře automaticky znamenalo exkomunikaci i pro Jindřicha, který s nimi byl ve styku.¹⁰³

V době před sepsáním tohoto Řehořova listu se v roce 1075 staly dvě významné události. Zaprvé se od 24. do 28. února 1075 uskutečnila Řehořem svolaná letniční synoda, ze které bohužel nemáme jiné záznamy než jediný list uchovaný v Řehořově registru písemností, na základě kterého nám může tato synoda připadat jako "inkviziční". Čteme zde totiž Řehořem uložené sankce různých

hierarchie zařadil do svého programu i boj proti simonii a laické investituře). Nemáme tedy potřebu zabývat se dalšími Řehořovými aktivitami, které by jen potvrdily jeho myšlení a jeho politický postup vůči Jindřichovi, o který nám zde především jde. Případné zájemce o hlubší studium Řehořova života a díla před i během pontifikátu tak odkazujeme na značné množství výše uvedené literatury (pozn. aut.).

101 Cowdrey na pozadí období před Řehořovým pontifikátem dobře vykresluje fakt, že Jindřichovy ideje, za které po celou svou vládu bojoval a hájil proti idejím Řehořovým, nebyly takřikajíc z jeho vlastní hlavy, ale byly myšlenkovým produktem jiných osob (např. arcibiskupa Anna z Kolína, arcibiskupa Siegfrieda z Mohuče či biskupa Hermana z Bambergu), které je vštipovali Jindřichovi již od jeho mládí (např. idea o nadřazenosti *regna* vůči *sacerdotiu*, ze které pramení rovněž idea o *nadřazenosti světské moci nad mocí duchovní*). Na tomto základě je poté snadno pochopitelné, že se Jindřichův život a panování odvíjelo v opozici nejen k Řehořovu reformnímu programu, ale že bylo v kontradikci vůči církvi celkově. Je také nasnadě, že mnoho Jindřichových rádců i Jindřich sám byl za spojení s těmito rádci exkomunikován. Poprvé byli jeho rádci exkomunikováni již papežem Alexandrem II., posléze i Řehořem VII. Viz: Herbert Edward John COWDREY, *Pope*, s. 88-89. K Alexandrově exkomunikaci Jindřichových poradců viz: Bonizio ze SUTRI, *Liber ad amicus VI*, s. 600.

102 Herbert Edward John COWDREY, *Pope*, s. 94. Takto nás o tom zpravuje jeho list adresovaný Jindřichovi IV. ze 7. prosince 1074. Viz: Registra II., č. 30, s. 163-165. O Řehořově touze být ve spojení s hraběnkou Matyldou viz například: Registra I., č. 40, s. 62-63. O krásném a láskyplném vztahu mezi Řehořem a císařovnou Anežkou spolu s hraběnkou Matyldou vypovídají například: Registra I., č. 50, s. 76, kde Řehoř nazývá Anežku "*principes Romani imperatrix*", popř. list z 15. června 1074, tj. Registra I., č. 85, s. 121-123, kde o obou ženách mluví v tom nejlepším. Jedním z důvodů, proč byl Řehoř těmto ženám tak moc nakloněn byl i vliv těchto žen na Jindřicha IV., jejichž prostřednictvím na něj mohl působit sám Řehoř (pozn. aut.).

103 Srov.: *Registra III.*, č. 10, s. 263-267. Mezi samotným Jindřichem nekanonicky ustanovené biskupy patřili například Adalbert z Wormsu, Anno z Kolína či Atto z Milána. Viz: Herbert Edward John COWDREY, *Pope*, s. 98.

osob z různých důvodů.¹⁰⁴ Jaká konkrétní témata se probírala v průběhu celé synody již přesně nevíme, lze však předpokládat, že se zde zcela jistě projednávaly jednotlivé body celé reformy, především pak problém simonie, celibátu a vzhledem k Řehořovým problémům s Jindřichem především otázka laické investitury.¹⁰⁵ Druhou významnou událostí toho roku o němž budeme zevrubněji pojednávat později je vznik Řehořovy buly *Dictatus papae*.¹⁰⁶

Jindřichovou odpovědí na Řehořovu "inkviziční" synodu z r. 1075 byl jím svolaný říšský sněm na den 24. ledna 1076 do Wormsu.¹⁰⁷ Na tomto sněmu ohromná skupina německých biskupů s Jindřichem IV. v čele odpověděli Řehořovi dopisem a ústní zprávou. Biskupové se zřekli poslušnosti "*Bratru Hildebrandovi*", císař vyzval papeže k abdikaci a požadoval volbu nového papeže. Biskupové ze severní Itálie se ihned sjednotili v Jindřichově akci proti papeži a přestali Řehoře podporovat. Dva dopisy, které byly z tohoto sněmu poslány, přinesl do Říma kněz Roland den před zahájením Řehořovy obvyklé *Postní synody*, která se konala ve dnech 14.-20. února 1076.¹⁰⁸ Na druhý den, v první den synody nechal Řehoř číst dopisy nahlas před celým

104Těmito exkomunikačními kroky se Řehoř vypořádal se třemi problémy, které řešil již dlouhou dobu předtím, tj.: s problémem Jindřichových poradců, prohřešky proti simonii a prohřešky proti laické investituře, tj. body gregoriánské reformy. Na druhé straně je nutné přiznat, že se Řehoř vždy snažil k provinilcům proti reformě postupovat co nejlépe, aby viníky nebylo nutné trestat buď vůbec či co nejméně (pozn. aut.). Záznam této letniční synody s uvedením konkrétních trestů daných na synodu posuzovaným osobám viz: Registra II, č. 52a, s. 196-197.

105Tak to naznačuje i Berthold z Reichenau ve svých Análech, ve kterých tvrdí, že se na synodě projednávalo *mnoho témat, které tížily naši matku církev*. Viz edici: BERTHOLDUS, *Annales*, in: ed. Georgius Henricus PERTZ, MGH, SS, *Tomus V.*, Hannoverae: Impensis Bibliopolii Avlici Hahniani, 1844, s. 277. Je pravděpodobné, že v problematice laické investitury se již na této synodě opíral o encykliku Mikuláše II. *Vigilantia universalis* z r. 1063, ve které Mikuláš II. svěřuje volby duchovních osob do kompetencí opět pouze duchovních osob, zpravidla papeže a tvrdě zde potírá jakýkoli druh simonie, prohřešku proti čistotě (celibátu) a laické investitury a taktéž potírá všechny tímto způsobem zvolené osoby. Plný text Mikulášovy encykliky lze nalézt v edici: NICOLAI II. SYNODICA GENERALIS, in: ed. Ludewicus WEILAND, MGH, *Legum Sectio IV., Const., Tomus I.*, Hannoverae: Impensis Bibliopolii Hahniani, 1893, s. 546-548. O tuto encykliku opírá pravděpodobně svůj dekret vydaný již na této synodě, který se opakuje také v záznamu dekretu z listopadové synody r. 1078. Viz: Registra VI, č. 5b, s. 402-406 a o kterém se zmiňuje například v dopisech biskupovi Hugovi z Die či v dopise biskupovi Huzmánovi ze Špýru. Viz: Registra IV, č. 22, s. 330 a Registra V, č. 18, s. 381. O tomto "dekretu" se zmiňuje i v listu Jindřichovi IV. z 8. prosince 1075, viz: Registra III, č. 10, s. 265-266. Řehořův myšlenkový vývoj v otázce laické investitury můžeme vyčíst např. z Epp. vag. 8 na: <http://www.thelatinlibrary.com/gregory7.html>.

106Registrum II, č. 55a, s. 201-208.

107I když se na tomto sněmu sešli pravděpodobně téměř všichni němečtí biskupové a arcibiskupové, jménem jich je známo cca dvacet šest. Viz: Franz-Josef SCHMALE, *Quellen zur Geschichte Kaiser Heinrichs IV. Die Briefe Heinrichs IV. Das Lied vom Sachsenkrieg. Brunos Sachsenkrieg. Das leben kaiser Heinrichs IV. (Fontem historiam Henrici IV. imperatoris illustrantes)*, in: *Ausgewählte Quellen zur deutschen Geschichte des Mittelalters*, 12, 1963, s. 470. Toto dílo budeme nadále zapisovat zkratkou: *Quellen HIV*. Německých knížat bylo na tomto říšském sněmu málo. Viz: Herbert Edward John COWDREY, *Pope*, s. 135.

108Písemnou zprávu o zřeknutí se poslušnosti "Bratru Hildebrandovi" najdeme in: *Quellen HIV*, s. 470-475. O důležitosti této synody svědčí přítomnost Jindřichovy matky, císařovny Anežky na něm. O dataci této synody nás zpravují Registra III, č. 9, s. 261-263, Epp. vag. 9-10 na: <http://www.thelatinlibrary.com/gregory7.html>, BERNALDI PRESBYTERI MONACHI (Bernald ze ST BLASIEN), *Pro Gebhardo episcopo Constantiensi epistola apologetica*, in: ed. Fridericus THANER, *Libelli Bernaldi presbyteri monachi*, in: ed. Societas aperiendis fontibus rerum Germanicarum Medii Aevi (MGH), *Ldl, Tomus II.*, Hannoverae: Impensis Bibliopolii Hahniani, 1892, s. 109. Oficiální záznam z této synody viz: Registra III, č. 10a, s. 268-271. Zprávy o synodě nalezneme též u kronikářů, jako například: BERTHOLDUS, *Annales*, s. 282-283, BERNOLDUS, *Chronicon*, in: ed. Georgius Henricus PERTZ, MGH, SS, *Tomus V.*, Hannoverae: Impensis Bibliopolii Avlici Hahniani, 1844, s. 433, Hugo z FLAVIGNY, *Chronicon*, in: ed. Georgius Henricus PERTZ, MGH, SS, *Tomus VIII.*, Hannoverae: Impensis Bibliopolii Avlici

shromážděním. Když byly oba dopisy přečtené, začala vzrušená debata o těchto listech, jejímž výsledkem bylo rozhodnutí nepodporovat Jindřicha IV. v jeho akcích proti Řehořovi a naopak podporovat Řehoře v akci proti Jindřichovi. Řehoř posléze přerušil synodu do příštího dne a uspořádal záznamy starobylých synodních dekretů, které se týkaly neposlušnosti lidí vůči papežským rozhodnutím.¹⁰⁹ Protože Jindřich nazval Řehoře ve svých dopisech jako "Hildebranda" (čímž ho prakticky degradoval), máme zachován list, ve kterém se Řehoř obrací na apoštola Petra ve své modlitbě za boj proti Jindřichovi.¹¹⁰ Důsledkem těchto Řehořových slov byla okamžitá Jindřichova exkomunikace a jeho suspendace z královského úřadu. Hlavními důvody Jindřichovy exkomunikace byly: jeho neposlušnost a neustálý styk s jeho již exkomunikovanými poradci, neustálé napadání a nestálost ve víře již před i během Řehořova pontifikátu a jeho listy z Wormsu.¹¹¹ Ihned poté vyvázal z lenní přísahy všechny Jindřichovy poddané s poukazem na fakt, že Jindřich byl sesazen. Účinek exkomunikace měl dalekosáhlé následky. Nikdy dříve žádný jiný papež nesesadil císaře či krále a to ani přesto, že již ve starobylých církevních textech se tyto názory ozývají. Řehoř však věřil, že má na své straně historický precedent. Od této doby se církevní reforma stala plně bojem o převahu církevní moci nad mocí světskou. Církev měla být monarchickou a měla bezpečně vést svět, což bylo v rozporu s představami a přáními lidu v předešlé době. Jindřich odpověděl na svou exkomunikaci novou akcí proti Řehořovi, kterou vedl mnich Gottschalk z Aachenu. Ve středu této akce se nachází list, v němž je Řehoř titulován jako "Hildebrand" a závěr tohoto listu zní: "Já Jindřich, z Boží vůle král, se všemi svými biskupy ti říkáme: "Odejdi, odejdi!".¹¹² Nedlouho po těchto událostech došlo ke spiknutí králů Rudolfa

Hahniani, 1848, s. 435, Bonizio ze SUTRI, *Liber ad amicus VII*, s. 606-607, BERNALDI PRESBYTERI MONACHI (Bernald ze ST BLASIEN), *De damnatione schismaticorum*, in: ed. Fridericus THANER, *Libelli Bernaldi presbyteri monachi*, in: ed. Societas aperiendis fontibus rerum Germanicarum Medii Aevi (MGH), *Ldl, Tomus II.*, Hannoverae: Impensis Bibliopolii Hahniani, 1892, v závorkách 12-13, s. 51-52.

109O tom, že Řehoř hledal svou oporu (před vyřčením svých výroků proti Jindřichovi IV.) v mnoha synodních dekretech nás pečlivě zpravuje BERTHOLDUS, *Annales*, s. 282-283. O Řehořově zběhlosti v kanonicko-právní tradici nás pak zpravuje samotný Řehořův list biskupovi Hermanovi z Metz z 25. srpna 1076, jehož obsahem je obhajoba vlastních názorů ve věci Jindřichovy exkomunikace (která mu byla v mnohém vyčítána jako neoprávněná) na základě mnoha právních a církevních dokumentů (spisy církevních otců, dekrety papežů, atd.), které zde ve velkém množství vyjmenovává. Poukazuje zde na několika exemplárních příkladech na jeho papežskou nadřazenost nad světským panovníkem. V tomto listu se vrátil také k otázce exkomunikace Jindřichových rádců a k Jindřichově exkomunikaci za spolupráci s nimi. Srov.: Registra IV, č. 2, s. 293-297.

110V této jeho prosbě jasně zní, že "osvobozuje všechny křesťany z Jindřichova područí, že jej exkomunikuje a bude s ním zacházet tak, jak si zaslouží, tj. jeho čest utrpí újmu, stejně tak jako on činil újmu na cti církvi". A opět tu je Řehořova "*petrovská mystika*", když své prosby ke sv. Petru ukončuje slovy: "A národy poznají, že Ty jsi Petr a na té skále Syn Boha živého postavil svou církev, které brány pekla nepřemohou". Srov.: Registra III, č. 10, s. 270-271.

111Herbert Edward John COWDREY, *Pope*, s. 141. Kromě Jindřicha IV. byl touto synodou sesazen ze svého úřadu a exkomunikován rovněž arcibiskup Siegfried z Mainzu za nabádání německých biskupů a opatů k hromadnému odchodu z církve. I na další biskupy podepsané pod dopisy wormského sněmu dolehly různé tresty, přičemž Řehoř rozlišoval zda se daní biskupové pod tyto dokumenty podepsali svobodně či pod nátlakem (na ty druhé tresty nedolehly). Někteří členové německého duchovenstva učinili dodatečnou rekongiaci a satisfakci prostřednictvím svých zástupců 1. srpna téhož roku.

112Srov.: *Epistolae Heinrici IV.*, in: *Quellen HII*, no. 12, s. 64-69. Tento list však nebyl adresován Řehořovi, ale šlo o okružní list určený široké německé veřejnosti. Zajímavá a trochu vtipná je jeho zde zaznamenaná myšlenka, že Ježíš

Švábského, Welfa z Bavarie a Bertholda z Karinthie se kterými byli spojeni biskupové Adalbero z Würzburku, a Herman z Metz a dalších proti Jindřichovi. Jindřichovy plány proti Řehořovi byly čím dál beznadějnější a to i přesto, že se mu podařilo najít si nějakou podporu v Pávii za jejíž pomoci se mu podařilo Řehoře exkomunikovat.¹¹³ Jedním z důvodů, proč se Jindřichovi vedlo tak špatně bylo i proto, že Řehoř ve své prozíravosti (aby odloučil co nejvíce dřívějších pomocníků od Jindřicha) a zároveň ve své starostlivosti a s pochopením vůči nim (mnoho jich muselo stát při Jindřichovi z politických, existenciálních, atd. důvodů), nabízel dřívějším odpadlíkům od pravé víry, že se smí za jistých okolností vrátit zpět do církve.¹¹⁴ Jindřich se tak postupně ocital v čím dál tím větší samotě a bez podpory. Řehoř byl ochoten zajít ve své lásce a porozumění k druhým a k církvi tak daleko, že byl ochoten přijmout do církve i Jindřicha, pokud by se projevil jako upřímný kající, který je již ochoten Řehořovi naslouchat a poslouchat jej.¹¹⁵

Během občanské války v Německu knížecí i církevní opozice podpořila Řehořovu akci proti Jindřichovi takovým způsobem, že následné vzbouření proti němu zcela přerušilo Jindřichovo panování.¹¹⁶ Poté, co se Jindřich dozvěděl o "proti-Jindřichovském" sněmu v *Tribur-Oppenheimu*, kde panovala debata ohledně jeho sesazení z císařského úřadu a případné zvolení nového císaře se Jindřich ze strachu o ztrátu své císařské koruny plně svým listem podrobil Řehořovi a anuloval vše, co proti němu vynesl ve Wormsu.¹¹⁷ A dále se rozhodl vydat na cestu za Řehořem na hrad *Canossa*, kde učinil svou rekongraci a satisfakci.¹¹⁸ K tomu došlo 28. ledna 1077 poté, co se za něj u Řehoře přimluvili hraběnka Matylda Toskánská a opat Hugo z Cluny.¹¹⁹ Papež sice jednal jako opravdový pastýř duší, když se v Canosse s Jindřichem usmířil a přijal jej zpět do církve, ale Jindřichovo podrobení Řehořovi bylo obecně nahlíženo jako papežovo vítězství a jejich smír jako Jindřichovo

Kristus náš Spasitel zve všechny své křesťany do svého království (*regnum*) a že tak nezve Řehoře do svého pontifikátu (zřejmě ve smyslu církve - *sacerdotium*). Řehoř se tedy nemá opírat o duchovní texty, koncily, atd., neboť on sám se z Kristova *sacerdotia* vylučuje. V *Epistolae Heinrici*, no. 13, s. 68-73 Jindřich Řehořovi vytýká jeho uzurpaci všech královských i duchovních (kněžských) funkcí, což je v rozporu s Božími příkázáními. Dále zde nazývá Řehoře "pomatencem".

113Viz: Bonizio ze SUTRI, *Liber ad amicum VIII*, s. 609, Arnulf Z MILÁNA, *Liber gestorum recentium*, in: ed. Claudia ZEY, *Scriptores LXVII.*, MGH, Hannover: Hahnsche Buchhandlung, 1994, s. 226-227.

114Srov.: Herbert Edward John COWDREY, *Pope*, s. 146.

115Epp. vag., no. 14, s. 32-41. V tomto duchu zní Řehořův dopis adresovaný biskupovi Hermanovi z Metz z 25. srpna 1076. Viz: Registra IV, č. 2, s. 293-297.

116K tomuto vzbouření Jindřichových blízkých proti němu došlo na Tribur-Oppenheimském sněmu, který se konal od 16. října do 1. listopadu 1076. Viz: BERTHOLDUS, *Annales*, s. 286-287, BERNOLDUS, *Chronicon*, s. 433, Lamperti HERSFELDENSIS, *Annales*, in: Lamperti monachi Hersfeldensis, *Opera*, ed. Oswaldus HOLDER-EGGER, *SRG*, MGH, Hannoverae et Lipsiae: Impensis Bibliopolii Hahniani, 1894, s. 276-284, Herbert Edward John COWDREY, *Pope*, s. 150-153.

117Srov.: *Epistolae Heinrici*, no. 24, s. 72-73.

118Na tuto zimní cestu se Jindřich vydal s přibližně padesáti členným doprovodem ve kterém byli zřejmě i Jindřichova žena Bertha a jejich syn Konrád. Viz: BERTHOLDUS, *Annales*, s. 288-290, Bonizio ze SUTRI, *Liber ad amicum VIII*, s. 609-610, Lamperti HERSFELDENSIS, *Annales*, s. 282-298. O Jindřichově třídenním čekání před branami hradu Canossa na Řehořovo povolení vstoupit nás zpravuje Řehořův list adresovaný církevním a světským představitelům Německa. Viz: Registra IV, č. 12, s. 313.

119Herbert Edward John COWDREY, *Pope*, s. 156-157.

pokoření před Řehořem.¹²⁰ Nelze se čemu divit, neboť Jindřichova cesta do Canossy přerušila Řehořovu plánovanou cestu do Augsburgu, kde se měl sejít s německými knížaty, kteří plánovali sesadit Jindřicha a nahradit jej vzdorocísařem. A ani Jindřichův akt v Canosse je v tomto jejich plánu neodradil. Jím zvoleným vzdorocísařem se stal 15. března 1077 na setkání ve Forchheimu Rudolf z Rheinfeldenu.¹²¹ Po této volbě, po které se stal Rudolf s Jindřichem německým spolucísařem se Řehoř aktivně chopil politiky legátů. Tzn., že poslal své legáty jak k Jindřichovi, tak i k Rudolfovi, aby měl o obou dotyčných neustále aktuální zprávy. Tento jeho pokus však dopadl tak, že legáti šli pouze k Rudolfovi a provázeli jej na všech jeho cestách, kde spolu s ním pracovali na prosazení reformních myšlenek.¹²² Jindřich odpověděl na Forchheimské události svým setkáním s představiteli politického a duchovního života Bavorie, Čech a Karinthie spolu s arcibiskupem Sieghardem z Aquileje, kde vznikla velká válečná kampaň proti Rudolfovi, během níž padlo i několik lidských životů. Když se Jindřich posléze vrátil ze svých cest zpět do Německa, přišel jako král nejen dle jména, ale i svou funkcí a pustil se do boje proti Rudolfovi. S legální autoritou a křesťanskou identitou reinvestoval své království a prohlásil, že jeho boj proti Rudolfovi je v souladu jak s lidským, tak i s božským právem. Deklaroval důstojnost své říše (*dignitas imperii*). Během letnic r. 1077 byl v Ulmu korunován se soudobým kanonicko-právním řádem a tak byla jeho korunovace podpořena sakrální autoritou. Jindřichovo prohlášení, že bylo jeho císařskou povinností

120Spolu s Jindřichem přijal Řehoř zpět do církve i několik dalších dříve exkomunikovaných Jindřichových přátel. Lze říci, že se v Canosse nesetkali pouze Jindřich s Řehořem, ale *de facto* spolu s nimi celá římská církev s německým a italským královstvím. Viz: Herbert Edward John COWDREY, *Pope*, s. 156-157, 161. Z historického hlediska je událost na Canosse typickým příkladem fenoménu nábožensko-politického života v jedenáctém století (jde o názornost převahy duchovní moci nad mocí světskou, přičemž v sobě duchovní moc spojila život náboženský a politický v jeden) (pozn. aut.). K podrobnému rozboru příčin a důsledků události v Canosse viz: Herbert Edward John COWDREY, *Pope*, s. 158-167.

121Řehoř samotný se zprvu pokoušel usmířit německá knížata s Jindřichem, jak o tom svědčí jeho list: Srov.: Registrum IV, č. 25, s. 339-340. Přímou na Forchheimské setkání poslal dva své legáty (římského kardinála-diákona Bernarda a opata Bernarda ze Sv. Viktora v Marseilles). Jejich prostřednictvím poslal na sněm svůj list, ve kterém je vidět umění jeho diplomacie a politikaření, neboť i když nehovoří přímo o Rudolfově volbě, hovoří zde o nedávném smíření s Jindřichem, které považuje za "pouhé snění hříchů z Jindřicha", přičemž se nebrání (pokud by Jindřich selhal) tomu, Jindřicha eventuálně nahradit někým jiným. Bere to však jako možnou eventualitu, sám Jindřicha sesadit nechce. Srov.: Epp. vag. 19 na: <http://www.thelatinlibrary.com/gregory7.html>. O tom, že se Jindřichovo sesazení a volba vzdorocísaře odehrála bez Řehořova souhlasu nás informuje sám Řehoř ve svém protokolu ze synody konané v březnu 1080. Viz: Registra VII, č. 14a, s. 484-485, popř. ve svém listu z r. 1083, viz: Registra IX, č. 29, s. 613. O Forchheimském sněmu viz: BERTHOLDUS, *Annales*, s. 291-292. Jedním z důvodů, proč německá knížata zvolila právě Rudolfa z Rheinfeldenu je zřejmě i ten, že Rudolf měl královské konexe. Jeho první ženou měla totiž být zřejmě Jindřichova sestra Matylda a druhou byla Adelaida, sestra Jindřichovy ženy Berthy. Srov.: Herbert Edward John COWDREY, *Pope*, s. 169.

122Pro nás je zajímavá epizoda z Rudolfovy cesty ze Švábska do Zürichu, kdy se na této cestě papežovi legáti seznámili s kanonicko-právní sbírkou *Diversorum patrum sententie (Collectio 74 titulorum)*, o které budeme pojednávat v následující kapitole. Praktickým důsledkem existence tohoto formálního pramene kanonického práva byla jakási "přirozená pro-řehořovskost" celého Německa, aniž by zde dříve nutně došlo k nějakému přímému kontaktu s Řehořem. Tato kanonicko-právní sbírka se líbila Řehořovi natolik, že jí Řehoř začal záhy (po roce 1077) využívat při formulování svých papežských privilegií (pozn. aut.). Srov.: Herbert Edward John COWDREY, *Pope*, s. 173. Jako negativum ze strany legátů, kteří byli účastní Rudolfovy cest vnímáme jejich hanobení Jindřicha, (jako tyрана, krutovládcе, toho, který ničí říši, není poslušný Řehořovi, atd.) který nebyl na jejich cestách přítomen všude tam, kde byli (např. v klášteře v Hirschau). Srov.: TAMTÉŽ, s. 174-175.

založit *stabilitas regni*, (tj. že bylo jeho povinností pečovat o svou říši i Boží církev) bylo jeho justifikací pro jmenování těch biskupů a opatů, kteří byli důležití jako jeho pomocníci v jeho císařské úloze. Klášterům nabídl *regalis libertas*, které korespondovaly s jeho královskou službou zajistit jejich bezpečnost. Jeho nejpřekvapivější prohlášení se však vztahovalo *ke královské autoritě, kterou podřídil patronátu sv. Petra a jeho vikáři, tj. papeži*. Dále nechal rekonstruovat katedrálu ve Špýru. Díky tomuto Jindřichovu exemplárně dobrému vystupování byla jak německá knížata tak i Řehoř sám zmatena a nevěděla, zda mají stále ještě podporovat Rudolfa.¹²³ Aby se po nějaké době mohl Řehoř rozhodnout zda má nadále podporovat Rudolfa či Jindřicha, svolal Řehoř Postní synodu r. 1078.¹²⁴ Oba dva králové na tuto synodu poslali své zástupce. Protože na této Řehořově synodě nedošlo k jednoznačné Rudolfově exkomunikaci, byl jejím de facto nijakým rozhodnutím Jindřich zklamán. A rozhodl se vydat se na válečnou cestu proti Rudolfovi sám. Výsledkem tohoto jeho rozhodnutí byla krvavá *bitva u Mellrichstadtu*, ve které Jindřich nad Rudolfem zvítězil.¹²⁵ Z Řehořovy strany byla přijata myšlenka na brzké svolání synody, kde se měli zúčastnění synodu rozhodnout pro volbu Rudolfovu či Jindřichovu, aby byl v Německu pouze jediný král. Tato synoda se uskutečnila 19. listopadu a byli na ní účastní zástupci Jindřicha i Rudolfa. Na této synodě se Jindřichovi vyslanci opětovně snažili exkomunikovat Rudolfa pro jeho napadání a poškozování království. Avšak ani zde nedošlo k žádnému řádnému rozřešení v případě dvou králů. Listopadová synoda také přijala mnoho přísných kánonů proti laické investituře, simonii a porušování celibátu.¹²⁶ Další synodou, během které se mělo rozhodnout zda bude jediným králem Rudolf či Jindřich byla *Postní synoda z r. 1080*. Na tuto synodu poslali oba králové své zástupce.¹²⁷ Poté, co Jindřich jejich prostřednictvím hrozil Řehořovi svou výpovědí poslušnosti vůči němu, pokud tento synod definitivně neexkomunikuje Rudolfa (což neudělal), Řehoř na Jindřicha udeřil v pořadí již druhou exkomunikací.¹²⁸ Jejím údajným důvodem byla kromě Jindřichovy *de facto* samotné výpovědi i skutečnost, že se Jindřich ani předtím nepodrobil Řehořově formálnímu zákazu laické investitury, který ustanovil na koncilu v listopadu r. 1078. Spolu s touto Jindřichovou exkomunikací uznal formálně Rudolfa za krále.¹²⁹ Synodní akta nechal Řehoř obeslat po celém Německu, aby se stanovami této synody byla srozuměna všechna německá knížata a biskupové.

123TAMTÉŽ, s. 175-179.

124Celkově o této synodě a o jejím průběhu viz: BERTHOLDUS, *Annales*, s. 306-309.

125TAMTÉŽ, s. 313.

126TAMTÉŽ, s. 313-314, 435, Registra VI, č. 5b, s. 401.

127Dle zprávy Bonizia ze Sutri byli Jindřichovi vyslanci zpupní a pyšní a během synody s tvrdým tónem vyjádřili Jindřichova slova, která měli předat shromáždění. Jejich obsahem bylo, že Jindřich se podrobí všem Řehořovým rozhodnutím pouze tehdy, pokud tento synod exkomunikuje Rudolfa. Nestane-li se tak, ustanoví si Jindřich takového vzdoropapeže, který s ním bude chtít spolupracovat. Bonizio ze SUTRI, *Liber ad amicus IX*, s. 612.

128Přímý doklad Jindřichovy druhé exkomunikace pochází ze samotné synody, viz: Registra VII, č. 14a, s. 483-487. V tomto synodálním listu najdeme jak důvody, které vedly Řehoře k Jindřichově exkomunikaci, tak i důvod proč dal požehnání coby jedinému německému králi Rudolfovi (pozn. aut.).

129Herbert Edward John COWDREY, *Pope*, s. 198, Registra VII, č. 14a, s. 483-487.

Řehoř sám pak seznámil německá knížata se závěry této synody prostřednictvím svých dopisů. Po těchto událostech Jindřichovi nezbylo nic jiného, než aby se sám prohlásil za právoplatného císaře a rozpoutal akci proti Řehořovi.¹³⁰ Navíc, tato Řehořova exkomunikace měla již jen malý účinek, protože Jindřich zvítězil v občanské válce v Německu, čímž nesmírně posílil svou pozici. Po tomto vítězství nejprve v červnu r. 1080 na *synodě v Brixenu* sesadil papeže Řehoře VII. a na nového papeže navrhl arcibiskupa *Wiberta z Ravenny*.¹³¹ Po mnoha bojích s Řehořem (i ozbrojených) táhl se svými početnými vojenskými oddíly a za velké podpory německých obyvatel na Řím.¹³² Ještě než se tak stalo, svolal Řehoř na *21. února 1081 Postní synodu do Říma*, kde znovu (již *potřetí*) exkomunikoval Jindřicha a spolu s ním všechny jeho stoupence.¹³³ Tato synoda se konala až do 27. února téhož roku.¹³⁴ Dalším důležitým Řehořovým počinem z *15. března 1081* je adresování jeho *listu biskupovi Hermanovi z Metz*, ve kterém vysvětluje svou proti-Jindřichovskou politiku a podává zde svou reformní nauku.¹³⁵ Jindřichova *první válečná výprava* do Itálie proti Řehořovi VII. proběhla v r. 1081 a dopadla Jindřichovým fiaskem. Důvodem tohoto fiaska byla již špatná příprava na ni. Historické záznamy z té doby totiž poukazují jednak na Jindřichův malý vojenský oddíl a rovněž na velmi dobrou Řehořovu informovanost o Jindřichově počínání.¹³⁶ Navíc, Řehoř byl chráněn armádou hraběnky Matyldy z Toskánska.¹³⁷ *Druhou válečnou výpravu* proti Řehořovi

130Jednou z takových akcí proti Řehořovi byla synoda svolaná na 31. května do Mainz, jejímž smyslem nebylo nic jiného než "eliminovat Hildebranda". Viz: Herbert Edward John COWDREY, *Pope*, s. 199. Jindřich nebyl jediným, kdo bojoval proti Řehořovi. Mezi jinými proti němu bojovali například biskup Huzmán ze Špýru, arcibiskup Egilbert z Trýru nebo biskup Thierry z Verdunu (pozn. aut.).

131Synoda v Brixenu byla svolána na 25. června 1080. Jindřich byl na této synodě osobně přítomen v doprovodu italských a německých ozbrojených sil. O Řehořovi se zde mluvilo jako o *falešném mnichovi Hildebrandovi*, o kupčicím obchodníkovi, uzurpátorovi Říma, o nekanonicky zvoleném papeži (viz výše). V dekretu, který zde byl vydán přítomní biskupové prohlašují, že se rozcházejí s Řehořem a již ho nadále nebudou následovat a nadále se budou držet Jindřicha. Dále zde atakovali Řehoře za to, že nebyl zvolen právoplatně, ale že doslova "schvátíl papežství svým klamem, korupcí" a protože stále papežství uzurpuje, může být nyní zcela poprávu kanonicky sesazen. Srov.: *Quellen HIV*, s. 476-483. Podle Bernoldovy kroniky byl Wibert provizorně potvrzen na papeže v srpnu r. 1080 v Mainz spolu s ustanovením některých dalších biskupů na své stolce. Viz: BERNOLDUS, *Chronicon*, s. 436. Fakticky však Wibert nemohl být stále papežem a plnit tuto funkci do té doby, dokud nebyl Řehoř v Římě sesazen. Řehořovy bezprostřední reakce a vnímání celé synody v Brixenu najdeme v jeho listě z 21. června 1080. Viz: Registrum VIII, č. 5, s. 521-523. Řekněme jen, že Řehoř vnímal celou synodu jako ďábelské dílo mířené proti sobě, přičemž okamžitě zareagoval akcí proti Wibertovi, kterého nazval Antikristem a kacířem a jeho sympatizanti pro něj byli tvůrci simonie, kterým může pomoci pouze pravá papežská autorita (Řehoř sám). Pro jeho boj proti Wibertovi Řehoř získal mnoho Italů a zvláště byl rád za své spojení s Robertem Guiscardem a Jordanem z Kapuy. Spolu s nimi se dal do válečného boje. Srov.: Herbert Edward John COWDREY, *Pope*, s. 204-206, Registrum VIII, č. 7, s. 524-525. Ve svých listech z 15. října 1080 Řehoř sděluje své přání porazit Wiberta a nahradit jej novým arcibiskupem. Viz: Registrum VIII, č. 12, 13, s. 531-534.

132Během těchto bojů byl biskup Anselm II z Luccy Jindřichem IV a jeho lombardskými pomocníky nucen uprchnout pryč ze své diecéze. Viz: *Vita Anselmi episcopi Lucensis*, s. 16.

133Přímý záznam z této synody je in: Registrum VIII, č. 20a, s. 543-544.

134Herbert Edward John COWDREY, *Pope*, s. 210.

135Je až s podivem, jak v listě, v němž Řehoř nazývá Jindřicha „ničitelem říše a církve a heretikem“ hojně cituje z kanonicko-právních dokumentů, z Písma svatého a z mnoha dalších starobylých církevních textů jako například z textů církevních otců. Viz: Registrum VIII, č. 21, s. 544-563. Řehoř využil i textu Řehoře I., který sám hovoří o možnosti svrhnout krále, je-li to potřeba (pozn. aut.).

136Registrum IX, č. 11, s. 588-589.

137Herbert Edward John COWDREY, *Pope*, s. 210-211.

započal Jindřich r. 1082, přičemž tato výprava byla daleko lépe naplánovaná nežli výprava předchozí. Na této výpravě měl Jindřich i daleko větší armádu, nežli v předchozí. Spolu se svou výpravou spojil i svou manifestaci ohledně „údajných“ machinací Řehoře, ještě před svým pontifikátem a vyvodil z toho i špatný Řehořův pontifikát. To samozřejmě spoustu kleriků pobouřilo a tak ze strany Řehořovy přešli na Jindřichovu stranu, čehož chtěl Jindřich samozřejmě dosáhnout.¹³⁸ Navíc, poté co se od těchto bojů fyzicky distancoval Robert Guiscard a naopak se na Jindřichovu stranu přidala armáda markraběte Liutpolda II. z Rakouska a armáda knížete Vratislava II. z Čech (který za své zásluhy v pomoci Jindřichovi získal jako první český kníže r. 1085 z Jindřichových rukou královskou korunu), se nakonec, v březnu r. 1084 přeci jen Jindřichovi podařilo dobýt Řím a vstoupit do něj.¹³⁹ Jindřich vstoupil do Říma 21. března 1084. Spolu s arcibiskupem Wibertem začal ihned okupovat Lateránský palác. Poté Jindřich svolal sněm do sv. Petra, kterého se Řehoř odmítl zúčastnit. Na tomto sněmu byl Řehoř jakožto papež sesazen a na jeho místo byl uveden Wibert, jehož papežské jméno bylo *Klement III.* Římané poté zvolili Jindřicha IV. jediným právoplatně korunovaným císařem, přičemž mu náležely tituly *imperator* a *patricius*. Následkem těchto událostí byl další hromadný odpad duchovních i světského lidu od Řehoře. Ten z Říma utekl nejprve na *Andělský hrad*, odkud uprchl se svými normanskými zachránci do *Salerna*, kde 25. května 1085 zemřel.¹⁴⁰ Na jeho pohřbu byl přítomen i *Desiderius*, opat kláštera v Monte Cassinu. Podle Řehořova životopisce Pavla z Bernriedu byl Řehoř pochován v kryptě v katedrále sv. Matouše v Salernu. Pravděpodobně brzy po Řehořově smrti vznikla jeho poslední závěť, o které se však neví, kdy přesně byla zachycena (snad v termální stádiu Řehořovy nemoci), kdo ji zachytil ani kdo ji zapsal. Víme o ní však z několika pramenů.¹⁴¹ Obsahem Řehořovy poslední závěti je jeho odpověď římským biskupům a kardinálům na otázku, kdo se má po jeho smrti stát novým papežem. *Řehoř dal všem přítomným u jeho poslední závěti na výběr mezi biskupem Anselmem II. z Luccy, kardinálem-biskupem Odem z Ostie a arcibiskupem Hugem z*

138Na druhé straně byli někteří z Řehořových stoupců (kteří se od Řehoře nikdy neodklonili) jako např. Bonizio ze Sutri Jindřichem uvězněni. Sám Bonizio byl uvězněn v Albanu, odkud se po Velikonocích vrátil do Říma. Viz: Herbert Edward John COWDREY, *Pope*, s. 220.

139Vzhledem k přechodu mnoha duchovních z Řehořovy na Jindřichovu stranu (na základě mnoha Jindřichových lží o Řehořovi stejně jako ze strachu o svou budoucnost po Jindřichově vítězství, na které poukazovaly jednotlivé Jindřichovy úspěchy) se zmiňme o Řehořově synodě, která se konala 20. listopadu 1083. I když tato synoda trvala pouhé tři dny a byl zde pouze malý počet duchovních, přeci zde byl Jindřich (již *počtvrté*) znovu exkomunikován a spolu s ním i všichni ti, kdo jej doprovázeli na válečné výpravě do Říma. Brzy po této synodě se římané, kteří byli Jindřichem posláni za Řehořem rozhodli donutit Řehoře k Jindřichově královské korunovaci s podmínkou, že pokud tak Řehoř neučiní, dojde jednoduše k volbě nového papeže, který Jindřicha korunuje rád. Řehoř tomuto jejich nátlaku ustál a Jindřicha na krále nekorunoval. Viz: TAMTÉŽ, s. 226. Ke královské korunovaci knížete Vratislava II. viz: Václav NOVOTNÝ, *České dějiny I.2. Od Břetislava I. do Přemysla I.*, Praha: Královské Vinohrady, 1913, s. 245-291, David KALHOUS, *Jaromír-Gebhard, pražský biskup a říšský kancléř (1038-1090). Několik poznámek k jeho životu*, Mediaevalia Historica Bohemica, 9, Praha: 2003, s. 35-43.

140Herbert Edward John COWDREY, *Pope*, s. 677. Hlavními prameny, které se zabývají Řehořovou nemocí a smrtí jsou: Paulus BERNRIEDENSIS, *Vita*, s. 538-546, *Vita Anselmi episcopi Lucensis*, s. 24

141*Vita Anselmi episcopi Lucensis*, s. 24, Paulus BERNRIEDENSIS, *Vita*, s. 538-540.

Lyonu. *Všichni přítomní se rozhodli pro volbu biskupa Anselma.* Bohužel však jeho oficiální zvolení nebylo možné, neboť zemřel velmi záhy po Řehořovi, dříve nežli mohl být z mnoha důvodů (nesouhlas Jindřicha IV.) zvolen. Anselm zemřel 28. března 1086.¹⁴² Protože však (i když jej Řehoř výslovně jako svého zástupce nejmenoval) měl Řehoř obzvláštní láskyplný vztah k opatu Desideriovi, byl dotčnými Řehořovými stoupenci zvolen on.¹⁴³ V Řehořově testamentu se také nachází jeho odpověď na *Jindřichovu exkomunikaci, která má být dle Řehoře poplatná navždy.* Řehořovo přání bylo, aby se Jindřich již nikdy nemohl vrátit do církve. Řehoř pak údajně již pouze slovně rozmlouval se svými nejbližšími o mnoha dalších záležitostech, jejichž obsah však již není nikde zaznamenán.¹⁴⁴ Nakonec, Řehořova poslední závěť zachycuje jeho poslední slova, která jsou parafrází 44. žalmu: „*Dilexi iustitiam et odio habui iniquitatem, idcirco morior in exilio*“.¹⁴⁵

2.1.4. Hodnocení Řehořova života – závěr

Pokud budeme hodnotit Řehoře na základě jeho vlastních listů a různých dokumentů, které jsou dodnes uchovány v registru jeho písemností, pak před námi vytane Řehoř jakožto člověk kultivovaného ducha, který byl velmi inteligentní. Řehoř vždy rád a s velkým respektem studoval Písmo svaté, spisy církevních otců a především texty Řehoře I., jenž mu byl modelem opravdového papeže. Během svého dlouhého působení v Římě byl Řehoř VII. spjat se společností mužů, kteří s oblibou studovali biblické a patristické texty stejně jako světovou i církevní historii. K této společnosti se rovněž družily tak vysoce ceněné duchovní osobnosti jakými byli například kardinál Humbert ze Silva Candidy, Petr Damiani, či kardinál-kněz Deusdedit (kanonista). Řehoř také patřil ke skupině osobností, kteří se družili ke dvoru hraběnky Matyldy Toskánské. Mezi těmito osobnostmi byl také biskup Anselm II. z Luccy či opat kláštera Monte Cassino Desiderius. Díky své spolupráci s mnoha těmito lidmi a díky své zvědavosti byl Řehoř všeobecně velmi kvalitně vzdělán a měl značné znalosti i v oblasti právních věd. Sám Řehoř nebyl člověkem spekulativním, ale praktickým a to i přesto, že dokázal velmi rozhodně „dogmatizovat“ své názory ohledně papežství a papežských nároků. Vždy mu šlo o církev a o její záležitosti, o které se staral s velkou pečlivostí a láskou. Byl schopen plnohodnotně využít všech prostředků, které mohly církvi sloužit a pomoci jí v jejím prosazení se. Řehoř byl mužem činu nikoli "planý teoretický žvanil". Vždy se snažil povznést církev až na vrchol společenského žebříčku a spolu s ní se snažil pozvednout i svět samotný. Od

142Paulus BERNRIEDENSIS, *Vita*, s. 540, *Vita Anselmi episcopi Lucensis*, s. 32-33.

143Herbert Edward John COWDREY, *Pope*, s. 679.

144Nejspíše se však týkaly napomenutí biskupů a kardinálů, aby se nepodřizovali Jindřichovi a jeho neprávoplatně zvolenému vzdoropapeži Klementovi III. Viz: TAMTÉŽ, s. 679.

145Srov.: *Vita Anselmi episcopi Lucensis*, s. 24. V českém překladu tzn. „Miloval jsem spravedlnost a nenáviděl bezpráví, proto umírám ve vyhnanství“ (pozn. aut.).

těch dob, kdy byl Řehoř zvolen za papeže se věnoval především papežství, které mnoha slovy, dekrety a ústními prohlášeními povýšil na primát. Jeho filosofie o papežství, které se nikdy nevzdal a bojoval za ní až do konce svého života byla, že papež je reprezentantem pravého Boha a sv. Petra, tj. papež je *vicarius Christi*. A tak jako Kristus předal veškerou svoji moc výhradně sv. Petrovi, tak ji sv. Petr předal výhradně svým stoupencům v papežském úřadě. S papežským úřadem se tak pojí i nejvyšší autorita a moc v církvi i mimo ni. Papež však dle Řehoře nemá svou moc jen proto, aby vládnul ostatním, ale především ke službě druhým lidem. Právě v tomto svém myšlení byl velice blízký Řehoři I., který se ve svých listech sám představoval jako *servus servorum Dei*.¹⁴⁶ Řehoř byl ve svých názorech neústupný, byl pozoruhodně flexibilní a dokázal se rychle a dobře přizpůsobit dobovým okolnostem. Měl celou řadu spolupracovníků. Jeho cílem byla morální síla a náboženské přesvědčení, že má sloužit jakožto papež mužům i ženám bez rozdílu a vést je k dobrému prospěchu pro církev.¹⁴⁷ Ať již vnímáme Řehoře v jeho poměru k Jindřichovi jakožto vítěze či poraženého, dějiny katolické církve i dějiny papežství jsou a navždy zůstanou Řehořovým životem a dílem silně poznamenány a ovlivněny. Jeho pojetí papeže jakožto suveréna na poli mezinárodních stejně jako vnitrocírkevních vztahů byly jak z právního, tak z teoreticky-vědeckého hlediska nejobširněji a nejhlouběji rozpracovány ve 12. a 13. století, v období scholastiky a jejich plodem je vědecká teorie, která se dodnes nazývá „*Papežská monarchie*“¹⁴⁸. Nyní již však přejdeme k jednomu z nejdůležitějších Řehořových dokumentů ve kterém se plně projevila síla jeho ideje o papežském primátu, tj. k *Dictatus papae*. Nejprve si uvedeme obecný úvod a představíme si originální text tohoto dokumentu. Následně, v poslední části této kapitoly si daný text zanalyzujeme.

2.2. Dictatus papae jako meritum Řehořova pojetí papežského primátu

2.2.1. Úvod do studia *Dictatus papae*

Dictatus papae je listinným dokumentem, ve kterém se proklamuje *papežská autorita* a její *privilegia*. Otázka po *autorství* *Dictatus papae* se druzí s otázkou po *dataci a důvodu jeho vzniku*, přičemž musíme konstatovat, že konkrétní, jisté odpovědi na tyto otázky dát nemůžeme. Stejně tak nemůžeme ani s určitostí zjistit, komu je tento dokument adresován. Co však můžeme o *Dictatus papae* s jistotou říci je, že *původ tohoto dokumentu je přisuzován Řehoři VII., že byl včleněn do celku registru jeho písemností a to sice mezi listy z 3. a 4. března r. 1075*.¹⁴⁹

146Paulus EWALD a Ludovicus Moritz HARTMANN (ed.), *Gregorii I.*

147Herbert Edward John COWDREY, *Pope*, s. 495-496.

148Colin MORRIS, *The papal.*

149Registrum II, č. 55 a 56, s. 200 a 209-210. *Dictatus papae* se nachází v Řehořově registru: Registrum II, č. 55a, s.

Pokud se nejprve ptáme po *autorství* Dictatus papae, pak na základě našeho prostudování nám dostupných odborných prací musíme konstatovat, že existují hypotézy pro i proti Řehořovu autorství Dictatus papae.¹⁵⁰ Pokud by byl autorem Dictatus papae sám Řehoř VII., byl by vyřešen problém s *datací* tohoto dokumentu, kterému bychom mohli připsat vznik mezi 3. a 4. březnem r. 1075, tj. krátce po Postní synodě konané téhož roku. Avšak pokud bychom chtěli raději upřednostnit Sackurovu hypotézu, ten preferuje jako datum vzniku Diktátu r. 1087 s tím, že do Řehořova registru písemností byl zapracován v téže době.¹⁵¹

Dictatus papae je listinným dokumentem, který se skládá z dvaceti sedmi tezí a který jak svou celkovou formou, tak i svou stručnou a jasnou formulací papežské autority odpovídá "papežskému diktátu", jak se tento dokument i jmenuje. Tento dokument byl od svého vydání považován za závazný pro celou církev (stejně jako celé kanonické právo), která je zřejmě i *adresátem* této listiny. Dictatus papae vyjasňuje Řehořovu církevní politiku a program v oblasti stanovení papežské autority a její supremace. Autor Dictatus papae předkládá svou nauku o papežství (které staví svůj mocenský nárok na Kristu) jakožto křesťanskou doktrínu, proto jsou též jednotlivé teze tohoto dokumentu doslova "dogmatizovány". K tomuto dokumentu se pojí další čtyři listiny, které nalezneme taktéž v Registru a které určují vznik tohoto dokumentu skutečně v papežské kanceláři a to buď přímo u Řehoře nebo v jeho nejbližším okruhu.¹⁵² Dictatus papae není systematicky uspořádán, ale mezi tezemi je vnitřní propojení. Vzhledem k nesystematickému uspořádání Diktátových tezí, k jejich nahodilosti či někdy k jejich menšímu opakování, vytváří tento dokument dojem svévolného, nahodilého psaní. V této souvislosti se zdá, že Dictatus nebyl původně určen pro veřejný registr či pro nějaké veřejné vyhlášení, ale spíše se zdá, že jednotlivé teze vznikly jako autorovy (snad Řehořovy) poznámky určené původně pro jeho vlastní potřebu. O opaku nám však může svědčit umístění a styl psaní Diktátu jakožto celku. Dictatus papae nemá formu papežských dekretálií. Narozdíl od nich totiž není podepsán, není opatřen datem vzniku, jeho součástí není ani úvod ani závěr tohoto dokumentu a není nikomu adresován. Pouze je opatřen číslicemi 1-27. Celá *Diktátová* proklamace pravděpodobně začíná šestým článkem, ve kterém je použito množné číslo "my". Oproti šesté tezi jsou pak všechny ostatní určovány vždy v jednotném čísle. Autor těchto tezí

201-208.

150 Za Řehoře jakožto autora Dictatus papae se rozhodně staví Samuel LÖWENFELD, *Der Dictatus*, popř. Richard KOEBNER, *Der Dictatus*. Proti Řehořovu autorství se staví zvláště Ernst SACKUR, *Der Dictatus*. Poměrně nerozhodnou pozici (hypotézu o Řehořovi jako člověku, který diktoval své myšlenky někomu druhému, kdo je zapisoval) zastává Félix Rocquain de COURTEMBLAY, *Quelques*.

151 Sackurova hypotéza stojí na značné blízkosti (formální, obsahové, shody ve zdrojích, atd.) Dictatus papae a sbírky *Collectio canonum* kardinála Deusdedita. Dle Sackura se Dictatus papae stala základem Deusdeditovy sbírky. Edici Deusdeditovy sbírky nalezneme in: *Die Kanonessammlung des kardinals Deusdedit, I. Band: Die kanonessammlung selbst*, ed. Victor Wolf von GLANVELL, Paderborn: Ferdinand Schöningh, 1905.

152 Zmiňovanými čtyřmi listy máme na mysli: list hraběnce Matyldě Toskánské ze 16. února 1074 (Registrum I, č. 47, s. 71-73, list Jindřichovi IV. ze 7. prosince 1074 (Registrum II, č. 31, s. 165-168), list ze 16. prosince t. r. (Registrum II, č. 37, s. 172-173) a list biskupovi Hugovi z Die z 5. ledna 1075 (Registrum II, č. 43, s. 179-180).

pravděpodobně neměl v úmyslu tyto jednotlivé teze zaznamenat písemně, k této myšlence jej dovedla až letniční synoda, která končila 28. února 1075, kde se zřejmě jednotlivé body dokumentu projednávaly. Mezi zdroje jednotlivých Diktátových tezí patří biblické a starobylé kanonicko-právní texty. Papežové od Viktora III. do Innocenta II. dělali v mnoha svých pracích k těmto tezím paralely. Ani žádné kroniky či nějaké podobné dokumenty nezaznamenávají vznik a původ Dictatus papae. V polemické literatuře z období Řehořova života nalezneme pouze velmi málo zmínek o tomto dokumentu. Je zvláštní, že se tomuto dokumentu nevěnovali ani tak Řehořovi přívrženci, jako naopak jeho protivníci. Další překvapující skutečností je četná míra citace Diktátových tezí v mnoha kanonicko-právních sbírkách v jedenáctém a dvanáctém století, např. u takových kanonistů jakými byli biskup Anselm II. z Luccy, Deusdedit, Ivo ze Charteru či Gratián.¹⁵³ Další důležitou sbírkou, která se zabývá tímto dokumentem je *Liber Tarraconensis*. Klíčem k porozumění původu Dictatus papae a jeho přisouzení samotnému Řehořovi VII. může být list Petra Damianiho adresovaný r. 1059 Hildebrandovi.¹⁵⁴ Tento dopis je Petrovou odpovědí na údajné množství Hildebrandových otázek ohledně jeho práce na nějakém díle, kde potřeboval zužitkovat Petrovy znalosti papežských dekretálií a dalších dokumentů římských papežů v dějinách, kteří se zabývali autoritou Apoštolského stolce. Dictatus papae tak lze vnímat jako Řehořův vlastní pokus o shromáždění a rozřídění mnoha starobylých textů, které zachycují nauku o papežské autoritě. Dictatus papae poukazuje na skutečnost, že Řehoř měl při jeho sepisování na mysli stručně vystihnout z historie formulované teze o papežských výsadách, privilegiích, které mohl modifikovat svým vlastním požadavkům. Dictatus papae nelze vnímat jako konečný produkt procesu Řehořova myšlení, ale pouze jako jeden z kroků tohoto procesu. Dalším takovým mezníkem v utváření Řehořova světónázoru ve věci autority Apoštolského stolce je bezesporu Řehořův list adresovaný biskupovi Hermanovi z Metz z 15. března 1081.¹⁵⁵ Obsahem tohoto listu je vysvětlení Řehořova „anti-Jindřichovského“ reformního programu, přičemž Řehoř v tomto listu velmi hojně využívá starobylé církevní, kanonické a papežské texty pojednávající o papežské autoritě. S Diktátovými výroky byl seznámen široký okruh čtenářů a byl zpracováván papežskými spisovateli a kanonisty až hluboko do 12. století. Podobou se blíží Dictatus papae kanonicko-právní sbírce známé jako *Diversorum patrum sententie*.¹⁵⁶ Diktátové teze jsou nekompromisní. *Není možné přesně určit na*

153John GILCHRIST, *The reception of Pope Gregory VII. into the canon law (1073-1141)*, I, II, in: ed. Ulrich STUTZ, *ZRG Kan. Abt. LIX a LXVI*, Weimar, Wien, Köln, Graz: Hermann Böhlau Nachfolger, 1973 a 1980.

154*Briefe*, č. 65, 2, s. 229: „Hoc tu suptiliter, ut et alia multa perpendens, frequenter a me karitate, quae superat omnia, postulasti, ut Romanorum pontificum decreta vel gesta percurrens quicquid apostolicae sedis auctoritati spetialiter competere videretur, hinc inde curiosus exciperem, atque in parvi voluminis unionem nova compilationis arte conflarem“.

155Registrum VIII, č. 21, s. 544-563.

156*Diversorum patrum sententie siue Collectio in LXXIV titulos digesta*, ed. Joannes T. GILCHRIST, in: MIC, Series B: Corpus collectionum, Vol. 1, Città del Vaticano: Biblioteca Apostolica Vaticana, 1973.

jaké historické (dobové) okolnosti Dictatus papae reaguje. Zdá se však, že existují tři různé možnosti. Zaprvé, je možné, že Dictatus papae tak jak jej dnes v jeho současné podobě známe, byl pouhým indexem, tj. obsahem pro plánovanou, ale buď již neexistující či ztracenou relativně krátkou sbírku kanonického práva.¹⁵⁷ Tuto domněnku můžeme mít na základě výše uvedeného listu Petra Damianiho a také na základě blízké formy a způsobu vyjadřování, které lze zachytit mezi Dictatus papae a kanonicko-právními sbírkami takových gregoriánsky-reformních kanonistů, jakými byli například Anselm II. z Luccy či Deusdedit. Navíc třiadvacátá Diktátová teze poukazuje na blízkost ke kanonicko-právnímu materiálu. Druhá relevantní hypotéza je, že Dictatus papae vznikl jako základní materiál pro diskuzi o znovu-sjednocení římské a řecké církve, jejichž původní jednota se r. 1054 zhroutila.¹⁵⁸ Třetí hypotézou je, že Dictatus papae reaguje na Postní synodu r. 1075, která se konala jen několik dní před samotným možným vznikem Dictatus papae. Je možné, že jednotlivé body tohoto dokumentu byly probírány již na této synodě, přičemž zde byla důležitá právě papežská alokuce a stanovení práv, povinností a privilegií Apoštolského stolce a to jak vůči církvi samotné, tak vůči světu.¹⁵⁹ Všechny tyto tři hypotézy mají jak své obhájce, tak své oponenty a všechny tyto tři hypotézy se zdají být relevantní pro vysvětlení důvodu vzniku Dictatus papae. V celkovém soudobém kontextu je však také možné, že tento text byl vytvořen vzhledem k Řehořovým neblahým kontaktům s Jindřichem IV. a s celou německou církevní hierarchií. Řehoř mohl těmito tezemi kontrolovat a napravovat Jindřichovu nekalou činnost proti církvi již v době svého mládí a neuváženosti. Na druhé straně mohl předat německé církvi, zvláště episkopátu svůj vlastní koncept papežské autority, kterou se muselo německé duchovenstvo bez výhrad řídit. Akceptování těchto tezí ze strany německé církve a Jindřicha IV. by bývalo bylo důvodem pro Jindřichovu císařskou korunovaci, o kterou vždy bojoval. Akceptování těchto tezí totiž prakticky znamenalo plné podřízení se danému papeži, který se stal jediným plnoprávným vykonavatelem své vůle nad tím, kdo tyto teze akceptoval. V případě samotného císaře tyto teze prohlašují, že papež může dosadit, popř. sesadit biskupy i císaře. Reálně by tak mohl papež napravovat Jindřichovy skutky, které, pokud by pro církev a pro papeže byly neúnosné, by mohly být důvodem (jak víme z předchozích stran o Jindřichově exkomunikaci) pro jeho sesazení z císařského úřadu. Vzhledem k tomu, že již současníci měli problém s přijetím těchto Diktátových tezí (nikdo se totiž nechtěl plně ve všem

157Pro podporu tohoto tvrzení v dnešní době viz: Karl HOFMANN, *Der Dictatus papae Gregors VII. Eine rechtsgeschichtliche Erklärung*, in: Görresgesellschaft zur Pflege der Wissenschaften im katholischen Deutschland, Veröffentlichungen der Sektion für Rechte- und Staatswissenschaften, 63 Heft., Paderborn: Verlag Ferdinand Schöningh, 1933, s. 13-18, Hubert MORDEK, *Dictatus*, TENTÝŽ, *Proprie*.

158Pro podporu tohoto tvrzení viz: Richard KOEBNER, *Der Dictatus*, Julia GAUSS, *Die Dictatus-Thesen Gregors VII. als Unionsforderungen – Ein historischer Erklärungsversuch*, in: Zeitschrift für Rechtsgeschichte-Kanonistische Abteilung, LX, Weimar: Verlag Hermann Böhlau Nachfolger, 1940, TÁŽ, *Ost und West in der Kirchen- und Papstgeschichte des 11. Jahrhunderts*, Zürich: EVZ-Verlag, 1967, s. 57-67,

159Pro podporu tohoto tvrzení viz: Richard KOEBNER, *Der Dictatus*.

podříditi papeži) není překvapením, proč tento dokument nebyl nadále rozpracováván, obhajován, ani Řehořem samotným příliš využíván. Závěrem tohoto našeho úvodu do studia *Dictatus papae* si ještě poznamenejme, že na tento dokument lze nahlížet jako na Řehořův testament, na jeden z jeho myšlenkových vývojových stupňů, kdy hledal a ustanovil *modus operandi* papežského úřadu.¹⁶⁰ Nyní se již posuňme k samotnému textu a analýze jednotlivých Diktátových tezí.

¹⁶⁰Herbert Edward John COWDREY, *Pope*, s. 502-507.

2.2.2. Dictatus papae/Papežův diktát

I. Quod Romana ecclesia a solo Domino sit fundata.	1. Římská církev je založena samotným Pánem.
II. Quod solus Romanus pontifex iure dicatur universalis.	2. Jedině římský biskup smí být právem nazýván „univerzální“.
III. Quod ille solus possit deponere episcopos vel reconciliare.	3. Jedině on může sesazovat a znovudosazovat (usmiřovat) biskupy.
IV. Quod legatus eius omnibus episcopis presit in concilio etiam inferioris gradus et adversus eos sententiam depositionis possit dare.	4. Jeho legát na koncilu (synodu) předsedá všem biskupům, a to i tehdy, když má svěcení nižšího stupně, a může rozhodovat o jejich sesazení.
V. Quod absentes papa possit deponere.	5. Papež může sesadit nepřítomné.
VI. Quod cum excommunicatis ab illo inter cetera nec in eadem domo debemus manere.	6. S těmi, které exkomunikoval, kromě jiného ani nesmíme zůstat ve stejném domě.
VII. Quod illi soli licet pro temporis necessitate novas leges condere, novas plebes congregare, de canonica abbatiam facere et e contra, divitem episcopatum dividere et inopes unire.	7. Jedině on může podle potřeby doby vydávat nové zákony, zakládat nové obce (biskupství), z kláštera vytvářet opatství a naopak, rozdělovat bohatá biskupství a slučovat chudá.
VIII. Quod solus possit uti imperialibus insigniis.	8. Jedině on smí užívat císařské insignie.
VIII. Quod solius papae pedes omnes principes deosculentur.	9. Pouze jemu všichni panovníci líbají nohy.
X. Quod illius solius nomen in ecclesiis recitetur.	10. Pouze jeho jméno se zmiňuje (zaznívá) ve všech kostelech (církvích).
XI. Quod hoc unicum est nomen in mundo.	11. Žádné jiné jméno na světě se mu nemůže rovnat.
XII. Quod illi liceat imperatores deponere.	12. Může sesadit panovníka.
XIII. Quod illi liceat de sede ad sedem necessitate cogente episcopos transmutare.	13. Může překládat biskupy pokud je to nezbytné z jednoho místa na jiné.
XIII. Quod de omni ecclesia quocumque voluerit clericum valeat ordinare.	14. Může vysvětit klerika z kterékoli církevní obce (diecéze) kdekoliv chce.
XV. Quod ab illo ordinatus alii ecclesiae preesse potest, sed non militare; et quod ab aliquo episcopo non debet superiorem gradum accipere.	15. Ten, koho vysvětil, může stát v čele jiné diecéze, ale nemůže válčit v podřízeném postavení. A od jiného biskupa nesmí získat vyšší postavení.
XVI. Quod nulla synodus absque precepto eius debet generalis vocari.	16. Žádný koncil se bez jeho nařízení nemůže nazývat „všeobecný“.
XVII. Quod nullum capitulum nullusque liber canonicus habeatur absque illius auctoritate.	17. Žádná kapitola a žádná kanonická kniha nemá bez něho autoritu.
XVIII. Quod sententia illius a nullo debeat retractari et ipse omnium solus retractare possit.	18. Nikdo nemůže zrušit jeho výrok. On sám může zrušit výroky (soud) všech.
XVIII. Quod a nemine ipse iudicari debeat.	19. Nemůže být nikým souzen.
XX. Quod nullus audeat condemnare apostolicam sedem appellansem.	20. Nikdo nesmí potrestat toho, kdo se odvolává k Apoštolskému stolci.
XXI. Quod maiores causae cuiuscunque ecclesiae ad eam referri debeant.	21. „Causae maiores“ (Závažnější případy) každé diecéze musejí být postoupeny jemu.
XXII. Quod Romana ecclesia nunquam erravit nec imperpetuum scriptura testante errabit.	22. Římská církev se nikdy nezmýlila a podle svědectví Písma se nikdy nezmýlí.
XXIII. Quod Romanus pontifex, si canonicè fuerit ordinatus, meritis beati Petri indubitanter efficitur sanctus testante sancto Ennodio Papiensi episcopo ei multis sanctis patribus faventibus, sicut in decretis beati Symachi pape continetur.	23. Kanonicky ustanovený římský biskup se pro zásluhy svatého Petra nepochybně stává svatým, jak svědčí svatý biskup Ennodius z Pavie a spolu s ním mnoho svatých otců, jak je obsaženo v dekretech svatého papeže Symmachia.
XXIII. Quod illius precepto et licentia subiectis liceat accusare.	24. Na základě jeho příkazu a s jeho svolením mohou podřízení podat žalobu.
XXV. Quod absque synodali conventu possit episcopos deponere et reconciliare.	25. Může sesazovat i znovudosazovat (usmiřovat) biskupy bez synody.
XXVI. Quod catholicus non habeatur, qui non concordat Romane ecclesiae.	26. Kdo není zajedno s římskou církví, nemůže být považován za katolíka.
XXVII. Quod a fidelitate iniquorum subiectos potest absolvere.	27. Může podřízené zbavit věrnosti vůči nespravedlivým lidem.

2.2.3. Analýza Dictatus papae

I. Quod Romana ecclesia a solo Domino sit fundata - Římská církev je založena samotným Pánem

Původ této myšlenky, které využil i Řehořův blízký přítel Petr Damiani, spočívá nepochybně již v apoštolských dobách.¹⁶¹ Tuto myšlenku dále přejaly i Pseudo-isidorské dekretálie.¹⁶² Podle našeho posouzení je tato teze na začátku celého souboru Dictatus papae z toho důvodu, že ležela jeho autorovi (Řehořovi) nejvíce na srdci. Po našem studiu Řehořova registru písemností od prvního Řehořova listu až do Dictatus papae víme, že se Řehoř v dřívějších listech touto problematikou zabýval jen velice málo. Důvodem, proč se autor Diktátu nyní o této problematice zmiňuje je pravděpodobně jen o pár dní Dictatus papae předcházející Postní synoda, na které se projednávalo celé množství témat a která byla svou povahou „inkviziční“, neboť během jejího zasedání bylo exkomunikováno několik vlivných osobností. Je však také možné, že autor této teze, kterou (stejně jako celý svůj Diktát) proklamuje a dogmatizuje jako platný zákon, reaguje na rozpad původní jednoty východní a západní církve. Tato teze nejen že upřednostňuje postavení římské církve nad všechny ostatní (na základě statutu jejího Božského založení), ale na tomto principu též stojí nadvláda papeže nade všemi ostatními panovníky a tedy samozřejmě i nad konstantinopolským patriarchou, což bude předmětem následujících Diktátových vět. Spolu s papežskou nadvládou je v tomto bodě vyvýšena i biskupská autorita, které je však stále přikládána váha lidského faktoru, zatímco papež je v autorově pojetí „zbožštěn“.

II. Quod solus Romanus pontifex iure dicatur universalis - Jedině římský biskup smí být právem nazýván "univerzální"

I tato teze pochází z Pseudo-isidorských dekretálií.¹⁶³ Autor Diktátu však tuto myšlenku přejal pravděpodobně od papeže Lva IX., jehož spolupracovníkem Hildebrand byl. Hildebrandovi se od

161Mt 16,18-19, Petrus DAMIANI, *Disceptatio synodalis*, in: ed. L. de HEINEMANN, *Ldl, I*, Hannoverae: Impensis Bibliopolii Hahniani, 1891, s. 78: „Romanam autem aecclesiam solus ille fundavit“.

162Paulus HINSCHIUS, *Decretales*, s. 84: „Haec vero apostolica sedes cardo et caput ut factum est a domino, et non ab alio constituta...“.

163TAMTÉŽ, s. 721: „...nullus enim patriarcharum hoc tam profano vocabulo umquam utatur, quia si unus patriarcha universalis dicitur, patriarcharum nomen ceteris derogatur“. Tuto Pelagiovu myšlenku zvětšil ve svých listech i Řehoř I.: Paulus EWALD a Ludovicus Moritz HARTMANN (ed.), *Gregorii I., V*, č. 37, s. 322-323: „Certe pro beati Petri apostolorum principis honore per venerandam Chalcedonensem synodum Romano pontifici oblatum est. Sed nullus eorum umquam hoc singularitatis nomine uti consensit, ne, dum privatum aliquid daretur uni, honore debito sacerdotes privarentur universi“.

Lva IX. dokonce dostalo významné pocty, když byl Lvem ordinován jako „kardinál-subdiakon“.¹⁶⁴ Tímto výrokem se deklaruje, že pouze a jedině papež je přímým zástupcem Krista, tj. Boha na zemi, je jeho *vicarius*. Stejně tak jako jím byl i sv. Petr, jehož autorita a pravomoc je dědičným řádem předávána na všechny jeho následovníky v papežském úřadě. Prakticky to znamená, že jedině papež je hlavou nejen celé církve (církevního společenství), ale je rovněž hlavou všech lidí všech národů po celé zemi. To neznámá, že křesťané či světské lidi nebudou dbát nařízení svých biskupů a panovníků. To znamená, že tito panovníci a biskupové musí dbát na to, aby jejich nařízení nebyla v rozporu s nařízeními papeže, protože se mu sami musí zodpovídat. I díky ustanovení tohoto zákona dodnes známe jeden z papežských titulů, tj. papež je *pontifex universalis*. Římský biskup (*pontifex universalis*) je v čele římské církve, která je sama univerzální (*ecclesia universalis*). A tak, jako je církev "univerzální matkou", je papež "univerzálním otcem" všech. Touto větou Dictatus papae odpovídá a jasným způsobem vymezuje postavení papeže i vůči východní církvi, kde se konstantinopolský patriarcha v rozporu s kanonickým právem sám označoval jako "οἰκουμενικὸς πατριάρχᾱ" (oikúmenikos patriarcha - ekumenický, tj. univerzální přední otec). Více se autor Diktátu zabývá vztahem papežství k byzantské církvi v tezích osm až dvanáct.

III. Quod ille solus possit deponere episcopos vel reconciliare - Jedině on může sesazovat a znovudosazovat (usmiřovat) biskupy

V následujících třech tezí Papežského Diktátu pojednává jeho autor o legislativním orgánu Apoštolského stolce. Každá z těchto tezí jasně vyjadřuje postoj Apoštolského stolce k jednotlivým hierarchickým stupňům. Třetí výrok pochází pravděpodobně od papeže *Gelasia I.*, přičemž jej po něm opětovně zopakoval v modifikované formě *Lev IX.*¹⁶⁵ Tento výrok výslovně vyzdvihuje papežský institut uvnitř církevní hierarchie, když dává papeži moc dosazovat biskupy do jejich úřadu, popř. je z nich také sesazovat. *Propuštění*, popř. *rekonciliace* jsou dvěma důsledky každého soudního, popř. disciplinárního řízení. Je nutno brát v ohled, jak to vidíme již na případu Řehořova sporu s Jindřichem, že se Řehoř prakticky vždy (pokud to šlo) snažil dohodnout s viníkem mírovou cestou a vždy se chtěl s ostatními usmířit. Na druhé straně mu však nelze upírat jeho touhu o praktikování cesty, která vede ke spravedlnosti (*iustitia*) a to i za cenu, že se s dotyčným nesmířil.

164Tato myšlenka je zachycena v synodních aktech synody v Remense, viz: Joannes Dominicus MANSI (dále jen MANSI), *Sacrorum conciliorum nova et amplissima collectio*, 19, Venetiis: Antonium Zatta, 1774, col. 738: „...declaratum est, quod solus Romanae sedis pontifex, universalis ecclesiae primus esset et apostolicus“.

165Gelasius I. JK 611: "... sede apostolica non consentiente neminem damnari et sola ea consentiente, qui damnatus fuerit, damnatus habeatur". *Sancti Leonis IX. Papae opuscula*, in: PL 143, col. 728: "Hoc autem nolo vos lateat, non debere praeter sententiam Romani pontificis universale concilium celebrari aut episcopos damnari vel deponi; quia, etsi licet vobis aliquos episcopos examinare, diffinitivam tamen sententiam, absque consultu Romani pontificis, ut dictum est, non licet dare: quod in sanctis canonibus statutum, si quaeritis, potestis invenire".

Jak můžeme poznat na této tezi, biskupové byli papeži zcela a to bez výjimky podřízeni. Z tohoto jejich podřízeného postavení plynou všechna jejich práva a povinnosti. Jejich hlavní povinností, jak se dozvíme později, bylo především povinné přivolání papeže ke všem sporům, k jejichž vyřešení neměli sami dostatečné kompetence (jedná se o případy tzv. "*maiores causae*").

IV. Quod legatus eius omnibus episcopis presit in concilio etiam inferioris gradus et adversus eos sententiam depositionis possit dare - Jeho legát na koncilu (synodu) předsedá všem biskupům, a to i tehdy, když má svěcení nižšího stupně, a může rozhodovat o jejich sesazení

Jedná se o praktickou myšlenku Řehoře I., jehož spisy Řehoř VII. velmi rád četl. Tuto myšlenku přijal autor *Dictatus papae* zřejmě na základě své četby prvního listu Řehoře I., který vznikl v září r. 590.¹⁶⁶ Na základě tohoto zákona byla dána legátům moc vyššího (nežli biskupského) řádu. Legáti, kteří byli papežem ustanoveni výhradně pro jeho zastupování měli v církvi nejvyšší moc hned po papeži. Legáti byli papežem na základě *legačního práva* zmocněni, aby jej mohli zastupovat kdekoli byli jeho jménem a jeho jménem mohli také soudit různé právní, popř. soudní případy. Kdyby bylo potřeba, mohli papežovým jménem dosadit či sesadit kohokoli do (ze) svého úřadu, popř. mohli nad člověkem vznést i exkomunikaci. Vždy museli jednat ve shodě s papežovým přáním. Zvláštní je, že takto mohli jednat i když měli pouze nižší duchovní svěcení než ten, proti komu či za koho se postavili. Je nutné si uvědomit, že když legát jednal (ať už jednal jakkoli v jakémkoli případě), nikdy nejednal sám za sebe. Vždy skrze něj (skrze delegování, popř. legátově participaci na papežské moci) jednal papež sám. Proto legátovo nižší duchovní svěcení nebylo bráno jako závažná překážka. Také bychom měli vědět, že i když hlavním úkolem legátů nebylo být přítomen na koncilu, ale spíše být papežovým vyslancem (reprezentantem Apoštolského stolce) v nějaké zemi se kterou chtěl papež udržovat kontakty, byl legát zpravidla povinen účastnit se i koncilu (popř. jej mohl svolat) a jeho výnosy šířit cestou do daných zemí, pro které byl určen.

V. Quod absentes papa possit deponere - Papež může sesadit nepřítomné

Vzhledem k tomu, že je *Dictatus papae* mnohdy považován za Řehořovu samostatnou kanonicko-právní sbírku, která využívá mnoha kanonicko-právních pramenů, dělá výklad této teze nemalé obtíže. Tato teze představuje historický *procesně-právní* problém. Důvodem je, že právě tato teze nepodléhá a naopak je v opozici vůči samotnému platnému soudobému kanonickému i tradičnímu římskému právu, které vždy vyžadovalo povinnou fyzickou přítomnost dotyčné souzené

¹⁶⁶Registrum Řehoře I., I, č. 1, s. 1-2.

osoby u patřičného soudu. A nikdy se nesmělo stát (na to právní řád zvláště dbal), aby byl kdokoli souzen natož odsouzen bez fyzické přítomnosti u daného soudu. Z tohoto důvodu rovněž neexistují žádné paralely mezi tímto bodem Diktátu a jakoukoli dřívější kanonicko-právní sbírkou či nějakým papežským dekretem. Je velice pravděpodobné, že autor Diktátu reaguje v tomto bodě na konkrétní situaci v německé církvi, konkrétně na Řehořovy těžkosti s Jindřichem. Protože pro toto tvrzení neexistuje žádný kanonicko-právní podklad, opírá se autor této teze o historický precedent, který je spojen s postavou biskupa Dioskura na chalcedonském koncilu r. 451.¹⁶⁷ Tato teze se již brzy prokázala jako dobrá a byla uvedena do praxe, neboť vyřešila daný problém v kanonickém právu. Podstata tohoto kanonicko-právního problému tkvěla v *nutnosti fyzické přítomnosti posuzované osoby u dané soudní instance* (dle povahy a váhy příslušného přečinu - viz. např. *maiores causae*). Právní řád však nezohledňoval situaci, která mohla nastat, *pokud se obžalovaný odmítal* k soudnímu řízení sám *dostavit* a nebylo možné jej ani fyzicky dopadnout a k soudu přivést. Takovou osobu nebylo prakticky možné usvědčit ze žádného zločinu, natož jej odsoudit a to ani tehdy, pokud činil církvi škody, které byly zřejmé. *Diktátový zákon tento starobylý právní problém vyřešil*. Avšak na druhou stranu, aby takové soudní řízení bylo legitimní a vůči obviněnému spravedlivé, ponechal Řehoř v platnosti možnost obhajoby dané obviněné osoby, o kterou měl být soud veden. V praxi tedy probíhalo soudní řízení tím způsobem, že se nejprve nějaká osoba dopustila určitého deliktu. Následně byl tento obviněný obžalován. Pokud existovala nějaká možnost, došlo k výsledku obžalovaného, žalobce, popř. dalších osob, kterých se dané řízení týkalo. Následně se o daném právním přestupku obviněného sbíral materiál, zajišťovaly se důkazy a celá záležitost se musela řádně prošetřit. Na základě příslušných důkazů byl obžalovaný pozván k soudu, který měl vše potřebné dořešit a vyslovit své konečné rozhodnutí (jakékoli). Pokud se obviněný nemohl či nechtěl dostavit k soudu, mohl se mimosoudně hájit. Na konci celého soudního řízení se pak obžalovaný dozvěděl výsledek celé kauzy, načež byl buď zproštěn viny, popř. musel přijmout určitý, soudem stanovený trest. Otázkou je, do čí kompetence patřily pravomocné rozsudky o nichž hovoří autor v *Dictatus papae*. Vzhledem ke kontextu celého tohoto dokumentu se však zdá být zřejmé, že tyto rozsudky patřily pouze do papežské, popř. do legátovy kompetence.¹⁶⁸

167K dané problematice vztahující se k Dioskurově jednání v průběhu chalcedonského koncilu viz: Ctirad Václav POSPÍŠIL, *Ježíš z Nazareta, Pán a Spasitel*, Praha a Kostelní Vydří: Krystal OP a KNA, 2006, s. 144-158.

168Wilhelm MARTENS, *Gregors VII.*, s. 318, Horst FUHRMANN, *Quod catholicus*, s. 267-268.

VI. Quod cum excommunicatis ab illo inter cetera nec in eadem domo debemus manere - S těmi, které exkomunikoval, kromě jiného ani nesmíme zůstat ve stejném domě

Základ této myšlenky byl stanoven pravděpodobně již Apoštolskými kánony.¹⁶⁹ Vzhledem k tomu, že tato sentence je jako jediná psaná v první osobě množného čísla (*debemus*), byla pro Řehoře pravděpodobně jednou z nejdůležitějších. A dotýkala se i jeho samotného. Někteří autoři jako např. Richard Koebner z tohoto faktu vyvozují hypotézu, že právě touto tezí začínal celý *Dictatus papae*.¹⁷⁰ Je krajně pravděpodobné, že autor Diktátu touto větou reaguje na mnohokrát opakovanou Jindřichovu exkomunikaci za jeho styky s pěti jeho poradci. Dle této teze může být za tento přečin (za styk s exkomunikovanými osobnostmi) exkomunikován či jinak stížen kdokoli, ať již jde o laika (například panoníka v Jindřichově případě) či o jakéhokoli duchovního (i papeže samotného - *debemus*). Dle slovesa, které je zde uvedené v množném čísle můžeme usuzovat na závažnost tohoto přečinu v autorových (Řehořových) očích a Jindřich byl tedy těžce vinen, že se tohoto přečinu dopustil. Těžko věřit tomu, že i přesto se k němu Řehoř vždy snažil najít mírovou cestu a hledal způsoby jak jejich vztahy urovnat.

VII. Quod illi soli licet pro temporis necessitate novas leges condere, novas plebes congregare, de canonica abbatiam facere et e contra, divitem episcopatum dividere et inopes unire - Jedině on může podle potřeby doby vydávat nové zákony, zakládat nové obce (biskupství), z kláštera vytvářet opatství a naopak, rozdělovat bohatá biskupství a slučovat chudá

Tato teze má dlouhou genezi, která vychází od Řehoře I., po kterém nacházíme obsah této věty například také u papeže Mikuláše I.¹⁷¹ O obsahu této myšlenky se jednalo i během koncilového zasedání r. 1059 v souvislosti s ustanovením císařské listiny *Institutio sanctimonialium*.¹⁷² Autor této teze reaguje na praktiky, které se v jeho dobách prováděly v Německu. Během pontifikátu Alexandra II. bylo totiž v Německu, ale i jinde (například v Čechách) běžným zvykem, že se vydávala různá nařízení ohledně církevních záležitostí bez papežského souhlasu. Zvláště německý

¹⁶⁹Konkrétně jde o jedenáctý (desátý – dle edice) kánon. Viz: *KANONEΣ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΚΑΙ ΠΑΝΣΕΙΤΩΝ ΑΠΟΣΤΟΛΩΝ*, in: ed. Hermann Theodor BRUNS, *Canones apostolorum et conciliorum veterum selecti*, in: ed. Augusto NEANDRO, *Bibliotheca ecclesiastica*, I, Berolini: G. Reimeri, 1839, s. 1-13. A tento text také nachází v Řehořových Epp. vag. 14 na: <http://www.thelatinlibrary.com/gregory7.html>: "...ut eos (sacrilogos) a domo sua a consiliis et omni communione sua sicut excommunicatos expelleret, admonuimus".

¹⁷⁰Richard KOEBNER, *Der Dictatus*, s. 66.

¹⁷¹Registrum Řehoře I., Ernesto PERELS, *Nicolai I. Papae epistolae ad res orientales pertinentes*, in: *Nicolai I. Papae epistolae*, in: ed. MGH, *Epistolae Karolini aevi*, IV, Berolini: Weidmannos, 1925, s. 481: "... non negamus eiusdem sedis sententiam posse in melius commutari, cum aut sibi subreptum aliquid fuerit aut ipsa pro consideratione aetatum vel temporum seu gravium necessitatum dispensatorie quiddam ordinare decreverit...".

¹⁷²Edici této listiny můžeme nalézt in: Albert WERMINGHOFF, *MGH Conc.*, 2,1, Hannover a Leipzig, 1906, s. 421-456.

episkopát si nárokoval taková práva. Papež může své pravomoce projevit navenek mezi ostatními biskupy jako nejvyšší z nich (například na koncilu), ale může je projevit i sám bez přítomnosti a souhlasu jiných duchovních. Samozřejmě i biskup má jisté pravomoce a může mnoho církevních záležitostí ovlivňovat, ale zvláště vůči německému episkopátu bylo nutné vymezit práva a povinnosti biskupů vůči Apoštolskému stolci a naopak. I když biskupové mohli relativně volně nakládat s vlastní diecézí, vždy museli mít na paměti, že se musí zodpovídat papeži, popř. jeho zástupci, tj. legátovi.

VIII. Quod solus possit uti imperialibus insigniis - Jedině on smí užívat císařské insignie

Stejně jako mnoho ostatních Diktátových tezí, i tato vděčí za svůj původ Pseudo-isidorským dekretáliím, konkrétně *Konstantinově donaci*.¹⁷³ Když Dictatus papae proklamuje, že "pouze papež může nosit císařské insignie", dává se touto proklamací na vědomí, že papež je v mezinárodních vztazích nadřazen jakémukoli panovníkovi jakéhokoli státu (národa). Tato papežská nadřazenost nad císařem se opět pojí s jeho nadřazeností nad konstantinopolským patriarchou. Tato teze je první z těch, které vymezují poměr papežství k jednotlivým panovníkům. Zde se *sacerdotiu* dává ta nejvyšší společenská vážnost, *sacerdotium* je nejvyšší společenskou instancí. Pouze papež má hlavní slovo při rozhodování o všech světských i duchovních záležitostech a je nutné jej poslouchat. Je však také nutné porozumět způsobu, jakým Řehoř jednal. Neboť nejednal pouze jako "nejvyšší vladař", ale (ve shodě se životním odkazem Řehoře I.) především jako "nejposlednější služebník" (*servus servorum Dei*). Řehořovým hlavním zájmem nebyl fakt "vládnutí", ale "služba" církvi a všem lidem vždy a za všech okolností pro dobro jejich a především pro dobro církve. Ani západní či východní církve neměli s přijetím této teze o nadřazenosti papeže nad panovníkem problémy. Jediný, kdo zpochybnil tuto tezi byl konstantinopolský patriarcha (zcela logicky, neboť nesouhlasil s papežovou nadřazeností nad sebou), který prohlásil, že papež sice může nosit císařské insignie, ale ani tak nemá císařskou autoritu (je nutné si uvědomit že do té doby pouze císaři patřilo právo ovlivňovat byzantskou církev). Velmi zajímavou studii na téma osmé Diktátové teze vypracoval Percy Ernst Schramm.¹⁷⁴ Schramm se ve své studii zaměřuje (na základě osmé Diktátové teze) na

173V Konstantinově donaci totiž císař Konstantin odkazuje papeži Silvestrovi prazáklad "církevního státu", různá privilegia a rovněž i insignie, viz: Paulus HINSCHIUS, *Decretales*, s. 253: "...beato Silvestro patri nostro summo pontifici et universali urbis Romae papae et omnibus eius successoribus pontificibus, qui usque in finem mundi in sede beati Petri apostoli erunt sessuri,...coronam capitis nostri simulque pallium frigium, necnon et superhumerales, videlicet lorum qui imperiale circumdare adsolet collum, verum etiam et clamidem purpuream atque tunicam coccineam, et omnia *imperialia* indumenta, seu et dignitatem *imperialium* praesidentium equitum, conferentes etiam et *imperialia* sceptrum, simulque et cuncta signa atque banta etiam et diversa ornamenta *imperialia* et omnem processionem *imperialis* culminis et gloriam potestatis nostrae."

174Percy Ernst SCHRAMM, *Sacerdotium* s. 403-457.

soužití církve a státu v celé historii římské církve od Kristova novozákonního příběhu až po Řehořovu epochu. Celé toto období pak označuje jako období, ve kterém mnohdy císařové napodobovali papeže a naopak. Tak se například v Řehořových dobách propůjčovala papežská mitra i laikům (na znamení úcty příslušného papeže k danému panovníkovi). Takovým příkladem nám může být i příběh prvního českého krále Vratislava II.¹⁷⁵ Až do Řehořovy doby byl král chápán jako Boží zástupce na zemi. Král spravoval světské i duchovní záležitosti, což se změnilo až příchodem gregoriánské reformy. Během ní papež převzal tuto dosud královskou funkci. Papež byl *regalis sacerdos* a *imperialis episcopus* v jedné osobě. Mohl si najímat vazaly stejně jako mohl mít i svou ozbrojenou armádu. Tak například Řehoř měl svou *milites Petri*. Vlivem gregoriánské reformy mohl Apoštolský stolec taktéž přijímat z různých států a od různých lidí nemalou finanční podporu. Papež měl díky reformám velkou moc v i mimo církev. Důvodem, proč autor Diktátu zapsal tuto tezi byla bezesporu jeho potřeba posílit autoritu a pravomoce Apoštolského stolce. Řehoř chtěl centralizovat veškerou vládu v Římě. Dle Jindřicha však byl Řehoř pouze falešným mnichem, který v rozporu s kanonickým právem uzurpoval *regnum* i *sacerdotium* a proto měl být svržen.

IX. Quos solius papae pedes omnes principes deosculentur - Pouze jemu všichni panovníci líbají nohy

Tento výrok lze nalézt v jednom z proslavů Řehořova předchůdce v papežském úřadě, tj. Lva IV.¹⁷⁶ Jedná se o další výrok upravující vztahy mezi Apoštolským stolcem a světskými panovníky, přičemž papež je v těchto vztazích suverénem. Církevní představitelé v Řehořově době se snažili podpořit tento výrok Kristovým dílem v Novém zákoně, když i on svým učedníkům umýval nohy.¹⁷⁷ Východní církve "obřad umývání nohou" coby projev jejich víry odmítly.

X. Quod illius solius nomen in ecclesiis recitetur - Pouze jeho jméno se zmiňuje (zaznívá) ve všech kostelech (církvích)

Prvním z papežů, kteří snad formulovali tento odkaz určený pro využití v mešní liturgii pro své nástupce byl *Pelagius I.*¹⁷⁸ Tato teze vymezuje postavení Apoštolského stolce uvnitř i vně římské

175Josef ŽEMLIČKA, *Mitra českých knížat*, in: *Sborník společnosti přátel starožitností. Miroslavu Richterovi k životnímu jubileu, 3*, Praha: ÚVR Opočinec, 1992, s. 17-21, Edice, ve které nalezneme Řehořův list v němž se hovoří o propůjčení papežské mitry Vratislavovi II je: *CDB I*, č. 64, ed. Gustavus FRIEDRICH, Praha: 1904-1907, s. 68-69.

176Louis Marie Olivier DUCHESNE, *Le Liber II.*, s. 107: "...cuius, morem conservantes anticum, omnes osculati sunt pedes".

177Jan 13,1-20.

178MANSI, 9, col. 736: "Caveat sibi presbyter ille nunquam se sine nostri (pape) et tui (episcopi) nominis recitatione

církve, kdy musela být naprosto jasně určena papežská supremace nade všemi jinými církevními hodnostáři všech církví. Tato teze se tak vztahuje na *ecclesia universalis*, nikoli *particularis*. Stejně tak byl i papež tzv. *Pontifex universalis*.

XI. Quod hoc unicum est nomen in mundo - Žádné jiné jméno na světě se mu nemůže rovnat

Této tezi lze v její souvislosti ke druhému Diktátovému výroku porozumět tak, že papež je jediným univerzálním panovníkem, jehož "titulu", tj. autoritě jeho funkce se nikdo jiný nevyrovná. Nikdo není s papežem co do *moci* na stejné úrovni, všichni (duchovní i panovníci) jsou papeži podřízeni z moci jeho úřadu. Ale: Fuhrmann ve své studii podotýká, že způsob, jakým je tato teze formulována odpovídá spíše dvacáté třetí tezi *Dictatus papae*, ve které se proklamuje *svatost papeže na základě samotného duchovního svěcení*.¹⁷⁹ Z tohoto tvrzení vyplývá, že papež překračuje již svým duchovním svěcením (podstatou svého svěcení) čistě lidskou rovinu a přesahuje tuto lidskou dimenzi směrem k Bohu, jehož jediným prostředníkem (po vzoru Krista) se v tu danou chvíli stává. Toto veliké tajemství papežského svěcení by pak lépe odpovídalo této jedenácté tezi, neboť v přijetí "svaté" důstojnosti papež nemá a nemůže mít konkurenta. Opět, tak jako již mnohokrát v Řehořově životě je tato nauka podpořena *petrovskou mystikou*, tzn. novozákonním svědectvím o Petrově zmocnění samotným Kristem a následným (na základě dědičného řádu) Petrovým zmocněním všech svých nástupců na Apoštolském stolci. Protože mezi Bohem a lidmi nemůže být již žádná jiná instance nežli papež, stává se papež *de facto* jediným prostředníkem mezi Bohem a lidmi (stejně jako Kristus). Tím papeži náleží i nejvyšší povinná úcta, jak ji deklaruje *Dictatus papae*. Za jak blízkého Božího prostředníka se Řehoř považoval, o tom svědčí i samotné Písmo svaté.¹⁸⁰

XII. Quod illi liceat imperatores deponere - Může sesadit panovníka

Tak jako má papež právo panovníka sesadit, má rovněž právo vymanit poddané z jeho područí. Papež pak může sesadit jak panovníka světského, tak i jakéhokoli představitele duchovního. Do veřejné proklamace této teze mohl konstantinopolského patriarchu sesadit pouze císař. Díky tomuto zákonu to mohl nyní učinit i sám Řehoř. Tato teze proklamuje zásadní právo papeže, které bylo možné využít v rámci mezinárodního práva. Dále tato teze značně posiluje autoritu a privilegia Apoštolského stolce. I když přesně nevíme na co autor této teze přesně reaguje, zdá se být

sacra mysteria celebrare“.

¹⁷⁹Horst FUHRMANN, *Quod*, s. 268-269.

¹⁸⁰Flp 2,9-11: "Proto ho Bůh vyvýšil nade vše a dal mu jméno nad každé jméno, aby se před jménem Ježíšovým sklonilo každé koleno - na nebi, na zemi i pod zemí - a k slávě Boha Otce každý jazyk aby vyznával: Ježíš Kristus jest Pán."

pravděpodobné, že jde o reakci na Řehořovy neustálé konflikty s Jindřichem IV. Jak vidno z této teze, východní církve měly oproti církvi římské pouze malou autoritu a pravomoc. Dvanáctý bod *Dictatus papae* silně podporuje Řehořovu hierokratickou teorii.¹⁸¹

XIII. Quod illi liceat de sede ad sedem necessitate cogente episcopos transmutare - Může překládat biskupy pokud je to nezbytné z jednoho místa na jiné

Tato teze, která se do *Dictatus papae* dostala zřejmě díky vlivu Pseudo-isidorských dekretálií, byla ještě před Řehořem VII. využita v modifikované formě papežem Klementem II.¹⁸² Ve starobylé církvi bylo toto papežské privilegium značně důležité, neboť zaručovalo papeži jeho možnost disponovat s biskupy jakožto se sobě podřízenými. Tato teze je nezbytně spojená s papežovou pravomocí jmenovat biskupy, jak jsme četli již ve třetí Diktátové tezi. Získání této pravomoci papežem bylo na danou dobu značně přelomové, neboť před Řehořem bylo běžné, že kleriky a biskupy namnoze jmenoval a s nimi disponoval císař, nikoli papež.¹⁸³ Avšak poté, co papež převzal světské i duchovní insignie a spolu s nimi i příslušné pravomoce, přešla rovněž i tato pravomoc z císaře na papeže.

XIV. Quod de omni ecclesia quocunque voluerit clericum valeat ordinare - Může vysvětit klerika z kterékoli církevní obce (diecéze) kdekoliv chce

Obsah této myšlenky pronesl v poněkud modifikované formě například papež Štěpán V. pravděpodobně v letech 887/888.¹⁸⁴ Tvzení, že *papež může vysvětit klerika jakékoli církve* stojí a padá s otázkou, zda je zde myšlena jiná církev nežli církev římská. Z nám dostupných zdrojů jako jsou výše uvedené studie k *Dictatus papae* není možné tuto otázku jednoduchým a rozhodným způsobem rozřešit. V úvahu tak připadají obě alternativy. Totiž, že autor *Dictatus papae* zde může mít na mysli jak skutečnost, že papež může světit kleriky i *mimo-římské církve* (východní církve), tak může mít na mysli i svěcení kleriků *římské církve* (s ohledem na biskupy) na úrovni jednotlivých diecézí či farností. Ať už bychom se rozhodli tuto otázku rozhodnout jakýmkoli

181 *Hierokracie* neboli svatovláda je typem teokratické vlády. Tzn., že jde o takový typ vlády, kdy vládu převezme duchovenstvo, v Řehořově případě šlo o ideu vlády samotného papeže nad celým známým světem (pozn. aut.).

182 Paulus HINSCHIUS, *Decretales*, s. 140: "Si autem utilitatis causa fuerit mutandus non pro se hoc agat, sed fratribus invitantibus et auctoritate huius sanctae sedis faciat, non ambitus causa, sed utilitatis". *Clemens Papa II epistolae et privilegia*, in: PL 142, col. 586: "Quoties ita contingit ut, exigente necessitate et maxima utilitate, transmutandus est quisquam episcopus de propria sede ad aliam..."

183 Percy Ernst SCHRAMM, *Sacerdotium* s. 403-457.

184 Záznam tohoto proslovu viz: PL 129, col. 805: "...licet apostolica prerogativa possimus de qualibet ecclesia clericum ordinare..."

způsobem, obě možnosti poukazují na svrchovanost papežské autority nad všemi ostatními duchovními. Papež se touto proklamací stává jediným garantem svěcení každého jím svěceného klerika, jehož přijetí svátosti svěcení přímo z papežových rukou má zvláštní, výjimečnou duchovní hodnotu. Svěcení jakéhokoli klerika přímo papežem je totiž vyššího řádu nežli svěcení biskupem a proto je tento klerik v rámci papežské exempce biskupem nedotknutelný. Tato vyšší hodnota je duchovnímu svěcení papežem přisuzována ze samotné podstaty autority Apoštolského stolce.

XV. Quod ab illo ordinatus alii ecclesie preesse potest, sed non militare; et quod ab aliquo episcopo non debet superiorem gradum accipere - Ten, koho vysvětil, může stát v čele jiné diecéze, ale nemůže válčit v podřízeném postavení. A od jiného biskupa nesmí získat vyšší postavení

Tuto myšlenku přejal autor Papežského Diktátu pravděpodobně od Řehoře I.¹⁸⁵ V tomto Diktátovém bodě jsou vyjádřeny hned dvě myšlenky. *Zaprvé*, papež může svobodně světit různé kleriky, kteří na základě papežské exempce získávají zvláštní duchovní status. Tímto svým statutem jsou oprávněni nepodřizovat se žádnému výše postavenému členu své církve (například biskupovi). Naopak, sami se na základě této exempce stávají zpravidla předními členy svých církví (například biskupy). Tato teze také proklamuje, že ten, kdo přijal své duchovní svěcení přímo od papeže, je v rámci církve vyňat pro službu pouze papeži a nikomu jinému. Dotyčný je podřízen pouze papeži. Do papežského svěcení jakéhokoli klerika nemůže zasahovat nikdo jiný. A to ani tehdy (a to je druhá myšlenka této teze), pokud by biskup chtěl udělit danému klerikovi duchovní svěcení vyššího řádu, než jaký mu byl dán papežem. Tato teze zcela zřetelně proklamuje nejvyšší papežskou pravomoc a autoritu v církvi, zde konkrétně v jeho privilegiu světit a ustanovovat jiného duchovního.

XVI. Quod nulla synodus absque precepto eius debet generalis vocari - Žádný koncil se bez jeho nařízení nemůže nazývat "všeobecný"

Jedná se o další z tezí, jejichž počátek můžeme nalézt v Pseudo-isidorských dekretáliích, avšak do *Dictatus papae* si našla tato teze nejspíše cestu díky modifikaci této myšlenky Lvem IX.¹⁸⁶ Tato

185Registrum Řehoře I., V, č. 35, s. 316: "... quisquis semel in hac ecclesia sacrum ordinem acceperit, egrediendi ex ea ulterius licentiam non habet".

186Paulus HINSCHIUS, *Decretales*, s. 19: "Synodorum vero congregandarum auctoritas apostolice sedi privata commissa est potestate, nec ullam synodum ratam esse legimus, quae eius non fuerit auctoritate congregata vel fula". *Sancti Leonis IX. Papae opuscula*, in: PL 143, col. 728: "Hoc autem nolo vos lateat non debere praeter sententiam Romani pontificis universale concilium celebrari".

věta je ostře namířena proti byzantské církvi, jejíž synody nejsou generální, protože jsou odděleny od římské církve a od římského biskupa. Stejně tak dobře může být tato teze namířena i proti Jindřichovi a proti jím svolaným říšským sněmům na kterých se v průběhu svého panování rozhodl i pro Řehořovo sesazení z jeho papežského úřadu. Jako "univerzální", tj. "všeobecný" koncil lze přijmout jen takový, kterému vtiskne tento charakter pouze papež svou autoritou, popřípadě svou osobní či zprostředkovanou přítomností na daném koncilu. Tato teze opět podporuje papežský primát v církvi.

XVII. Quod nullum capitulum nullusque liber canonicus habeatur absque illius auctoritate - Žádná kapitola a žádná kanonická kniha nemá bez něho autoritu

Tento výrok jako jeden z mála nemá žádné paralely v jiných, dřívějších textech. Lze tak snad usuzovat na originalitu této teze, která byla později v modifikované formě přejata do několika kanonických sbírek včetně těch, o kterých budeme pojednávat v následující kapitole. Tato praktická teze reaguje pravděpodobně na historický spor Humberta s byzantským mnichem Niketasem Pektoratem. Jejich spor se týkal problematiky celibátu, tj. kněžského manželství, přičemž Niketas, který se opíral o autoritu Apoštolských kánonů trval na tom, že kněží mohou mít své manželky. Na druhé straně se Humbert, jenž se opíral o autoritu díla "*Clementis librum*", tj. o sbírku, která údajně obsahovala *itinerář sv. apoštola Petra a Apoštolské kánony* spolu s různými texty *svatých otců* (která obsahovala i některá falza) trval na kněžském celibátu. Niketas se spoléhal na spravedlivý rozsudek papeže Agathona, ale ani trullánská synoda, ani Agathon sám se k tomuto problému nijak nevyjádřili. Sedmnáctá teze *Dictatus papae* poukazuje na konkrétní důsledek autority Apoštolského stolce.

XVIII. Quod sententia illius a nullo debeat retractari et ipse omnium solus retractare possit - Nikdo nemůže zrušit jeho výrok. On sám může zrušit výroky (soud) všech

Paralely k těmto výrokům můžeme nalézt v textech papeže Bonifáce a papeže Mikuláše I.¹⁸⁷ Protože se tato teze vysvětluje sama sebou, nebudeme ji zde nijak šířeji komentovat, pouze si můžeme opětovně říci, že i tato teze potvrzuje a znovu proklamuje jeden z důsledků papežské supremacie.

¹⁸⁷MANSI, 15, col. 210: "... apostolico culmini de cuius iudicio non licet retractare...". Registrum II, č. 55a, s. 206.

XIX. Quod a nemine ipse iudicari debeat - Nemůže být nikým souzen

Tato teze má dlouhou kanonicko-právní tradici, která se objevuje nejen v Pseudo-isidorských dekretáliích, ale i u některých pontifiků, ba dokonce u samotného císaře Jindřicha IV. a souvisí s jinou podobně formulovanou sentencí, totiž s *Prima sedes a nemine iudicatur*.¹⁸⁸ Tato teze, která se stala jedním ze základních kamenů celé gregoriánské reformy proklamuje naprostou nevinu (vnitřní i vnější mravní čistotu) papeže a proto tedy není možné papeže jakožto "svatého" soudit. Na druhé straně, protože je papež nanejvýš morální osobou a hlavou celého světa, on může soudit kdykoli kohokoli. Tuto pravomoc mu dal sám Kristus skrze svého předchůdce v papežském úřadě, sv. Petra. Nikdo jiný tuto moc nemá.

XX. Quod nullus audeat condemnare apostolicam sedem apellantem - Nikdo nesmí potrestat toho, kdo se odvolává k Apoštolskému stolci

Další z důležitých myšlenek, kterou lze nalézt v Pseudo-isidorských dekretáliích.¹⁸⁹ Tato teze plně vypovídá o jednom z dalších důsledků papežské supremace a papežových pravomocí. Dvacátý bod *Dictatus papae* proklamuje, že se jakákoli duchovní či světská osoba může kdykoli obrátit se svými těžkostmi na autoritu Apoštolského stolce. Ta jej v danou chvíli zaštituje a chrání svou apoštolskou autoritou tím způsobem, že se daná odvolávající osoba stává nedotknutelnou okolními vlivy. Každý člověk má právo a v jistých životních chvílích i povinnost obrátit se na autoritu Apoštolského stolce, čekat od něj patřičnou pomoc a nebát se odsouzení ostatními lidmi. Právě zde, v této tezi můžeme konkrétně zřít, že Řehoř, když posiluje svými proklamovanými tezemi papežská privilegia, nečiní tak pro samotný fakt "vládnutí", ale pro "pomoc" druhým. Dobrý papež dle Řehoře VII. nevládne, ale především slouží. Proto je papežem. V kontextu celého Diktátu můžeme vidět, že i tato teze určuje supremaci autority Apoštolského stolce, když je papež schopen učinit jistým způsobem exempci té osoby, která se k němu odvolá.

188MANSI, 2, col. 632: "Nemo enim iudicabit primam sedem...", Paulus HINSCHIUS, *Decretales*, s. 449: "Neque praesul summus a quoquam iudicetur...". *Nicolai I. Papae epistola 88*, in: *Epistolae Karolini aevi, IV*, s. 466: "Prima sedes non iudicabitur a quoquam". Tato slova také nacházíme ve slovech Jindřicha IV, které máme zaznamenány in: *Epistolae Bambergenses*, in: ed. Philippus JAFFÉ, *Bibliotheca rerum Germanicarum. Tomus Quintus: Monumenta Bambergensia*, Berolini: Weidmannos, 1869, s. 501: "Haec enim sunt verba eius: se a nemine iudicari debere". Dodnes nacházíme větu *Prima sedes a nemine iudicatur* in: *Codex Iuris Canonici. Kodex kanonického práva*, Praha: Zvon, 1994, čl. 1404.

189Paulus HINSCHIUS, *Decretales*, s. 228: "...neque ullum episcopum qui hanc appellaverit apostolicam sedem dampnare...". TAMTÉŽ, s. 459: "...liceat inconsulto Romano pontifice aut maiores ecclesiae causas deturbare aut episcopus dampnare..."

XXI. Quod maiores causae cuiuscunque ecclesiae ad eam referri debeant - "Causae maiores" (Závažnější případy) každé diecéze musejí být postoupeny jemu

Další z myšlenek, jejíž paralelu můžeme nalézt v Pseudo-isidorských dekretáliích.¹⁹⁰ Pouze papeži náleží rozhodnutí v případech tzv. *maiores causae* (jedná se o případy nejvyšší vážnosti, zpravidla jde o prohřešky proti kanonickému právu). Jedním z konkrétních příkladů, kdy si Řehoř prakticky vynutil exempci řešení takových případů jen pro sebe a pro svou vládu byla například Řehořova intervence do české politiky za vlády krále Vratislava II.¹⁹¹ Když si Řehoř vyhradil pro svá vlastní rozhodnutí tyto případy "*maiores causae*", tj. veškeré prohřešky proti kanonickému právu, nárokoval si tím defakto moc rozhodnout dle svého uvážení všechny vnitřní záležitosti církve v otázkách vyšší závažnosti než je obvyklé.

XXII. Quod Romana ecclesia nunquam erravit nec imperpetuum scriptura testante errabit - Římská církev se nikdy nezmýlila a podle svědectví Písma se nikdy nezmýlí

Jedná se o další tezi, jejíž původ spočívá v Pseudo-isidorských dekretáliích¹⁹². *Římská církev se nemůže nikdy zmýlit, stejně jako se nikdy nemůže zmýlit její hlava, papež*. Římská církev se nemůže nikdy zmýlit, neboť je založena samotným Pánem, který je neomylný. A posléze, odevzdáním plné církevní moci z rukou Kristových do rukou sv. Petra a skrze něj do rukou všech jeho nástupců v papežském úřadě se papežové na základě svého svátostného úřadu, který přijali od samotného Pána sami stávají neomylnými. Celá tato myšlenka jak vidíme stojí na pravověrné apoštolské posloupnosti, jejíž existencí výhradně v římské církvi se tato církev odlišuje ode všech ostatních, které na ní neparticipují. Je otázkou, do jaké míry je tato teze poplatná a do jaké míry byla zamýšlena. Zda ve své plnosti ve všech věcech nebo tak, jak definuje *nauku o papežské neomylnosti* I. Vatikánský koncil, který se konal v letech 1869-1870. Pak by tato teze o neomylnosti římské církve (stejně jako její hlavy - papeže) byla poplatná výhradně v záležitostech víry a mravů.¹⁹³ Vzhledem k ostatním Řehořovým listům, v nichž Řehoř hovoří o neomylnosti římské

190TAMTÉŽ, s. 712: "... summa episcoporum negotia et iudicia atque querellas quam et maiores ecclesiarum quaestiones...".

191Registrum I, č. 60, s. 87-89 a CDB I, č. 68, s. 70-72, Lukáš PRSKAVEC, *Koncepce*, s. 18-19, 30.

192Paulus HINSCHIUS, *Decretales*, s. 454: "Haec sancta et apostolica mater omnium ecclesiarum Christi ecclesia quae per omnipotentis dei gratiam a tramite apostolice traditionis numquam errasse probabitur...". TAMTÉŽ, s. 179: "Haec sancta et apostolica mater omnium ecclesiarum Christi ecclesia que per dei omnipotentis gratiam a tramite apostolicae traditionis nunquam errasse probabitur...". Tuto větu nalézáme i v dekrettech dalších pontifiků v Pseudo-isidorských dekretáliích. Viz: TAMTÉŽ, s. 205.

193*Věřoučná konstituce Pastor aeternus*, kán. 1839 (3074), I. Vatikánský koncil. Tato konstituce vymezuje papežskou neomylnost výhradně v rámci víry a mravů především z toho důvodu, že si její autoři uvědomují, že i když je papež výhradním prostředníkem mezi Bohem a lidmi (po Kristově vzoru), přeci jen je stále člověkem a v mnohém se tedy mýlit může. Nemýlí se však, když stanovuje svá rozhodnutí ve věcech víry a mravů tzv. *ex cathedra*. Tato věroučná

církve můžeme usuzovat na druhou domněnku.¹⁹⁴

XXIII. Quod Romanus pontifex, si canonice fuerit ordinatus, meritis beati Petri indubitanter efficitur sanctus testante sancto Ennodio Papiensi episcopo ei multis sanctis patribus faventibus, sicut in decretis beati Symachi pape continetur - Kanonicky ustanovený římský biskup se pro zásluhy svatého Petra nepochybně stává svatým, jak svědčí svatý biskup Ennodius z Pavie a spolu s ním mnoho svatých otců, jak je obsaženo v dekretech svatého papeže Symmachia

Toto je další věta, která má svou paralelu v Pseudo-isidorských dekretáliích.¹⁹⁵ Takto nás o tom zpravuje i samotný text této teze, která proklamuje důsledek svěcení římského biskupa, tj. papeže. Papež jakožto "svatá osoba" pak má svá práva a povinnosti, přičemž Dictatus papae jako celek se zabývá a proklamuje právě ona "privilegia".

XXIV. Quod illius precepto et licentia subiectis liceat accusare – Na základě jeho příkazu a s jeho svolením mohou podřízení podat žalobu

Podobná myšlenka je zachycena v jednom z listů Petra Damianiho.¹⁹⁶ Tato Diktátová věta je pravděpodobně namířena proti Jindřichovi IV., jehož poddané vyvázal Řehoř z lenní přísahy tomuto panovníkovi poté, co se ukázal být špatným vládcem a Řehoř jej exkomunikací zbavil svých císařských práv. V souladu s touto tezí je jakýkoli poddaný jakéhokoli panovníka oprávněn se obrátit na Apoštolský stolec (kterému mají pomáhat především legáti), od něž mohou očekávat konkrétní, adekvátní a hlavně účinnou pomoc, aniž by se museli obávat jakéhokoli panovníkova nátlaku či represe. Papež si vyhrazuje ze své suverénní autority řešit všechny případy, ke kterým je ať již duchovními či laiky volán a o jejichž řešení je žádán. Případy menší závažnosti pak mohou řešit na úrovni svých pravomocí v diecézi biskupové, kteří jsou pro takové věci papežem zmocněni. Řešit problémy poddaných a popř. sesadit (exkomunikovat) panovníka však může výhradně kanonicky zvolený papež.

konstituce je v online podobě například na www.papalencyclicals.net (Decrees of the First Vatican Council), popř. na www.ewtn.com.

194Jedním z takových listů je například Registrum VIII, č. 21, s. 544-563.

195Paulus HINSCHIUS, *Decretales*, s. 666: "Quis enim sanctum esse dubitet, quem apex tantae dignitatis attollit?".

196Jde o dvanáctý list v PL 144, col. 214.

XXV. Quod absque synodali conventu possit episcopus deponere et reconciliare - Může sesazovat i znovudosazovat (usmiřovat) biskupy bez synodu

Tato teze defakto opakuje a prohlubuje třetí Diktátovou tezi, zde se specifikací, *absque synodali*.

XXVI. Quod catholicus non habeatur, qui non concordat Romane ecclesiae - Kdo není zajedno s římskou církví, nemůže být považován za katolíka

Nejdůležitější paralely k této Diktátové tezi nacházíme u Petra Damianiho.¹⁹⁷ Nej kvalitnější nám dostupnou studií na téma šestadvacáté teze Dictatus papae je studie předního německého historika Horsta Fuhrmanna.¹⁹⁸ Závěry této studie jsou: Fuhrmann přisuzuje původ této věty jednomu z listů sv. Ambrože.¹⁹⁹ Dále se Fuhrmann zabývá interpolací jedné věty sv. Augustina, ve které sv. Augustin tvrdí, že východní i západní církve bývaly kdysi jednotné, tj. jedné víry. Avšak od dob Řehoře VII. se tato jednota rozpadla a nyní má pravou víru již jen církev římská, ve které jako v jediné je stále existující a fungující apoštolská posloupnost. Toto tvrzení silně podpírá ideu papežského primátu nad všemi ostatními církvemi s jejich vedoucími představiteli. Právě *papežský a církevní primát* je ústřední myšlenkou celé gregoriánské reformy a jejích kanonicko-právních sbírek. *Autorita římské církve a papežství* jsou dvěma hybnými silami, které dávají římské církvi její prestiž, sílu a moc. Idea, že pouze římská církev a římský biskup jsou těmi správnými, je nezpochybnitelná. Právní aspekt ekleziologie římské církve byl velice důležitý. Poslušnost Římu se stala prakticky *měřítkem* pravé křesťanské ortodoxie. *Víra se stala poslušností*. Zárukou pravé víry byl nástupce sv. Petra, tj. papež. Dvacátá šestá teze Dictatus papae byla pro celé gregoriánské reformační dílo tak důležitou myšlenkou, že ji Yves Congar označil jako *gregoriánské téma*.²⁰⁰ Je nutné si uvědomit, že gregoriánští reformátoři byli naprosto přesvědčeni o důležitosti poslouchání a jednání v souladu s rozhodnutími a s příkazy z Říma jako o známce pravé ortodoxie. Naopak, kdokoli, kdo se od Říma odloučil, byl považován za heretika. Fuhrmann dále analyzuje původní

197Například ve dvacátém listě Petra Damianiho v PL 144, col. 241: "Praeterea, si eos sacri canones haereticos notant qui cum Romana Ecclesia non concordant...". Znovu hovořil Petr Damiani o privilegiích římské církve například v dokumentu zachyceném v PL 145, col. 91, adresovaný kardinálovi-arcidiákonovi Hildebrandovi: "... qui autem Romanae Ecclesiae privilegium ab ipso summo omnium Ecclesiarum capite traditum auferre conatur, hic procul dubio in haeresim labitur: et cum ille notetur injustus; hic est dicendus haereticus."

198Horst FUHRMANN, *Quod catholicus*.

199Tento list lze nalézt in: *S. Ambrosii Epistolae*, in: PL 16, col. 946, viz: Registrum II, č. 55a, s. 207.

200Yves Marie-Joseph CONGAR, *Der Platz des Papsttums in der Kirchenfrömmigkeit der Reformer des 11. Jahrhunderts*, in: ed. Jean DANIELÉLOU a Herbert VORGRIMLER, *Sentire Ecclesiam. Festschrift Hugo Rahner, A 2/6*, Freiburg: Verlag Herder, 1961, s. 202, TENTÝŽ, *Die Lehre von der Kirche. Von Augustinus bis zum Abendländischen Schisma*, in: ed. Michael SCHMAUS, Alois GRILLMEIER, Leo SCHEFFCZYK, *Handbuch der Dogmengeschichte, Band A/2/6*, Freiburg, Basel und Wien: Verlag Herder, 1971, s. 84, Horst FUHRMANN, *Quod catholicus*, s. 275.

Ambrožův text a komparuje jej s mnoha dalšími kanonicko-právními i církevními spisy neprávni povahy. Tento původně Ambrožův text silně podporuje církevní i papežský primát. Dle Fuhrmanna není text dvacátého šestého bodu *Dictatus papae* nový. Opravdovým Řehořovým *novem* je jeho proklamace tohoto textu jakožto závazného zákona pro celou církev.

XXVII. Quod a fidelitate iniquorum subiectos potest absolvere - Může podřízené zbavit věrnosti vůči nespravedlivým lidem

Tato diktátová teze souvisí s předchozí, čtyřiaadvacátou tezí *Dictatus papae*. Zde se proklamuje papežova moc vůči panovníkovi a jeho poddaným, které může vyvázat z jejich lenní přísahy panovníkovi coby svému pánovi. Konkrétním příkladem, který tento Diktátový bod potvrzuje je jeho vyvázání poddaných z područí císaře Jindřicha IV. Proti němu je tedy pravděpodobně tento bod i směřován.

2.2.4. Závěrečné hodnocení *Dictatus papae*

Chceme-li závěrem této naší studie a analýzy *Dictatus papae* ještě krátce zhodnotit tento papežský dokument, měli bychom si předně uvést, že i přes veškerou naši snahu (a po prostudování mnoha různých odborných knih a článků na toto téma), nejsme nijak schopni zjistit a vypočítat všechny prameny, ze kterých autor (autoři) Diktátu čerpali při jeho zpracování. Nyní již víme, že stěžejním zdrojem *Dictatus papae*, ze kterého autor ponejvíce čerpá, jsou Pseudo-isidorské dekretálie a různé listy Řehoře I. Rovněž víme, že smyslem a obsahem tohoto papežského dokumentu je závazná proklamace: papežského primátu a primátu římské církve s uvedením několika jejich důsledků jakožto závazného zákona pro celou církev. Jsme si vědomi i toho, že tato proklamace není pouhou proklamací, ale spíše právním dogmatizováním jednotlivých Diktátových výroků, které jsou určeny pro jednoznačný souhlas v souladu s dvacátým šestým bodem tohoto dokumentu. Neznáme přesného autora tohoto dokumentu a ani přesně nevíme, na co konkrétně tento dokument reagoval (uvedli jsme si rovněž různé hypotézy). Víme rovněž, že tento dokument (ať tak či onak vystihující vlastní Řehořovy myšlenky o papežském primátu) nemůžeme číst izolovaně od všech dalších Řehořových dokumentů. A právě proto jej nemůžeme považovat ani za konečný, finální "produkt" Řehořova myšlení. V *Dictatus papae* se neodráží jeho konečné stanovisko k otázce papežského primátu ani k papežské politice, ale tento dokument daleko spíše představuje jeden z jeho důležitých vývojových stupňů. Jednotlivé Diktátové teze je možné

rozčlenit do několika tematických skupin.²⁰¹ Je rovněž zvláštní, že (pokud byl autorem tohoto dokumentu fakticky Řehoř VII.) v tomto dokumentu nejsou zachycena stanoviska k jednotlivým bodům gregoriánské reformy, ale je zde kladen zvláštní důraz právě jen na otázku papežského primátu. To bychom možná u Řehoře samotného nečekali.

201Do první skupiny, která svým obsahem vypovídá o *primárním postavení papežství* patří druhá, desátá, jedenáctá, čtrnáctá, dvacátá a šestadvacátá teze. Do druhé skupiny, která tematicky vymezuje *vládu v církvi jako centralizovanou* výhradně v papežově osobě patří třetí, pátý, sedmý, třináctý, čtrnáctý, patnáctý a jedenadvacátý bod Dictatus papae. Třetí skupina výroků *reformuje vztahy mezi papežem a koncilem*. Patří do ní čtvrtý, šestnáctý, sedmnáctý, dvacátý čtvrtý a dvacátý pátý výrok Dictatus papae. Do čtvrté skupiny, která vypovídá o *papežově vztazích ke světským knížatům* patří šestý, osmý, devátý, dvanáctý a dvacátý bod Dictatus papae. Do poslední, tematicky nevyhraněné skupiny Diktátových tezí, patří osmnáctá, devatenáctá, dvacátá druhá a dvacátá třetí teze. Srov.: Lukáš PRSKAVEC, *Koncepce*, s. 18-20.

3. Vybrané kanonicko-právní sbírky z období gregoriánské reformy

Dvěma důležitými aspekty gregoriánské reformy, které se projevily jak v životě církve, tak i v kanonicko-právních sbírkách tohoto období jsou: kladení důrazu na autoritu Apoštolského stolce uvnitř i vně církve (přičemž se papež stal prakticky jediným zákonodárcem a interpretem správné kanonické tradice) a viditelné rozšíření této platné tradice na celou církev.²⁰² Vzhledem k útokům proti osobě a pontifikátu papeže Řehoře VII. a jeho následné obraně se v právních sbírkách této epochy můžeme setkat s jistou zvláštností, tj. že právní sbírky v tomto období často začínají kapitolou "*De primatu Romanae ecclesiae*", přičemž v těchto kapitolách najdeme vždy jednotlivé kánony týkající se primátu římské církve a papeže. Někteří stoupenci gregoriánských reforem definovali jako jeden z bodů této reformy skutečnost, že římská církev je založena Bohem, od kterého obdržela i svá privilegia a svou pozici uvnitř univerzální církve. Z tohoto důvodu, i když jsou pojmy "*Ecclesia universalis*" a "*Ecclesia Romana*" významově rozdílné, přeci jen měly tyto pojmy díky gregoriánským stoupencům velmi podobný význam. V ekleziologii gregoriánské reformy je dominantní ideou římský primát, ze kterého se vyvozuje nejvyšší jurisdikční pravomoc papeže. Papež byl v této době prakticky jediným původcem a normou každé právní normy: měl nejvyšší soudní pravomoc a nemohl být nikým souzen. Gregoriánští představitelé opírali své myšlenky především o tři základní biblické texty, tj. o Mt 16,18-19, Lk 22,32 a Jan 21,15-17.²⁰³ Z těchto třech textů pak stál v jejich čele text Mt 16,18-19, který se stal úhelným kamenem gregoriánské ideje ve vztahu k papežskému primátu. Výsledkem této ideje nebyla pouze vůdčí role papežství v oblasti kanonické, ale též v oblasti dogmatické.²⁰⁴

3.1. 1074-1076: *Diversorum patrum sententie (Collectio in 74 titulos digesta)*

Tato sbírka je pro nás důležitou nejen pro svůj obecný význam (byla chápána jako druhá

202Ovidio CAPITANI, *La figura del vescovo in alcune collezioni canonistiche della seconda metà del secolo XI*, in: *Vescovi e diocesi in Italia nel Medioevo (secc. IX-XIII)*, Padova, 1964, s. 165.

203Mt 16,18-19: "A já ti pravím, že ty jsi Petr; a na té skále zbuduji svou církev a brány pekla jí nepřemohou. Dám ti klíče království nebeského, a co svážeš na zemi, bude svázáno v nebi, a co rozvážeš na zemi, bude rozvázáno v nebi". Lk 22,32: "Já jsem však za tebe prosil, aby tvá víra neselhala; a ty, až se obrátíš, buď posilou svým bratřím". Jan 21,15-17: " Když pojedli, zeptal se Ježíš Šimona Petra: "Šimone, synu Janův, miluješ mne víc než ti zde?" Odpověděl mu: "Ano, Pane, ty víš, že tě mám rád." Řekl mu: "Pas mé beránky." Zeptal se ho podruhé: "Šimone, synu Janův, miluješ mne?" Odpověděl: "Ano, Pane, ty víš, že tě mám rád." Řekl mu: "Bud' pastýřem mých ovcí!" Zeptal se ho potřetí: "Šimone, synu Janův, máš mne rád?" Petr se zarmoutil nad tím, že se ho potřetí zeptal, má-li ho rád. Odpověděl mu: "Pane, ty víš všechno, ty víš také, že tě mám rád." Ježíš mu řekl: "Pas mé ovce!"

204Salvatore VACCA, *Prima sedes*, s. 189-190.

oficiální právní sbírka římské církve), ale především pro svůj vztah k Řehořovi VII.²⁰⁵ Ten tuto sbírku znal, přejímal z ní materiál původně vydaný v Pseudo-isidorských dekretálich, osobně se znal s pravděpodobnými autory této sbírky a nejen že sám byl ovlivněn touto sbírkou, ale též ji ovlivnil (jak můžeme vidět v jedné z jejích pozdějších verzí kam byl přidán Řehořův výrok). Tato sbírka, jejíž název je odvozen od její formy (skládá se ze sedmdesáti čtyř titulů ve kterých je celkem obsaženo tři sta patnáct kapitol) byla jednou z nejpoužívanějších, nejrozšířenějších a nejvlivnějších sbírek v letech 1076-1141.²⁰⁶ Ve své době byla tato sbírka tak rozšířenou, že se jí po *Collectio Dionysiana* říkalo "druhá oficiální sbírka Svatého stolce" a to i přesto, že tato sbírka nebyla autentická. Byla též chápána jako právní manuál celé gregoriánské reformy. Skrze takové sbírky jakými byly například *Collectio canonum* biskupa Anselma z Luccy, anonymní *Collectio canonum ve čtyřech knihách* či *Panormia* Iva ze Charters se části této sbírky dostaly do *Gratiánova dekretu*. Značný počet rukopisů této sbírky naznačuje, že se tato sbírka užívala v každodenním životě.²⁰⁷ Tato sbírka měla velký vliv na *Collectio Canonum* kardinála Deusdedita či na *Liber de vita christiana* Bonizia ze Sutri.²⁰⁸ Význam a vliv této sbírky byl přerušen vznikem *Gratiánova dekretu* (do něhož tato sbírka z velké části přešla), a to až do začátku šestnáctého století, kdy vytanula potřeba nové reflexe pramenů kanonického práva. Z nám známých zdrojů víme, že prvním, kdo se začal o tuto sbírku zajímat, byl německý humanista Johann Wendelstein (známý jako *Cochlaeus*), který v roce 1525 vytiskl prvních dvacet kapitol (titul *De primatu ecclesiae* - O primátu církve) této sbírky dle

205Edici této sbírky nalzáme in: Joannes T. GILCHRIST, *Diuersorum*. Tradiční literatura k této sbírce: Paul FOURNIER, *Le premier manuel canonique de la Réforme du XIe siècle*, in: *Mélanges*, 14, 1894, s. 147-223, TENTÝŽ, *Les collections canoniques romaines à l'époque de Grégoire VII.*, in: *Mémoires de l'Institut national de France*, 41, 1920, s. 280-288, Paul FOURNIER a Gabriel LE BRAS, *Histoire des collections canoniques en Occident depuis les fausses décrétales jusqu'au décret de Gratien. Tome II. De la réforme Grégorienne au décret de Gratien*, Paris: Société d'histoire du droit, 1932, Anton MICHEL, *Die Sentenzen*, Alphonsus Maria STICKLER, *Historia*, s. 167-170, Piotr HEMPEREK a Wojciech GÓRALSKI, *Komentarz*, s. 64-65, Péter ERDÖ, *Die quellen*, s. 93. Nový pohled na tuto sbírku vrhá například: Linda FOWLER-MAGERL, *The use of the letters of Pope Gregory I in northeastern France and Lorraine before 1100*, in: Mario ASCHERI, Friedrich EBEL a kol. (ed.), *Ins Wasser geworfen und Ozeane durchquert. Festschrift für Knut Wolfgang Nörr*, Cologne, 2003, s. 237-260 nebo Christof ROLKER, *The Collection in seventy-four titles. A monastic canon law collection from eleventh-century France*, in: Martin BRETT and Kathleen G. CUSHING (ed.): *Readers, Texts and Compilers in the Earlier Middle Ages. Studies in Medieval Canon Law in Honour of Linda Fowler-Maggerl*, United Kingdom: Ashgate, 2016, s. 59-72.

206Pozn.: Tzv. švábská recenze této sbírky obsahuje kromě těchto tři sta patnácti kapitol jako přídavek ještě tzv. *Appendix*, který obsahuje dalších patnáct kapitol - je zde obsažena i jedna kapitola z Registru Řehoře VII. (pozn. aut.).

207Sbírka má více než dvacet rukopisů, různé fragmenty a excerpta, přičemž rukopisné verze této sbírky lze dělit na tři skupiny do které patří. Jsou to rukopisy Monte-Cassinské, rukopisy z Liège a rukopisy patřící ke švábské recenzi. Viz: Joannes T. GILCHRIST, *Diuersorum*, s. xxxii-lxxxviii, Paul FOURNIER, *Le premier*, s. 150-154.

208Což je také jeden z důvodů, proč se o Boniziově sbírce nezmiňujeme. Vzhledem k tomu, že velkou část sbírky *Diversorum patrum sententie* přebírá sbírka biskupa Anselma z Luccy a po něm též Bonizio, museli bychom se mnohokrát opakovat a proto tuto sbírku záměrně vynecháme. Ke studiu Boniziový sbírky lze využít jak jeho edici: BONIZIO, *Liber*, tak i další studie: Wilhelm MARTENS, *Ueber die Geschichtsschreibung Bonitho's von Sutri*, in: *Theologische Quartalschrift (ThQ)*, 65, 3, Tübingen, 1883, s. 457-483, Paul FOURNIER, *Bonizo de Sutri, Urbain II et la comtesse Mathilde, d'après le Liber de vita christiana de Bonizo*, in: *BEC*, Tome 76, 1915, s. 265-298, Paul FOURNIER, *Les sources canoniques du "Liber de vita christiana" de Bonizo de Sutri*, in: *BEC*, Tome 78, 1917, s. 117-134.

švábské recenze.²⁰⁹ Postupem doby se o tuto sbírku dále zajímali například Francisco Pithoeo, Antonio Agustin, Gerhard von Maastricht, bratři Ballerinové, kardinál Domenico Passionei, Joannes Dominicus Mansi.²¹⁰ První kritickou studií na tuto sbírku je studie Augustina Theinera z r. 1836. Poté následovalo několik dalších kritických studií od takových autorů jakými byli: Paulus Hinschius, Friedrich Thaner, Paul Fournier či Anton Michel.²¹¹ V dnešní době se o této sbírce zmiňuje zvláště Johanne Autenrieth, Karl-Georg Schon a další.²¹²

Otázka autorství, stejně jako přesného data vzniku není dosud uzavřena. Názory různých odborníků se rozdělují na ty, které přiřkly autorství této sbírky Petru Damiánovi, kardinálu Humbertovi ze Silva Candidy či Bernoldovi z Kostnice. Vedle těchto názorů existují i takové, které považují autora za neznámého. Otázka přesné data této sbírky zůstává též i nadále na rovině obecných úvah, nikoli konkrétního datování.²¹³ Pokud bychom se pokusili o nějaké stručné shrnutí všech odborných teorií, které jsme prostudovali a které by nám mohly dopomoci k nějakému přesnějšímu datování této sbírky, můžeme říci, že sbírka *Diversorum patrum sententie* vznikla pravděpodobně v Římě okolo r. 1074, přičemž autorem této sbírky je nám neznámý zastánce gregoriánské reformy, který byl hluboce ovlivněn myšlenkami a tedy i celkovým vlivem kardinála Humberta.²¹⁴

Mezi zdroji této sbírky vynikají v první řadě texty z *Pseudo-isidorských dekretálií*.²¹⁵ Dalšími zdroji této sbírky jsou: *Collectio Dionysio-Hadriana*, *Collectio Quesnelliana*, *Collectio Dacheriana*, *Collectio Anselmo dedicata*, *Decretum Burchardi*, *Constitutum Silvestri*. Z Bible sbírka přebírá pouze část Deuteronomia. Mezi další prameny této sbírky patří například Registr písemností papeže Řehoře I., dvě kapitoly z Řehořových homilií a životopis Řehoře I. od Jana, texty z Cypriánových

209 Joannes T. GILCHRIST, *Diuersorum*, s. xviii. Viz: Ioannes VUENDELSTINUS (ed.), *Canones apostolorum, veterum conciliorum constitutiones, decreta pontificum antiquiora, de primatu Romanae ecclesiae*, Moguntinae: 1525.

210 Žádné z děl těchto autorů se nestaví ke studiu této sbírky kriticky. Výběrová literatura těchto autorů je například v těchto edicích: Francisco PITHOEO, *Codex*, s. 177-180, Gerhard von MAASTRICHT (ed.), *Historia juris ecclesiastici et pontificii*, Duisburg: 1676, s. 441-443.

211 K dílům těchto autorů například viz: Augustini THEINERI, *Disquisitiones*, s. 338-341, Paul FOURNIER, *Le premier*; Friedrich THANER (ed.), *Anselmi Lucensis Collectio canonum, una cum collectione minore*, Innsbruck (Oeniponte): 1906-1915, Neudruck, Aalen: Verlag Scientia, 1965, Anton MICHEL, *Die sentenzen*. U práce Friedricha Thanera je nutné dodat, že právě jeho "collectione minore", tj. malou kolekci je míněna právě sbírka *Diversorum patrum sententie* (pozn. aut.).

212 Johanne AUTENRIETH, *Bernold von Konstanz und die erweiterte 74-Titelsammlung*, in: DA, 14, 1958, s. 375-394, Karl-Georg SCHON, *Exzerpte*, s. 546-557.

213 K zastáncům pro-Humbertovského názoru je především Anton Michel. Z větší části se na Damiánovu stranu kloní například kardinál Stickler, i když připouští i možnost autorství kardinálem Humbertem. Nakonec, na stranu Bernardovu (zvláště pokud jde o švábskou recenzi) se kloní Johanna Autenrieth. Viz: Joannes T. GILCHRIST, *Diuersorum*, s. xvii-xxxi.

214 TAMTÉŽ, s. lxxviii. Zcela jiný pohled na tuto problematiku zastává například Christof Rolker ve své výše uvedené studii, když tvrdí, že tato sbírka nevznikla v Itálii, ale její vznik lze umístit pravděpodobně do některého z klášterů v severní Francii, pro který byla sbírka původně i určena (pozn. aut.).

215 Z tři sta patnácti kapitol sbírky *Diversorum patrum sententie* jich je dvě stě padesát přejato z *Pseudo-isidorských dekretálií*. Tyto kapitoly obsahují především texty papežů Gelasia I., Innocenta I., Lva I. a Symmachy. Srov.: Paul FOURNIER, *Le premier*, s. 187, TENTÝŽ, *Les collections*, s. 282-284, Joannes T. GILCHRIST, *Diuersorum*, s. xci.

děl, texty od papeže Mikuláše I., list Isidora ze Sevilly a další. Nejdůležitějším textem pro naši práci, kterou Bernold z Kostnice vkládá jako poslední kapitolu své recenze (tzv. švábské recenze) je výňatek z *Registru písemností papeže Řehoře VII.*²¹⁶ V souhrnu tedy tato sbírka obsahuje texty: kanonické, papežské dekretálie, výnosy různých koncilů a texty patristické.²¹⁷ Vzhledem k autorově přejímání textů z jiných sbírek do své je pochopitelné, že autor tyto původní texty různě upravoval, pozměňoval, různými způsoby s nimi pracoval. Některé texty autor falzifikoval či interpoloval tak jak tomu bylo již v předchozích, před-gregoriánských sbírkách.

Všech tři sta patnáct kapitol této sbírky začíná uvedením pramene, odkud je daný text do sbírky vybrán.²¹⁸ Sedmdesát čtyři titulů této sbírky je uspořádáno systematicky a to vzhledem k obsahu, který je v daném titulu řešen.²¹⁹ Některé tituly jsou obsáhlé (obsahují i patnáct až dvacet jednotlivých kapitol), jiné jsou mnohem kratší (obsahují i jen jednu kapitolu). Autor měl při práci na své sbírce jistou metodiku. *První dva tituly této sbírky jsou pro nás velmi důležité, neboť se týkají primátu a privilegii Apoštolského stolce.* Obsahem *třetího a čtvrtého titulu* jsou církevní legislativa, církevní privilegia, nauka o klericích, privilegia mnichů a klášterů. Obsahem *pátého až čtrnáctého titulu* jsou různá témata jako například: kriminální delikty duchovních, ordinování kleriků, konsekrace biskupů, církevní disciplína, atd. Tituly pod číslem *patnáct až dvacet* pojednávají o výběru a konsekraci biskupů. *Dvacátý první titul* je o disciplíně kleriků. *Tři následující tituly* pojednávají o privilegii Apoštolského stolce, o církevním právu a opakují látku prvních titulů. *Následující tři tituly* pojednávají o pravidlech církevní vlády, tj. o přemístování biskupů, o obligacích metropolitů a biskupů a o chorepiskopech. *Dvacátý osmý titul* pojednává o tzv. *lapsi*, tj. o odpadlících od víry. *Všechny následující tituly až do konce této sbírky* se zabývají různými tématy jako například: o kultu, o svátostech, o liturgii, o hříchu, o manželství, o moci duchovní a světské, atd.²²⁰ Snad nejdůležitější myšlenkou této sbírky je zdůraznění skutečnosti, že Apoštolský stolec je nejvyšším vrcholem (hlavou) církevní autority. Římská církev je založena samotným Pánem skrze

216Jedná se konkrétně o Registrum IV, č. 23 a IV, č. 24, jejímž obsahem je, že (pokud je to nutné) papež může sesadit císaře. Srov.: Joannes T. GILCHRIST, *Diuersorum*, s. 196, pod č. 330. Na druhé straně je možné, že tak jako byl autor této sbírky inspirován jedním z textů Řehoře VII. *se naopak Řehoř VII. nechal inspirovat jednou z dřívějších verzí této sbírky.* Naznačuje tomu i výňatek z Gelasiova listu, který Řehoř ve svém listu v Registrum VIII, č. 21 přebírá zřejmě právě z této sbírky. Viz: Paul FOURNIER, *Les collections*, s. 285. Registrum VIII, č. 21, s. 544-563.

217Paul FOURNIER, *Les collections*, s. 285.

218Např.: "in decretis Analeti, in decretis Zepherini", atd.

219Právě *systematičnost* a obsah této sbírky, která je *archetypem* všech ostatních gregoriánsko-reformních kanonických sbírek je důvodem pro jejich vznik. Sbíрка *Diuersorum patrum sententie* je přelomovou sbírkou především v tom smyslu, že naplňuje nedostatečnou systematičnost předchozích sbírek (jak již víme, předchozí sbírky byly především chronologické). A navíc je přelomová i v tom ohledu, že jí jde o církevní záležitosti v čele se zájmem o primát papeže a římské církve, v čemž (i vůči období vzniku těchto sbírek) můžeme spatřit bezprostřední vliv papeže Řehoře VII. Kanonicko-právní sbírky tohoto období plédují za papežskou světovládou a bojují proti laické investituře, simonii a kněžskému manželství, což jsou hlavní body gregoriánské reformy a hlavní body programu celého pontifikátu Řehoře VII., jak jsme si uvedli již v předchozí kapitole. Viz: Alphonsus Maria STICKLER, *Historia*, s. 160-165.

220Joannes T. GILCHRIST, *Diuersorum*, s. 1-18 a 1-196.

osobu sv. Petra a je *caput et cardo, mater et fundamentum, principem a završením celé církve*. Římská církev garantuje normu, disciplínu a řád. Autor sbírky rozhodným způsobem přijímá princip *Prima sedes a nemine iudicatur* (Papež nemůže být souzen) a v tomto duchu cituje sérii autoritativních a magisteriálních textů (např. texty papeže Silvestra, Gelasia, Mikuláše I.), které si uvedeme ve čtvrté části této kapitoly. Tito papežové byli velmi vlivnými osobnostmi své doby, byli protagonisty římského ideálu a stoupenci myšlenky prvenství římského biskupa v celé církvi. V celé sbírce se vynořuje monarchický princip církevní struktury.²²¹

Vliv této sbírky byl značný. Různé části této sbírky přešly do různých děl různých autorů jako jsou například: Liber Apologeticus Bernalda z Kostnice či Liber ad Gebehardum Manegolda z Lautenbachu. Co se týká odborné literatury, části této sbírky přešly do následujících děl: Kolekce ve čtyřech knihách, *Collectio canonum Anselma z Luccy, Deusdedita* či Liber de vita christiana Bonizia ze Sutri, Liber Tarraconensis, italská kolekce v sedmi knihách, Historia juris ecclesiastici Gérarda z Maastrichtu, kanonická sbírka Polycarpus, Kolekce v devíti knihách, sbírka z Bordeaux v sedmi knihách, Collectio Ashburnham a různé rukopisy uložené ve Vatikánské i v jiných knihovnách.²²²

3.2. 1083-1086: Collectio canonum biskupa Anselma z Luccy

Sbírka *Collectio canonum* biskupa Anselma z Luccy (+1086) je druhou sbírkou, jejímž studiem se nyní budeme zabývat. Autorem této sbírky je *Anselm II. (Junior)*.²²³ Anselm se narodil v italském Miláně kolem r. 1036 ve vznešené rodině *da Baggiu*. Vzhledem ke skutečnosti, že se v této rodině narodil i biskup Anselm I. (Senior), který byl nejprve biskupem italského města Lucca a posléze byl konsekrován na papeže, který převzal papežské jméno *Alexandr II.*, bylo *Anselmovi II.* jeho rodinou předurčeno, že půjde v jeho šlépějích. Z tohoto důvodu se Anselm II. již od útlého mládí vzdělával a byl vychováván v mnoha tehdejších vědách, přičemž byl zároveň svěřen nejvýznamnějším učitelům literatury a vědy. Sám Anselm však vynikal nejvíce v dialektice. Kolem r. 1061 se stal Anselm nejprve knězem a byl povolán do Říma. Zde svými slovy i spisy bojoval za všechny programové body gregoriánské reformy, především proti simonii. Po smrti svého strýce si jej obyvatelé Luccy u papeže Řehoře VII. žádali za svého nového biskupa. Jenže v tom byl malý problém. Ještě když

221Salvatore VACCA, *Prima sedes*, s. 191-194.

222Paul FOURNIER, *Le premier*, s. 203-223.

223Jako *Anselm I.* je zpravidla označován jeho strýc, který se stal papežem *Alexandrem II.*, předchůdcem Řehoře VII. O *Anselmovi (II.) z Luccy* čerpáme životopisnou literaturu například z: *Vita Anselmi episcopi Lucensis*, s. 13-25, Roberto BRUNELLI, *Sant' Anselmo a Mantova*, Mantova: Paolini, 1986, s. 11-32. Různé krátké životopisy lze nalézt na internetu, z nichž doporučujeme především *Sant'Anselmo tra storia e leggenda*, in: <http://www.liberatiarts.com/chiese/SAnselmo.html>.

Alexandr II. žil, sám jej poslal k císaři Jindřichovi IV., aby jej žádal o své biskupské svěcení (aby se mohl ujmout svého úřadu v Luccy) a Anselm této prosbě vyhověl. Stalo se tak roku 1073. Později se však Anselm odebral do kláštera Polirone, nikoli do Luccy. Zde se stal řádovým mnichem a zůstal zde až do doby, než mu Řehoř přikázal vrátit se do Říma, kde jej r. 1075 sám konsekroval na biskupa města Luccy a dále jej odkázal, aby byl poradcem hraběnky Matyldy Toskánské. Přes Anselmovo prvotní zdráhání nakonec svou církevní roli svěřenou mu Řehořem VII. přijal. V době, kdy sílily rozbroje mezi Jindřichem a Řehořem se tyto jejich ideové i fyzické boje dotkly i Anselma, který v důsledku své věrnosti a stálosti při Řehořovi musel utéci ze svého biskupského sídla do exilu. Došlo k tomu po synodě v Brixenu r. 1080, po které byl samotným Jindřichem a jeho vojáky do exilu vyhnán. Během této své cesty přišel až do města Mantova, které se stalo jeho nejoblíbenějším městem a druhým domovem. Anselm během svého exilu finančně i duchovně vypomáhal Řehořovi VII. O něco později se stal též papežským legátem pro Lombardii. V období, ve kterém zastával úřad papežského legáta pro Lombardii sepsal nejvíce svých spisů, listů a kázání, mezi kterými nalezneme i jeho kanonicko-právní sbírku, *Collectio canonum*.²²⁴ Ve stejné době se Anselm dozvěděl i o Řehořově smrti v exilu, což se jej osobně citově dotklo. Protože jej sám Řehoř doporučoval jako svého nejvhodnějšího nástupce v papežském úřadě, skutečně se začalo pracovat na Anselmově zvolení. Toho se však již Anselm nedožil, neboť zemřel dříve, nežli mohl být slavnostně konsekrován. Biskup Anselm z Luccy, autor kanonicko-právní sbírky *Collectio canonum*, zemřel 18. března 1086. Jeho pohřbu se účastnili jak obyvatelé města Říma, tak i Anselmův celoživotní přítel, biskup Bonizio ze Sutri.²²⁵ Anselm z Luccy byl význačným mužem své epochy, který po celý život bojoval za dobro církve, za papeže a za všechny body gregoriánské reformy. Po celý svůj život též bojoval proti Jindřichovi IV., Wibertovi z Ravenny a zabýval se též problémem spravedlivé války.²²⁶ Dnes je uctíván jako svatý patron měst Mantova a Milána.

Co se týče *Anselmovy sbírky kánonů*, Anselmovi nelze upřít jeho snahu o *systematické* podání veškeré kanonicko-právní látky, kterou chtěl zpracovat. Zřejmě hlavní myšlenkou Anselmovy sbírky bylo ustanovení papeže nejvyšší autoritou v církvi i nad všemi panovníky. V tomto smyslu je jeho sbírka dodnes chápána jako „prototyp“ všech gregoriánských kanonicko-právních sbírek (Anselm se ve své sbírce vyjadřuje ke všem zásadním principům gregoriánské reformy).²²⁷ Postupem doby sbírka doznala více než padesáti rukopisů.²²⁸ Anselmovou sbírkou se zabývali

224Friedrich THANER (ed.), *Anselmi*. V Thanerově edici nalezneme pouze prvních deset knih Anselmovy sbírky, poslední tři knihy této sbírky nalezneme in: PL 149, col. 485-536.

225O tom, zda biskup *Bonizio ze Sutri* věděl o Anselmově sbírce a nakolik jeho sbírka měla na Bonizia vliv nemáme žádné zprávy. Avšak vzhledem k jejich celoživotnímu přátelství a stylu psaní Boniziovy sbírky můžeme usuzovat, že Bonizio o Anselmově sbírce věděl a byl jí ovlivněn při psaní svého vlastního díla (pozn. aut.).

226Proti Wibertovi z Ravenny sepsal i své dílo *Liber contra Guibertum*, které lze nalézt in: PL 149, col. 445-475.

227Salvatore VACCA, *Prima sedes*, s. 194.

228Mezi posledními autory, kteří se zabývali rukopisy této sbírky patří například: Anselm Szabolcs Szuromi. Viz jeho

především tito učenci: Antoine Augustin, Étienne Baluze, Luc d'Achéry, kardinálové Domenico Passionei, Angelo Mai, Friedrich Carl von Savigny, Augustin Theiner, Jacques Paul Migne, Friedrich Thaner a další.²²⁹ S Anselmovou sbírkou, popř. s jejími fragmenty se dnes můžeme setkat v dílech Jacques Paul Migne, Friedricha Thanera, Edith Pásztor či Giuseppe Motty.²³⁰ Vzhledem k tomu, že tato sbírka obsahuje list Řehoře VII. adresovaný biskupovi Hermanovi z Metz z 15. března 1081, lze přijmout toto datum jako kritérium, před kterým tato sbírka vzniknout nemohla. Dalším datačním kritériem, po kterém již tato sbírka vzniknout nemohla, je 18. března 1086, kdy Anselm zemřel. Anselmova sbírka tak vznikla pravděpodobně během posledních let pontifikátu Řehoře VII., tj. v letech 1083-1085.

Anselmova sbírka se skládá z více než jedenácti set padesáti kapitol, které se dělí do třinácti různých knih s těmito tématy: I. o primátu a vznešenosti římské církve; II. o primátu římské církve a o svobodné apelaci; III. o různých přečinech v církvi (kriminálních, disciplinárních); IV. o církevních a klášterních privilegiích; V. o církevním právu a o vstupu do církevního stavu; VI. o volbě, ordinaci a o právech a povinnostech biskupského stavu; VII. o ordinaci biskupů, diaconů a ostatních duchovních; VIII. o padlých (*lapsi*); IX. o svátostech; X. o manželství a o různých manželských problémech (např. o incestu); XI. o pokání; XII. o exkomunikaci; XIII. o různých druzích hříchu.²³¹

Anselmova sbírka čerpá z mnoha pramenů, které můžeme roztřídit do *třech skupin*. Jednak čerpá z pramenů těch kanonicko-právních sbírek, které se v jedenáctém století běžně používaly. Dále čerpá z nekanonické literatury, která se v jedenáctém století používala. A nakonec Anselm přebírá i některé texty, které před ním nikdo jiný nevyužíval, popř. vkládal do sbírky své vlastní myšlenky. Chceme-li vyjmenovat pár základních děl z *první skupiny*, pak jistě nesmíme opomenout *Decretum Burchardi, Capitula iudiciorum* či *Diversorum patrum sententie*.²³² Druhou skupinu Anselmových

studie: Szaboles Anselm SZUROMI, *Anselm of Lucca as a canonist*, in: *Adnotationes in ius canonicum*, 34, Frankfurt, Berlin, Bern, Bruxelles, New York, Oxford, Wien: Peter Lang, 2006, s. 11-54 či Kathleen G. CUSHING, *Polemic or Handbook? Recension Bb of Anselm of Lucca's Collectio Canonum*, in: Bruce C. BRASINGTON and Kathleen G. CUSHING (ed.), *Bishops, Texts and the use of Canon Law around 1100. Essays in Honour of Martin Brett*, Hampshire: Ashgate Publishing Limited, 2008, s. 69-78. Mezi předchozími studii vynikla například studie Paula Fourniera. Viz: Paul FOURNIER, *Observations sur diverses recensions de la Collection canonique d'Anselme de Lucques*, Grenoble: Imprimerie Allier Frères, 1901.

229Paul FOURNIER, *Les collections*, s. 297-298.

230Edici Anselmovy sbírky nalezneme in: Friedrich THANER (ed.), *Anselmi* a in: PL 149, col. 485-536. Další literatura k této sbírce: Edith PÁZTOR (ed.), *Lotta per le investiture e "ius belli". La posizione di Anselmo di Lucca*, in: Paolo GOLINELLI (ed.), *Sant'Anselmo, Mantova e la lotta per le investiture. Atti del convegno internazionale di studi, Mantova 23-25 maggio 1986*, Bologna, 1987, s. 405-421, Giuseppe MOTTA (ed.), *La redazione A "Aucta" della "Collectio Anselmi episcopis Lucensis"*, in: Rosalio José Castillo LARA (ed.), *Studia in honorem Eminentissimi Cardinalis Alphonsi Maria Stickler*, in: Pontificia Studiorum Universitas Salesiana - Facultas Iuris Canonici. *Studia et Textus Historiae Iuris Canonici*, 7, Roma, 1992, s. 375-449.

231Collectio canonum, in: PL 149, col. 485-534.

232Je nutno poznamenat, že z tří set patnácti kapitol *Diversorum patrum sententie* jich Anselmova sbírka přebírá více než dvě stovky, což je téměř stejné množství jaké přebírá *Diversorum patrum sententie* z Pseudo-isidorských dekretálií. Srov.: Paul FOURNIER, *Les collections*, s. 303. O významném vlivu sbírky *Diversorum patrum sententie*

zdrojů lze rozdělit na několik menších podskupin, mezi které patří: 1. *biblické texty* (Deuteronomium a výňatky z Pavlových listů); 2. *pontifikální dokumenty* (zde Anselm čerpá například z listů a spisů papežů Řehoře I., Mikuláše I., Jana VIII. či Lva IX.) přejaté například z *Diversorum patrum sententie*, z *Collectio Dionysio-Hadriana*, *Collectio Hispana*, *Capitula Angilramni*, atd.; 3. *výnosy římských koncilů* z doby pontifikátů papežů Zacharjáše, Evžena II., Lva IV. a výnos ravenenské synody z r. 877 z období pontifikátu Jana VIII., či výňatky z *Constitutum Silvestri*. Anselm také pro svou práci přebírá různé *koncilní kánony* (patří mezi ně apoštolské kánony a kánony různých starobylých koncilů) ze sbírky *Collectio Dionysiana*, *Prisca* či *Collectio Hispana*. Těmito texty Anselm vytváří církevní disciplínu římské církve; 4. *různé spisy církevních otců* (sem patří texty sv. Jeronýma, sv. Ambrože, didaktické spisy sv. Řehoře I., sv. Lva I., atd.). Z těchto spisů Anselm nejvíce preferoval spisy sv. Augustina. 5. *právní prameny civilního práva* (*Justiniánův Kodex*, *Epitome Juliani*, *Constitutiones Sirmondicae*, atd.). Anselm přejal nejvíce těchto textů z *Kapitulářů Benedikta Levity*. Mezi novými Anselmovými texty, které Anselm nepřejal z žádného cizího zdroje, nalézáme různé výňatky z dopisu papeže Felixe III. císaři Zenonovi, výňatky z dopisů papežů Gelasia I. a Pelagia I., výňatky z dopisu Řehoře III. sv. Bonifáci, dva dopisy papeže Zacharjáše a mnoho dalších. *Nejdůležitějšími texty, které Anselm přejal do své sbírky jsou pro nás texty, které jsou pevně ukotveny v Registru písemností papeže Řehoře VII. Tyto texty jsou tři a pocházejí z římských synod z let 1078 a 1080. Posledním textem je výňatek z listu Řehoře VII. biskupovi Hermanovi z Metz z 15. března 1081.*²³³ Dalšími důležitými texty, které Anselm přejal z *Collectio Dionysio-Hadriana* a *Collectio Hispana* jsou výnosy různých církevních koncilů (Nicea, Efez, Chalcedon, Konstantinopol). Dále Anselm přejímal z originálu texty takových církevních otců jakými byli například sv. Cyprián, sv. Kornélius a další. Z civilního práva se Anselm zajímal především o výňatky z *Digest*, *Justiniánových Novel*, *Lotharových Konstitucí* a *Privilegií Apoštolského stolce*, které církvi věnovali císařové Ludvík I. Pobožný, Ota I. a Jindřich II. Anselm do své sbírky zařazuje i výňatky z několika *historických prací*. Mezi tyto práce patří: *Liber Pontificalis*, *Chronographia tripartita*, *Vita Silvestri*, *Gesta Liberii*, *Vita Johannis Chrysostomi*. Anselm pro svou sbírku čerpal především zdroje autentické, i když se nevyhnul (především díky *Pseudo-isidorským dekretálím*) i přejímce několika málo falzifikátů a interpolovaných textů. Těch

na Anselmovu sbírku viz: Szabolcs Anselm SZUROMI, *Anselm*, s. 79-86. Tamtéž se dozvíme i o vlivu Řehoře VII., popř. *Dictatus papae* na tuto sbírku (pozn. aut.).

²³³V Řehořově registru nalezneme tyto texty pod čísly: *Registrum VI, č. 5b* (protokol z římské synody z r. 1078), *Registrum VII, č. 14a* (výnos římského koncilu z r. 1080) a *Registrum VIII, č. 21* (list papeže Řehoře VII. Hermanovi z Metz z 15. března 1081). V Anselmově sbírce nalezneme tyto texty v první (80. kap.), čtvrté (37. kap.), páté (45. a 48. kap.) a šesté knize (62. a 63. kap.). Z tohoto přehledu zjišťujeme, že Anselm cituje Řehořovy texty šestkrát, oproti předchozí sbírce *Diversorum patrum sententie*, která cituje Řehořův text pouze jednou. Viz: John GILCHRIST, *The reception, II*, s. 37-38.

je však jen velmi malé množství.²³⁴

Stejně jako Anselm sám, tak i celá jeho kanonicko-právní sbírka bojuje svým obsahem proti simonii, laické investituře a kněžskému manželství a naopak také bojuje za církevní dobra. Stejně jako sbírka *Diversorum patrum sententie* tak i sbírka Anselmova přešla z poměrně velké části do Gratiánova dekretu.²³⁵ Papežství a jeho suverénního postavení v celé církvi se týkají první čtyři knihy Anselmovy sbírky. Římská církev je dle Anselma *Prima Sedes*, protože obdržela primát od samotného Krista a je posvěcena mučednickou smrtí svatých apoštolů Petra a Pavla. Anselm se na mnoha místech své sbírky odvolává na slavný výrok z Matoušova evangelia, tj. Mt 16,18-19, kdy Ježíš Kristus zakládá svou církev prostřednictvím osoby sv. Petra (prvního papeže) a odevzdává mu do rukou svrchovanou moc nad celou církví, která je dále předávána prostřednictvím Tradice. Anselm nahlíží na úlohu papeže jakožto na suverénní orgán v celé církvi, papež je chápán jakožto představitel církve. Anselm také označuje papeže jakožto *summus sacerdos*, jako jediného, kdo má moc soudit všechny křesťany. Nadto vyhrazuje papeži privilegium, díky kterému může papež soudit pouze Bůh a nikdo jiný. V centru nejen Anselmovy (ale celé gregoriánské) ekleziologie stála idea primátu římské církve. Zásadním Anselmovým ekleziologickým přínosem je jeho chápání identity apoštolské a římské církve. Pouze římská církev je dle Anselmova pojetí církví, která pokračuje v díle apoštolů a prvních křesťanů. Když Anselm hovoří o primátu, spojuje jej jak s římskou církví, tak i s papežem. Tento primát se vyvozuje od role sv. Petra uvnitř apoštolského sboru. Anselm se na tomto místě opírá o texty Mt 16,17-19 a Lk 22,32. Traduje se, že Anselm měl dvě ekleziologická vidění vztahující se právě k obsahovým významům těchto dvou biblických textů. Anselm totiž údajně viděl, jak Kristus předává svou moc a autoritu sv. Petru a skrze něj římské církvi.²³⁶

3.3. 1083-1087: Collectio canonum kardinála Deusdedita

Posledním autorem, jehož sbírkou se nyní budeme zabývat je kardinál Deusdedit.²³⁷ O životě tohoto velice slavného právníka z období gregoriánské reformy máme jen málo záznamů. Někteří historici přisuzují jeho narození v Německu, jiní v Umbrii či v Kampánii. A zase jiní Akvitánii. První zmínka o Deusdeditovi pochází z římské synody konané r. 1078, kde se o něm zmínil

234Paul FOURNIER, *Les collections*, s. 294-327, Szabolcs Anselm SZUROMI, *Anselm*, s. 67-129.

235Alphonsus Maria STICKLER, *Historia*, s. 208.

236Salvatore VACCA, *Prima sedes*, s. 194-196.

237K jeho životopisu například: Victor Wolf von GLANVELL, *Die kanonessammlung*, s. IX-XIX, Emanuel HIRSCH, *Leben und Werke des Kardinals Deusdedit*, in: Archiv für katholisches Kirchenrecht, 85, 1905, s. 706-718, Harald ZIMMERMANN, *Deusdedit*, in: Dizionario Biografico degli Italiani, Volume 39 (1991), dostupné online na: [http://www.treccani.it/enciclopedia/deusdedit_\(Dizionario-Biografico\)](http://www.treccani.it/enciclopedia/deusdedit_(Dizionario-Biografico)).

francouzský kněz Berengar z Tours. Z této zmínky vyplývá, že Deusdedit byl benediktinským mnichem z opatství sv. Martina v diecézi Limoges. Dle prologu Deusdeditova vlastního díla *Libellus theoposeos* víme, že Deusdedit byl jedináček.²³⁸ Kdy přesně se Deusdedit stal kardinálem-knězem nevíme, ale jisté je, že se tomu tak stalo v jeho brzkém mládí, snad ještě během pontifikátu Alexandra II.²³⁹ A byl kardinálem-knězem při bazilice sv. Petra v řetězech (San Pietro in Vincoli), známé také jako *Basilica Eudoxiana*. Deusdeditovo dílo *Libellus theoposeos* je rozděleno na dvě knihy, které celkem obsahují dvacet devět částí, v nichž Deusdedit pojednává o mnoha duchovních tématech jako například o Trojici, o křesťanských slavnostech, o svatých, o apoštolech, o různých biblických a hudebních otázkách. Během pontifikátu Řehoře VII. byl Deusdedit papežským legátem ve Španělsku. Pravděpodobně v letech 1084-1085 byl Deusdedit též papežským legátem pro Německo, kde se seznámil s Odem z Ostie, tj. s budoucím papežem Urbanem II. Deusdedit se dále dostal až do Saska, kde podle všeho našel nějaký kanonicko-právní materiál, který mu posloužil jako základ pro svou vlastní sbírku.²⁴⁰ Ernst Sackur ve své studii též vyslovil hypotézu, podle které Deusdedit přinejmenším spolupracoval, ne-li že přímo napsal Řehořovu bulu *Dictatus papae*.²⁴¹ Ještě než přistoupíme k pojednání o jeho zásadním dílu *Collectio canonum*, zmiňme se nejprve o jeho jiném díle, které se jmenuje *Libellus contra invasores et simoniacos et reliquos schismaticos*. Deusdedit v tomto svém díle vystupuje proti vzdoropapeži Klementovi III. Tento Deusdeditův kanonicko-právní traktát proti uvedenému vzdoropapeži se zachoval ve dvou verzích, přičemž pouze jedna je kompletní.²⁴² Tento Deusdeditův traktát se dělí do čtyř velkých kapitol, jejichž obsahem je boj proti laické investituře ze strany krále a proti simonii. Dále zde Deusdedit ustanovuje pravidla pro klérus a pro laiky a přísně zakazuje vměšování se laiků do jakékoli církevní záležitosti. První a nekompletní verze tohoto Deusdeditova díla byla nesprávně připisována biskupovi Anselmovi z Luccy.²⁴³ Výnosy tohoto spisu byly využité během synody v Clermontu v roce 1095 a dále též kronikářem Hugem z Fleury. Během pontifikátu papeže Urbana II. je Deusdeditovo jméno připomínáno v souvislosti s adresováním papežské buly pro německé biskupy z Halberstadtu, která je datována v Římě 6. února 1094. O Deusdeditovi se zmiňují stoupenci

238Walther HOLTZMANN, *Kardinal Deusdedit als Dichter*, in: *Historisches Jahrbuch im Auftrag der Görres-Gesellschaft*, 57, Köln: Bachem, 1937, s. 220.

239Pozn.: Poté co přišel z Francie do Říma (pozn. aut.).

240Vzhledem k dřívějšímu vzniku sbírky *Diversorum patrum sententie* lze usuzovat na skutečnost, že právě tato sbírka mohla být spolu s *Dictatus papae* oním základním materiálem Deusdeditovy sbírky. Svědčí pro to i jejich literární blízkost (pozn. aut.).

241Ernst SACKUR, *Der Dictatus*, s. 137-153.

242Kompletní verzi tohoto Deusdeditova díla můžeme nalézt in: DEUSDEDIT, *Libellus contra invasores et simoniacos et reliquos schismaticos*, in: ed. Ernst SACKUR, in: ed. MGH, *Ldl, Tomus II.*, Hannoverae: Impensis Bibliopolii Hahniani, 1892, s. 292-365.

243Viz: ed. Henrico CANISIO, *Antiquae lectionis, Tomus VI*, Ingolstadii: Ederiana apud Andream Angermarium, 1604, s. 213-234.

vzdoropapeže Klementa III. během synody ve Vercelli na podzim r. 1098.²⁴⁴ Podle dochovaných záznamů lze soudit, že Deusdedit zemřel pravděpodobně 2. března 1099.²⁴⁵

Nyní již plynule přejdeme k obecnému pojednání o Deusdeditově kanonicko-právní sbírce *Collectio canonum*.²⁴⁶ Ohledně *datování* této Deusdeditovy sbírky existují různé hypotézy, přičemž hned první z nich se spoléhá na samotnou sbírku, kde nalezneme přímé Deusdeditovo odkázání této sbírky papeži *Viktorovi III.* Tento Deusdeditův odkaz se nachází v samotné prefaci k této sbírce.²⁴⁷ Vzhledem k tomu, že Viktor III. byl nástupcem Řehoře VII., nemohla finální podoba této sbírky vzniknout před ani po r. 1087, kdy došlo k papežské korunovaci Viktora III. Tento rok je tedy i rokem vzniku Deusdeditovy sbírky. *Jiná hypotéza* praví, že vzhledem k tomu, že nejnovějším textem v Deusdeditově sbírce je výňatek z listu Řehoře VII. svému biskupovi Hermanovi z Metz z r. 1081, mohla sbírka vzniknout i v tomto roce a Viktorovi III. mohla být již jen později adresována. To však není pravděpodobné. Na základě Sickelovy studie se pak zdá být nejpravděpodobnější datací vzniku sbírky rozmezí let 1083-1087, avšak určitě až poté, co vznikla námi výše probíraná sbírka biskupa Anselma z Luccy.²⁴⁸ Důvodem, proč Deusdedit tuto sbírku sepsal je (jak sám ve své prefaci uvádí) nutnost sestavit z jednotlivých, roztroušených kanonicko-právních norem jednu ucelenou kanonicko-právní sbírku, kde by bylo možné nalézt celou církevní legislativu, závaznou pro celou církev a její členy. Základní charakteristikou celé Deusdeditovy (stejně jako všech gregoriánských kanonicko-právních sbírek) sbírky je ustanovení privilegií římské církve a boj za církevní a papežský primát. *Celá Deusdeditova sbírka se skládá ze čtyř jednotlivých knih*, které se skládají z kanonicko-právních norem, které se zaměřují na: I. (*privilegia a autoritu římské církve*); II. (klérus římské církve); III. (církevní záležitosti) a IV. (svobodu římské církve a na záležitosti její i římského kléru). Sbírkou je opatřena prefací a tzv. *capitulationes*, což jsou velmi krátké teze (podobné tezím *Dictatus papae*) v nichž je ve velmi zkrácené formě vyložen obsah jednotlivých kapitol Deusdeditovy sbírky. Jejich funkcí byla snaha o snadné orientování se v Deusdeditově

244BENONIS, *Aliorumque cardinalium schismaticorum contra Gregorium VII. et Urbanum II. scripta*, in: ed. Kuno FRANCKE, in: MGH, *Ldl, Tomus II.*, Hannoverae: Impensis Bibliopolii Hahniani, 1892, s. 416.

245Mauro INGUANEZ, *I necrologi cassinesi*, in: *Volume I., Il necrologo del cod. Cassinese 47*, in: *Fonti per la storia d'Italia*, Roma: Istituto Storico Italiano per il Medioevo, 1941.

246Základní literaturou ke studiu Deusdeditovy sbírky jsou jednak jeho edice: Pio MARTINUCCI, *Deusdedit presbyteri cardinalis tituli apostolorum in Eudoxia Collectio canonum e codice Vaticano edita*, Venetiis: Typographia Aemiliana, 1869, Victor Wolf von GLANVELL, *Die kanonessammlung*. Jednak různé studie: Paul FOURNIER, *Les collections*, s. 327-364, Paul FOURNIER a Gabriel LE BRAS, *Histoire, II*, s. 37-54, Alphonsus Maria STICKLER, *Historia*, s. 172-174, Jean GAUDEMET, *Le droit romain dans la Collectio Canonum du Cardinal Deusdedit*, in: *Etudes d'histoire du droit medieval en souvenir de Josette Metman*, Dijon: Université de Dijon, 1988, s. 155-165, Wilhelm KURZE, *Notizen zu den Päpsten Johannes VII., Gregor III. und Benedikt III. in der Kanonessammlung des Kardinals Deusdedit*, in: *Quellen und Forschungen aus italienischen Archiven und Bibliotheken (QF)*, 70, 1990, s. 23-45.

247Victor Wolf von GLANVELL, *Die kanonessammlung*, s. 1.

248Theodor Ritter von SICKEL, *Das privilegium Otto I. für die römische Kirche vom Jahre 962*, Innsbruck: Verlag der Wagner'schen Universitäts-Buchhandlung, 1883, s. 78.

sbírce a s tím plynoucí užitečnost v potřebě užívat tuto právní sbírku v každodenní praxi. Čtvrtá kniha (která je ze všech nejobsáhlejší) v sobě zahrnuje velký počet textů, které se vztahují k funkci církevní autority, k vládě a administraci autority, soudnictví, pokání a k problematice exkomunikace. Dále se zabývá mocí a autoritou světskou a duchovní, bojem proti investituře se zvláštním zřetelem k Řehořovu způsobu boje. Dále zde nalezneme články proti heretikům, schizmatikům a exkomunikovaným a současně zde rovněž nalezneme texty, které pojednávají o vnitřní i vnější hodnotě svátostí. Celá Deuseditova sbírka je psána systematickým způsobem a svou strukturou i svými texty je velmi podobná sbírce Anselma z Luccy a sbírce *Diversorum patrum sententie*. Deuseditova sbírka obsahuje jeden tisíc sto sedmdesát tři fragmentů z různých zdrojů ze kterých Deusedit čerpá, přičemž jsou tyto fragmenty do jednotlivých knih rozděleny tak, že první kniha obsahuje dvě stě osmdesát čtyři fragmentů, druhá kniha obsahuje sto šedesát tři fragmentů, třetí kniha obsahuje dvě stě osmdesát devět fragmentů a nakonec čtvrtá kniha obsahuje čtyři sta třicet sedm fragmentů. Vzhledem k tomu, že existují různé rukopisy a různé edice této sbírky je v tomto důsledku možné si povšimnout i lehce odlišného uspořádání fragmentů na konci Glanvellovy a Martinucciho edice. Protože se celá Deuseditova sbírka skládá z mnoha fragmentů, tj. z mnoha různých zdrojů, nyní si zdroje roztřídíme tak, aby byly přehlednější.

Jako první si uvedeme skupinu zdrojů, které využili již předchozí kanonisté v předchozích dobách. Do této skupiny patří: 1. *Biblické texty* užívané především Burchardem z Wormsu a Anselmem z Luccy (tj. především různé výňatky ze Starého zákona). 2. *Pontifikální dokumenty* přejaté především z *Pseudo-isidorských dekretálií*.²⁴⁹ Deusedit všechny tyto dekretálie utřídil dle chronologického řádu. Stejně jako Anselm i Deusedit čerpal nejvíce dekretálie papeže Řehoře I., Hadriána I. a další. Dále do této skupiny Deusedit zařadil výnosy různých *římských synod* z dob pontifikátů papežů Zacharjáše I., Evžena II. a Lva IV. Dále jsou tu výnosy ravennské synody z r. 877, atd. 3. Mezi *koncilními kánony*, které ve sbírce nalézáme jsou výnosy z nicejského a chalcedonského koncilu. Dále výnosy sardické synody a výnosy různých synod západní, africké, gallo-románské a španělské církve. Všechny tyto koncilní a synodální kánony čerpá Deusedit především z *Collectio Dionysiana*, *Collectio Hispanica*, *Priscy* či z *Capitularií* biskupa Attona. 4. *Fragmenty ze spisů církevních otců*. V Deuseditově sbírce se též setkáváme s mnoha texty a výňatky z textů církevních otců, přičemž Deusedit nejčastěji odkazuje na texty sv. Augustina, sv. Ambrože a sv. Jeronýma. Dále čerpá z *Moralí* a z dalších spisů Řehoře I. Mezi texty dalších církevních otců se kterými se můžeme ve sbírce setkat jsou důležitými texty sv. Isidora ze Sevilly, Juliana Pomeria (Prospera), Bedy Ctihodného, Řehoře Naziánského, Jana Zlatoústého

²⁴⁹Přejímky textů z tohoto zdroje jsou důvodem proč se v Deuseditově sbírce setkáváme jak s dekretáliemi autentickými, tak i s jejich opakem (pozn. aut.).

(Chrysostoma), papeže Innocenta I. či texty z Cypriánových děl. 5. *Texty civilního práva*: Do této skupiny patří především různé výňatky z *Justiniánova kodexu*, *Constitutiones Sirmondicae*, *Novell Valentiána III.*, *Justiniánových Novel*, *Epitome Juliani*, *Justiniánových Institucí*, tj. texty sekulárního práva, které lze nalézt v mnoha případech i v Anselmově sbírce.

Druhou skupinu Deusdeditových zdrojů tvoří texty, které Deusdedit použil jako první. Jsou to jednak *pontifikální dokumenty*: výňatky z dopisů papežů Gelasia I. a Pelagia I. Mezi dalšími texty nalézáme zlomky z písemností papežů Honoria I., Řehoře II., III., Lva IV., Mikuláše I. a II., Jana VIII., Štěpána V. a Alexandra II. Dále Deusdedit přejímá výnosy různých *synod a koncilů* které se konaly během pontifikátů papežů Štěpána III., Mikuláše I., Lva IV., Jana IX. a XII., či Mikuláše II. *Nejdůležitějšími texty pro náš výzkum jsou texty, které Deusdedit přejal přímo od papeže Řehoře VII.* *Těchto textů je poměrně velké množství (Deusdedit cituje různé Řehořovy dokumenty devětatřicetkrát).* *Všechny tyto dokumenty nalezneme v Řehořově registru písemností, přičemž Deusdedit tyto zdroje umísťuje do všech knih své sbírky, kromě knihy druhé. V ní žádný citovaný text z Řehořova registru nenalezneme.*²⁵⁰ *Deusdedit využívá Řehořových textů pro zdůraznění a zvýšení autority a pravomoci Apoštolského stolce, pro ustanovení jeho privilegií a pro podporu boje proti laické investituře.* Z tohoto důvodu Deusdedit čerpá i z díla *Ordo Romani*, ze kterého čerpá svou látku ohledně papežské volby a konsekrace či ordinace kleriků. Z téhož důvodu rovněž čerpá z dokumentu *Liber Diurnus*, samozřejmě také "papežskou" materii pro svou sbírku. Deusdedit dále čerpá výnosy různých *římských koncilů a synod* jako jsou například: výnosy efezského, chalcedonského, III. konstantinopolského, II. nicejského či IV. konstantinopolského koncilu. Ze spisů církevních otců Deusdedit jako první čerpá některé texty z Cypriánových spisů, *Martyrium z Kartága*, texty sv. Bonifáce či fragment z listu Petra Damiána adresovaný biskupovi Olderikovi. Další oblastí zdrojů, ze které Deusdedit čerpá jako první jsou vybrané pasáže z textů *sekulárního práva*. Mezi tyto texty patří: *Justiniánovy Novelly*, *Epitome Juliani* a *Privilegia* daná římské církvi císaři: Ludvíkem I. Pobožným, Otou I. a Jindřichem II. Mezi *dějepisná díla*, ze kterých Deusdedit cituje mnohá místa patří například: *Liber Pontificalis*, *Chronographia tripartita*, *Eusebiova Historia ecclesiastica*, *Historia romana* Pavla Diákona, *Historia Anglorum* Bedy Ctihodného, životopisy sv. Jana Zlatoústého, Řehoře I., atd.

Pokud chceme Deusdeditovy zdroje nějak souhrnně označit, lze říci, že Deusdedit celkově

²⁵⁰Všechny tyto Deusdeditovy citace Řehořových myšlenek pocházejí z mnoha Řehořových dokumentů, které můžeme v jeho registru nalézt. Vzhledem k tomu, že smyslem naší práce není striktně vypočítávat ona všechna místa, která Deusdedit od Řehoře přejímá, odkazujeme případné zájemce o tyto informace jednak na adekvátní studii k této záležitosti: Viz: John GILCHRIST, *The reception*, II, s. 38-43. Jednak si povšimněme, že stejně jako Anselm tak i Deusdedit několikrát čerpá z těchto písemností: *Registrum VI*, č. 5b (protokol z římské synody z r. 1078), *Registrum VII*, č. 14a (výnos římského koncilu z r. 1080) a *Registrum VIII*, č. 21 (list papeže Řehoře VII. Hermanovi z Metz z 15. března 1081). Kromě těchto Řehořových dokumentů Deusdedit přebírá i celou škálu dalších dokumentů.

využívá *listy římských pontifiků* (autentické i neautentické - ty pocházejí z větší části z Pseudo-isidorských dekretálií), *listy Řehoře I.*, *koncilní kánony* (ať již koncilů univerzálních či partikulárních - řecké, africké, gallo-románské, atd.), *starobylé kanonicko-právní sbírky* (Hispana, Dionysiana, atd.), *spisy církevních otců a římské právo*. V Deusededitově sbírce nalezneme mnoho nových autentických dekretálií z doby od papeže Gelasia I. do Řehoře VII., různá privilegia římské církve, výňatky z textů z archivu Apoštolského stolce, různé fragmenty z Ordines Romani a Liber Diurnus, výnosy různých koncilů až do osmého ekumenického, patristické texty, civilní právo. Nad všechny tyto zdroje je pak pro nás důležité vědět, že prameny, které Deusededit v celém svém součtu využívá, se velice blíží těm zdrojům, které využívá i autor sbírky *Diversorum patrum sententie*, stejně jako je využívá i *Anselm z Luccy* ve svém díle *Collectio canonum*. Deusededit dokonce v některých případech čerpá texty právě z těchto dvou sbírek. Avšak v některých případech Deusededit své zdroje oproti těmto sbírkám v některých věcech pozměňuje, interpoluje a různými způsoby se svými texty pracuje, jak vyplývá jak z Fournierovy studie, tak i ze samotné Deusededitovy sbírky.²⁵¹

Co se týče celkových tendencí a vlivu Deusededitovy kanonicko-právní kolekce *Collectio canonum* na vývoj kanonického práva na konci jedenáctého a na začátku dvanáctého století, Deusededit vždy neúnavně bojoval za papežský primát, program gregoriánské reformy, zvláště za celibát a za církevní dobra. Naopak potíral simonii a laickou investituru. Jak jsme si již názorně poukázali, Deusededit své názory, které vnesl do své sbírky podpořil celou řadou církevních textů. Deusededit rovněž bojoval za podřízení světských panovníků duchovní moci. Navrátil pokání svou důležitou roli v životě církve. Deusededitova sbírka měla velký vliv na vznik následujících kanonicko-právních sbírek. Především ostatními nejvíce ovlivnila vznik tzv. *Collectio Britannica*, *Collectio Caesaraugustana*, *Liber Censuum* a mnohé další. Značná část textů, které Deusededit přejal do své sbírky přejal dále i Gratián do svého proslulého dekretu.²⁵²

3.4. Vliv *Dictatus papae* na *Diversorum patrum sententie*, *Collectio canonum* biskupa Anselma z Luccy a *Collectio canonum* kardinála Deusededita

Poté, co jsme se na předcházejících stranách zabývali nejprve obecným popisem námi vybraných sbírek, na následujících stranách budeme analyzovat texty, které nalézáme v jednotlivých sbírkách a jejichž obsahy jsou paralelní vůči smyslu jednotlivých Diktátových výroků. Na základě této analýzy poukážeme na texty, které jsou svými idejemi o papežské autoritě a moci blízké (ne-li někdy

251Victor Wolf von GLANVELL, *Die kanonessammlung*, Paul FOURNIER, *Les collections*, s. 352-360, Paul FOURNIER a Gabriel LE BRAS, *Histoire*, II, s. 49-51.

252Paul FOURNIER, *Les collections*, s. 360-364, Paul FOURNIER a Gabriel LE BRAS, *Histoire*, II, s. 51-53.

totožné) s těmi, které nalézáme v Řehořově Papežském diktátu. Právě zde si totiž můžeme snadno poukázat na přímou vazbu, která existuje mezi idejemi Řehoře VII. a idejemi předchozích pontifiků, církevních otců či jiných důležitých církevních osobností, které Řehoře ovlivnily natolik, že sepsal svůj *Dictatus papae* v takové podobě, v jaké jej máme dodnes zachován. A právě v této části naší práce si můžeme rovněž poukázat i na přetrvávající vliv těchto idejí a textů, které vstoupily do námi vybraných kanonicko-právních sbírek v období gregoriánské reformy. V této části práce tak budeme mnohdy citovat, překládat, analyzovat a komentovat texty, jejichž ideové obsahy jsou paralelní k výroky *Dictatus papae*.²⁵³ Vzhledem k mnohdy nadbytečné délce některých textů (a též vzhledem k rozsahu naší práce) jsme se rozhodli na několika místech nevypisovat a nepřekládat texty celé, ale pouze jejich části. Tj. samozřejmě ty části, které se vztahují ke konkrétnímu Diktátovému výroku. Popřípadě někdy překládáme a komentujeme pouze jejich krátká shrnutí, která nalézáme v nadpisech daných textů (kapitol). Jak Anselm, tak i *Deusdedit* nazývají tato krátká shrnutí „indexy“, popř. „capitulationes“. Věříme, že tento postup je lepší z několika důvodů. *Zaprvé* nám nejde o prosté překlady idejí pontifiků, kteří předcházeli Řehořovi VII., ale chceme zde zachytit vlastní ovlivnění těmito texty a idejemi Řehoře VII. na tvorbu námi vybraných kanonistů, o nichž jsme obecně pojednávali na předchozích stranách. *Zadruhé*, pozitivem těchto krátkých „indexů“ je také skutečnost, že svou formou odpovídají stylu Diktátových výroků. Právě v těchto shrnutích je zřetelný jejich přínos k těmto textům, což je smyslem celé naší práce. Totiž vidět, jakým způsobem pracovali, jaké texty používali a jak s nimi nakládali (jak je např. shrnuli) námi vybraní kanonisté, kteří byli ovlivněni gregoriánsko-reformačním duchem. *Zatřetí* doufáme, že vzhledem k podobné formě indexů a Diktátových výroků tak lépe vynikne i charakter a autentičnost jednotlivých sentencí *Dictatus papae*. Pro lepší přehlednost budeme naše texty uvádět v tabulce rozdělené do dvou sloupců, kde v prvním sloupci nalezneme vždy latinský text (tj. text, který uvádějí námi vybraní kanonisté a který jsme my vybrali jako výstižný pro naši další práci s ním) označený prostě jako „latinský text“ a v druhém sloupci uvedeme vždy příslušný (český) překlad, na který budeme pod tabulkou navazovat naším komentářem s uvedením, ve které sbírce nalézáme jaký text, kde

²⁵³Základní studií pro srovnání jednotlivých paralelních textů mezi jednotlivými tezemi *Dictatus papae* a našimi sbírkami je edice *Dictatus papae* in: *Registrum* II, č. 55a, s. 201-208 od Ericha Caspara. Zde nacházíme originální (latinský) text *Dictatus papae*, vyznačenou většinu paralelních míst mezi *Dictatus papae* a námi vybranými sbírkami a kde to bylo pro Ericha Caspara dosažitelné, tak i původní zdroje, odkud daný text (myšlenka) vychází. Protože se však editor tohoto Řehořova dokumentu na některých místech dopouští nepatrných nepřesností zaviněnou v té době snad nemožností získat více informací k textu, na tyto případné nesrovnalosti upozorníme a upřesníme je, popř. někdy nějaký text vypustíme či doplníme další texty. Vzhledem ke skutečnosti, že mezi *Dictatus papae* a jednotlivými kanonicko-právními sbírkami panuje hluboká kontinuita v původu, důvodech existence daných myšlenek o papežském a římsko-církevním primátu, stejně jako v jejich zdrojích, budeme se namnoze snažit vyhnout se opakováním ať již komentování zdrojů, případně komentování daných myšlenek, avšak někdy se naopak pokusíme více poukázat právě na tuto kontinuitu mezi Diktátovými idejemi a idejemi jednotlivých sbírek (pozn. aut.). Při komparativní činnosti mezi *Dictatus papae* a Anselmovou sbírkou budeme pracovat s publikací: Kathleen G. CUSHING, *Papacy and law in the Gregorian revolution. The canonistic work of Anselm of Lucca*, Oxford: Clarendon Press, 1998, s. 216-222.

nalézáme daný zdroj daného textu, atd. K tomuto poznamenejme, že se zde nebudeme zabývat různými gramatickými úpravami (jevy) těchto textů, které spočívají jen v různých vydáních námi studovaných sbírek, které však na významu (obsahu) textu nic nemění. Na druhé straně se zde však vždy budeme snažit zachovávat smysl a význam textu. V případě komentování jednotlivých textů se budeme (pro lepší porozumění) snažit tyto texty uvádět do bližších souvislostí k daným Diktátovým výroky a taktéž (kde to bude možné) se budeme snažit tyto jednotlivé texty propojovat, aby nám tak lépe vynikl charakter Dictatus papae jakožto celku. Nyní již tedy přejdeme k prvnímu Diktátovému výroku a k textům, které se k obsahu tohoto výroku vztahují.

3.4.1. Quod Romana ecclesia a solo Domino sit fundata – Římská církev je založena samotným Pánem

Latinský text	Český překlad
<p><i>Anacletus servus servorum Dei omnibus episcopis et reliquis Christi sacerdotibus salutem: Sacrosancta Romana et apostolica ecclesia non ab apostolis sed ab ipso Domino Salvatore nostro primatum obtinuit, sicut ipse beato Petro apostolo dixit: „Tu es Petrus“ et reliqua. Ergo hec apostolica sedes cardo et caput omnium ecclesiarum a Domino et non ab alio est constituta...</i></p> <p>K tomuto textu, který je shodný pro všechny tři sbírky, Anselm přidává index v tomto znění: „<i>Quod sacrosancta Romana ecclesia caput est omnium ecclesiarum a Domino constituta</i>“.</p> <p>Deusdeditova sbírka, která obsahuje stejný text je uvozena těmito odlišnými slovy: „<i>Anacletus servus Christi Iesu</i> a dále: „<i>Haec vero sacrosancta Romana ecclesia et apostolica...</i>“</p> <p>Další text, který lze nalézt ve všech třech námi pojednávaných sbírkách je: <i>Zepherinus Romane urbis archiepiscopus omnibus episcopis: „Quecumque ligaveris super terram erunt ligata et in celis, et quecumque solveris super terram erunt soluta et in celis“.</i></p> <p>Další text shodný pro všechny tři sbírky: <i>Vigilius papa dilectissimo fratri Eutero coepiscopo: Quamobrem sancta Romana ecclesia eius merito Domini voce consecrata primatum tenet omnium ecclesiarum...</i></p>	<p><i>Anaklét, služebník služebníků Božích, všem biskupům a ostatním Kristovým kněžím posílá pozdrav: Nejsvětější římská a apoštolská církev ne od apoštolů, ale od samotného Pána Spasitele našeho dostala (papežský) primát, jak on sám řekl samotnému svatému apoštolovi Petrovi: „Ty jsi Petr“ atd. Tedy tento Apoštolský stolec je ustanoven jako střed a hlava všech (partikulárních) církví Pánem a nikým jiným...</i></p> <p>Překlad Anselmova indexu: Svatosvatá římská církev je hlavou všech (rozuměj: partikulárních) církví a je Pánem ustanovena.</p> <p><i>Anaklét, služebník Krista Ježíše</i> a dále: „<i>Nejsvětější římská a apoštolská církev...</i>“</p> <p><i>Zepherinus, arcibiskup města Říma všem biskupům: „Cokoli svážeš na zemi, bude svázáno i v nebi a cokoli rozvážeš na zemi, bude rozvázáno i v nebi“.</i></p> <p><i>Papež Vigilius nejmilovanějšímu bratrovi Euterovi spolubiskupovi: A proto svatá římská církev posvěcena Pánovým slovem má pro jeho zásluhy primát nade všemi církvemi (rozuměj: partikulárními)...</i></p>

<p>K tomuto textu Anselm dodává a text mírně upravuje: ... Domini voce consecrata et sanctorum patrum auctoritate roborata primatum tenet omnium ecclesiarum...</p>	<p>... posvěcena Pánovým slovem a autoritou svatých otců upevněna má primát nade všemi (partikulárními) církvemi...</p>
<p>Další text nalézáme pouze u Anselma a v Diversorum patrum sententie, nikoli u Deusdedita: <i>Gregorius</i>: ... super quam Christus universalem fundavit ecclesiam...</p>	<p><i>Řehoř</i>: na níž (petram-skále) Kristus ustanovil všeobecnou církev...</p>
<p>Další text, který nelze nalézt u Deusdedita: <i>Nicolaus papa omnibus episcopis</i>: ... videlicet propter Romane ecclesie primatum Christi munere in beato Petro apostolo divinitus collatum.</p>	<p><i>Papež Mikuláš všem biskupům</i>: ... tedy kvůli primátu římské církve, který byl jako Kristův dar svěřen božím řízením ve svatém apoštolovi Petrovi...</p>
<p>Další text je shodný pro všechny tři sbírky: <i>Ex epistola Cecilii Cypriani contra Novatianum De unitate ecclesie</i>: Loquitur Dominus ad Petrum: „Ego tibi dico quia tu es Petrus et super hanc petram edificabo ecclesiam meam“. Super unum edificat ecclesiam...</p> <p>Deusdedit zachycuje v tomto textu jisté změny: <i>Idem in libro de ecclesie catholice unitate inter cetera</i>. ... „Ego“ inquit „dico tibi Petre, quia...“ „Super illum edificat...“</p>	<p><i>Z listu Cecilia Cypriána proti Novatiánovi O jednotě církve</i>: Říká Pán Petrovi: „Já ti říkám: ty jsi Petr a na této skále postavím církev svou“. Na jednom buduje církev...</p> <p>Zde se jedná o prosté představení Cypriánovy knihy. Řekl: „Já říkám tobě Petře:“ „Na něm buduje...“</p>
<p>Další text shodný pro všechny tři sbírky: <i>Anacletus servus Christi Iesu in apostolica sede constitutus a Domino omnibus orthodoxis</i>: Sacrosancta Romana et apostolica ecclesia non ab apostolis sed ab ipso Domino Salvatore nostro primatum obtinuit, sicut ipse beato Petro apostolo dixit: „Tu es Petrus et super hanc petram edificabo ecclesiam meam“. ... Prima ergo sedes est celesti beneficio Romana ecclesia, quam ... beatissimi Petrus et Paulus suo martyrio consecrarunt.</p>	<p><i>Anaklét, služebník Ježíše Krista na Apoštolském stolci od Pána ustanoveném všem pravověrným</i>: Nejsvětější římská a apoštolská církev ne od apoštolů, ale od samotného Pána Spasitele našeho má primát (papežský), jak řekl samotnému svatému Petrovi apoštolovi: „Ty jsi Petr a na této skále postavím církev svou“. První stolec (rozuměj: Apoštolský stolec) je tedy nebeským dobrodiním římské církve, kterou svým mučednictvím posvětili svatí Petr a Pavel.</p>
<p>Další text nelze nalézt u Deusdedita: <i>Gelasius urbis Rome episcopus omnibus orthodoxis</i>: ... sed evangelica voce Domini et Salvatoris nostri primatum obtinuit: „Tu es, inquit Dominus, Petrus et super hanc petram edificabo ecclesiam meam“.</p>	<p><i>Gelasius biskup města Říma všem pravověrným</i>: ... ale (rozuměj: římská církev) získala primát tím, že v evangeliu náš Pán a Spasitel říká: „Ty jsi, říká Pán, Petr a na této skále vybuduji církev svou“.</p>
<p>Další text z listu papeže Juliána, který nalézáme pouze u Anselma je: <i>Quod Romana ecclesia omnibus est prelata non tantum canonum decretis sed voce ipsius</i></p>	<p>Římská církev je představena všem církvím ne (rozuměj: na základě) všech kanonických</p>

<p><i>Salvatoris.</i></p> <p>Další text, který nalézáme pouze u Anselma je text papeže Mikuláše: <i>Quod Romana ecclesia omnes instituit dignitates ecclesiasticas, ipsam autem verbum illud fundavit per quod creata sunt omnia.</i></p>	<p>dekretů, ale hlasem samotného Spasitele.</p> <p>Římská církev ustanovila všechny církevní hodnosti, ji samu však založilo ono Slovo, skrze něž všechno bylo stvořeno.</p>
--	--

Jak jsme zjistili z několika výše uvedených textů, k první tezi *Dictatus papae* se váže hned několik různých výňatků jak ze spisů různých pontifiků, tak i církevního otce sv. Cypriána. Podporu pro formulování první Diktátové teze nacházíme ve všech třech námi pojednávaných sbírkách, přičemž drtivá většina textů zde obsažených má svůj původ v Pseudo-isidorských dekretáliích.²⁵⁴ Pokud se chceme krátce a jednotlivě věnovat každému z výše uvedených textů, začněme hned textem prvním. Ten se jednak objevuje ve všech třech sbírkách, jednak je pro ustanovení daného

²⁵⁴První text, který pochází od papeže Anakléta nalezneme in: Paulus HINSCHIUS, *Decretales*, s. 83-84. V *Diversorum patrum sententie* nacházíme tento text jako druhou kapitolu prvního titulu in: Joannes T. GILCHRIST, *Diuersorum*, s. 20. U Anselma se tento text nachází jako druhá kapitola první knihy in: Friedrich THANER (ed.), *Anselmi*, s. 7-8. U Deusedita je tento text umístěn do šedesáté první (padesáté) kapitoly první knihy in: Victor Wolf von GLANVELL, *Die kanonessammlung*, s. 63-64. Druhý text, který pochází od papeže Zepherina nalezneme v Pseudo-isidorských dekretáliích in: Paulus HINSCHIUS, *Decretales*, s. 132. V *Diversorum* jde o text třetí kapitoly prvního titulu in: Joannes T. GILCHRIST, *Diuersorum*, s. 20-21. U Anselma jde o text šesté kapitoly druhé knihy in: Friedrich THANER (ed.), *Anselmi*, s. 77. Deusedit zařazuje tento text jako sedmdesátou (padesátou devátou) kapitolu první knihy in: Victor Wolf von GLANVELL, *Die kanonessammlung*, s. 67-68. Následující text je od papeže Vigilia a nalezneme jej in: Paulus HINSCHIUS, *Decretales*, s. 712. V *Diversorum* stojí tento text jako dvanáctá kapitola prvního titulu in: Joannes T. GILCHRIST, *Diuersorum*, s. 25. V Anselmově sbírce tvoří tento text devátou kapitolu první knihy in: Friedrich THANER (ed.), *Anselmi*, s. 10. Deusedit zařazuje tento text do sto třicáté deváté (sto třinácté) kapitoly první knihy in: Victor Wolf von GLANVELL, *Die kanonessammlung*, s. 94. Následující text je od papeže Řehoře IV., přičemž tento text nenalezneme ani v Pseudo-isidorských dekretáliích, ani v Deuseditově sbírce. Nalezneme jej však jako čtrnáctou kapitolu prvního titulu *Diversorum* in: Joannes T. GILCHRIST, *Diuersorum*, s. 26-27 a též jako dvacátou kapitolu první knihy Anselmovy sbírky in: Friedrich THANER (ed.), *Anselmi*, s. 15. Ani následující text papeže Mikuláše Hinkmarovi nenalezneme ani v dekretáliích, ani v Deuseditově sbírce. Zato jej nalezneme jako sedmnáctou kapitolu prvního titulu *Diversorum* in: Joannes T. GILCHRIST, *Diuersorum*, s. 28 a též jako dvacátou první kapitolu první knihy Anselmovy sbírky in: Friedrich THANER (ed.), *Anselmi*, s. 16. Následující text (vzatý z díla sv. Cypriána) nalézáme v osmnácté kapitole prvního titulu *Diversorum* in: Joannes T. GILCHRIST, *Diuersorum*, s. 28-29, dále (jako desátou kapitolu první knihy) v Anselmově sbírce in: Friedrich THANER (ed.), *Anselmi*, s. 11 a následně i jako dvě stě sedmdesátou sedmou (dvě stě šestnáctou) kapitolu první knihy Deuseditovy sbírky in: Victor Wolf von GLANVELL, *Die kanonessammlung*, s. 161-162. Následujícím textem se vracíme opět k již zmiňovanému listu papeže Anakléta, který najdeme v Pseudo-isidorských dekretáliích. V *Diversorum* tento text otevírá první kapitolu druhého titulu této sbírky in: Joannes T. GILCHRIST, *Diuersorum*, s. 30-31. V Anselmově sbírce nalezneme tento text v šedesáté šesté kapitole první knihy in: Friedrich THANER (ed.), *Anselmi*, s. 34-35 a tento text nalezneme též v šedesáté první (padesáté) kapitole první knihy Deuseditovy sbírky in: Victor Wolf von GLANVELL, *Die kanonessammlung*, s. 63-64. Další text vztahující se k prvnímu bodu *Dictatus papae* pochází od papeže Gelasia I. a není možné jej nalézt ani u Pseudo-isidora, ani u Deusedita, ale lze jej nalézt jako text druhé kapitoly druhého titulu in: Joannes T. GILCHRIST, *Diuersorum*, s. 31-32 a taktéž se nachází v šedesáté sedmé kapitole Anselmovy sbírky in: Friedrich THANER (ed.), *Anselmi*, s. 35. Předposlední text, který nacházíme v sedmnácté kapitole první knihy Anselmovy sbírky in: Friedrich THANER (ed.), *Anselmi*, s. 14 pochází z Pseudo-isidorských dekretálií, tj. konkrétně z dokumentů papeže Julia in: Paulus HINSCHIUS, *Decretales*, s. 459. Poslední Anselmův text a poslední text vztahující se k první Diktátovému bodu nalézáme u Anselma v jeho šedesáté třetí kapitole první knihy in: Friedrich THANER (ed.), *Anselmi*, s. 31-32. Tento text lze nalézt in: S. Petri DAMIANI, *De rebus Mediolanensibus relatio*, in: Johann Matthias WATTERICH, *Pontificum Romanorum qui fuerunt inde ab exeunte saeculo IX usque ad finem saeculi XIII, Vitae ab aequalibus conscriptae, Tomus I., Pars I-IV, Iohannes VIII. - Urbanus II. 872-1099*, Lipsiae: Sumptibus Guilhelmi Engelmanni, 1862, s. 221.

Diktátového výroku svým obsahem zásadní. Již název tohoto Anaklétova listu vypovídá o závažnosti celého tohoto listu vůči první Diktátové premise: „*De patriarchis et primatibus ac reliquis episcopis et quod ecclesia Romana cardo et caput omnium sit ecclesiarum*“. Již ze samotného názvu tohoto Anaklétova listu je tedy zřejmé, že jeho obsahem bude pojednání o římské církvi, kterou Anaklét vnímal jakožto střed (čep) a hlavu všech ostatních církví (církvevních obcí). A skutečně v tomto listu nalezneme mnoho témat, které se vztahují k římské církvi (papež Anaklét tu totiž hovoří o římské církvi, která zaujímá první místo mezi všemi církvemi. Po ní následují alexandrijská, antiochijská a ostatní církevní obce. Dále tu Anaklét hovoří o biskupské ordinaci, o „*maiores causae*“, které se mají přednášet přímo k papeži a o dalších církevních záležitostech). Další z textů, tentokrát od papeže Zepherina je výňatek z listu tohoto papeže, který byl adresován všem biskupům ustanoveným pro Sicílii. Tento list je poměrně krátký, jeho rozsah čítá pouhé dvě strany a celý se věnuje problematice biskupů a jejich vztahu k Apoštolskému stolci. I následující výňatek pochází z Pseudo-isidorských dekretálií, tentokrát z listu papeže Vigilia budoucím biskupům. Tento list se skládá ze sedmi částí, ve kterých papež Vigilius pojednává o různých tématech, přičemž námi uvedený výňatek pochází z části poslední. Tato část pojednává stejně jako předchozí list papeže Anakléta o římské církvi jakožto o matce všech církví, která byla ustanovena prostřednictvím sv. apoštola Petra. Papež Vigilius zde nejednou poukazuje na primát římské církve přede všemi ostatními církevními společenstvími. Vzhledem ke skutečnosti, že několik následujících textů pouze opakují či odkazují na novozákonní výrok z Mt 16,18-19, můžeme tyto textové úryvky přeskočit. Jedná se přitom konkrétně o: výňatek z textu papeže Řehoře IV., sv. Cypriána a papežů Anakléta a Gelasia. U sv. Cypriána si jen dodejme, že se u něj s daným výňatkem setkáváme v jeho díle „*O jednotě církve*“, které napsal jako apologii křesťanství (zvláště v problematice tzv. „*lapsi*“) proti Novatianovi.²⁵⁵ Dalším zajímavým listem je ten, který pochází od papeže Julia, v jehož průběhu se dotyčný pontifik mnohokrát zmiňuje o nicejském koncilu a o různých deliktech různých biskupů. Výše uvedená slova tohoto papeže nalézáme na pozadí jeho tvrzení, že římská církev byla ustanovena tak, aby stála v čele všech ostatních církví. Posledním textem se vracíme zpět k papeži Mikulášovi I., přičemž tentokrát u něj nalézáme odkaz na jeden z novozákonních textů, konkrétně na Jan 1,3. První teze Dictatus papae zní: „*Quod Romana ecclesia a solo Domino sit fundata*“.²⁵⁶ Původ této myšlenky, která odráží skutečnost založení římské církve tkví u samotného Krista, tj. v apoštolských dobách. Je pochopitelné, že se o božském založení římské církve vždy hojně debatovalo a proto nás nepřekvapuje, že se záznamy o této skutečnosti ve

255Edice tohoto Cypriánova spisu je in: S. CAECILI CYPRIANI Episcopi Karthaginiensis et martyr, *Libri de catholicae ecclesiae unitate, de lapsis et de habitu virginum*, in: ed. Johannes Georgius KRABINGER, Tubingae: Libraria Henrici Laupp., 1853, s. 8. Český překlad tohoto díla nalezneme in: CYPRIÁN, *O jednotě církve*, přel. Vojtěch MARTINŮ, Olomouc: Krystal, 1940.

256Registra II., č. 55a, s. 202.

velké míře zachovaly právě v Pseudo-isidorských dekretáliích a v dalších sbírkách a spisech, které se v té době těšily nemalé oblibě, významu a autoritě. Dále si můžeme povšimnout, že množství těchto textů obsahuje též slova převzatá z Mt 16,18-19 (o ustanovení římské církve Ježíšem Kristem). To je důvodem, proč tuto látku přejímají všichni námi vybraní kanonisté právě z těchto pramenů. Kromě těchto textů jsme si mohli všimnout i přejímek z textů, které nepatří do Pseudo-isidorských dekretálií.²⁵⁷ Našimi kanonisty vybrané texty dokládají a opětovně vyzdvihují výsostné postavení římské církve mezi všemi ostatními církvemi. V souladu s Řehořovou *petrovskou linií* si vskutku můžeme všimnout o koho se primát římské církve opírá. Je to Ježíš Kristus, který založil římskou církev a je to sv. Petr (skála), na které Kristus svou církev staví.²⁵⁸ Sv. Petr je tím pilířem, na kterém celá římská církev stojí a jsou to papežové jakožto nástupci sv. Petra v jeho "papežském" úřadě, na které Pán prostřednictvím sv. Petra dále předává svou moc v řízení církve. To si pevně uvědomoval jak Řehoř VII., tak i další gregoriánští kanonisté, kteří byli Řehořem a jeho ideou papežského primátu silně ovlivněni.

3.4.2. Quod solus Romanus pontifex iure dicatur universalis – Jedině římský biskup smí být právem nazýván „univerzální“

Latinský text	Český překlad
<p>Tyto texty se nalézají v <i>Diversorum patrum sententie</i> a v Anselmově sbírce:</p> <p><i>Pelagius papa Romanus episcopis omnibus:</i> Nullus patriarcharum universalitatis vocabulo umquam utatur, quia si unus patriarcha universalis dicitur, patriarcharum nomen ceteris derogatur...</p> <p><i>Gregorius Eulogio patriarche Alexandrino:</i> Meus namque honor est honor universalis ecclesie... Si enim universalem me papam vestra sanctitas dicit...</p>	<p><i>Pelagius, papež římský, všem biskupům:</i> Ať žádný patriarcha nikdy nepoužívá jméno „univerzální“, protože pokud se jeden patriarcha nazývá „univerzální“, titul (rozuměj: univerzální) se pro ostatní patriarchy ruší...</p> <p><i>Řehoř Eulogiovi alexandrijskému patriarchovi:</i> Má důstojnost je totiž důstojností univerzální církve. Jestliže mě totiž vaše svatost nazývá univerzálním papežem, ...</p>

Ke druhé Diktátové tezi se svým obsahem vztahují dva texty. První z textů, který nalzáme ve sbírce *Diversorum patrum sententie* a ve sbírce *Anselmově*, pochází od papeže Pelagia II. a lze jej

²⁵⁷Konkrétně se jedná o přejímky textů papežů Řehoře IV., Mikuláše I. a Gelasia I., a textu sv. Cypriána. Kromě textu sv. Cypriána a jednoho textu sv. Mikuláše I. můžeme vše nalézt v edici *Epistolae* od MGH. Viz: Joannes T. GILCHRIST, *Diversorum*, s. 24-28. K textu sv. Cypriána viz: S. CAECILI CYPRIANI Episcopi Karthaginiensis et martyris, *Libri*, s. 8. S. Petri DAMIANI, *De rebus*, in: Johann Matthias WATTERICH, *Pontificum*, s. 221.

²⁵⁸Mt 16,18-19. Kromě námi výše uvedených textů můžeme z Anselmovy sbírky vyčíst, že se tento autor na Mt mnohokrát odvolává i na jiných místech, především (ale nejen) v první knize své sbírky. Viz: Friedrich THANER (ed.), *Anselmi*. Kromě tohoto biblického citátu se Anselm opírá i o Prolog Janova evangelia, konkrétně o Jan 1,3.

nalézt i v Pseudo-isidorských dekretáliích.²⁵⁹ Druhý z textů pochází od papeže Řehoře I. a najdeme jej jak v jeho Registru písemností, tak i v Anselmově sbírce a v *Diversorum*.²⁶⁰ Ani jeden z těchto textů se nenalézá v Deuseditově sbírce. Druhá Diktátová teze, která zní: „*Quod solus Romanus pontifex iure dicatur universalis*“ vypovídá o výsostném postavení.²⁶¹ Tentokrát ovšem ne přímo celé římské církve, ale především jejího předního představitele, tj. papeže. On je reprezentantem římské církve opět po svém předchůdci, tj. sv. Petrovi a snad ještě více po samotném Kristu, který svou církev založil v okamžiku, kdy sv. Petra ustanovil prvním mezi všemi apoštoly. Jak můžeme vyrozumět z výše uvedených textů, žádný patriarcha (z daných textů je zřejmé, že zde autoři obou sbírek bojují zvláště proti autoritě patriarchů východní církve), žádný jiný představený své církve (v Řehořově případě šlo o představeného alexandrijské, tj. partikulární církve), žádný císař (především Řehořovy boje s Jindřichem IV.), ani nikdo jiný se nemůže nazývat „univerzálním“. Díky Kristu patří toto přízvisko pouze a jen papeži, všem ostatním představitelům různých partikulárních církví je tato autorita (plynoucí z titulu „všeobecnosti“) odňata. Pouze jeden (tj. papež) je univerzálním služebným vládcem, tzv. *pontifex universalis* "univerzální" římské církve, tzv. *ecclesia universalis* a ostatní duchovní, ostatní patriarchové jsou bratři, tj. jsou na stejné, sobě rovné (nižší nežli papež) úrovni. Závěrem si ještě dodejme, že tato myšlenka byla zvláště živá během pontifikátu papeže Lva IX., Řehořova předchůdce v papežském úřadě a Řehořova dlouholetého osobního přítele. Těmito texty naše sbírky jasně vymezují postavení papeže nejen uvnitř vlastní, ale i vůči a zvláště vůči východním církvím, když těmito texty dávají jasně najevo nadřazenost papeže nad jejich představiteli.

3.4.3. Quod ille solus possit deponere episcopos vel reconciliare – Jedině on může sesazovat a znovudosazovat (usmiřovat) biskupy

Latinský text	Český překlad
Tento text nalézáme v Deuseditově i Anselmově sbírce: <i>Nicolaus papa universali</i>	<i>Papež Mikuláš předsedal univerzální synodě a</i>

259V Pseudo-isidorských dekretáliích (kde se Pelagius tímto listem obrací na biskupy, které konstantinopolský patriarcha Jan svolal na druhý konstantinopolský koncil) nalézáme tento text in: Paulus HINSCHIUS, *Decretales*, s. 721-722. V *Diversorum* patří tento text do sto osmdesáté čtvrté kapitoly (tj. do první kapitoly dvacátého čtvrtého titulu) in: Joannes T. GILCHRIST, *Diuersorum*, s. 114. V Anselmově sbírce patří tento text do sto sedmnácté kapitoly šesté knihy in: Friedrich THANER (ed.), *Anselmi*, s. 325.

260Registru Řehoře I., VIII., č. 29, s. 31. V Anselmově sbírce nacházíme tento text ve sto osmnácté kapitole šesté knihy in: Friedrich THANER (ed.), *Anselmi*, s. 325-326. V *Diversorum* nacházíme tento text ve sto osmdesáté páté kapitole (druhá kapitola dvacátého čtvrtého titulu) in: Joannes T. GILCHRIST, *Diuersorum*, s. 114-115. Oba dva výše uvedené texty ke druhému Diktátovému výroku tvoří v *Diversorum patrum sententie* celý dvacátý čtvrtý titul, který nese název: „*Ne universalis quisquam vocetur*“ - Všeobecným nesmí být nazýván kdokoli. Viz: Joannes T. GILCHRIST, *Diuersorum*, s. 9, 114-115.

261Registra II., č. 55a, s. 202.

<p><i>synodo presidens dixit: Si quis dogmata, mandata, interdicta, sanctiones vel decreta pro catholica fide, ecclesiastica disciplina, pro correctione imminentium vel futurorum malorum a sedis apostolicae presule salubriter promulgata contempserit, anathema sit.</i></p> <p>Deusdedit v průběhu tohoto textu přidává pár slov: totiž tam, kde Anselm podotýká, že je nutné zabránit hrozící budoucnosti nebo budoucímu zlu, které by mohlo být církvi učiněno, dodává, že je též nutné napravovat věřící (fidelium), přičemž je stejně tak důležité napravovat hříšníky.</p> <p>Další text, který lze nalézt jak v Anselmově sbírce, tak i v <i>Diversorum patrum sententie</i> (nelze jej však nalézt u Deusdedita) Anselm shrnul obsahově takto: „<i>Quod sancta Romana ecclesia fas habet iudicandi de omnibus, de illa vero nullus, et potestatem habet solvendi iniuste damnatos et damnandi quos oportuerit absque synodo</i>“.</p> <p>Další text lze nalézt pouze v Anselmově sbírce a je Anselmem shrnut takto: „<i>Quod papa renovare possit iudicia dampnatorum.</i>“</p> <p>Poslední text, který Anselm shnuje: „<i>Quod papa episcopum dampnatum possit restituere</i>“, nalézáme pouze v jeho sbírce.</p>	<p><i>řekl: Jestliže někdo pohrdá dogmaty, příkazy, zákazy, sankcemi nebo dekrety týkajícími se katolické víry či církevní disciplínou, pro nápravu hrozícího nebo budoucího zla jež biskup Apoštolského stolce slavnostně platně prohlásil, ať je proklet.</i></p> <p>Svatá římská církev má právo soudit všechny, sama však nemůže být nikým souzena. A má moc rozvázat nespravedlivě obviněného a toho, koho je třeba, bez synody.</p> <p>Papež může obnovit soud obviněných.</p> <p>Papež může znovuustanovit obviněného biskupa.</p>
---	---

Další paralelu mezi našimi sbírkami a *Dictatus papae* nalézáme u jeho třetí teze, která zní: „*Quod ille solus possit deponere episcopos vel reconciliare*“ - *Jedině on může sesazovat a znovudosazovat (popř. usmiřovat) biskupy.* Tuto paralelu nalézáme u všech námi vybraných kanonistů. Pokud si povšimneme formy jednotlivých textů, zaujme nás již první text, jehož struktura začíná slovy: „*Si quis*“ a končí: „*anathema sit*“. Tato forma odpovídá běžnému stylu papežských výroků (zvláště koncilových či synodních) ve kterých pontifik něco přikazuje, popř. zakazuje (obvykle se vyhraňuje proti bludu, kterým se bludař rozchází s Kristem a jeho naukou). Jak si můžeme povšimnout při četbě našeho překladu tohoto textu, přeložili jsme slova „*anathema sit*“ v doslovném znění, tj. „ať je proklet“, i když se v dnešních dokumentech spíše správněji překládá: „ať je exkomunikován“. ²⁶² Zde opět můžeme cítit konotaci tohoto textu k Mt 18,18 dle

²⁶²Učinili jsme tak ze dvou důvodů: *Zaprvé*, „*anathema sit*“ znamená v původním, tj. řeckém jazyce (αναθεμα σιτ) skutečně: „ať je proklet“ a nikoli „ať je exkomunikován“. Přičemž toto „prokletí“ nemá nic společného s okultním prokletím (tj. odsouzením od druhého), ale *anathema* je církevní censura, tj. trest (kterým odsuzuje bludař sám sebe). Obecné koncily tohoto výrazu užívají též pro církevně zavržené věty či nauky. *Zadruhé*, od šestého století

kterého má římská církev díky své autoritě moc svazovat a rozsvazovat, určovat, předávat a učit z generace na generaci pravou a jedinou Kristovu nauku.²⁶³ Další tři texty poté potvrzují autoritu Apoštolského stolce a to konkrétně ve smyslu nemožnosti tento stolec soudit a naopak v jeho možnosti soudit každého a v rekongiaci osoby či soudu (rozsudku) obviněného. Na základě této krátké úvahy lze říci, že Řehořova Diktátová teze, stejně jako našimi kanonisty vybrané texty vypovídají o papežově výsostném postavení a autoritě, která je vyšší než autorita biskupů (a kohokoli jiného), neboť papež s nimi může disponovat jako se svými podřízenými. Může je též za určitých okolností dosazovat, popř. sesazovat ze svých úřadů. Tato idea se opírala o text ze synody, kterou r. 863 svolal papež Mikuláš I.²⁶⁴ Jak jsme si v textech též poukázali, Anselm oproti Deusdeditovi podporuje tuto Řehořovu tezi dalšími třemi texty a to konkrétně: slovy papeže Gelasia I., Řehoře I. a biskupa Ennodia.²⁶⁵ Co se týče Gelasiova textu, tento úryvek údajně zazněl během jednoho ze zasedání římské synody r. 1074, které předsedal Řehoř VII. (který krátce nato, následující rok sepsal svůj proslulý *Dictatus papae*). I když celý úryvek z Gelasiova listu pojednává o pěti stech letech historie existence Kristovy církve, pro nás je nejdůležitější výše uvedená myšlenka. V tomto úryvku se totiž říká, že pouze Apoštolský stolec a žádná jiná instance může druhého soudit. Gelasiova slova zopakoval o téměř šest set let později (před Řehořem VII.) papež Lev IX. Důvodem, proč naši kanonisté vybrali právě tato Gelasiova slova pro svá díla je zřejmě názorný, osobní příklad Řehoře VII., který si tuto pravomoc opakovaně vymíňoval pro sebe. Gelasiova slova i o mnoho set let později po svém vzniku podporovala papežský primát. Následující list, ze kterého pochází výše uvedený úryvek, sepsal Řehoř I. v říjnu r. 592. Řehoř tento list adresoval biskupovi řeckého města Larisa, Janovi. Jeho obsahem je Řehořovo kárání a vytýkání Janovi, že jednal nespravedlivě a nezákonně vůči svému předchůdci, thébskému biskupovi

zaznamenáváme rozdíl mezi *anathematem* a *exkomunikací*, přičemž *anathema* jakožto odpad od Krista (na rozdíl od exkomunikace – odpadu od církevního společenství) se stal nejvyšším stupněm církevní cenzury a bylo to takto poplatné i pro dobu, ve které vznikly námi pojednáváné sbírky (pozn. aut.). Viz: Josef TUMPACH a Antonín PODLAHA, *Český slovník bohovědný. I.*, Praha: ČKD, 1912 a Jan MERELL, *Malý bohovědný slovník*, Praha: Česká katolická charita, 1963, dostupné online na: <http://revue.theofil.cz/krestanske-pojmy-detail.php?clanek=384>.

263Srov.: Gal 1,9, případně: 1Kor 16,22.

264Daný text nalézáme jako dvacátou šestou kapitolu čtvrté knihy Anselmovy sbírky in: Friedrich THANER (ed.), *Anselmi*, s. 202 a jako sto padesátou (sto dvacátou čtvrtou) kapitolu první knihy Deusdeditovy sbírky in: Victor Wolf von GLANVELL, *Die kanonessammlung*, s. 99. Originál textu od papeže Mikuláše I. je in: MANSI, 5, Venetiis: Antonium Zatta, 1770, col. 652. Papež Mikuláš I. v tomto svém okružním listu ze zasedání synody obhájí papežský primát a to ve sporu ohledně Ignatia a Fotia, o kterých jsme hovořili již v první kapitole naší práce (pozn. aut.).

265Tyto texty nalezneme u Anselma jako šestnáctou kapitolu druhé knihy in: Friedrich THANER (ed.), *Anselmi*, s. 82-83, dvacátou pátou kapitolu téže knihy in: Friedrich THANER (ed.), *Anselmi*, s. 87 a sto devatenáctou kapitolu šesté knihy in: Friedrich THANER (ed.), *Anselmi*, s. 326-327. Ve sbírce *Diversorum patrum sententie* nalezneme Gelasiova text jako desátou kapitolu prvního titulu in: Joannes T. GILCHRIST, *Diversorum*, s. 24. Text papeže Řehoře I. lze nalézt v Registru jeho písemností in: Registrum Řehoře I., III., č. 7, s. 165-168. Text biskupa Ennodia z Pavie lze nalézt in: Magnus Felix ENNODIUS, *Magni Felicis Ennodii Opera*, in: ed. Fridericus VOGEL, *Auctorum antiquissimorum (Auct. Ant.) Tomus VII*, Berolini: Weidmannos, 1885, s. 60. Zde je však nutné podotknout, že slova, která biskup Ennodius zachytil, nebyla jeho vlastní, ale patřila papeži Symmachovi, který na synodě (jíž se Ennodius účastnil) tato slova pronesl na obranu papežské autority.

Hadriánovi. Dle všeho jej měl tento biskup nespravedlivě obvinít z činů, kterých se Hadrián nedopustil a nechal jej nezákonně sesadit z jeho dosavadního biskupského úřadu, což Řehoř vnímá jako značnou křivdu. Řehoř Jana varuje před jeho dalšími kroky proti tomuto biskupovi. Vyhrazuje si řešení celé záležitosti pro svůj, tj. Apoštolský stolec a rozhodně žádá (dokonce pod hrozbou případné Janovy exkomunikace), aby bylo vše co nejdříve uvedeno do pořádku. Tzn., že Řehoř Janovi přikazuje, aby uvedl Hadriána zpět do jeho úřadu, aby mu tak byla vrácena „kompletní církev“, která mu náležela a náleží (její ztrátou Hadrián pochopitelně utrpěl značnou újmu). Jak je z výše uvedených textů zřejmé, všichni tito pontifikové se obzvláště snažili vyzdvihnout autoritu Apoštolského stolce a římské církve, přičemž se nebáli vstupovat do různých a často značně spleťtých církevně-politických vztahů, ve kterých vystupovali se „samozřejmou“ nadřazenou autoritou nad všemi představiteli partikulárních církví a ostatních institucí.

3.4.4. Quod legatus eius omnibus episcopis presit in concilio etiam inferioris gradus et adversus eos sententiam depositionis possit dare – Jeho legát na koncilu (synodu) předsedá všem biskupům, a to i tehdy, když má svěcení nižšího stupně, a může rozhodovat o jejich sesazení

Latinský text	Český překlad
<p>Anselm shrnuje text z listu papeže Řehoře I. takto: „<i>Ut papa vices suas alteri committat, ubi presens ipse non potest esse, quod etiam subdiacono potest. Gregorius</i>“.</p> <p>Tento text nalézáme i v Deusdeditově sbírce.</p>	<p>Papež se nechává zastoupit jiným člověkem tam, kde nemůže být přítomen sám a zastupovat jej může i podjáhén. Řehoř.</p>
<p>Další text shrnuje pouze Anselm takto: „<i>Quod papa, cui cura debet esse omnium ecclesiarum, visitationis vicem in Capuana ecclesia alteri cuidam episcopo committit. Gregorius papa</i>“.</p>	<p>Papež, který se má starat (pečovat) o všechny církve, svěřuje vizitaci církve v Kapuy některému jinému biskupovi. Papež Řehoř.</p>

Dva výše uvedené texty tvoří paralelu tentokrát ke čtvrté Diktátové tezi, kterou Řehoř VII. dává zřetelně najevo možnost svého právoplatného zastupování v různých záležitostech svým jménem. Na základě výše uvedených textů smíme nahlédnout, že když Řehoř VII. ve svém Diktátu ustanovuje možnost zplnomocňování různých osob (různých legátů), ať již k univerzálním či partikulárním (papežem jasně vymezeným) záležitostem, nejedná tak v historii církve poprvé. Za touto Řehořovou ideou stojí (jako u mnoha ostatních Diktátových idejí) dlouhá historie církevní a právní praxe, kterou v tomto konkrétním případě znal již Řehoř I. na konci šestého století. Výše uvedené texty nalézáme v prvním případě v dvacáté páté kapitole první knihy Anselmovy sbírky, tj.

dvě stě šesté kapitole první knihy Deusdeditovy sbírky, druhý text nalézáme ve dvanácté kapitole páté knihy Anselmovy sbírky.²⁶⁶ Anselmem i Deusdeditem převzaté texty z Řehořových listů jsou svým obsahem v souladu s Řehořovou čtvrtou Diktátovou tezí, která vypovídá o konkrétní možnosti legátů zastupovat svého „Pána“, tj. papeže tam, kde on sám nemůže být, případně kam jsou papežem vysláni, třeba i na koncil. Při této příležitosti je pro nás důležité si uvědomit, že v okamžiku, kdy legáti začnou participovat na papežově autoritě, jsou touto svou participací nadřazeni všem ostatním církevním funkcionářům, včetně samotných biskupů, kteří jsou v Diktátové tezi výslovně zmíněni. Na otázku, proč jsou v této tezi zmíněni právě biskupové se nám zdá být příhodné upozornit na jejich autoritu, coby nejvyšší autoritu jakékoli partikulární (na rozdíl od univerzální) církve. Dále je též dobré si připomenout, že legáti požívají autority Apoštolského stolce se kterou mohou vstupovat do všech církevních záležitostí i tehdy, když jsou sami nositeli nižší svátosti svěcení, nežli ti, proti komu v těchto záležitostech vystupují. Legáti tedy mohou být i kněžími, jáhny či podjáhny. Tato jejich „vyšší autorita“ totiž neplyne ze skutečnosti jejich vlastního, tj. jáhenského, popř. kněžského svěcení, ale ze samotné autority Apoštolského stolce. Díky této apoštolské autoritě pak může legát (i nižší důstojnosti) předsedat papežovým jménem na příslušném koncilu, popř. může sesadit či dosadit příslušného biskupa do jeho příslušného úřadu. Opět se domníváme, že na pozadí důvodu, proč zde Řehoř VII. výslovně upozorňuje na „zastupování na koncilu (popř. na synodu)“ je jeho vlastní zkušenost s různými synodami (a to i těmi, které „organizoval“ Jindřich IV.). Závěrem této analýzy doplníme, že tím, kdo může legáta delegovat k papežovu zastupování je logicky pouze samotný papež a nikdo jiný. Co se týče jednotlivých textů, které se váží k této Diktátové tezi a které jsme si uvedli výše, oba tyto texty pochází z listů papeže Řehoře I.²⁶⁷ První výňatek pochází z prvního listu celého registru písemností Řehoře I. Tento list napsal Řehoř I. v září r. 590 a adresoval jej biskupům v Sicílii. Hlavní myšlenkou tohoto listu je propůjčení papežské autority v jejím zastupování podjáhnem Petrem, jenž byl činný v sicilské církevní provincii, kde měl Řehoře i zastupovat. Druhý list adresoval Řehoř I. v listopadu r. 594 biskupovi italského města (diecéze) Noli, sv. Gaudentiovi. Hlavní myšlenkou tohoto listu je Řehořovo pověření biskupa Gaudentia o vizitaci kapuánské církve. Dle tohoto listu byla tato církev založena již zemřelým biskupem Festem a v době, kdy Řehoř tento list Gaudentiovi adresoval, ji již neměl kdo jiný vizitovat. Důvodem, proč Řehoř tento list sepsal, byl prostý fakt, že mu kapuánská církev v dobrém slova smyslu ležela na srdci. O tom svědčí nejen to, že Řehoř Gaudentiovi přesně vymezuje, na co se má při své vizitaci zaměřit, ale i následující list z téhož měsíce a téhož roku,

266Tyto texty nalézáme in: Friedrich THANER (ed.), *Anselmi*, s. 17, Victor Wolf von GLANVELL, *Die kanonessammlung*, s. 121 a in: Friedrich THANER (ed.), *Anselmi*, s. 235.

267Stejně jako Anselm i Deusdedit zde vychází Řehořova registru písemností, konkrétně v prvním případě z: Registrum Řehoře I., I, č. 1, s. 1-2, v druhém případě z: Registrum Řehoře I., V, č. 13, s. 293-294.

který nalezneme taktéž v Řehořově registru.²⁶⁸ V tomto listu se totiž Řehoř obrací tentokrát na kněze kapuánské církve, ve kterém tyto kněze informuje o svém plánu, tj. pověřit biskupa Gaudentia k vizitaci jejich církve. Stejně jako v předchozím listu i zde Řehoř opět vyjmenovává pár základních věcí, na které si má dát Gaudentius především pozor a má o nich Řehoře informovat.

3.4.5. Quod absentes papa possit deponere – Papež může sesadit nepřítomné

Další texty které si zde chceme uvést, se vztahují k páté tezi Dictatus papae. Tento Diktátový bod tvrdí, že: „*Quod absentes papa possit deponere*“, tj. „*Papež může sesadit nepřítomné*“.²⁶⁹ Dříve než přistoupíme k jednotlivým textům, které lze nalézt v dílech našich kanonistů bychom si chtěli říci, že paralely k této Diktátové tezi nalézáme ve všech třech námi uvedených sbírkách. Avšak je tu jeden zásadní rozdíl, pro který si nebudeme uvádět texty ze sbírky *Diversorum patrum sententie*. Tímto rozdílem je naprosto zásadní skutečnost, že zatímco se Dictatus papae, Anselmova a Deusdeditova sbírka shodují v ideji, dle které *papež může sesadit nepřítomné*, sbírka *Diversorum patrum sententie* hovoří o pravém opaku, tzn., že nikdo (ani papež) nemůže sesadit nepřítomné. Texty této sbírky o kterých je řeč, jsou texty sto třetí až sto sedmé kapitoly, tj. všech kapitol, které jsou obsaženy ve třináctém titulu této sbírky. Již sám tento titul nese název: „*Ut nemo absens iudicetur et de iniustis iudiciis*“ - *Aby nikoho nepřítomného nesoudil a o nespravedlivých soudech*.²⁷⁰ Přímé vysvětlení, proč tomu takto je nemáme a v našich pramenech jej nelze ani nikde nalézt, avšak domníváme se, že jedním z hlavních důvodů proč tomu tak je, je jednak dřívější vznik této sbírky (a tedy i jiné myšlenkové pojetí této ideje před Dictatus papae a po něm) oproti Anselmově a Deusdeditově sbírce, včetně Dictatus papae samotného.²⁷¹ Druhým důvodem pak může být skutečnost, že autor *Diversorum patrum sententie* nevěděl či u sebe alespoň neměl podklad pro vypracování kapitoly své sbírky dle materiálů z chalcedonského koncilu, jak to uskutečnili Anselm a Deusdedit. Ti stavěli svou obranu této Diktátové teze na historicko-právním precedentu, který byl spojen s osobou a činností alexandrijského patriarchy Dioskura I. Alexandrijského během zasedání chalcedonského koncilu.²⁷² Ať již je tomu jakkoli, zdá se, že

268Jde o list, který nalézáme in: Registrum Řehoře I., V, č. 14, s. 294-295.

269Registra II., č. 55a, s. 203.

270V tomto titulu nalézáme z Pseudo-isidorských dekretálií přejaté výňatky z listů papežů Eleuthera, Kornélia, Kalixta a Marcellina. Viz: Joannes T. GILCHRIST, *Diversorum*, s. 71-73 a Paulus HINSCHIUS, *Decretales*, s. 126, 137, 174 a 222-223.

271Zde odkazujeme na fakt, který jsme uvedli již v předchozí kapitole této práce, tj. že již sám výklad této teze není bez problémů. Tato teze totiž ve své době nepodléhala soudobému platnému kanonickému, ani tradičnímu římskému právu, které vždy vyžadovalo povinnou fyzickou přítomnost dotyčné souzené osoby u patričního soudu. Proto také pro tento Diktátový bod neexistovala žádná kanonicko-právní podpora. Viz: Wilhelm MARTENS, *Gregors VII.*, s. 318, Horst FUHRMANN, *Quod catholicus*, s. 267-268.

272K osobě Dioskurově viz: François NAU, *En quelle mesure les Jacobites sont-ils monophysites?*, in: *Revue de l'Orient chrétien*, 1905, s. 126-127, Venance GRUMEL, *Traité d'études byzantines, I., La Chronologie*, Paris:

myšlenkový a takřka právní obrat v pojetí „zda a kdo může sesadit nepřítomného“ (u soudu, jednání, koncilu, atd.) přišel skutečně až s papežem Řehořem VII. a jeho Diktátem, který prohlašuje, že: *Zaprvé*, nepřítomného vůbec lze sesadit a *zadruhé*, nepřítomného může sesadit výlučně sám papež. Tuto myšlenku, která se opírá o události, které se staly během zasedání chalcedonského koncilu, poté přejímají následující kanonisté, počínaje Anselmem a pokračuje Deuseditem.²⁷³

Latinský text	Český překlad
Všechny dále uvedené texty lze nalézt v Anselmově i Deuseditově sbírce: <i>De dampnatione Dioscori episcopi. Ex prima actione concilii Chalcedonensis...</i>	O odsouzení (potrestání) biskupa Dioskura. Z prvního zasedání Chalcedonského koncilu...
<i>De dampnatione Dioscori episcopi, qui vocatus ad synodum noluit venire. In tertia actione concilii Chalcedonensis.</i>	O odsouzení biskupa Dioskura, který byl zavolán a nechtěl přijít na synodu. Při třetím zasedání Chalcedonského koncilu.
Deusedit dodává tento text: <i>Sanctissimo et beatissimo universali archiepiscopo et patriarche magne Rome Leoni et sancte universali Chalcedonensi synodo...</i>	Nejsvětějšímu a nejblahoslavenějšímu univerzálnímu arcibiskupovi a velkému města Říma patriarchovi Lvovi a svatému univerzálnímu Chalcedonskému koncilu (synodu)...

3.4.6. Quod cum excommunicatis ab illo inter cetera nec in eadem domo debemus manere – S těmi, které exkomunikoval, kromě jiného ani nesmíme zůstat ve stejném domě

Latinský text	Český překlad
Tyto texty nalézáme pouze ve sbírce Anselma z Luccy : <i>Quod nec loqui debemus cui papa non loquitur.</i>	Ani nemáme (nesmíme) mluvit s tím, s kým papež nemluví.
<i>Quod non debet quis ei communicare quem sedes apostolica repellit, nisi ab illatis se</i>	Nikdo se nemá stýkat s tím, koho Apoštolský stolec odmítá, ledaže by se očistil od věcí, které

Presses Universitaires de France, 1958, s. 442-443. K chalcedonskému koncilu viz: Robert Victor SELLERS, *The Council of Chalcedon. A historical and doctrinal survey*, London: SPCK, 1953, Richard PRICE and Michael GADDIS, *The Acts of the Council of Chalcedon*, 3 svazky, Liverpool: Liverpool University Press, 2005, 2007. Původní texty (výňatky z akt chalcedonského koncilu), které Anselm s Deuseditem převzali pro své sbírky dnes nalézáme in: MANSI, 6, Florentiae: Expensis Antonii Zatta Veneti, 1761, col. 579-583, 1011, 1022, 1030, 1043 a 1047. Jejich poslední text dnes nalezneme in: MANSI, 7, Florentiae: Expensis Antonii Zatta Veneti, 1762, col. 103nn.

²⁷³V Anselmově *Collectio canonum* nalézáme tyto texty jako devadesátou první až devadesátou třetí kapitolu třetí knihy Anselmovy sbírky in: Friedrich THANER (ed.), *Anselmi*, s. 172-175. V Deuseditově *Collectio canonum* nalézáme tyto texty v třicáté páté až třicáté sedmé kapitole (dvacáté osmé až třicáté kapitole) první knihy in: Victor Wolf von GLANVELL, *Die kanonessammlung*, s. 45-48.

<i>emendaverit.</i>	proti němu byly vzneseny.
<i>(Ut) Excommunicatis nemo communicet in oratione, cibo, potu, osculo, nec ave eis dicat.</i>	Aby se nikdo nestýkal s exkomunikovanými v rozhovoru, při společném jídle a pití, pozdravu (polibku), ani je nezdravil.
I když Deusdedit nepoužívá žádný z výše uvedených textů, přeci k této Diktátové tezi přidává svůj výňatek v tomto znění: „ <i>Si quis cum excommunicato saltem in domo simul oraverit, communione privetur</i> “.	Jestliže by někdo konal modlitbu s exkomunikovaným společně, nesmí přistoupit k eucharistii (sv. přijímání).

Dalším paralelním místem mezi našimi sbírkami a Dictatus papae jsou texty, které se vztahují k šestému Diktátovému výroku. Tento výrok zní: „*Quod cum excommunicatis ab illo inter cetera nec in eadem domo debemus manere*“.²⁷⁴ Výroky, které jsou svým obsahem totožné nebo alespoň blízké této Diktátové tezi nalzáme tentokrát ve sbírce Anselma z Luccy a též ve sbírce kardinála Deusdedita. Projdeme-li si jednotlivé výroky, zjistíme, že Anselm přejímá své texty z Pseudo-isidorských dekretálií a z Registru písemností papeže Řehoře I.²⁷⁵ Oproti tomu Deusdedit přejímá svůj výňatek z desáté kapitoly tzv. Apoštolských kánonů.²⁷⁶ Nyní se popořadě krátce zmiňme o jednotlivých výše uvedených výňatech. První z těchto úryvků nalzáme v Pseudo-isidorských dekretáliích a to konkrétně v listu papeže Klementa I., který svůj list adresoval Jakubovi, bratru Páně.²⁷⁷ Klement v tomto svém listu pojednává o množství různých duchovních záležitostí, které se vztahovaly k fungování první křesťanské církve. A kromě jiných témat zde Klement varuje Jakuba před navazováním styků s osobami, o kterých je veřejně známo, že jsou ve sporu s Apoštolským stolcem. Druhý text, který pochází z lednového listu r. 596 papeže Řehoře I., nalzáme v jeho registru. Řehoř tento svůj list adresoval milovaným synům, tj. kněžím a šlechtě v Salonii. Dle tohoto listu Řehoř věděl o jistých lidech, kteří zaseli jed v srdcích věřících v Salonii prohlášením, že

²⁷⁴Registra II., č. 55a, s. 203.

²⁷⁵První text, který nalzáme v šesté kapitole první Anselmovy knihy in: Friedrich THANER (ed.), *Anselmi*, s. 9, je v Pseudo-isidorských dekretáliích in: Paulus HINSCHIUS, *Decretales*, s. 36. Druhý text je v jedenácté kapitole dvanácté knihy Anselmovy sbírky in: PL 149, col. 531, čemuž odpovídá Registrum Řehoře I., VI, č. 26, s. 404-405. Poslední Anselmův text se nalzá ve třinácté kapitole téže, tj. dvanácté knihy Anselmovy sbírky in: PL 149, col. 531, přičemž tento text je vzatý opět z Pseudo-isidorských dekretálií in: Paulus HINSCHIUS, *Decretales*, s. 138. O exkomunikaci a exkomunikovaných však u Anselma nepojednávají pouze tyto tři výše uvedené texty, ale všechny kapitoly dvanácté knihy Anselmovy sbírky (*Qui est de excommunicatione – Která je o exkomunikaci*), jak lze vidět na indexu těchto kapitol, který najdeme in: PL 149, col. 529-534. Podotýkáme, že těchto kapitol je celkem sedmdesát (pozn. aut.).

²⁷⁶*KANONEZ*, in: ed. Hermann Theodor BRUNS, *Canones*, s. 1-13. U Deusdedita nacházíme tento text v jeho tři sta osmdesáté třetí (sto padesáté osmé) kapitole čtvrté knihy in: Victor Wolf von GLANVELL, *Die kanonessammlung*, s. 583. Náš překlad tohoto textu vychází z: Ioannes Baptista PITRA, *Iuris ecclesiastici Graecorum historia et monumenta iussu Pii IX. Pont. Max.. Tom. I.*, Romae: Typis Collegii Urbani, 1864, s. 8.

²⁷⁷Jako Jakuba, bratra Páně označujeme zpravidla novozákonní postavu, autora tzv. Jakubovy epištoly. Zda Klement myslel skutečně tuto osobu jako adresáta svého listu nevíme, avšak je reálné, že se s touto osobou skutečně znal a list jí adresoval (pozn. aut.).

Řehoř chová zášť a brojí proti Maximovi, což nebyla pravda. Řehoř se chtěl naopak (jak z listu vyplývá) zabývat jak Maximem, tak i jeho údajnými zločiny proti ortopraxi. Údajně se totiž dopustil simonie, za což byl obviněn a Řehoř se k tomuto konfliktu s církví chtěl po řádném prošetření celé kauzy vyslovit. Dokud se Řehoř nějak nevysloví, popř. dokud se Maxim od vznesených obvinění neočistí, zůstává v platnosti, že se s ním nikdo nesmí stýkat. Je však důležité podotknout, že Řehoř rozumně rozhodl, že se Maxim vůbec může od těchto obvinění očistit, tj. papež mu dal tu možnost. Pokud by tak Maxim učinil, bylo by vše v pořádku. Zda k tomu nakonec došlo, není na základě tohoto listu zřejmé. Třetí text, který nalézáme u Anselma je přejatý opět z Pseudo-isidorských dekretálií, tentokrát však z listu papeže Kalixta I. Kalixt v tomto listu píše, že se v galské církvi vyskytuje mnoho nepokojů (jako např. nikolaismus, apod.) přičemž se zde tyto činy odehrávaly zřejmě ve velké míře a to nejen mezi duchovními či laiky, ale i mezi nevěřícími patřícími do různých etnik, kteří v Galii tou dobou žili. Dle listu údajně žilo v Galii mnoho lidí, kteří spolupracovali ke zkáze římské církve, křesťanské víry, atd. Poslední text, který si uvádíme a který nalézáme v Deusdeditově sbírce, je převzat z desáté kapitoly tzv. Apoštolských kánonů.²⁷⁸ Vzhledem ke způsobu psaní celého Řehořova Diktátu v první osobě jednotného čísla, vyjma tohoto šestého bodu se zdá, že pro Řehoře byl tento bod jedním z nejdůležitějších. A Řehořova myšlenka obsažená v tomto bodě se týkala i Řehořových současníků, námi vybraných kanonistů. Důvodem, proč byla tato myšlenka pro gregoriánské kanonisty tak důležitá je zřejmě fakt Řehořova neustálého boje s císařem Jindřichem IV., který jím byl vícekrát exkomunikován (kromě jiných důvodů) právě i za jeho neustálé styky se svými exkomunikovanými "přáteli", poradci, na které byl po celý život mnohokrát upozorňován různými pontifiky (Alexandrem II., Řehořem VII.). Snad právě tyto Řehořovy boje byly mementem, které zachytili gregoriánští kanonisté ve svých kanonicko-právních sbírkách a snad to byly právě Apoštolské kánony, které dodávaly Řehoři VII. jeho autoritu při formulování této Diktátové teze.

²⁷⁸Důvodem, proč Deusdedit využívá právě Apoštolské kánony je bezesporu jejich autorita a soudobá velmi častá využívanost (pozn. aut.).

3.4.7. Quod illi soli licet pro temporis necessitate novas leges condere, novas plebes congregare, de canonica abbatiam facere et e contra, divitem episcopatum dividere et inopes unire – Jedině on může podle potřeby doby vydávat nové zákony, zakládat nové obce (biskupství), z kláštera vytvářet opatství a naopak, rozdělovat bohatá biskupství a slučovat chudá

Latinský text	Český překlad
Tento text nalézáme výhradně u Anselma : <i>Quod papa canonum decreta ita librare debet, ut quae necessitas temporum relaxanda exposcit temperet, quantum fieri potest.</i>	Papež má kanonické dekry posuzovat tak, že zmírňuje (u čeho) okolnosti uvolnění vyžadují, nakolik je to možné.
Další text nalézáme jak u Anselma , tak i u Deusedita : <i>Quod vigor antiquitatis servetur in lapsis usque ad auctoritatem et consilium papae.</i>	Síla starobylosti se zachovává při jednání s odpadlíky až po autoritu a radu papeže.
Následující dva texty lze nalézt výhradně u Anselma : <i>Quod papa duas dioceses uni episcopo committit.</i>	Papež svěřuje dvě diecéze jednomu biskupovi.
<i>Quod papa episcopatus duos potest redigere in unum.</i>	Papež může dvě biskupství sloučit v jedno.
Tento text nalezneme pouze u Deusedita : „... non negamus eiusdem sedis sententiam posse in melius commutari, cum aut sibi surreptum aliquid fuerit aut ipsa consideratione aetatum vel temporum seu gravium necessitatum dispensatorie quiddam ordinare decreverit“.	... nepopíráme, že soud tohoto stolce může být změněn k lepšímu, když mu bylo něco uchváčeno nebo na základě vlastního posouzení nebo času nebo vážné naléhavosti rozhodl něco ustanovit výjimečným způsobem.

S několika dalšími texty, které se vztahují k sedmé Diktátové tezi se setkáváme jak ve sbírce biskupa Anselma z Luccy, tak i ve sbírce Deuseditově.²⁷⁹ První výše uvedený výňatek pochází z

²⁷⁹S prvním textem, který pochází z Pseudo-isidorských dekretálií se setkáváme v třicáté třetí kapitole druhé knihy Anselmovy sbírky in: Friedrich THANER, *Anselmi*, s. 89 a Paulus HINSCHIUS, *Decretales*, s. 679. Autorem daných slov je papež Symmachus. Druhý text (tj. třicátá epistola sv. Cypriána) se u Anselma nachází v jeho dvacáté sedmé kapitole osmé knihy in: Friedrich THANER, *Anselmi*, s. 448-449. Původní text této kapitoly lze nalézt in: *Epistula XXX. Cypriano papae presbyteri et diaconi Romae consistentes*, in: Guilelmus HARTEL, *Corpus scriptorum ecclesiasticorum latinorum, Vol. III., Pars I., S. Thasci Caecili Cypriani Opera Omnia*, Vindobonae: C. Geroldi Filium Bibliopolam Academicae, 1868, s. 549-556. Tento text je jediným textem, který spojuje Anselmovu a Deuseditovu sbírku, neboť se tento text nalézá i ve sto třicáté šesté, tj. sto první kapitole druhé knihy Deuseditovy sbírky in: Victor Wolf von GLANVELL, *Die kanonessammlung*, s. 246-247. S dalším textem (který má svůj původ u sv. Řehoře I.) se setkáváme ve dvacáté čtvrté kapitole páté knihy Anselmovy sbírky in: Friedrich THANER, *Anselmi*, s. 240. Původní text této sbírky se nalézá in: Registrum Řehoře I., II., č. 48, s. 149. Poslední text (též od papeže Řehoře I.) k tomuto tématu nalézáme v devadesáté šesté kapitole šesté knihy in: Friedrich THANER, *Anselmi*, s. 316-317. Původní text této kapitoly se nachází in: Registrum Řehoře I., II., č. 44, s. 143. Text (slova papeže Mikuláše I.), který je speciálně u Deusedita se navíc nachází v jeho sto šedesáté osmé (devadesáté páté)

akt v pořadí celkově šesté synody, která se konala za předsednictví papeže Symmachu a tentokrát i za účasti římského císaře a ostrogótského krále Theodoricha Velikého. Na této synodě se projednávalo mnoho témat, avšak nejdůležitějším z nich je pro nás již samotný začátek těchto akt, ve kterém nalézáme výše uvedený výňatek. V tomto výňatku sám Symmachus tvrdí, že papež má pragmaticky zmírňovat (pokud je to možné) dopad vydaných kanonických dekretů. A to ať již na nějakou osobu, záležitost, událost, atd. Druhý výše uvedený výňatek je částí listu, který sv. Cyprián adresoval papeži, presbyterům a jáhnům žijícím v Římě. Pokud se podíváme do Anselmovy sbírky, případně do samotného listu sv. Cypriána, zjistíme, že sv. Cyprián v tomto listu hovoří o tzv. „lapsi“, tj. o odpadlících, o kterých jsme hovořili již dříve při analýze prvního Diktátového výroku. O těchto „lapsi“ ve spojitosti s daným listem sv. Cypriána pojednává Anselm v celku dvacáté páté až dvacáté sedmé kapitoly osmé knihy své sbírky.²⁸⁰ Anselmem shrnutý text nalézáme až na pozdějších řádcích tohoto listu, přičemž v něm Cyprián proklamuje autoritu Apoštolského stolce, který má právo a též povinnost vyslovit poslední slovo v této problematice. Přičemž říká, že tato autorita Apoštolského stolce je v církvi přítomná již od prvních dob existence římské církve. A toto své tvrzení dokládá i biblickým citátem z Řím 1,8, kde se praví, že se zvěst o křesťanské víře šíří po celém světě. V následujících dvou textech, které nalézáme ve dvou různých listech papeže Řehoře I. je vždy hlavním sdělením sloučení dvou původně rozdělených diecézí, nazývané prostě jako „církev“. V prvním z listů, který v srpnu r. 592 adresoval Řehoř jistému biskupovi Janovi (z Velletri) jde o sloučení dvou sousedních italských diecézí, tj. o přidělení diecéze *Tres Tabernae* k diecézi *Velletri*. K tomuto sloučení mělo dojít (a došlo) po invazi barbarských kmenů na tomto území a následném zdecimování diecéze *Tres Tabernae*. V druhém listu, jenž časově předchází listu prvnímu (neboť tento byl sepsán v červenci r. 592) nalézáme informaci, že Řehoř tento list adresuje jistému misenatskému (italská diecéze) biskupovi. V tomto listu jej Řehoř zpravuje o svém rozhodnutí sloučit tuto církevní obec s další italskou církevní obcí Cuma. Toto Řehořovo rozhodnutí údajně vzniklo jako reakce na předchozí úmrtí kumánského biskupa a tedy na uprázdnění jeho stolce. Řehoř v tomto svém listu projevuje své přání, aby se jak misenatská, tak i kumánská „církev“ spojily v jednu a toto své přání tímto listem veřejně proklamuje a stvrzuje. Všechny výše uvedené texty pak pouze kardinál Deusdedit uzavírá výrokem papeže Mikuláše I. který tvrdí, že Apoštolský stolec může (pokud je to k prospěchu církve) kdykoli změnit svůj soud, avšak nikdo jiný tento jeho soud (rozsudek) změnit nemůže, to může udělat výlučně jen on sám. Proklamace autority Apoštolského stolce je v tomto konkrétním případě naprosto nepochybná. Když námi vybraní kanonisté přejímali tyto texty z původních pramenů, přejímali je pravděpodobně z téhož

kapitole čtvrté knihy jeho sbírky in: Victor Wolf von GLANVELL, *Die kanonessammlung*, s. 479, přičemž původ tohoto textu nalezneme in: Ernesto PERELS, *Nicolai I.*, s. 481.

280Viz: Friedrich THANER, *Anselmi*, s. 447-449.

důvodu jako Řehoř při sepisování svého Papežského Diktátu. Tím, že naši kanonisté byli jeho současníky, pochopitelně se i v jejich době běžně dělo, že se různá nařízení o církevních záležitostech vydávala bez papežského souhlasu. A stejně tak bylo i možné svévolně měnit rozhodnutí Apoštolského stolce. Avšak nyní, v této záležitosti musel Řehoř projevit svou svrchovanou pravomoc nade všemi ostatními biskupy jako autoritativně nejvyšší z nich. Biskupové pak museli mít vždy na paměti, že jsou povinni se vždy podrobit a zodpovídat papeži, popř. jeho zástupci, tj. legátovi při řízení vlastní diecéze. Tu totiž mohl Řehoř kdykoli změnit, zrušit či vytvořit novou (pokud toho bylo potřeba). Papež, stejně jako jeho legát byl totiž již v Řehořových dobách biskupům nadřízen. Tak to vyplývá právě i z této Řehořovy myšlenky, kterou zaznamenali a právně podpořili biskup Anselm s kardinálem Deusdeditem.

3.4.8. Quod solus possit uti imperialibus insigniis – Jedině on smí užívat císařské insignie

Latinský text	Český překlad
Tento text nalézáme pouze v Anselmově sbírce : <i>Quod Constantinus imperator papae concessit coronam et omnem regiam dignitatem in urbe Romana et Italia et in partibus occidentalibus.</i>	Vladař Konstantin svěřil papeži korunu a všechnu vladařskou důstojnost v městě Římě a v Itálii a na Západě.
Toto jsou Deuseditovy Capitulationes : <i>De auctoritate Constantiniani privilegii.</i>	Autorita Konstantinova privilegia.
<i>Qualiter imperator Constantinus apostolicam sedem exaltauerit.</i>	Jak císař Konstantin povýšil Apoštolský stolec.
<i>Que insignia Romano pontifici et clero eius contulerit.</i>	Jaké insignie svěřil římskému pontifikovi a jeho kléru.
<i>Qualiter eius dispositioni totum Occidentem reliquerit.</i>	Jak mu dal k dispozici celý Západ.
<i>Quod imperialem coronam eidem contulerit et diffinierit terrenum imperium Rome potestatem non habere.</i>	Že mu svěřil císařskou korunu a rozhodl, že pozemská vláda Říma nebude mít moc.
<i>Qualiter hac in causa suos obligaverit successores.</i>	Jak v tomto případě zavázal své následovníky.
<i>Qualiter hoc privilegium confirmauerit.</i>	Jak potvrdil toto privilegium.
Po uvedení těchto Deusdeditových Capitulationes začíná Deuseditův přímý výňatek z Konstantinovy donace a to týmiž	

slovy jako v Anselmově případě, tj: „ <i>In gestis beati Silvestri...</i> “	„ V činech sv. Silvestra...“
---	------------------------------

Následujícím textem, který myšlenkově propojuje naše sbírky s osmým výrokem *Dictatus papae* je text, který je umístěn do třicáté třetí kapitoly čtvrté knihy Anselmovy sbírky a do první kapitoly čtvrté knihy *Deusdeditovy* sbírky.²⁸¹ Pojítkem mezi těmito sbírkami a *Dictatus papae* je text dokumentu, který je známý jakožto *Konstantinova donace*.²⁸² V přechozí části této práce jsme si uvedli, že Konstantinova donace je listina zachycující darování velkého majetku římské církvi císařem Konstantinem. Uvedli jsme si též, že pravověrnost této listiny definitivně zpochybnil jeden z hlavních představitelů renesančního období, Lorenzo Valla. Učinil tak ve svém díle, jenž v originále nese název: „*De falso credita et ementita Constantini donatione*“.²⁸³ Nyní *Deusdedit* spolu s Anselmem zachytili zásadní obsah této donace pro římskou církev, když vypočítávají všechna *ecclesia bona*, které se římské církvi touto donací dostalo. Lze tak chápat její časté používání nejen mnoha různými pontifiky, kteří tento důležitý dokument používali a na něj se odkazovali po mnoho generací od jeho vzniku (a zařazení do Pseudo-isidorských dekretálií). Ale lze tak chápat i její časté využívání ze strany takřka všech představitelů gregoriánské reformy, včetně samotného Řehoře VII. a námi vybraných kanonistů. Co jsme si o Konstantinově donaci řekli obecně, je zde nyní námi vybranými kanonisty přesně vyjádřeno. Totiž, jak zjišťujeme z výše uvedených výroků, císař Konstantin touto listinou svěřil papeži Silvestrovi I. panovníckou korunu a všechnu vladařskou moc v městě Římě, v Itálii a na Západě. Tímto svým činem císař Konstantin nesmírně posílil autoritu Apoštolského stolce a celé římské církve. Jeho neméně důležitým počinem bylo i to, že tímto svým

281Friedrich THANER (ed.), *Anselmi*, s. 206-210 a Victor Wolf von GLANVELL, *Die kanonessammlung*, s. 397-401. K osmému výroku *Dictatus papae* viz: *Registrum II*, č. 55a, s. 204.

282Protože je tento dokument pro církev a její dějiny velice důležitý, vyšel v mnoha edicích z nichž můžeme jmenovat například: Philip LABBEI et Gabriel COSSARTII, *Sacrosancta Concilia ad regiam editionem exacta quae nunc quarta parte prodit auctor. Tomus primus*, Lutetiae Parisiorum: Impendis Societatis Typographicae Librorum Ecclesiasticorum jussu Regis constitutae, 1671, s. 1530-1539, MANSI, 2, Florentiae: Expensis Antonii Zatta Veneti, 1759, col. 603-611, PL 8, col. 567-582, PL 130, col. 56-59, PL 143, col. 753-755, Paulus HINSCHIUS, *Decretales*, s. 249-254, Johann FRIEDRICH, *Die Constantinische Schenkung*, Nördlingen: Verlag der C. H. Beck'schen Buchhandlung, 1889, s. 179-197, Horst FUHRMANN, *Das Constitutum Constantini (Konstantinische Schenkung) text*, in: MGH *Fontes Iuris Germanici Antiqui*. X, Hannoverae: Impensis Bibliopolii Hahniani (Hahnsche Buchhandlung), 1968, s. 55-98. Mezi mnoha studiemi, které se vztahují k tomuto dokumentu vynikají například: Johann Joseph Ignaz von DÖLLINGER, *Die Papst-Fabeln des Mittelalters: Ein Beitrag zur Kirchengeschichte*, Zweite unveränderte Auflage, München: Literarisch-artistische Anstalt der J. G. Cotta'schen Buchhandlung, 1863, s. 61-106, Horst FUHRMANN, *Konstantinische Schenkung und Silvesterlegende in neuer Sicht*, in: *DA*, 15, 1959, s. 523-540. Částečně se tímto dokumentem ve spojitosti s papežem Gelasiem zabývá také: Andreas THIEL, *Epistolae Romanorum Pontificum Genuine et quae ad eos scriptae sunt a s. Hilario usque ad Pelagium II. Tomus I. A s. Hilario usque ad s. Hormisdam ann. 461-523*, Brunsbergae: In Aedibus Eduardi Peter, 1868, s. 460.

283*La falsa Donazione di Costantino, Discorso di Lorenzo Valla sulla Donazione di Costantino da falsari spacciata per vera e con menzogna sostenuta per vera*, cur. Gabriele PEPE, Ponte alle Grazie, Firenze: 1992 – TEA 1994. K osobě a dílu Lorenza Vally viz: Wolfram SETZ, *Lorenzo Vallas Schrift gegen die konstantinische Schenkung. Zur interpretation und Wirkungsgeschichte*, Tübingen, 1975 (Bibliothek des deutschen historischen Instituts in Rom 44), Girolamo MANCINI, *Vita di Lorenzo Valla*, Firenze: G. C. Sansoni, 1891.

činem zavázal i své následovníky v jeho císařském úřadu. Tak se mělo Apoštolskému stolci dostat navždy řádné podpory (a nikdy ne ohrožení) a prazákladu církevního státu (který jimi měl být navždy ochraňován) ze strany římských císařů. Jak mocným způsobem tento dokument působil a nakolik se dostalo jeho obsahu, již prověřily samotné dějiny. Stejně jako v předchozích částech *Dictatus papae* i zde se můžeme setkat s Řehořovým vlivem na vznik těchto kanonicko-právních sbírek. Jak jsme si uvedli již v předchozí kapitole, Řehoř VII. velmi rád využíval Konstantinovu donaci (kterým dává Konstantin dle Řehořova chápání *sacerdotiu* nejvyšší vážnost) pro podporu autority Apoštolského stolce, zvláště v boji proti Jindřichovi IV. Snad i díky obsahu donace byl Jindřich IV. (který jednal v rozporu s jejími ustanoveními) Řehořem VII. vnímán jako špatný císař. Nami vybraní kanonisté Řehořovy doby spolu s Řehořem proklamovali, že papež je v mezinárodních vztazích nadřazen jakémukoli panovníkovi či jakékoli světské i duchovní instanci. I když jsme si výše uvedli několik edicí tohoto dokumentu je zřejmé, že naši kanonisté přejali tento text (stejně jako většinu dalších) z Pseudo-isidorských dekretálií.

3.4.9. *Quod solius papae pedes omnes principes deosculentur* – Pouze jemu všichni panovníci líbají nohy

Latinský text	Český překlad
Tento text nalézáme výhradně u Deusdedita: <i>Ex Romano pontificali. ... omnes eiusdem osculati sunt pedes</i>	Z díla <i>Liber Pontificalis</i> všichni políbili jeho nohy

Deusdedit je jediným autorem, v jehož kanonicko-právní sbírce najdeme myšlenkovou příbuznost k obsahu devátého Diktátového výroku. Stejně jako *Dictatus papae* samotný i *Deusdedit* se zde opírá o jeden z výroků papeže Lva IV., který můžeme nalézt v díle *Liber Pontificalis*.²⁸⁴ Pokud se zaměříme na tento úryvek a porovnáme jej se zněním zachyceným v *Liber Pontificalis*, zjistíme, že *Deusdedit* tento úryvek pouze gramaticky nepatrně upravuje. Tento úryvek, který u *Deusdedita* nalézáme v jeho dvě stě padesáté šesté (dvě stě sedmé) kapitole první knihy, deklaruje závazek všech lidí (světských i duchovních) líbat papeži nohy a tím uznat jeho nejvyšší autoritu v církvi i ve společnosti.²⁸⁵ Tato idea již na první pohled proklamuje papežovu autoritu, přičemž jakoby byl

284Viz: Louis Marie Olivier DUCHESNE, *Le Liber II.*, s. 107. Zde zní tento úryvek takto: ... omnes osculati sunt pedes – tj. všichni jsou líbající nohy. *Liber pontificalis* vyšlo postupem doby v mnoha edicích, jako například in: PL 127-128, Raymond DAVIS, *The book of Pontiffs (Liber Pontificalis)*, Liverpool: University of Liverpool Press, 1989, TENTÝŽ, *The book of Pontiffs (Liber Pontificalis). Second Edition*, Liverpool: University of Liverpool Press, 2000, Louise Ropes LOOMIS, *The Book of Popes (Liber Pontificalis)*, Merchantville, NJ: Evolution Publishing, 1916.

285Victor Wolf von GLANVELL, *Die kanonessammlung*, s. 146.

obsah tohoto výroku blízký jednomu z novozákonních textů, které slyšíme v našich kostelech znít každoročně během slavnosti Zeleného čtvrtku před Velikonocemi. Textem, který máme na mysli je biblický úryvek Jan 13,1-20.²⁸⁶ Ježíš zde vystupuje mezi svými učedníky jako Mistr a Pán, tj. jako nesporná centrální osobnost a autorita tohoto příběhu. Avšak pokud se do tohoto textu ponoříme hlouběji zjistíme, že on zde nevystupuje jako někdo, kdo si nechává sloužit, ale jako ten, který slouží. Jeho autorita se tedy neprojevuje v jakémsi samolibém panování, ale v službě druhým, v tomto případě apoštolům. A sám je též vyzývá k tomu, aby tato služba (omývání nohou) pokračovala i po jeho smrti, která byla velmi blízko. Vždyť se tento příběh odehrál v předvečer jeho ukřižování a smrti. Kristus dokonce (ne doslovně, ale prakticky) říká, že ten, kdo chce v církvi vládnout, má především druhým sloužit, to pak je smyslem skutečné vlády. Pokud si zde vzpomeneme na charakteristiku pontifikátu a na titulování Řehoře I., ke kterému Řehoř VII. vždy vzhlížel jako ke svému vzoru a pokud se též zaměříme na znění výše uvedeného Diktátového výroku, zdá se nám, že tento výrok je v přímém protikladu k životu a dílu Řehoře I. A nejen vůči němu, ale především je v rozporu se samotným Kristovým učením a tedy celým křesťanstvím. Tady je nutné umět dobře rozlišit mezi osobou a některými skutky Řehoře VII., kterým je nutné dobře porozumět. Řehoř VII. byl člověkem, kterému ležela na srdci starost o církev, kterou měl vést. Avšak ani on sám ji nikdy nechtěl vést „panovnickým způsobem“, ale právě naopak, vždy a za všech okolností se snažil sloužit. Sloužit všem potřebným pro dobro Kristovy církve. A právě tato jeho starost o církev je důvodem, proč formuloval tuto tezi. Neformuloval ji totiž jako samolibý vládce, jako povrchní pontifik, kterému nešlo o nic jiného než o to, aby každý uznal jeho autoritu a aby se mu každý klaněl snad pro svou vlastní radost. Řehoř VII. byl pontifikem, který miloval Krista a jeho církev a byl schopen se za ni (pokud toho bylo potřeba) vždy rozhodně postavit a bránit ji všemi dostupnými prostředky (vzpomeňme na soudobé problémy se kterými se církev potýkala a které se staly programem gregoriánské reformy). Byl schopen se za ni i obětovat (což na

²⁸⁶Bylo před velikonočními svátky. Ježíš věděl, že přišla jeho hodina, aby z tohoto světa šel k Otcí; miloval své, kteří jsou ve světě, a prokázal svou lásku k nim až do konce. Když byli u večeře a ďábel již vložil do srdce Jidáše Iškariotského, syna Šimonova, aby ho zradil, Ježíš vstal od stolu a vědom si toho, že mu Otec dal všechno do rukou a že od Boha vyšel a k Bohu odchází, odložil svrchní šat, vzal lněné plátno a přepásal se; pak nalil vodu do umyvadla a začal učedníkům umývat nohy a utírat je plátnem, jímž byl přepásán. Přišel k Šimonu Petrovi a ten mu řekl: „Pane, ty mi chceš umýt nohy? Ježíš mu odpověděl: „Co já činím, nyní nechápeš, potom však to pochopíš“. Petr mu řekl: „Nikdy mi nebudeš mýt nohy!“ Ježíš odpověděl: „Jestliže tě neumyji, nebudeš mít se mnou podíl“. Řekl mu Šimon Petr: „Pane, pak tedy nejenom nohy, ale i ruce a hlavu!“ Ježíš mu řekl: „Kdo je vykoupan, nepotřebuje než nohy umýt, neboť je celý čistý. I vy jste čisti, ale ne všichni“. Věděl, kdo ho zradí, a proto řekl: Ne všichni jste čisti. Když jim umyl nohy a oblékl si svůj šat, opět se posadil a řekl jim: „Chápete, co jsem vám učinil? Nazýváte mě Mistrem a Pánem, a máte pravdu: Skutečně jsem. Jestliže tedy já, Pán a Mistr, jsem vám umyl nohy, i vy máte jeden druhému nohy umývat. Dal jsem vám příklad, abyste i vy jednali, jako jsem jednal já. Amen, amen, pravím vám, sluha není větší než jeho pán a posel není větší než ten, kdo ho poslal. Když to víte, blaze vám, jestliže to také činíte. Nemluví o vás všech. Já vím, které jsem vyvolil. Ale má se naplnit slovo Písma: „Ten, který se mnou jí chléb, zvedl proti mně patu“. Říkám vám to již nyní předem, abyste potom, až se to stane, uvěřili, že já jsem to. Amen, amen, pravím vám, kdo přijímá toho, koho pošlu, mne přijímá. A kdo přijímá mne, přijímá toho, který mě poslal“.

sklonku svého života i učinil). A pokud to bylo nutné (což v boji o investituru bylo), rozhodně se postavil i za její primát i za primát Apoštolského stolce (který vždy nahlížel z pohledu její služby, ne laciné nadřazenosti). Stejně tak bránil a ochraňoval římskou církev i Řehoř I. (stačí poukázat i jen na výše uvedené texty pocházející od něj). Nakonec skutečnost, že Řehoř VII. nebyl žádným samolibým pontifikem a snad „tyranem“ vyplývá i z jeho vztahu k Jindřichovi IV. (který byl již na samém počátku Řehořova pontifikátu pozitivní) a z jeho opětovné možnosti (neustále nabízenou Jindřichovi IV.) smíření se s ním (dokonce i poté, co byl Jindřichem exkomunikován). Deusededit, stejně jako před ním Řehoř VII. upravuje tímto Lvovým výrokem vztahy mezi Apoštolským stolcem a světskými panovníky a to takovým způsobem, že papež je v těchto vztazích vůči všem světským panovníkům trvale nadřazen, tj. je suverénem. Avšak jak jsme již řekli, není suverénem „samolibým“. Z tohoto výroku pak můžeme vyrozumět autoritu Apoštolského stolce, která je suverénní vůči veškeré hierarchii uvnitř i vně společenství římské církve. V souladu s touto myšlenkou lze tedy říci, že nejen všichni "světští", ale též i "duchovní" představitelé (například biskupové, opati a další preláti) mohou a jsou přímo povinni se klanět, líbat nohy, uznat autoritu Apoštolského stolce (papeže) jako nejvyšší autoritu v církvi i na celém světě.

3.4.10. Quod illius solius nomen in ecclesiis recitetur – Pouze jeho jméno se zmiňuje (zaznívá) ve všech kostelech (církvích)

Latinský text	Český překlad
<p>Tento text nalézáme výhradně u Anselma: <i>Ut personae ad sacros ordines promovendae diligenter inquirantur et presbyteri, semper recitent nomina Apostolici et ordinatoris sui. Pelagius papa Laurentio episcopo...</i></p>	<p>Aby osoby, které mají přijmout svěcení byly pečlivě zkoumány a kněží vždy vyslovují jméno papeže a svého ordináře. Papež Pelagius biskupovi Laurentiovi...</p>

*Anselm je jediným autorem, u něhož nacházíme paralelu mezi textem zachyceným v jeho sbírce a desátou tezí Dictatus papae.*²⁸⁷ Pro podporu tohoto Diktátového výroku se Anselm opírá o část listu papeže Pelagia, adresovaný biskupovi Laurentiovi. Tento text je u Anselma umístěn v osmdesáté kapitole sedmé knihy jeho sbírky.²⁸⁸ A máme jej též uchován v *Collectio Britannica*.²⁸⁹ Tento Pelagiův text na který Anselm poukazuje, měl být snad původně určen pro ustanovení mešní liturgie a to především pro okamžik ustanovení nového klerika. Jedna z věcí, které nás mohou při četbě tohoto Pelagiova textu napadnout je, zda se ještě dnes můžeme v platném kanonickém právu setkat

²⁸⁷Registrum II, č. 55a, s. 204.

²⁸⁸Friedrich THANER (ed.), *Anselmi*, s. 398. Celkově se tato kniha zabývá ordinací biskupů, diaconů a jiných duchovních).

²⁸⁹Paulus EWALD, *Die Papstbriefe der Britischen Sammlung*, in: NA, 5, 1880, s. 548.

s požadavky, které jsou kladeny na svěcence. A zda jsou snad i dnes nějakým způsobem prověřovány kvality takového kandidáta svěcení. Druhá otázka pak zní, zda se i dnes při sloužení liturgie římské církve setkáváme s vyslovováním papežova jména během liturgie, při které dochází k udělení svátosti svěcení. Na obě tyto otázky nemůžeme odpovědět jinak než „ano“. Ano, i dnes stejně jako tehdy, musí kandidáti svěcení splňovat různé, zákonem stanovené podmínky, o nichž se vyjadřuje dnešní Kodex kanonického práva.²⁹⁰ A ano, kandidáti svěcení jsou i dnes prověřováni v těchto svých kvalitách. Co se týče vyslovování papežova jména v liturgii během přijetí svátosti svěcení a při následné koncelebraci mše svaté, i dnes se toto jméno v kostele vyslovuje. Důkazy o tom můžeme nalézt při samotné účasti na takovéto slavnostní mši svaté. Pokud se zaměříme na obsah daného Diktátového výroku, i tento výrok vymezuje a jasně upravuje postavení Apoštolského stolce uvnitř římské církve. Dále, pokud porovnáme Diktátový výrok s výše uvedeným výňatkem z listu papeže Pelagia, zjistíme mezi nimi jistý rozdíl. Zatímco Řehoř VII. tvrdí, že v kostelech (církvích) je recitováno pouze a výhradně papežovo jméno, Pelagius dodává „a vlastního ordináře“. Jsou tyto dva výroky v rozporu? Jistě ne. Avšak můžeme zde pozorovat Řehořův zásadní důraz (opětovný) na autoritu Apoštolského stolce a tedy i na papežovo jméno, neboť během bojů o investituru bylo nutné a potřebné papežskou autoritu výrazně posílit. Námí pojednávaný Diktátový výrok je jedním z těch, které vymezují a jasně upravují postavení autority Apoštolského stolce uvnitř římské církve. Důsledkem razantního upřednostnění papežova jména před jmény všech ostatních duchovních i světských osob bylo jakési „upozadění“ nikoli zrušení nositelů všech ostatních církevních hierarchických hodností. Závěrem si dodejme, že text, jenž si Anselm vybral pro podporu svého a Řehořova myšlení v otázce papežského primátu se vztahuje k *ecclesia universalis*, nikoli *particularis*. A protože se tento text vztahuje k *ecclesia universalis*, je i sám papež tzv. *Pontifex universalis*.

3.4.11. Quod hoc unicum est nomen in mundo – Žádné jiné jméno na světě se mu nemůže rovnat

Vzhledem ke skutečnosti, že se k tomuto Diktátovému výroku neváže žádný text z námi probíraných sbírek, můžeme tento Diktátový výrok opustit a pokračovat k výroku dalšímu. Ještě než tak ale skutečně učiníme, připomeňme si, že tento Diktátový výrok je pravděpodobně inspirován novozákonním úryvkem z druhé kapitoly listu Filipánům. Zde se říká, že Bůh dal Kristovi jméno nad každé jiné jméno, aby se před ním sklonilo každé koleno a aby každý tvor na

²⁹⁰Právní materií k požadavkům na svěcence, iregularitám, prostým překážkám a k ordinačnímu právu vůbec lze nalézt in: CIC, kán. 1008-1054.

nebi, na zemi i v podzemí vyznal, že pouze Kristus je jediným Pánem a Místrem.²⁹¹ Není pochyb o tom, že Řehoř VII. použil tento text k ideovému ustanovení daného Diktátového výroku a že tak učinil v kontextu celé své proklamace autority Apoštolského stolce a římské církve tak, jak ji formuloval právě ve svém dokumentu *Dictatus papae*. Vzhledem k obsahu daného biblického textu pak můžeme též dodat, že se tyto biblické verše vztahují jak k jedenáctému Diktátovému výroku, tak ale i k výroku devátému. V tomto (tj. v devátém) výroku totiž Řehoř VII. proklamuje prakticky povinnost „klanění se papeži“ jakožto nejvyššímu vládci světa. A zde toto vyjadřuje i onen biblický verš, když tvrdí, že se má celé lidstvo (bez výjimky) klanět Kristu, jedinému skutečnému Pánu. Souvislost mezi Kristem a papežem je pak na základě celé naší práce naprosto zřejmá. Povinnost „klanění se Kristu, resp. papeži“ je vyjádřením povinné úcty, která je od Krista prostřednictvím sv. Petra rozšířena a předána i na všechny další následovníky v Petrově papežském úřadu.

3.4.12. *Quod illi liceat imperatores deponere* – Může sesadit panovníka

Latinský text	Český překlad
<p>U Anselma i Deusdedita nalézáme tento text: <i>Qualiter Gregorius papa regnum a Leone imperatore separavit propter eius impietatem.</i></p>	<p>Papež Řehoř zbavil panovníka Lva vlády kvůli jeho bezbožnosti.</p>
<p>Dále v obou sbírkách nalézáme tento text: <i>Quod Stephanus papa Pipinum in regem provehit et antecessorem eius regem totondit et in monasterio conscripsit, illum vero sacramento regi commisso absolvit. Ex historia Anastasii.</i></p>	<p>Papež Štěpán Pipina činí králem a jeho předchůdce mu nechal udělit tonzuru a do kláštera ho přijmout, ale Pipina zbavil přísahy, kterou složil králi. Z Anastasiova díla „Historie“.</p>
<p>Posledním textem, který se nalézá v obou sbírkách je: <i>Quod Apostolico licet imperatores excommunicare ac deponere, quod aetiam aliqui fecerunt episcopi. Gregorius VII. papa.</i></p>	<p>Apoštolský stolec může císaře exkomunikovat a sesadit, což také někteří biskupové udělali. Papež Řehoř VII.</p>
<p>Deusdedit má v <i>Capitulationes</i> k textu uvedeno toto: <i>Gregorius episcopus servus servorum dei dilecto in Christo fratri Herimanno Metensi episcopo inter cetera</i></p>	<p>Řehoř, služebník služebníků Božích, drahému bratru v Kristu, biskupovi Hermanovi z Metz mezi jiným</p>

Jak je zřejmé, oproti předchozímu Diktátovému výroku se k tomuto váže hned několik textů,

²⁹¹Flp 2,9-11.

kteře nalézáme ve sbírce Anselma z Luccy stejně jako ve sbírce kardinála Deusdedita.²⁹² První dva texty pocházejí ze sbírky *Anastasia Bibliothecaria (Knihovніка)*, poslední je převzat ze slavného listu papeže Řehoře VII. biskupovi Hermanovi z Metz, o němž jsme hovořili již v předchozí kapitole této práce.²⁹³ Nejprve se zmiňme o prvním z těchto textů, ve kterém se poukazuje na papeže Řehoře III., který zbavil vlády císaře Lva III. Syrského (Isaurského). Důvodem, proč se tomu tak r. 731 stalo, bylo zastávání obrazoborectví východním císařem Lvem III., které Řím vždy odmítal a které bylo odsouzeno i se svými zastánci (tedy i se Lvem) 1. listopadu 731 na římské synodě.²⁹⁴ Tím začal pro církve těžký boj (neboť byla z velké části odkázána na východní světskou moc), ve kterém utrpěla značné ztráty. Lev III. byl totiž mocným panovníkem a jako takový si dokázal podmanit (v návaznosti na tuto synodu) jižní Itálii pod svou pravomoc. To znamenalo těžkou ránu pro papežství. Avšak i přesto, že tento boj znamenal pro církve těžkou ránu, přeci jen je počátek tohoto boje důležitým milníkem v rozpoznávání autority Apoštolského stolce. Neboť i na tomto příkladu je názorně vidět, že papež Řehoř III., který byl věrný svému úřadu a dokázal jej neohroženě zastávat si dovolil podniknout tak riskantní krok jakým je svrhnutí světského panovníka (na kterém byl i částečně závislý), což byla v té době jistě významná ukázka papežovy moci a autority. Té moci a autority, které se o několik století později dokázal významně ujmout Řehoř VII., když sesadil Jindřicha IV. Vzhledem k tomu, že jsme o listu papeže Řehoře VII. Hermanovi z Metz pojednávali již dříve, pozastavme se nyní již jen krátce u dalšího textu, ve kterém se hovoří o papeži Štěpánovi a o jakémisi „Pipinovi“. Tento text je pro naši práci totiž značně cenný. Pokud na základě informací v tomto textu uvážíme, o jakého papeže Štěpána a o jakého krále Pipina jde, pak si můžeme tyto osoby ihned identifikovat na základě naší znalosti církevních dějin jako: papeže Štěpána II. a franského krále Pipina III. Krátkého. Jedná se tedy o dvě značně důležité osobnosti církevních dějin. Výše uvedený text se zřejmě vztahuje ke známé historické události, tj. k Pipinově královské korunovaci papežem Štěpánem II. A též k přijetí tonzury a uvedení do mnišského stavu

292V Anselmově sbírce nalézáme tyto texty v sedmdesáté šesté, sedmdesáté sedmé a v osmdesáté kapitole první knihy in: Friedrich THANER (ed.), *Anselmi*, s. 50-51, 53-55. V Deusdeditově sbírce se tyto texty nalézají v dvě stě sedmdesáté první (sto třicáté sedmé), dvě stě sedmdesáté druhé (*Ex ystoria Anastasii bibliothecarii Romane ecclesie – Z historie Anastasia, knihovніка římské církve*) a sto osmdesáté čtvrté (sto šesté) kapitoly čtvrté knihy in: Victor Wolf von GLANVELL, *Die kanonessammlung*, s. 543-544, 489-491.

293Anastasiovo dílo nalézáme například v edici: Carolus de BOOR, *Theophanis Chronographia. Volumen I. Textum Graecum Continens*, Lipsiae: Aedibus B. G. Teubneri, 1883, s. 210, 264, 265, 272. Řehořův list nalézáme in: Registrum VIII, č. 21, s. 544-563. V souvislosti s Řehořovým listem si uvedme, že Anselm i Deusdedit v něm doslovně po Řehořově vzoru citují dva zásadní biblické úryvky, které se v té době hojně používaly k podpoře papežského primátu. Konkrétně jde o již výše zmiňované úryvky z Mt 16,18 a Jan 21,17 (pozn. aut.).

294K dějinám Byzance i ke studiu naší problematiky viz: Stephen GERO, *Byzantine Iconoclasm during the Reign of Leo III., with Particular Attention to the Oriental Sources*, Louvain: Secrétariat du Corpus SCO, 1973, Růžena DOSTÁLOVÁ, *Byzantská vzdělanost*, Praha: Vyšehrad, 1990, Bohumila ZÁSTĚROVÁ a kol., *Dějiny Byzance*, Praha: Academia, 1992, Ralph-Johannes LILIE, *Byzanz. Das zweite Rom*, Berlin: Siedler, 2003, Leslie BRUBAKER a John F. HALDON, *Byzantium in the Iconoclast era, ca 680-850. A History*, Cambridge: Cambridge University Press, 2011.

Pipinova bratra Karlomana. Ať už bychom chtěli vládu Pipina III. Krátkého hodnotit jakkoli, nelze pominout fakt, že s ním Štěpán II. navázal dobré styky, čehož zásluhou se římské církvi dostalo tzv. Pipinovy donace.²⁹⁵ Námi vybraní kanonisté těmito texty dokládají a proklamují nevyvratitelnou pravdu, že papež může přímo dosadit či sesadit panovníka ze svého úřadu. Anselm stejně jako Deusdedit jsou jedni z mála kanonistů na konci jedenáctého století, kteří se k tomuto Diktátovému výroku hlásí. Námi vybraní kanonisté podporují Řehořovy myšlenky (dokonce přejímají i část jeho listu!), neboť to byl zvláště Řehoř, kdo si pro sebe vymíňoval tuto pravomoc. Tj. mít moc vyššího řádu, nežli je moc světského panovníka. Tyto texty z celkového hlediska vyzvedají autoritu a privilegia Apoštolského stolce, v tomto konkrétním případě nad světskou mocí. Řehoř sám tuto svou suverénnost nad panovníkem doložil i vyvázáním poddaných císaře Jindřicha IV. z jeho područí. Navíc, jak jsme si již uvedli v předešlé kapitole, Řehoř sám též tuto myšlenku aktivně využil i v jeho stycích s konstantinopolským patriarchou, kterého do doby proklamace tohoto Diktátového bodu mohl sesadit výhradně císař. Východní církve měly oproti církvi římské pouze malé pravomoce a autoritu. Tyto námi uvedené texty značně posilují gregoriánsko-reformní hierokratickou teorii.

3.4.13. Quod illi liceat de sede ad sedem necessitate cogente episcopus transmutare – Může překládat biskupy pokud je to nezbytné z jednoho místa na jiné

Latinský text	Český překlad
Tento text nalézáme ve všech třech námi pojednávaných kanonicko-právních sbírkách: <i>Quod mutationes episcoporum communi consilio et utilitate per apostolicam auctoritatem fieri possunt. Anterus papa episcopis omnibus.</i>	Změny biskupů může Apoštolský stolec na základě společného projednání a užitku konat. Papež Anterus všem biskupům.
Další text nalézáme pouze ve sbírce Diversorum patrum sententie a ve sbírce Anselmově . <i>Quod sacerdotes ad alias ecclesias cupiditatis gratia migrare non debent. Damasus urbis Romae episcopus omnibus episcopis.</i>	Kněží nemohou přecházet k jiným církevním společenstvím na základě vlastní touhy. Damasus, biskup města Říma všem biskupům.
Další text nalézáme opět ve všech třech námi pojednávaných sbírkách: <i>Quod si episcopus despecta civitate sua ad maiorem migraverit, careat tam propria quam aliena. Leo episcopus urbis Romae Anastasio</i>	Pokud biskup odvrhne svou obec (církevní) a přesune se do větší, ať je zbaven (jak) vlastní obce, tak té cizí. Lev, biskup města Říma

²⁹⁵Touto listinou odkázal franský král Pipin III. Krátký papeži Štěpánovi II. *de facto* samostatnou vládu ve střední Itálii. Narozdíl od Konstantinovy donace se nám tato donace nedochovala (pozn. aut.).

<p><i>Thessalonicensi episcopi.</i></p> <p>Další text nalézáme pouze u Anselma: <i>Quod causa necessitatis aut utilitatis mutationes episcoporum fieri possunt. Dilectissimo fratri Benigno archiepiscopo Pelagius episcopus.</i></p> <p>Další text nalézáme ve všech třech námi pojednávaných sbírkách: <i>Quod episcopo non licet dimittere ecclesiam suam, sicut nec marito uxorem. Evaristus papa omnibus episcopis.</i></p> <p>Poslední text k této tezi nalézáme ve sbírce Diversorum patrum sententie a též u Anselma: <i>Ut ecclesia non iudicetur nisi a suo episcopo, qui si persecutus fuerit in sua, fugiat ad aliam, aut si utilitatis causa fuerit mutandus, non per se hoc agat. Calixtus papa omnibus episcopis.</i></p>	<p>biskupovi Anastaziovi v Soluni.</p> <p>V případě nezbytnosti nebo užitečnosti mohou být biskupové přemístováni. Nejmilovanějším bratru Benignovi arcibiskupovi, biskup Pelagius.</p> <p>Biskupovi není dovoleno opustit svou církevní obec, jako ani manželovi není dovoleno opustit manželku. Papež Evaristus všem biskupům.</p> <p>Aby církevní obec nesoudil nikdo jiný než její biskup a ten, bude-li ve své církevní obci pronásledován, ať uteče do jiné nebo bude-li užitečný, aby byl nahrazen, (ale) ať to nedělá sám. Papež Kalixt všem biskupům.</p>
--	--

Další větší počet paralelních textů vztahujících se k *třinácté Diktátové tezi* se nalézá ve všech třech námi vybraných sbírkách.²⁹⁶ Pokud se zaměříme na umístění těchto textů v námi vybraných kanonicko-právních sbírkách, nelze si nepovšimnout, že co se týká sbírky *Diversorum patrum sententie*, nacházejí se všechny tyto texty ve *dvacátém pátém titulu* této sbírky.²⁹⁷ U Anselma se pak všechny tyto texty nacházejí v *šesté knize* jeho kanonicko-právní sbírky, která pojednává o volbě, ordinaci a o právech a povinnostech *biskupského stavu*.²⁹⁸ Ve všech těchto paralelních textech se

²⁹⁶První text se nalézá ve sto osmdesáté osmé kapitole *Diversorum patrum sententie* in: Joannes T. GILCHRIST, *Diuersorum*, s. 117-118, v Anselmově sbírce jde o text devadesáté kapitoly šesté knihy in: Friedrich THANER (ed.), *Anselmi*, s. 313-314 a u Deusedita se jedná o text sedmdesáté čtvrté (šedesáté druhé) kapitoly první knihy in: Victor Wolf von GLANVELL, *Die kanonessammlung*, s. 69. Druhý text nalézáme jako sto osmdesátou devátou kapitolu *Diversorum patrum sententie* in: Joannes T. GILCHRIST, *Diuersorum*, s. 118 a též jako devadesátou první kapitolu šesté knihy Anselmovy sbírky in: Friedrich THANER (ed.), *Anselmi*, s. 314. U Deusedita tento text chybí. Třetí text můžeme nalézt jako text sto devadesáté kapitoly *Diversorum* in: Joannes T. GILCHRIST, *Diuersorum*, s. 118-119, devadesáté druhé kapitoly šesté knihy Anselmovy sbírky in: Friedrich THANER (ed.), *Anselmi*, s. 315 a jako sto dvacátou třetí (stou) kapitolu první knihy Deuseditovy sbírky in: Victor Wolf von GLANVELL, *Die kanonessammlung*, s. 87. Následující text se výjimečně nalézá pouze v Anselmově sbírce a to jako text devadesáté třetí kapitoly šesté knihy jeho sbírky in: Friedrich THANER (ed.), *Anselmi*, s. 315. Další text nalézáme jako obsah sto osmdesáté šesté kapitoly *Diversorum* in: Joannes T. GILCHRIST, *Diuersorum*, s. 115-116, devadesáté osmé kapitoly šesté knihy Anselmovy sbírky in: Friedrich THANER (ed.), *Anselmi*, s. 317-318 a jako obsah šedesáté třetí (padesáté druhé) kapitoly první knihy Deuseditovy sbírky in: Victor Wolf von GLANVELL, *Die kanonessammlung*, s. 64-65. Poslední text, který se vztahuje k dané Diktátové tezi nenalezneme v Deuseditově sbírce, avšak lze jej nalézt jako text sto osmdesáté sedmé kapitoly *Diversorum patrum sententie* in: Joannes T. GILCHRIST, *Diuersorum*, s. 116-117 a jako text devadesáté deváté kapitoly šesté knihy Anselmovy sbírky in: Friedrich THANER (ed.), *Anselmi*, s. 318.

²⁹⁷Celý tento dvacátý pátý titul nese název: „*De episcoporum mutatione*“, tj. „O změně biskupů“. Tyto výše uvedené texty tvoří celý tento titul. Srov.: Joannes T. GILCHRIST, *Diuersorum*, s. 115-119.

²⁹⁸Tuto knihu nalézáme in: Friedrich THANER (ed.), *Anselmi*, s. 265-356.

obsahově setkáme s papežským nárokem na jeho možnost disponovat se svými biskupy, s možností měnit jejich „služební“ působišťe dle vlastního (papežova) rozhodnutí. Texty, o které se námi vybraní kanonisté opírají, pocházejí od papežů: Antera I., Damase I., Lva I., Pelagia II., Evarista II. a Kalixta II., přičemž je zřejmé, že všechny tyto texty pocházejí z Pseudo-isidorských dekretálií a některé z těchto textů obsahují i odkazy na některé biblické citace (především z důvodu podpory vlastní myšlenky).²⁹⁹ Pokud si chceme krátce představit jednotlivé texty a jejich zdroje, můžeme začít ihned listem papeže Antera, který svůj list adresoval „drahým bratrům ustanoveným pro dvě církevní obce ve Španělsku“. V tomto listu pojednává náš pontifik o mnoha různých tématech, přičemž náš úryvek nalézáme v místě, kde Anterus pojednává o změně biskupů. Dalším důležitým tématem tohoto listu pak je (i když se netýká naší práce) pojednání o lidech, kteří odporují svatým písmům. Druhý text, který taktéž nalézáme v Pseudo-isidorských dekretáliích a který pochází od papeže Damase I., je výňatkem z listu, v němž Damasus pojednává o změně biskupů. A to ve smyslu jejich přecházení z jedné církevní obce do druhé. Následující text je výňatkem z listu papeže Lva soluňskému biskupovi Anastasiovi. Lev v tomto textu probírá mnoho různých témat, přičemž náš výňatek se vyskytuje v sedmé části tohoto listu. Následující výňatek nalézáme v listu papeže Pelagia, adresovaném arcibiskupovi Benignovi. Předposlední výňatek pochází z listu papeže Evarista. Ten v tomto svém listu pojednává o Kristu jako o hlavě a ženichovi církve a o kněžích římské církve. Zabývá se tu jejich vztahem k římské církvi, k Apoštolskému stolci i k sobě navzájem. Poslední text, který zde zmiňujeme pochází od papeže Kalixta, přičemž tento ve svém listu poukazuje na různé proticírkevní konspirace galských kněží a na jejich trestní prohřešky proti církevní disciplíně. Je zajímavé, že několik výše uvedených textů vypovídá o vztahu biskupa ke svému farnímu společenství jako o společném soužití muže a ženy.³⁰⁰ Pokud je muž ženě či naopak

299První text pocházející od papeže Antera nalézáme in: Paulus HINSCHIUS, *Decretales*, s. 152-153. Druhý text pocházející od papeže Damase nalézáme in: TAMTĚŽ, s. 516. Třetí text pochází od papeže Lva a nalézáme jej in: TAMTĚŽ, s. 620. Čtvrtý text pocházející od papeže Pelagia se nachází in: TAMTĚŽ, s. 726. Předposlední text nalézáme in: TAMTĚŽ, s. 90-91. V tomto textu nalézáme i odkaz na biblický text z: 1Kor 7,11. Poslední text, který je od papeže Kalixta nalézáme in: Paulus HINSCHIUS, *Decretales*, s. 139. V tomto posledním textu nalézáme tyto biblické odkazy: 1Kor 7,39, Řím 7,2 a Mt 10,23. Vzhledem k obsahům těchto biblických citátů chceme citovat zvláště Mt 10,23: „Když vás budou pronásledovat v jednom městě, prchněte do jiného; amen, pravím vám, že nebudete hotovi se všemi izraelskými městy, než přijde Syn člověka“. Tento biblický citát jsme uvedli především právě s ohledem na třináctou Diktátovou tezi, která papeži výslovně umožňuje disponovat a tedy přemísťovat biskupy římské církve (pokud je tohoto rozhodnutí a aktu potřeba a to i s ohledem na různé „služební problémy“ biskupů, kteří se mohli k papeži kdykoli odvolat a dožadovat se jeho rozhodnutí). Právě v tomto biblickém verši nalézáme zásadní oporu pro uskutečnění této Řehořovy ideje, kterou díky němu převzali a dále předávali námi vybraní kanonisté Anselm a Deusdedit (pozn. aut.). Kromě skutečnosti, že všechny tyto texty pocházejí z Pseudo-isidorských dekretálií, můžeme některé z nich nalézt i v jiných edicích. Např. list papeže Lva lze nalézt in: Petro et Hieronymo fratribus BALLERINIIS, *Sancti Leonis Magni Romani pontificis opera. Tomus Primus*, Venetiis: Simonem Occhi, 1753, col. 689.

300V tomto smyslu lze citovat i výše uvedené biblické odkazy: 1Kor 7,11: „A když už odejde, ať zůstane neprovdána nebo se s mužem smíří; a muž ať ženu neopouští“. 1Kor 7,39: „Žena je vázána zákonem, pokud žije její muž. Jestliže muž umře, je svobodná a může se vdát, za koho chce, ale jen v Kristu“. Řím 7,2: „Vdaná žena je zákonem vázána k žijícímu manželovi; když však muž zemře, je zproštěna zákona manželství“. Tyto odkazy nalézáme v listech papeže Kalixta a Evarista.

žena muži nevěrná (čímž se stávají pro svůj partnerský vztah mrtvými), lze takového nevěrného partnera soudit a druhého (toho, který se ničeho zlého nedopustil) lze prohlásit za svobodného. Stejně tak je to i se vztahem biskupa (muže) a církve (ženy). Zde platí, že pokud se biskup zpronevěří jakýmkoli způsobem církvi, lze takového biskupa soudit a tzv. anathematizovat (vyhostit jej z církve). Samozřejmě pokud to bylo nutné, bylo možné takového biskupa pouze poslat např. do služby do jiné diecéze (dle okolností).³⁰¹ Výše uvedené texty jasným způsobem poukazují na vztah papeže a biskupa, když papež je stavěn do role soudce, do jehož kompetencí patří řešit vztah biskupa k církvi. Zde se jasně posiluje primát římského biskupa nad všemi ostatními biskupy, když s nimi může disponovat dle aktuálních potřeb církve, jíž je hlavním představitelem. Stejně jako u *Dictatus papae* je i zde tento nárok přelomový, neboť v dřívějších dobách bylo běžné, že s biskupy disponoval císař, nikoli papež. To se však příchodem gregoriánské reformy změnilo.

3.4.14. *Quod de omni ecclesia quocunque voluerit clericum valeat ordinare* – Může vysvětit klerika z kterékoli církevní obce (diecéze) kdekoliv chce

Latinský text	Český překlad
<p>Celý text nalézáme jak v Anselmově, tak i v Deusdeditově sbírce: <i>Preceptum de electione Imolensis episcopi et de consecratione Cumensis.</i></p> <p>Důležitou větou v tomto textu je: <i>Nunc vero iterato tibi scribimus nolentes alicuius ecclesiae privilegium infringere, licet apostolica prerogativa possimus de qualibet ecclesia clericum ordinare.</i></p>	<p>Nařízení o volbě biskupa v Imole a o svěcení biskupa v Kumě.</p> <p>Nyní tedy píšeme znovu a nechceme narušit privilegium jiné církevní obce, ačkoli na základě apoštolské výsady můžeme světit klerika z libovolné církevní obce.</p>

Dalším paralelním textem, který spojuje čtrnáctý Diktátový výrok s Anselmovou a Deusdeditovou kanonicko-právní kolekcí je text, který pochází od papeže Štěpána V.³⁰² Štěpán tímto svým proslovem reaguje na aktuální soudobou situaci v imolenské a kumánské církevní obci (v Itálii), konkrétně reaguje na volbu a konsekraci jejich biskupů. Důvod, proč Štěpán reaguje na aktuální soudobé dění právě v těchto církevních obcích není zcela jasný, avšak na základě námi předložených textů máme za to, že se Štěpánovi jednalo především o ustanovení předpisů k volbě a

301Takto hovoří například text papeže Kalixta in: Paulus HINSCHIUS, *Decretales*, s. 139-140.

302Daný text pochází z jeho listu, který adresoval patriarchovi Walbertovi r. 891. Fragment tohoto listu lze nalézt in: PL 129, col. 805. V Anselmově sbírce nalézáme tento text jako třicátou kapitolu šesté knihy jeho sbírky in: Friedrich THANER (ed.), *Anselmi*, s. 283-284. U Deusdedita tento text nalézáme rozdělený do dvou kapitol, tj. do dvě stě čtyřicáté čtvrté (sto devadesáté šesté) a dvě stě čtyřicáté páté kapitoly první knihy jeho sbírky in: Victor Wolf von GLANVELL, *Die kanonessammlung*, s. 141-142.

konsekraci biskupů těchto diecézí. Štěpán těmito předpisy pravděpodobně dopomohl římské církvi k jejímu rozšíření se o členy těchto církví (se kterými římská církev uzavřela tehdejší partnerství a přijala je do svého společenství). Z textů je zřejmé, že Štěpán, ačkoli měl na základě apoštolského privilegia pravomoc světit klerika z jakékoli církevní obce, nechtěl tím narušit pořádek a chod výše uvedených diecézí a jejich pravidel. Jinak bylo v té době vždy poplatné, že římsko-katolický duchovní mohl být vždy ordinován pouze jiným římsko-katolickým klerikem³⁰³ Vzhledem ke skutečnosti, že Štěpán tímto svým proslovem a následným aktem výrazně posílil postavení papežství uvnitř i vně římské církve, není divu, že se k této Štěpánově ideji v období gregoriánské reformy vrátil nejen Řehoř VII., ale i námi vybraní kanonisté. Papež se tak stal v přesvědčení našich kanonistů garantem svěcení každého jím svěceného duchovního. A daný duchovní se tímto zvláštním způsobem svěcení stal podřízený výhradně papeži. Tak jako mohl papež učinit exempci nějakého majetku, mohl učinit exempci i v případě osoby. Tzn., že tato osoba byla poddána výlučně samotnému papeži a nikomu jinému. Takový duchovní pak byl biskupem nedotknutelný, a to i přes to, že působil v rámci nějaké diecéze. Vyšší hodnota papežského svěcení některého klerika byla dána samotnou její podstatou.

3.4.15. Quod ab illo ordinatus alii ecclesiae presse potest, sed non militare; et quod ab aliquo episcopo non debet superiorem gradum accipere – Ten, koho vysvětil, může stát v čele jiné diecéze, ale nemůže válčit v podřízeném postavení. A od jiného biskupa nesmí získat vyšší postavení

Latinský text	Český překlad
<p>Tento text nalézáme jak v Anselmově, tak i Deuseditově sbírce: <i>Quod in Romana ecclesia ordinatus inde ulterius egredi non debeat. Gregorius papa Heliae presbytero et abbati.</i></p> <p>V Řehořově textu nalézáme tento důležitý úsek: <i>Diaconus quidem factus est, sed quisquis semel in hac ecclesia sacrum ordinem acceperit, egrediendi ex ea ulterius licentiam non habet.</i></p>	<p>Ten, kdo byl vysvěcen v římské církvi (diecézi), nesmí odtud odcházet. Papež Řehoř presbyterovi a opatovi Heliovi.</p> <p>Byl sice ustanoven jáhnem, ale kdokoli jednou v této církvi přijal svátost svěcení v této diecézi, už ji nemůže opustit.</p>

303V tomto duchu zaznává i jeden z *Apoštolských kánonů*, který tvrdí, že *episcopus ad duobus vel tribus episcopis ordinetur*; tzn.: Biskup (římské církve) je ordinován od dvou nebo třech biskupů (římské církve). Srov.: *Incipiunt regulae ecclesiasticae sanctorum apostolorum, prolatae per Clementem Ecclesiae Romanae Pontificem*, in: Gulielmi VOELLI a Henrici IUSTELLI, *Bibliotheca iuris canonici veteris in duos tomos distributa. Quorum unus canonum ecclesiasticorum codices antiquos, tum Graecos tum Latinos completitur*; Lutetiae Parisiorum: Ludovicum Billaine, 1661, s. 112.

V Deuseditových <i>Capitulationes</i> k této kapitole nalezneme: <i>De consensu vel dissensione, que fit in electione pontificis.</i>	Souhlas a nesouhlas při volbě papeže.
--	---------------------------------------

Výše uvedený text tvoří paralelu k *patnácté* Diktátové tezi, která se svým obsahem dotýká problematiky papežova svěcení obecně jakéhokoli klerika z jakékoli (místní) církve.³⁰⁴ Svým obsahem tato Diktátová teze pokračuje v návaznosti na předchozí výrok. Zde uvedený text pochází z registru písemností papeže Řehoře I. Řehoř tento list adresoval v květnu r. 595 Heliovi, presbyterovi a opatovi provincie Isaurie (v Malé Asii). Obsah listu se pak týká Heliova syna Epifania, který se stal jáhnem římské církve. Řehoř v tomto listu Heliovi sděluje, že je nemyslitelné, aby naplnil Epifaniovo přání, tj. aby mu pomohl opustit post jáhna v této církvi, neboť jak je zřejmé z výše uvedeného textu, kdo byl v římské církvi jednou ustanoven jáhnem, již z tohoto postu a z římské církve nemůže nikdy odejít. Z výše uvedeného textu je tedy zřejmé, že kdo v té době jednou patřil do římské církve (pokud přijal jakoukoli svátost svěcení), již se této svátosti nemohl zřici a z církve odejít. Z výše uvedeného Diktátového výroku je poté zřejmé, že již papež Řehoř I. (z jehož dokumentů tento text pochází) proklamoval papežskou pravomoc jako suverénní, co do jeho možnosti světit kleriky různých církevních společenství (diecézí) uvnitř římské církve.³⁰⁵ Přičemž Řehoř VII. tento výrok doplnil o fakt, že je nemožné, aby papežem vysvěcený klerik byl v podřízeném postavení (vždy má být v čele příslušné církevní obce) a vzhledem k papežově pravomoci ustanovovat nové duchovní se jím zvolený duchovní nesměl ani tomuto přání svého „pána“ vzepřít (což dosvědčují Diktátová slova, že nesmí doslova „válčit“ - brojit, povstat proti papežově rozhodnutí). Zde se, stejně jako v mnoha předchozích případech setkáváme s velice silnou proklamací autority římské církve a především Apoštolského stolce, který si tyto pravomoce může nárokovat. Anselm stejně jako Deusedit a před nimi Řehoř VII. i Řehoř I. vyjádřili svými myšlenkami dvě základní věci. *Zaprvé* tu došlo k vyzdvižení papežské pravomoci uvnitř i vně římské církve, když byl papeži přiznán nárok na svěcení jakéhokoli klerika (římské i vně římské církve). *Zadruhé* bylo důležitým poselstvím pro následující generace, že tak jako papež mohl mít v exempci různé majetky a materiální věci, stejně tak mohly do jeho exempce patřit i různé osoby, které si on sám vyvolil a povolal do své služby. Jak je zřejmé z výše uvedeného textu, tato exempce měla dalekosáhlé důsledky, přičemž těmi nejdůležitějšími byly: naprostá oddanost daného klerika papežově osobě, poslušnost jemu i za cenu ztráty vlastní pseudo-svobody, nedotknutelnost tohoto klerika ze strany kohokoli jiného nežli samotného papeže. Klerik, který byl ustanoven papežem, se

304Registrum II, č. 55a, s. 205.

305Tento text je přejat z: Registrum Řehoře I., V, č. 35, s. 316.

nemusel (takřka nesměl) podrobovat nikomu jinému nežli jemu samotnému (coby svému pánu a představiteli římské církve) a jako takový tedy stál vždy v čele a jaksi částečně „mimo“ či „nad“ vlastní církvi, do níž daný klerik náležel. Anselm včlenil Řehořův text do šedesáté osmé kapitoly sedmé knihy své sbírky, Deusedit pak tento text zařadil do sto devadesáté šesté (sto padesáté sedmé) kapitoly první knihy.³⁰⁶ Závěrem tohoto našeho komentáře si jen doplňme, že tento úryvek z Řehořova listu (ke kterému se hrdě hlásil i Řehoř VII.) deklaruje nejvyšší, plnou a bezprostřední papežskou pravomoc a autoritu v církvi, zde konkrétně v jeho privilegiu světit a ustanovovat jiného duchovního.

3.4.16. Quod nulla synodus absque precepto eius debet generalis vocari – Žádný koncil se bez jeho nařízení nemůže nazývat „všeobecný“

Latinský text	Český překlad
<p>Tento text nalzáme výlučně v Anselmově sbírce:</p> <p><i>Quod auctoritas congregandarum synodorum generalium soli apostolicae sedi sit commissa, nec sine eius auctoritate rata esse potest. Gelasius papa. ... Haec auctoritas testatur canonica, haec historia ecclesiastica roborat, haec sancti patres confirmant.</i></p>	<p>Autorita generálních synod, které se mají sejít, má být záležitostí pouze Apoštolského stolce. A bez jeho autority nemůže mít moc. Papež Gelasius. ... Toto dosvědčuje kanonická autorita, církevní dějiny i svatí otcové to stvrzují.</p>

Výše uvedený text, který nalzáme v padesáté druhé kapitole první knihy Anselmovy sbírky a který pochází z Pseudo-isidorských dekretálií potvrzuje myšlenkovou ideu šestnáctého Diktátového výroku.³⁰⁷ O důležitosti tohoto textu svědčí již fakt, že se nachází v samotné prefaci k Pseudo-isidorským dekretáliím. *Anselm je jediným námi vybraným autorem, jehož kanonicko-právní sbírka se dotýká tohoto Diktátového výroku.* Jak původní autor tohoto textu, tak i Řehoř VII. či Anselm II. chtěli tímto výrokem zřejmě zdůraznit, že opravdu *žádný* sněm ani koncil (ať má sám o sobě jakoukoli vážnost) nemá sám o sobě tak velký význam jako ten, který je potvrzen autoritou Apoštolského stolce. A nejen to. Na základě výše uvedeného textu můžeme rovněž logickým úsudkem vyvodit, že koncil, který není stvrzen mocí Apoštolského stolce pozbývá jak legitimacy, tak i legality. Neboť jak legitimita, tak i legalita jakéhokoli koncilu či synodu se zakládá právě na autoritě Apoštolského stolce, který musí koncil (synod) jako takový pravomocně stvrdit. Abychom věděli, že autorita Apoštolského stolce není nijak nahodilá, ale má v církvi svou skutečnou podstatu a závažnost, dodává autor, že je tato autorita postavena na církevně-právních kánonech, na dějinách

306Friedrich THANER (ed.), *Anselmi*, s. 393, Victor Wolf von GLANVELL, *Die kanonessammlung*, s. 117-118.

307Registrum II, č. 55a, s. 205, Friedrich THANER (ed.), *Anselmi*, s. 27, Paulus HINSCHIUS, *Decretales*, s. 19.

římské církve a na autoritě svatých otců (tj. na apoštolské a ekleziální tradici), jichž si římská církev vždy velice vážila a které jsou garantem existence a funkce římské církve vůbec. Navíc, mnozí z těchto svatých otců se sami již za svého života snažili o náležité povznesení autority úřadu Apoštolského stolce. Anselm přijetím tohoto textu zřejmě reaguje na situaci velkého církevního rozkolu, tj. na skutečnost, že církevní shromáždění východních církví nejsou "všeobecné", "univerzální", neboť jim k těmto dvěma aspektům (legitimitě i legalitě) chybí právě onen důležitý souhlas či potvrzení autoritou Apoštolského stolce. Východní církve totiž byly a jsou od římské církve a od papeže odděleny. "Všeobecným" sněmem není ani říšský sněm, který svolává nějaký panovník jako tomu bylo v případě císaře Jindřicha IV., který tyto sněmy rád svolával a během nichž se rozhodl i pro Řehořovo sesazení z jeho papežského úřadu. Privilegium svolávat církevní shromáždění je včleněno výhradně do papežských pravomocí, čímž je opět výrazně posílena pozice a autorita papežství a římské církve.

3.4.17. Quod nullum capitulum nullusque liber canonicus habeatur absque illius auctoritate – Žádná kapitola a žádná kanonická kniha nemá bez něho autoritu

Latinský text	Český překlad
Všechny tyto texty jsou umístěny výhradně v Anselmově sbírce . <i>De falsis et apocryphis libris, ut in usu lectionis non habeantur. Leo episcopus Turibio Asturiensi episcopo salutem.</i>	Falešné a apokryfní knihy se nemají číst. Biskup Lev zdraví biskupa Turibia z Astorgy (Asturie).
<i>Qui libri sint legendi. Gelasius papa in synodo episcoporum LXX.</i>	Jaké knihy se mají číst. Papež Gelasius na synodě sedmdesáti biskupů.
<i>Quod ideo non sunt recipiendi quilibet apocryphi libri, quod aliqua ex eis sancti patres exceperunt. Origenis super Cantica Canticorum.</i>	Proto se nemají přijímat libovolné apokryfní knihy, protože něco z nich svatí otcové použili. Origenes na Píseň písní.
<i>Innocentius papa Exuperio episcopo Tolosano. Qui libri recipiantur in canone sanctorum scripturarum brevis annexus ostendit.</i>	Papež Innocenc biskupovi Exuperiovi z Toulouse. Které knihy patří do kánonů svatých písem ukazuje krátká příloha.
<i>Ut preter scripturas catholicas vel canonicas nichil in ecclesia legatur sub nomine divinarum scripturarum.</i>	Aby se kromě katolických neboli kanonických spisů v kostele jako Boží Písma nečetlo nic.

Další texty, které se vztahují tentokrát k sedmáctému Diktátovému výroku jsou po sobě jdoucí

texty vyskytující se pouze v Anselmově kanonicko-právní kolekci.³⁰⁸ Tyto texty, jejichž obsahy máme vypsány výše v tabulce se všechny bez výjimky vztahují k problematice posvátných textů a jejich autoritě. Vzhledem k tomu, že tyto texty nejsou nijak zvláště rozsáhlé a jejich poselství je pochopitelné, zastavme se krátce u každého z těchto textů. *První text* je úryvkem z listu papeže sv. Lva I. biskupovi sv. Turibiovi z Astorgy (Asturie).³⁰⁹ V tomto listu pojednává Lev I. o různých falešných a apokryfních knihách, které používali nejen zastánci Priscillianovy nauky, ale i mnozí další heretici a varuje před jejich užíváním v římské církvi.³¹⁰ Používáním těchto papežem zakázaných knih se dotyčná osoba vystavuje různým sankcím, přičemž biskupové, kteří tohoto papežova rozhodnutí neuposlechnou, mohou být i sesazeni ze svých úřadů. Již zde, v tomto textu lze shledat autoritu posvátných kanonických knih, kterou takřka posvěcuje papežova autorita. *Druhý text* pochází ze zasedání synody sedmdesáti biskupů v r. 495-496 a jeho obsahem je velice krátká instrukce papeže Gelasia ohledně knih, které mají být v církvi čteny. Gelasius zdůrazňuje, aby se křesťané vyhýbali všem apokryfům a různým heretickým spisům a aby čerpali svou duchovní zkušenost především z Bible a ze spisů svatých otců.³¹¹ *Třetí text*, který nalézáme ve sto osmdesáté osmé kapitole šesté knihy Anselmovy sbírky pochází od slavného řeckého teologa Órigena.³¹² Órigenés nás v tomto textu zpravuje o důvodu, který vede k nepřijetí apokryfů do běžné četby věřících a četby liturgické. Tímto důvodem je především nedostatek jejich autority, jejich neuznání římskou církví a především jejím reprezentantem, papežem. Na druhé straně však Órigenés vyzvedá alespoň historickou a ne-dogmatickou hodnotu některých apokryfů. Órigenés napsal tento text jako svůj dodatek ke svému vlastnímu komentáři biblické knihy Píseň písni, která byla Martinem C. Putnou přeložena do češtiny. *Čtvrtý text*, psaný papežem Innocencem

308Konkrétně se jedná o sto osmdesátou šestou až sto devadesátou kapitolu šesté knihy Anselmovy sbírky. Friedrich THANER (ed.), *Anselmi*, s. 353-356.

309Tento text nalézáme in: Friedrich THANER (ed.), *Anselmi*, s. 353-354. Tento text nalézáme též in: Petro et Hieronymo fratribus BALLERINIIS, *Sancti Leonis*, col. 706-707.

310K Priscillianovi a jeho učení viz: Ernest Ch. BABUT, *Priscillien et le priscillianisme*, Paris: H. Champion, 1909, Henry CHADWICK, *Priscillian of Avila. The occult and the charismatic in the early church*, Oxford: Clarendon Press, 1976, Virginia BURRUS, *The making of a heretic: Gender, authority and the Priscillianist controversy*, Berkeley, Los Angeles, Oxford: University of California Press, 1995, Marco CONTI, *Priscillian of Avila. Complete Works*, Oxford: Oxford University Press, 2009, Sylvain Jean-Gabriel SANCHEZ, *Priscillien, un chrétien non conformiste. Doctrine et pratique du priscillianisme du IVe au VIe siècle*, Paris: Beauchesne, 2009.

311Tento text nalézáme in: Friedrich THANER (ed.), *Anselmi*, s. 354. A také v edici: Andreas THIEL, *Epistolae*, s. 457-458.

312Tento text nalézáme u Anselma in: Friedrich THANER (ed.), *Anselmi*, s. 355 a také v PG 3, col. 83-84. K Órigenově osobě a dílu z české provenience: ÓRIGENÉS, *O písni písni. Výbor, studie, komentář* Martin C. PUTNA, Praha: Hermann, 2000, Martin C. PUTNA, *Órigenés z Alexandrie. Kapitola z dějin vztahů mezi antikou a křesťanstvím nebo též Pokus o pohled do tváře*, Praha: Torst, 2001, Pavel MILKO, *Órigenés učitel*, Červený Kostelec a Praha: Pavel Mervart, Slovanský ústav AV ČR, 2008. Mezi zahraničními studii lze nalézt: Jean DANIELOU, *Origène*, Paris: La table ronde, 1948, Hans Urs von BALTHASAR, *Parole et mystère chez Origène*, Paris: Cerf, 1957, TENTÝŽ, *Origen, Spirit and Fire. A thematic anthology of his writings*, Washington DC: Catholic University of America Press, 1984, Henri de LUBAC, *Recherches dans la foi. Trois études sur Origène, saint Anselme et la philosophie chrétienne*, Paris: Beauchesne, 1979, TENTÝŽ, *Histoire et Esprit. L'Intelligence de l'écriture d'après Origène*, Paris: Cerf, 2002, Stephen O'LEARY, *Christianisme et philosophie chez Origène*, Paris: Cerf, 2011, Peter MARTENS, *Origen and Scripture. The contours of the exegetical life*, Oxford: Oxford University Press, 2012.

toulousskému biskupovi Exuperiovi se nám v Anselmově sbírce uchoval jako sto osmdesátá devátá kapitola šesté knihy jeho sbírky.³¹³ Obsahem tohoto Innocentova textu je prostý výčet biblických knih, které v té době patřily do posvátných kánonů Starého a Nového zákona.³¹⁴ Poslední, tj. *pátý text*, který se vztahuje k sedmnáctému Diktátovému výroku se nachází ve sto devadesáté kapitole šesté knihy Anselmovy sbírky.³¹⁵ V tomto případě se jedná o jedno ze synodálních usnesení tzv. *třetí kartaginské synody*, která se konala 28. srpna 397.³¹⁶ Během této třetí synody v Kartágu byly stejně jako u výše uvedeného čtvrtého textu vyjmenovány kanonické knihy, které od papeže dostaly autoritu a měly být předčítány věřícím římské církve (při liturgii).³¹⁷ Na základě krátké analýzy pěti výše uvedených textů vidíme, že se v nich všech jedná o problematiku textů, které se v římské církvi mají (kanonické knihy) a nemají (apokryfní knihy) číst a z jakého důvodu. Všechny tyto texty mají jednu věc společnou. Všechny tyto texty se totiž zabývají autoritou a legalitou užívání výše uvedených kanonických knih v římské církvi. A všechny tyto texty proklamují autoritu daných knih stojící na autoritě papeže, popř. synodu (koncilu) na kterém tyto knihy byly vyjmenovány a na kterém (díky kterému) se jim dostalo zvláštního statutu „kanonicity“. Díky této papežské (synodální) autoritě (v čele s papežem), která má moc některé knihy (apokryfy) odmítnout a jiné (kanonické) knihy prohlásit za jediné závazné pro celou římskou církev, díky této autoritě a moci (která byla důsledně zastávána stoupenci gregoriánské reformy) zjišťujeme, že tato Řehořova a Anselmova myšlenka vedla k velké podpoře autority a moci (supremace) Apoštolského stolce.

313Friedrich THANER (ed.), *Anselmi*, s. 355-356. Sv. Exuperius byl biskupem Toulouse až do své smrti cca r. 410. Tento list lze nalézt také in: Paulus HINSCHIUS, *Decretales*, s. 532-533, popřípadě in: Jacques MERLIN, *Conciliorum quatuor generalium Niceni, Constantinopolitani, Ephesini et Calcedonensis. Tomus primus et Tomus secundus. Aliorum aliquot conciliorum generalium.*, 1535, fol. CLXXIII. Zajímavostí je, že tento text lze nalézt i v jedné z námi dříve pojednávaných kanonicko-právních sbírek z 8. století, tj. v *Collectio Hispanē. Viz: Epistola Innocentii papae ad Exuperium Tolosanum episcopum*, in: PL 84, col. 647-652.

314Do Starého zákona dle Innocence patřily nám známé knihy: pět knih Mojžíšových, Jozue, Soudců, čtyři knihy Královské, Ruth, šestnáct prorockých knih, pět Šalomounových knih, Žalmy, Job, Tobíáš, Ester, Judith, dvě knihy Makabejské, dvě Ezdrášovy knihy a dvě knihy Paralipomenon. Do Nového zákona patřila čtyři evangelia, čtrnáct Pavlových epistol, tři Janovy epistoly, dvě Petrovy epistoly, epistola Judova, Jakubova, Skutky apoštolské, Apokalypsa Janova. Srov.: Friedrich THANER (ed.), *Anselmi*, s. 355-356.

315Friedrich THANER (ed.), *Anselmi*, s. 356.

316Dokumenty k této synodě můžeme dnes nalézt v mnoha edicích a kanonicko-právních sbírkách osmého století, jako například in: *Collectio Dionysiana*, in: *Synodus apud Carthaginem Africanorum, quae constituit canones numero CXXXVIII*, in: PL 67, col. 191, *Collectio Hispana*, in: *XIV. Concilium Carthaginense tertium. Habitum ab episcopis numero quadraginta septem, aera CCCCXXXVI, Caesario et Attico viris clarissimis consulibus, V kalendas septembris*, in: PL 84, col. 197-198, Christophorus IUSTELLUS, *Codex canonum ecclesiae Africanae*, Lutetiae Parisiorum: Abrahamum Pacard, 1615, s. 93-94, Gulielmi VOELLI et Henrici IUSTELLI, *Bibliotheca iuris*, s. 147, Jacques MERLIN, *Conciliorum quatuor*; fol. 80, Paulus HINSCHIUS, *Decretales*, s. 301.

317Mezi tyto kanonické knihy patřily: SZ: Genesis, Exodus, Leviticus, Numeri, Deuteronomium, Jozue, Soudců, Rút, čtyři knihy Královské, dvě knihy Paralipomenon, Job, Davidovy Žalmy, pět knih Šalomounových, dvanáct prorockých knih, Izajáš, Jeremjáš, Ezechiel, Daniel, Tobijáš, Judith, Ester, dvě knihy Ezdrášovy a dvě knihy Makabejských. NZ: čtyři evangelia, Skutky apoštolské, třináct Pavlových listů, jeho list Židům, dva listy Petrovy, tři listy Janovy, jeden list Judův, Jakubův a jedna Janova Apokalypsa. Srov.: TAMTÉŽ, s. 301.

3.4.18. Quod sententia illius a nullo debeat retractari et ipse omnium solus retractare possit – Nikdo nemůže zrušit jeho výrok. On sám může zrušit výroky (soud) všech

Latinský text	Český překlad
<p>Tento text nalézáme jak u biskupa Anselma, tak i v <i>Diversorum patrum sententie</i>: <i>Ut nemo presumat iudicium primae sedis retractare aut iudicare. Nicholaus papa omnibus episcopis.</i></p> <p>Další dva texty nalézáme výhradně v Anselmově sbírce: <i>Quod apostolica sedes ab aliis ligatos potest solvere, ab illa vero ligatos nemo, de qua presumptione Acatius dampnatus est. Dilectissimis fratribus universis episcopis per Dardanium constitutis Gelasius.</i></p> <p><i>Quod de iudicio sedis apostolicae nullus debeat iudicare, ipsa vero de omnibus. Gelasius papa.</i></p> <p>Tento text nalézáme výhradně ve sbírce kardinála Deusdedita: <i>Nemo „ait“ unquam apostolico culmini, de cuius iudicio non licet retractare manus obvias audacter intulit.</i></p>	<p>Aby si nikdo nedovolil soud papežského stolce rušit nebo posuzovat. Papež Mikuláš všem biskupům.</p> <p>Apoštolský stolec může zrušit závazky, které stanovili jiní, ale nikdo nemůže zrušit ty, které stanovil on. Kvůli této troufalosti byl potrestán Acatius. Všem milovaným bratrům biskupům ustanoveným pro Dardanii, Gelasius.</p> <p>Nikomu nepřísluší posuzovat soud Apoštolského stolce, on sám však může posuzovat všechny. Papež Gelasius.</p> <p>Nikdo „říká“ si nikdy nedovolil jednat proti Apoštolskému stolci, jehož soud nelze zrušit.</p>

Paralely k dalšímu, tj. k osmnáctému Diktátovému výroku nalézáme ve všech třech námi vybraných kanonicko-právních sbírkách.³¹⁸ V případě prvního textu cituje autor sbírky *Diversorum patrum sententie* spolu s Anselmem úryvek z listu papeže Mikuláše I., který roku 867 adresoval remešskému arcibiskupovi Hinkmarovi a jeho biskupům – spolupracovníkům.³¹⁹ V tomto svém listu Mikuláš I. kárá Hinkmara z jeho neposlušnosti a varuje ho před jeho opovázlivostí soudit a vzpírat se rozhodnutím Apoštolského stolce.³²⁰ Následující druhý text je textem, který nalézáme pouze v Anselmově sbírce a který se vztahuje k osobě konstantinopolského patriarchy Acatia, od jehož

³¹⁸Hned první text se nachází jako sedmnáctá kapitola v prvním titulu právní kolekce *Diversorum patrum sententie* in: Joannes T. GILCHRIST, *Diuersorum*, s. 28 a tento text též nalezneme jako dvacátou první kapitolu první knihy Anselmovy sbírky in: Friedrich THANER (ed.), *Anselmi*, s. 16. Následující dva texty nalézáme pouze v Anselmově sbírce, tj. v prvním případě jde o čtyřiadvacátou kapitolu druhé knihy in: Friedrich THANER (ed.), *Anselmi*, s. 86. Druhý text pak nalézáme jako šestapadesátou kapitolu druhé knihy téže sbírky in: Friedrich THANER (ed.), *Anselmi*, s. 101-102. Poslední výše uvedený text nalézáme výhradně ve sbírce kardinála Deusdedita a to jako text sto šedesáté osmé (devadesáté páté) kapitoly čtvrté knihy in: Victor Wolf von GLANVELL, *Die kanonessammlung*, s. 479-480.

³¹⁹K osobě a dílu arcibiskupa Hinkmara z Remeše viz: Rachel STONE and Charles WEST (ed.), *Hincmar of Rheims. Life and Work*, Manchester: Manchester University Press, 2015.

³²⁰Tento list nacházíme v jeho původním znění in: MANSI, 15, col. 359.

jména je odvozeno tzv. akakiánské schizma, které bylo jedním z prvních schizmat, které vedly k odloučení východní a západní církve.³²¹ List, ze kterého pochází tento výňatek byl psán papežem Gelasiem, adresován byl biskupům v Dardanii a jeho obsahem bylo sesazení a autoritativní obhajoba důvodu sesazení konstantinopolského patriarchy Acatia, který byl hlavním protagonistou dle něj pojmenovaného schizmatu. V celém tomto listu je probírána Acatiova postava, jeho přečiny a tedy i důvod sesazení z jeho dosavadního úřadu. Obsahem třetího listu, který opět nalézáme pouze v Anselmově sbírce, je jednak problematika ortodoxie řecké církve a jednak opět Acatiova postava.³²² Papež Gelasius v tomto listu opět hovoří o sesazení patriarchy Acatia z jeho úřadu, pojednává též o obsahu Henotikonu a dalších záležitostech a problematických klíčových momentech, které postupně vedly k odloučení západní církve od církve východní. V tomto kontextu papež Gelasius opět varuje všechny představitele východní církve, aby se měli na pozoru před svým souzením Apoštolského stolce včetně jeho rozsudků a byli si vědomi skutečnosti, že papež může soudit kdykoli kohokoli. Samozřejmě že díky formulacím jako byla tato, velice vzrostla prestiž, moc a autorita nejen Apoštolského stolce, ale i celé římské církve, což se významně projevilo právě v období gregoriánské reformy. Poslední výše uvedený text již nenalézáme u Anselma, ale ve sbírce Deusdeditově. V tomto případě se jedná o výňatek z listu papeže Mikuláše I. císaři Michaelovi III.³²³ Protože papež Mikuláš I. byl (jak z tohoto listu vyplývá) v politickém sporu s daným císařem, varuje zde Mikuláš Michaela, aby se nikdy nevzpouzel rozhodnutím Apoštolského stolce a aby mu byl vždy poslušen. Celý obsah listu před tím i poté pojednává o mnoha politických záležitostech, které nejsou předmětem této naší práce. Pokud chceme krátce shrnout tyto čtyři texty ve vztahu k idejím Řehoře VII., dojdeme ke stanovisku, že ve všech výše uvedených textech se opakuje myšlenka soudu kohokoli a kdykoli samotným papežem a na druhé straně naprostá nemožnost soudit papeže, tj. papežská imunita. Toto pojetí více vykrytalizuje až budeme pojednávat o následující, tj. devatenácté tezi Řehořova Diktátu. Ve vztahu ke konkrétnímu osmnáctému Diktátovému výroku nám tu pak krystalizuje idea, dle které pouze papež a nikdo jiný může zrušit papežský výrok, nařízení, instrukci. Jelikož je papež nadřazen (suverénem) nad všemi ostatními lidmi a institucemi, nikdo jiný nežli on sám nemůže zrušit jeho vlastní výrok. Papež je tu tedy vnímán jako nejvyšší myslitelná instance na zemi. I tyto úryvky (stejně jako mnoho dalších, které se vázaly k předchozích Diktátovým výroky) dokumentují jeden z konkrétních dopadů papežské supremacie na celý svět a jeho dění.

321Celý tento list můžeme nalézt například in: Paulus HINSCHIUS, *Decretales*, s. 643.

322Původní znění tohoto listu lze nalézt in: Andreas THIEL, *Epistolae*, s. 344. Tento list byl psán r. 493.

323Celý tento list můžeme nalézt in: MANSI, 15, col. 186-216. K osobě císaře Michaela III. a k dějinám Byzance viz: Bohumila ZÁSTĚROVÁ a kol., *Dějiny*, Warren TREADGOLD, *A history of the Byzantine state and society*, Stanford, California: Stanford University Press, 1997, Timothy GREGORY, *A history of Byzantium*, Malden, Massachusetts, West Sussex and United Kingdom: Wiley-Blackwell, 2010.

3.4.19. Quod a nemine ipse iudicari debeat – Nemůže být nikým souzen

Vzhledem ke skutečnosti, že se k této Diktátové tezi váže nejvíce textů ve všech třech námi pojednávaných sbírkách, jistě nás nepřekvapí skutečnost, že tato kapitola bude nejhutnější ze všech předchozích i následujících. Že tomu takto je, k tomu přispěla nejen studie Kathleen G. Cushing či Ericha Caspara, ale především výtečná studie Salvatora Vacca, o kterou se zde opíráme jako o stěžejní zdroj.³²⁴ Salvatore Vacca se ve své publikaci zabývá vznikem a výskytem axiomu „Prima sedes a nemine iudicatur“ v různých kanonicko-právních a pontifikálních dokumentech napříč církevními dějinami a to až do vzniku Gratiánova dekretu. Pro nás je na tomto díle důležité, že se na několika stranách tohoto svého díla zabývá i námi pojednávanými sbírkami, kde sleduje výskyt tohoto svého axiomu, který se shoduje s axiomem devatenácté teze Dictatus papae.

Latinský text	Český překlad
<p>Prvním textem, který nalézáme ve všech třech námi pojednávaných sbírkách je výňatek z tzv. <i>Constitutum Silvestri</i>: Ve sbírce Diversorum patrum sententie najdeme toto znění: <i>Silvester papa in generali residens synodo dixit. Nemo iudicabit primam sedem iustitiam temperari desiderantem. Neque enim ab augusto neque ab omni clero neque a regibus neque a populo iudex iudicabitur.</i></p> <p>Anselm z Luccy uvádí tento text slovy: <i>Ut prima sedes a nullo iudicetur. Silvester papa.</i> Poté následují výše uvedená slova. A po nich Anselm navazuje: <i>... Quod prima sedes a nullo iudicanda est. Silvester papa in concilio CCLXXVII episcoporum. Nemo iudicabit primam sedem, quoniam omnes sedes a prima sede iustitia desiderant temperari, neque ab Augusto neque ab omni clero neque a regibus neque a populo iudex iudicabitur. Et subscripserunt omnes episcopi et XLV presbyteri et diaconi VII, et Constantinus Augustus et mater eius Helena.</i></p> <p>V Deuseditově sbírce nalézáme text ve stejném znění (pouze gramaticky, nikoli obsahově upraveném) jako ve sbírce Anselmově.</p>	<p>Papež Silvestr řekl na generální synodě. Nikdo nebude soudit první stolec, který se snaží pečovat o spravedlnost. Protože soudce vskutku nemůže být souzen ani císařem, ani veškerým klérem, ani králem, ani lidem.</p> <p>Aby první stolec nebyl nikým souzen. Papež Silvestr.</p> <p>První nemůže být nikým souzen. Papež Silvestr během synody s účastí 277 biskupů. Nikdo nebude soudit první stolec, neboť všechny stolce si přejí, aby byla spravedlnost řízena prvním stolem (Apoštolským). Soudce nemůže být souzen nikým, ani císařem, ani celým klérem, ani králem, ani lidem. Toto podepsali všichni biskupové se 45 presbytery a 7 diakony, spolu s císařem Konstantinem a jeho matkou Helenou.</p>

³²⁴Salvatore VACCA, *Prima sedes*, s. 191-207.

Druhý text nalézáme opět ve **všech třech sbírkách**, přičemž tento text pochází od biskupa Ennodia z Pavie a ve sbírce **Diversorum patrum sententie** je uveden v tomto znění:

Symmachus papa universis episcopis. Aliorum hominum causas Deus voluit per homines terminare, sacro vero sancte sedis Romane presulum suo sine questione reservavit arbitrio. Voluit beati Petri successores celo tantum debere innocentiam et subtilissimi discussoris indagini inviolatam exhibere conscientiam.

U **Anselma** nalézáme tento text ve znění:

Quod papa a nullo nisi a Deo erit iudicandus. In synodo Symachi papae. Aliorum hominum causas voluit Deus per homines terminare, sedis istius presulum suo sine quaestione reservavit arbitrio. Voluit beati Petri apostoli successores caelo tantum debere innocentiam et subtilissimi discussoris indagini inviolatam habere conscientiam. Nolite aestimare eas animas inquisitoris non habere formidinem, quas Deus pre ceteris suo reservavit examini... Replicabo...: Tu es Petrus et super hanc petram aedificabo ecclesiam meam... (Replicabo) rursum sanctorum voce pontificum dignitatem sedis eius factam toto orbe venerabilem, dum illi quicquid fidelium est ubique submittitur, dum totius corporis caput esse designatur. De qua mihi videtur dictum per Prophetam, si haec humiliatur: ad cuius fugietis auxilium, et ubi relinquetis gloriam vestram?

Kardinál **Deusdedit** ve své sbírce k tomuto textu přidává:

Simacho episcopo ecclesiae catholicae urbis Romae in concilio CCX et VIII episcoporum presidente... In eadem synodo. Ennodio episcopo dictante. Od: „Aliorum“ je text stejný až do „conscientiam“. A pokračuje: „Replicabo: sanctorum voce...a pokračuje stejně jako Anselm.

Vzhledem ke skutečnosti, že tyto dva uvedené výroky jsou jedinými výroky společnými pro všechny tři námi pojednávané sbírky, přejdeme nyní k těm textům, které jsou společné pro sbírku **Diversorum patrum sententie a pro**

Bůh chtěl, aby spory druhých lidí byly ukončeny prostřednictvím lidí, ale biskupa svatého stolce v Římě vyčlenil bezpochyby pro své posouzení. Rozhodl, že nástupci sv. Petra mají neporušenost předkládat pouze k nebi a nenarušené svědomí zkoumání svrchovaně jemného pozorovatele.

Papež nebude moci být od nikoho souzen, pouze od Boha. Na synodě papeže Symmacha. Bůh chtěl, aby spory ostatních lidí byly vyřešeny prostřednictvím lidí, ale onen stolec vyčlenil bezpochyby pro své posouzení. Rozhodl, že nástupci sv. Petra mají neporušenost předkládat pouze k nebi a nenarušené svědomí zkoumání svrchovaně jemného pozorovatele. Nemyslete, že obavu ze soudce nemají ty duše, které Bůh vyhradil prověření svému namísto jiných. Odpovím... ty jsi Petr a na té skále postavím svou církev. (Odpovím) A naopak na základě výroků světců učinil důstojnost pontifiků tohoto stolce ctihodnou pro celý svět, když se mu předkládá vše, co se týká věřících, jelikož se označuje jako hlava celého těla. A o tom (o této důstojnosti) bylo zřejmě řečeno je-li ponížena skrze proroka: „Co si počnete v den navštívení, až se z dálky přizve zkáza? Ke komu se utečete o pomoc, kde zanecháte svoji slávu?“³²⁵

Když Symmachus, biskup všeobecné církve města Říma předsedal na koncilu dvě stě osmnácti biskupů... Na téže synodě. Biskup Ennodius diktuje.³²⁶ Zbytek je stejný jako u Anselma dle výše uvedeného vzorce.

325Iz 10,3.

326Zde je nutno podotknout, že Ennodius nediktoval, ale zapisoval (pozn. aut.).

Anselmovu sbírku. Prvním z těchto textů se vracíme k nám již známému textu *Constitutum Silvestri*, tentokrát k části, kde Silvestr praví:

„Ut inferiores gradus superiores non accusent, et ut episcopus nisi in LXXII testibus, presbyter in LXIII, diaconus in XXVI, subdiaconus et ceteri nisi in septem testibus non dampnetur. Silvester papa in generali residens synodo dixit: Presbyter adversus episcopum, diaconus adversus presbyterum, subdiaconus adversus diaconum, acolytus adversus subdiaconum, exorcista adversus acolytum, lector adversus exorcistam, ostiarius adversus lectorem nullo modo aliquam presumat dare accusationem. Presul autem non dampnetur nisi in LXXII testibus, presbyter autem cardinalis nisi in LXIII testibus non dampnabitur, diaconus cardinalis urbis Romae nisi in XXVI testibus non dampnabitur, subdiaconus acolytus exorcista lector ostiarius nisi in VII testibus non dampnabitur. Testes autem et accusatores sine aliqua sint infamia“.

Druhým z těchto textů je výňatek z listu papeže Gelasia adresovaný všem biskupům. V **Diversorum** najdeme daný text v tomto znění:

Gelasius episcopus omnibus episcopis. Cuncta per mundum novit ecclesia quod sacrosancta Romana ecclesia de omni ecclesia fas habeat iudicandi neque cuiquam de eius liceat iudicare iudicio; siquidem ad illam de qualibet mundi parte appellandum est, ab illa autem nemo est appellare permissus.

Toto je znění daného textu v **Anselmově** sbírce:

Quod sancta Romana ecclesia fas habet iudicandi de omnibus, de illa vero nullus et potestatem habet solvendi iniuste damnatos et damnandi quos oportuerit absque synodo. Gelasius episcopus omnibus episcopis.

Poté je text shodný s textem výše uvedeným v první sbírce.

Další text, který **nalézáme v obou sbírkách** je výňatek z listu papeže Mikuláše I. adresovaný biskupovi Hinkmarovi. V **Diversorum** nalézáme toto znění textu:

Nicolaus papa omnibus episcopis. Nemini est de sedis apostolice iudicio iudicare aut illius sententiam retractare permissum, videlicet

Ti, kteří jsou nižšího grádu, neobviňují nadřízené: biskup nemůže být odsouzen, pokud není přítomno sedmdesát dva svědků, presbyter v přítomnosti šedesáti čtyř svědků, diákon s dvaceti šesti, subdiakon a ostatní v přítomnosti sedmi svědků. Papež Silvestr řekl během generální synody: Žádným způsobem se nějaký presbyter nemůže domnívat, že obviní biskupa, diákon presbytera, subdiakon diákona, akolyta subdiákona, exorcista akolytu, lektor exorcistu, ostiář lektora. Duchovní ať je tedy obviněn v přítomnosti dvaasedmdesáti svědků, presbyter kardinál v přítomnosti čtyřiašedesáti, kardinál diákon v Římě v přítomnosti šestadvaceti, subdiakon, akolyta, exorcista, lektor a ostiář v přítomnosti sedmi svědků. Ovšem svědkové a žalobci musí být bez nějaké hanby.

Biskup Gelasius všem biskupům. Církev po celém světě ví, že svatá římská církev má právo soudit všechny církve, nikomu však není dovoleno soudit její rozsudky. Zatímco se k ní lze odvolávat odkudkoli na světě, od ní se nikdo odvolat nemůže.

Svatá římská církev má právo soudit všechny, sama však nemůže být nikým souzena. A má moc rozvázat nespravedlivě obviněného a toho, koho je třeba, bez synody.

Papež Mikuláš všem biskupům. Nikdo nemůže posuzovat soud Apoštolského stolce nebo projednávat jeho rozsudek a důvodem je primát

<p><i>propter Romane ecclesie primatum Christi munere in beato Petro apostolo divinitus collatum.</i></p> <p>U Anselma nalézáme toto znění: <i>Ut nemo presumat iudicium primae sedis retractare aut iudicare. Nicholaus papa omnibus episcopis. Nemini enim est de sedis...divinitus collocatum.</i></p> <p>Dalším textem, který se nalézá v obou sbírkách je výňatek z listu papeže Anakléta, přičemž celý tento text máme zachycen v Pseudo-isidorských dekretáliích. V Diversorum máme zachyceno toto znění: <i>Doctor autem vel pastor ecclesie, si a fide exorbitaverit, erit a fidelibus corrigendus, sed pro reprobis moribus magis est tolerandus, quia doctores ecclesie a Deo iudicandi sunt, sicut ait propheta: „Deus stetit in synagoga deorum, in medio autem deos diiudicat“.</i></p> <p>Anselm ponechává tento text v nezměněné verzi.</p> <p>Předchozí Anaklétův výrok potvrzuje i papež Fabián v jednom ze svých listů, které můžeme nalézt v Pseudo-isidorských dekretáliích a v našich sbírkách. V Diversoru nalezneme tento text ve verzi: <i>„Fabianus ... omnibus episcopis... Ne pastorem suum oves ... nisi in fide erraverit, reprehendere audeant. Si autem a fide deviaverit, erit corrigendus... Pro aliis vero actibus suis magis est tolerandus ab ovibus“.</i></p> <p>Anselm tento Fabiánův text shrnuje takto: <i>„Quod episcopus si in fide erraverit, primo est corrigendus; si non emendaverit, accusandus est ad apostolicam sedem. Fabianus papa“.</i></p> <p>Vzhledem ke skutečnosti, že zde končí rozbor textů ze sbírky <i>Diversorum patrum sententie</i>, chceme ještě doplnit, že tato sbírka nehovoří o papeži přímo jako o heretikovi, ale připouští (což bylo v předchozích etapách vývoje církve nemyslitelné) možnost, že se pastýři včetně papeže samotného mohou odchýlit ve svém životě od pravé křesťanské ortodoxie a mohou</p>	<p>římské církve, který Kristus jako Boží dar svěřil apoštolovi Petrovi.</p> <p>Aby si nikdo netroufal soud Apoštolského stolce zpochybňovat (posuzovat). Papež Mikuláš všem biskupům.</p> <p>Význam textu je stejný jako v předešlé sbírce.</p> <p>Ovšem ten, kdo v církvi učí nebo je pastýřem, jestliže zbloudí, má být věřícími opraven, ale v případě špatných mravů má být více snášen, protože učitele církve (zde se nejedná o titul „učitel církve, nýbrž o pedagogickou způsobilost) má soudit Bůh, jak říká prorok: „V shromáždění bohů postavil se Bůh, vykoná soud mezi bohy“.³²⁷</p> <p>„Fabián ... všem biskupům... Ať se ovce neodvažují svého pastýře kárat, leda že by zbloudil ve víře. Jestliže se ale odchýlil od víry, má být napraven. Ale kvůli jiným svým činům ho mají více tolerovat.</p> <p>Biskup, pokud zbloudí ve víře, má být nejprve pokárán; jestliže se nenapraví, má být obviněn u Apoštolského stolce. Papež Fabianus.</p>
--	--

327Žl 82,1.

být opravováni, nikoli souzeni svými ovce.

Jediným dalším (vyjma prvních dvou) textem, který spojuje **Anselmovu a Deusdeditovu sbírku** je text pocházející od papeže Mikuláše I. a je adresován byzantskému císaři Michaelovi III. Methyestesovi. V **Deusdeditově i Anselmově** podání (Anselm tento text upravuje jen po gramatické, nikoli obsahové stránce) tento text zní:

Nycolaus episcopus servus servorum dei piissimo et dilectissimo filio Michahli a deo protecto semper augusto. Nunc autem divina inspiratione non nos pigebit nec nobis impossibile erit ostendere vobis, si tamen audire velitis, non posse quemquam rite ab his, qui inferioris dignitatis vel ordinis sunt, iudicialibus summitti diffinitionibus. Siquidem tempore Diocletiani et Maximiani augustorum Marcellinus episcopus urbis Rome, qui postea insignis martyr effectus est, adeo compulsus est a paganis, ut templum eorum ingressus granaturis super prunas poneret. Cuius rei gratia collecto numerosorum concilio episcoporum et inquisitione facta hoc idem pontifex se egisse confessus est. Nullus tamen eorum proferre sententiam ausus est, dum ei omnes sepissime perhiberent. Tuo ore iudica causam tuam non nostro iudicio. Item. Noli aiunt audiri in nostro iudicio, set collige in sinu tuo causam tuam. Et rursus: Quia ex te, inquit, iustificaberis aut ex ore tuo condempnaberis. Et iterum dicunt: Prima sedes non iudicabitur a quoquam. Item in eadem. Set et cum quidam tempore quodam contra Xistum papam temptassent quidam non boni rumoris obicere et in concilio, cui Valentinianus augustus intererat, dictum fuisset: non licere adversum pontificem sententiam dare, surrexit idem protinus imperator et in arbitrio prefati pontificis tribuit iudicare iudicium suum. Et enim nullus pontificum minorum vel inferiorum urbium subactus iudiciis invenitur. Item in eadem. In tantum autem hanc presumptionem sancti patres apud Calcedonam detestati sunt, ut Dioscorum Alexandrinum antistitem inter cetera iccirco potissimum sine ulla restitutione damnaverint, quia...presumpsit enim excommunicationem dictare adversum sanctissimum et beatissimum archiepiscopum Romane ecclesie Leonem... Propter fidem non

Mikuláš, biskup, služebník služebníků Božích, nejzbožnějšímu a nejmilovanějšímu synovi Michaelovi, císaři, stále chráněného Bohem. Tedy s pomocí inspirace Boží, abychom nebyli v nelibosti či abychom nemohli ukázat Vám, jestliže nás chcete následovat, ať nikdo není poddán, legitimně, soudům a ustanovením těch, kteří jsou ve stavu nižším a podřízeném. V čase císařů Diokleciána a Maximiána, biskup Říma, Marcellinus, který se následně stal skvělým martyrem, byl pohany přinucen vstoupit do jejich chrámu a tam obětovat kadidlem. Proto bylo svoláno shromáždění tvořené četnými biskupy, během něhož, po provedeném vyšetřování, samotný pontifik sdělil, že učinil to, z čeho byl obviněn. Ovšem, nikdo z biskupů se neodvážil pronést výrok proti němu, naopak sdělovali mu opakovaně: svými ústy posuď svoji kauzu, ale nikoliv s naším posouzením. A znovu: Nikdy neuslyšíš náš výrok, svěř svoji záležitost svému posouzení. A opakovali: Neboť od sebe samého se posoudíš a svými ústy se odsoudíš. A opakovali: první (Apoštolský) stolec nemůže být nikým souzen. A ještě: Stejná věc se udála v čase papeže Sixta, který byl obviněn špatnými pomluvami. Během koncilu, na němž zasáhl císař Valentinian byl řečeno: Není dovoleno vydat výrok proti pontifikovi. Samotný císař nechal svobodu danému papeži, aby sám posoudil svoji soudní záležitost. Svátí otcové v Chalcedonu protestovali proti velké aroganci, když mimochodem odsoudili bez odškodnění, mocného biskupa Alexandrie Dioskura. Především proto, že mimo jiné projevil velkou drzost, když vyloučil nejsvětějšího a nejbláženějšího Lva, arcibiskupa velkého Říma. Dioskur byl odsouzen ne kvůli ortodoxii, ale protože ač nižšího postavení než římský biskup, opovážil se jej vyloučit.

est dampnatus Dioscorus, set quia excommunicationem fecit domino archiepiscopo Leoni.

Anselm podtrhuje obsah tohoto textu ve svém indexu těmito slovy:

Quod nemo potest ab his qui inferioris sunt dignitatis vel ordinis iudicari.

Jelikož jsme tímto výrokem ukončili porovnávání textů, které lze nalézt v Anselmově i Deusdeditově kolekci, nyní se již přesuneme a postupně dokončíme práci na textech, které lze nalézt buď v Deusdeditově či v Anselmově sbírce, avšak vždy jen v jedné z nich. Jako první dokončíme texty z **Deusdeditovy sbírky**. Prvním z těchto textů se již potřetí vracíme k nám již známému dokumentu papeže Silvestra *Constitutum Silvestri*. **Deusdedit** zachycuje z konstituce tento úryvek:

„Silvester papa in concilio CCLXXVII episcoporum. Neque presul summus a quoquam iudicetur. Quoniam, sicut scriptum est, non est discipulus super magistrum“.

Následující text, který nalézáme opět **pouze v Deusdeditově sbírce** a který pochází z jednoho z dekretů papeže Julia I., lze stejně jako mnoho předchozích textů nalézt v Pseudo-isidorských dekretáliích. Tento list, který Julius adresoval „ctihodným bratrům, biskupům východní církve“ zní:

„Prime sedis vocandarum generalium sinodorum iura et iudicia episcoporum singulari privilegio apostolicis, evangelicis atque canonicis concessa sunt institutis, quoniam semper maiores cause ad sedem apostolicam multis auctoritatibus referri precepte sunt nec ullo modo potest maior a minori iudicari. Ipsa namque omnibus maior et prelata est ecclesiis, que non solummodo canonum sanctorum patrum decretis set domini nostri salvatoris voce singularem optinuit principatum: „Tu es“ inquiens „Petrus“ et reliqua. Et post pauca. Sancta et universalis apostolica tenet ecclesia, non oportere preter sententiam Romani pontificis concilia celebrari nec episcopum damnari, quoniam sanctam Romanam ecclesiam

Nikdo nemůže být souzen těmi, kteří jsou nižší hodnosti nebo nižšího postavení (řádu).

„Papež Silvestr na koncilu dvou set sedmdesáti sedmi biskupů. Papež nemůže být nikým souzen, protože, jak je psáno, učedník není nad učitele“.³²⁸

„Prvnímu stolci přísluší svolávat generální synody a svolávat biskupy na základě jedinečného privilegia a ustanovení apoštolských, kanonických a evangelních, protože mnoha autoritami bylo ustanoveno, že se významnější kauzy vždy předkládají Apoštolskému stolci a rozhodně nemůže být větší souzen menším. Apoštolský stolec je totiž větší než všichni ostatní a stojí v čele (ostatních) církví a jedinečné prvenství (Apoštolský stolec) obdržel nejen na základě kanonických dekretů svatých otců, ale (na základě) slov našeho Pána a Spasitele: „Ty jsi“ řekl „Petr“ atd. A po pauze. To uznává svatá, všeobecná, apoštolská církev, že není možné bez rozhodnutí římského pontifika konat koncily, ani trestat biskupa,

³²⁸Vzhledem k obtížnosti překladu pojmu „presul summus“ a vzhledem k naší potřebě vyjasnit tento termín zde překládáme toto slovo jakožto „papež“ (pozn. aut.).

<p><i>primatum omnium ecclesiarum sancti patres esse voluerunt</i>“.</p> <p>Předposlední text, který nalézáme výhradně v Deusdeditově sbírce a který původně pochází z velice známého díla <i>De civitate Dei</i> sv. Augustina máme u Deusdedita zachycený v tomto znění:</p> <p><i>„In libro De civitate dei contra Iulianum hereticum. Puto tibi eam partem orbis sufficere debere, in qua primum apostolorum suorum voluit dominus gloriosissimo martyrio coronare, cui ecclesie presidentem beatum Innocentium, si audire voluisses, iam tunc periculosam iuventutem tuam Pelagianis laqueis exuisses. Quid enim potuit ille vir sanctus Africanis respondere conciliis, nisi quod antiquitus apostolica sedes et Romana cum ceteris tenet perseveranter ecclesia?“.</i></p> <p>Vzhledem ke skutečnosti, že jsme předchozím textem ukončili spojitost mezi devatenáctou tezí Dictatus papae a Deusdeditovou sbírkou, chceme se nyní zaměřit na zbývající paralelní texty, které pojí devatenáctou tezí Dictatus papae výlučně s Anselmovou kanonicko-právní kolekcí. Jeden z těchto textů se nalézá v padesáté šesté kapitole druhé knihy Anselmovy sbírky. V tomto textu stojí:</p> <p><i>Quod de iudicio sedis apostolicae nullus debeat iudicare, ipsa vero de omnibus. Gelasius papa. Ipsi sunt canones, qui appellationes totius ecclesiae ad huius sedis examen voluere deferri, ab ipsa vero nusquam prorsus appellari debere sanxerunt. Ac per hoc illam de tota ecclesia iudicare, ipsam ad nullius commeari iudicium, nec de eius umquam preceperunt iudicio iudicari, sententiamque illius constituerunt non oportere dissolvi, cuius potius sequenda decreta mandarunt.</i></p> <p>Další text, který se váže k devatenácté tezi Dictatus papae Anselm shrnuje takto:</p> <p><i>„Quod oves pastorem reprehendere non possunt, nisi in fide erraverit, et quod expoliati non debeant ad synodum vocari, nisi prius eis bona sua fuerint restituta. Johannes urbis Romanae episcopus Zachariae archiepiscopo salutem“.</i></p>	<p>protože svatí otcové si přáli, aby svatá římská církev měla mezi všemi církvemi primát.“</p> <p>„V knize O boží obci proti Juliánovi heretikovi. Myslím, že by ti měla stačit tato část světa, v níž se Pán rozhodl korunovat přeslavným mučednictvím prvního mezi svými apoštoly. A jejíž církvi postavil do čela sv. Innocenta (I.); a kdybys byl ochoten to slyšet, už tehdy bys byl své problematické mládí zbavil pelagiánských smyček (oprátek). Co jiného totiž mohl onen svatý muž odpovědět africkým koncilům než to, co odedávna Apoštolský stolec a římská církev spolu s ostatními (rozuměj: církvemi) držely?</p> <p>Nikdo nesmí soudit výrok Apoštolského stolce, ale on může soudit všechny. Papež Gelasius. Jedná se o stejné kánony, které usilují o to, aby odkazovaly na apel – odvolání celé církve na soud tohoto stolce, ale jasně stvrzují, že ze žádné strany se může odvolávat proti Apoštolskému stolci, neboť jeho soud je neodvolatelný. Též nařizují, že je nevhodné napadat jeho výrok, a že je potřeba následovat dekrety.</p> <p>Ovce nemohou kritizovat pastýře, pokud se nemýlil ve víře a biskupové, kteří byli sesazeni, se nemohou účastnit na synodě, pokud nebyli přijati zpět - znovuustanoveni. Jan, biskup Říma, arcibiskupovi Zachariášovi.</p>
--	---

<p>Další text, který se váže k této tezi je výňatkem z listu papeže Anteruse (nalézáme jej opět výhradně u Anselma):</p> <p><i>„Quod papa a solo Deo sit iudicandus. Antheros papa. Facta subditorum iudicantur a nobis, nostra vero iudicantur a Domino“.</i></p> <p>Další Anselmův text zní:</p> <p><i>Quod sedes beati Petri fas habet iudicandi de omni ecclesia, et nemo de illa, unde et solvere potest quoscumque ligatos. Gelasius papa. Nec plane tacemus quod cuncta per mundum novit ecclesia, quoniam quorumlibet sententiis ligata pontificum sedes beati Petri apostoli ius habeat resolvi, utpote quae de omni ecclesia fas habeat iudicandi, neque cuiquam de eius liceat iudicare iudicio; siquidem ad illam de qualibet mundi parte canones appellare voluerunt, ab illa autem nemo sit appellare permissus“.</i></p> <p>Předposlední text, který u Anselma nalézáme zní:</p> <p><i>„Ut difficiliores causae et maiora negocia ad sedem apostolicam, si appellatum fuerit, deferantur. Anacletus servus Christi Jesu in sede apostolica Domino serviens episcopis omnibus et ceteris cunctis fidelibus, qui coequales vobiscum sunt sortiti fidem, gratia vobis et pax atque consolatio multiplicetur. Si difficiliores ortae fuerint quaestiones aut episcoporum vel maiorum iudicia, aut maiores causae fuerint ad sedem apostolicam, si appellatum fuerit, referantur. Quoniam hoc apostoli statuerunt iussione Salvatoris, ut maiores et difficiliores quaestiones semper ad sedem apostolicam deferantur, super quam Christus universam construxit ecclesiam dicente ipso ad beatum principem apostolorum Petrum: „Tu es, inquit, Petrus et super hanc petram aedificabo ecclesiam meam“.</i></p> <p>Poslední text ze sbírky Anselma z Luccy vztahující se svým poselstvím k této tezi je:</p> <p><i>„De eadem re. Anacletus papa. Si quae causae difficiliores inter vos ortae fuerint, ad huius sanctae sedis apicem eas quasi ad caput referte, ut apostolico terminentur iudicio, quia sic Dominum velle ab eoque ita constitutum esse ante dictis testimoniis declaratur.“.</i></p>	<p>Papeže má soudit pouze Bůh. Papež Anterus. Skutky podřízených soudíme my, ale naše soudí Pán.</p> <p>„Stolec svatého Petra má právo soudit každou církev, ale od nikoho nemůže být souzen, proto také může rozvázat každého, kdo je svázaný. Papež Gelasius: A zjevně nemlčíme o tom, co celá církev na světě ví, že to co (svým rozsudkem) svázal jakýkoli biskup má stolec svatého apoštola Petra právo rozvázat, protože může soudit všechny církve, a nikomu není dovoleno soudit jí. A zatímco kánony umožnily odvolání k němu odkudkoli na světě, nikomu není dovoleno se odvolávat na něj.</p> <p>Že se mají obtížnější případy a větší záležitosti předkládat Apoštolskému stolci, pokud je podáno odvolání. Anaklét, služebník Ježíše Krista, který slouží Pánu na Apoštolském stolci, všem biskupům a všem věřícím, kteří vám rovní spolu s vámi přijali víru, ať se zmnožuje milost pro vás, pokoj a útěcha. Vzniknou-li obtížné otázky a rozsudky biskupů nebo představených nebo vzniknou větší případy, ať se předkládají k Apoštolskému stolci, pokud je podáno odvolání. Neboť apoštolové ustanovili toto na základě Spasitelova nařízení, aby důležitější a obtížnější otázky byly předkládány k Apoštolskému stolci, na němž Kristus vybudoval celou církev, protože (když řekl) svatému knížeti apoštolovi Petrovi: „Ty jsi Petr a na té skále postavím svou církev“.</p> <p>O těžce věci. Papež Anaklétus. Jestliže se mezi vámi objeví obtížnější případy, přinášejte je ke vznešenosti tohoto svatého stolce jako k hlavě, aby končily apoštolským rozhodnutím, protože výše zmíněná svědectví objasňují, že Pán to tak chtěl a on (jim) to tak ustanovil.</p>
---	---

Prvním textem, který se váže k tomuto Diktátovému výroku je text, který pochází z tzv. *Constitutum Silvestri*, přičemž my tento text nalézáme hned ve všech třech námi pojednávaných sbírkách.³²⁹ Pokud se zaměříme na obsah samotného dokumentu *Constitutum Silvestri*, zjistíme, že tento dokument je sám o sobě značně důležitý. Nejenže vypovídá o vztazích papeže Silvestra I. k císaři Konstantinovi, ale tento dokument (i když je falzifikován) rovněž promulguje imunitu Apoštolského stolce, který nemůže být nikým souzen, jak vypovídá již samotný výše uvedený text. Celkově se tento dokument skládá z dvaceti kánonů, mezi nimiž je důležitým ten, který na základě axiomu: „*Non est discipulus super magistrum*“ (Není žák nad učitele) varuje nositele nižší církevní jurisdikce před podáváním žalob vůči představitelům vyššího stupně církevní hierarchie. Námi výše uvedený text však deklaruje naprostou nemožnost soudit papeže ani představiteli církevní hierarchie, ani jakýmkoli nositelem světské moci. *Constitutum Silvestri* je jedním ze základních textů, kterých se užívalo pro obranu a upevnění autority Apoštolského stolce během gregoriánské reformy.

Druhým textem, který je společný pro všechny naše sbírky, je výňatek z díla *Libellus pro synodo* biskupa Ennodia z Pavie.³³⁰ Toto Ennodiovo dílo je jeho apologetikou na obranu papeže Symmachu, který předsedal dvěma římským synodám v letech 501-502, jichž byl Ennodius účasten. Na těchto synodách se řešilo tzv. laurentinské schizma a negativní vztah císaře Theodericha Velikého k papeži Symmachovi. I přes to, že papež Symmachus měl mnoho nepřátel, Ennodius se (jak svědčí toto dílo) postavil za něj. A napsal své dílo pro Symmachovu obranu vůči nepřátelům, přičemž pro nás snad nejzajímavější částí tohoto *Libellu* je ta část, která proklamuje naprostou nemožnost soudit papeže na základě usnesení jakéhokoli koncilu či synody, neboť toho smí soudit pouze a jedině Bůh sám. Text, který zde Ennodius a naši kanonisté zachycují je toho dokladem. Právě tento úryvek tuto skutečnost proklamuje. Nikoli synod, koncil, biskupové či jakákoli jiná světská či duchovní moc, ale pouze Bohu náleží pravomoc soudit papeže. Jakýkoli jiný soud kohokoli jiného je pak z Boží strany přenechán lidem. Platí tedy, že pokud je papež hlavou těla, tj. církve, pak hlavou papežského úřadu je sám Bůh a nikdo jiný. Jak je z výše uvedeného textu zřejmé, tento příhodně sloužil ve

³²⁹Ve sbírce *Diversorum patrum sententie* jde o osmou kapitolu prvního titulu in: Joannes T. GILCHRIST, *Diuersorum*, s. 23, u Anselma se jedná o devatenáctou kapitolu prvního titulu in: Friedrich THANER (ed.), *Anselmi*, s. 15, u Deusdedita tento text tvoří čtyřicátou první (třicátou pátou) kapitolu čtvrté knihy in: Viktor Wolf von GLANVELL, *Die kanonessammlung*, s. 418. Část tohoto textu nalézáme také ve čtyřicáté kapitole čtvrté knihy Anselmovy sbírky in: Friedrich THANER (ed.), *Anselmi*, s. 218. Celý text tohoto dokumentu, který se vztahuje k osobě papeže Silvestra I. nalezneme in: MANSI, 2, col. 615-634, konkrétní úryvek pak nalezneme TAMTÉŽ, col. 631-632.

³³⁰Citaci z Ennodiova díla *Libellus pro synodo* nalezneme v jedenácté kapitole prvního titulu sbírky *Diversorum patrum sententie* in: Joannes T. GILCHRIST, *Diuersorum*, s. 24-25, dále ve dvacáté čtvrté kapitole první knihy Anselmovy sbírky in: Friedrich THANER (ed.), *Anselmi*, s. 16-17 a ve sto třicáté třetí kapitole první knihy Deusdeditovy sbírky in: Victor Wolf von GLANVELL, *Die kanonessammlung*, s. 91-92. Originální text tohoto Ennodiova díla nalezneme in: Magnus Felix ENNODIUS, *Magni*, s. 48-67.

sbírkách našich kanonistů pro podporu myšlenkové ideje devatenácté teze Řehořova Diktátu.³³¹

Třetí a první společný text pro Diversorum patrum sententie a Anselmovu sbírku, který si zde uvádíme, pochází z nám již známého dokumentu *Constitutum Silvestri* papeže Silvestra I.³³² Ve shora uvedeném výňatku z této konstituce tentokrát papež Silvestr poukazuje na skutečnost, že nositel nižšího církevního svěcení, popř. ten, kdo v církvi zastává nižší úřad si nesmí dovolit obvinít svého nadřízeného. Dále se v tomto výňatku setkáváme s taxativním výčtem osob, které mohou napříč církevní hierarchií obžalovat, popř. odsoudit nositele různých církevních úřadů. Zajímavé na tomto výčtu je, že v něm zcela chybí úřad Apoštolského stolce a proto nejvyšším vrcholem tohoto taxativního výčtu (tj. osob, které lze za jistých okolností při dostatečném počtu hlasů sesadit) je biskup partikulární církve (diecéze), nikoli biskup města Říma (*Pontifex universalis*)! Na základě tohoto výňatku se tedy zdá, že se papeže tento taxativní výčet naprosto netýká. Tato idea (tj. nemožnost soudit papeže) je v naprostém souladu s idejemi panujícími v období gregoriánské reformy, neboť zastánci této reformy podporovali tuto Řehořovu ideu, kterou stanovil v této, tj. devatenácté tezi svého Diktátu. A není divu, že právě tento text se k této tezi vztahuje.

Další společný text pro Diversorum patrum sententie a Anselmovu sbírku, který si zde uvádíme, pochází z Gelasiova listu všem biskupům (*Gelasius episcopus omnibus episcopis*).³³³ Vzhledem ke skutečnosti, že jsme se o tomto listě zmiňovali již dříve si nyní jen doplníme, že zde Gelasius hovoří o právu římské a o nespravedlnosti ostatních církví, pokud by chtěly římskou církev soudit na pozadí akakiánského schizmatu a též na pozadí sesazení konstantinopolského patriarchy Acatia ze svého stolce. Tato slova jsou adresována všem biskupům v Dardanii z důvodu, aby se neopovažovali povstat proti římské církvi, soudit její rozhodnutí v Acatiově záležitosti a aby byli pamětlivi, že římská církev má nadvládu (politickou i duchovní) nad všemi ostatními, tj. i nad jejich partikulární církvi. Jakákoli neposlušnost z jejich strany by byla přímo sankcionována. Stejně jako v předchozích i následujících textech, i nyní Gelasius poukazuje na autoritu a imunitu římské církve a jejího představitele papeže, přičemž jeho pravomoci Gelasius záměrně klade nad pravomoci synodních (koncilních) shromáždění (bez papežovy přítomnosti).

Čtvrtý text vztahující se k výše uvedenému Diktátovému výroku pochází z listu papeže Mikuláše I. biskupovi Hinkmarovi a nalézáme jej ve sbírce *Diversorum patrum sententie* stejně jako v

331Pozn.: Jak vidíme z tohoto textu, biskup Ennodius se tu odvolává na proroka Izajáše, konkrétně na Iz 10,3 a též na již několikrát zmiňovaný evangelijní text Mt 16,18.

332Tento text nalézáme v Anselmově sbírce jako čtyřicátou třetí kapitolu třetí knihy in: Friedrich THANER (ed.), *Anselmi*, s. 136. A taktéž jej nalézáme jako šedesátou devátou kapitolu (patřící do sedmého titulu) ve sbírce *Diversorum patrum sententie* in: Joannes T. GILCHRIST, *Diuersorum*, s. 55-56. Silvestrův text nalézáme též in: Paulus HINSCHIUS, *Decretales*, s. 449.

333Tento text nalézáme v desáté kapitole prvního titulu *Diversorum patrum sententie* in: Joannes T. GILCHRIST, *Diuersorum*, s. 24 a v šestnácté kapitole druhé knihy Anselmovy sbírky in: Friedrich THANER (ed.), *Anselmi*, s. 82. Celý Gelasiov list, o kterém jsme již hovořili dříve nalézáme in: Paulus HINSCHIUS, *Decretales*, s. 641-645, konkrétní úryvek nalézáme TAMTÉŽ, s. 643. Tento list je adresován všem biskupům v Dardanii a je autentický.

Anselmově kanonicko-právní kolekci.³³⁴ I když jsme o tomto listu hovořili již v předchozí části této kapitoly, nyní si doplníme, že ve výše uvedeném výroku papež Mikuláš I. proklamuje absolutní nemožnost soudit Apoštolský stolec jakýmkoli nositelem jakékoli (světské či církevní) moci. Autorita Apoštolského stolce totiž dle tohoto dokumentu stojí nad jakoukoli jinou mocí, neboť díky Boží milosti výhradně římská církev obdržela v papežství primát.

Další text, který pochází z listu papeže Anakléta a který nalézáme v Pseudo-isidorských dekretáliích, se vyskytuje jednak v *Diversorum patrum sententie* a jednak v kanonicko-právní sbírce biskupa Anselma.³³⁵ V tomto textu se nám zračí nemožnost obžalování pastýře vlastními ovce. Soudit pastýře totiž může pouze Bůh sám. To však neznamená, že prostí věřící mají být nedbalí v napomínání druhých nebo že by se měli bát své pastýře napomínat a snažit se je napravovat. Pokud se pastýři odchýlí od pravé křesťanské ortodoxie, mají prostí věřící za povinnost pastýře napomínat a napravovat. Je však nutné, aby tolerovali špatné zvyky a morálku svých pastýřů a ne aby je například sesazovali ze svých úradů. Jak víme z mnoha jiných výroků, věřící se nemuseli o nic strachovat, pokud tyto záležitosti přednášeli k Apoštolskému stolci.

Jak je zřejmé z následujícího textu, tento Anaklétův výrok zcela potvrzuje následující výrok papeže Fabiána, který se dochoval v jednom z jeho listů, jež lze nalézt v Pseudo-isidorských dekretáliích, odkud byl převzat do našich sbírek.³³⁶ Na základě četby tohoto listu zjišťujeme, že se papež Fabián v jeho kontextu snaží vysvětlit totéž co již před ním papež Anaklét, tj., že pastýři mohou být napravováni svými ovce pokud se dopustili nějakých chyb ve věrouce, na druhou stranu však také napomíná věřící (ovce), aby tolerovali své pastýře (představené), i když tito mají různé mravnostní chyby a nedostatky. Dle našeho posouzení tu jde o dvě věci. Zaprvé, ovce mají tolerovat své pastýře i s jejich ne vždy správným chováním a jednáním, protože nikdy nesmí zapomínat jak na dobré skutky svých pastýřů (biskupů), tak na fakt, že tito pastýři jsou defakto garanty cesty spásy. A poukazují na tuto cestu vedoucí k Bohu. Nejvyšším garantem pak je samotný papež, nad kterým stojí již samotný Bůh. A za druhé je nutné podotknout, že pouze papež je nejvyšším soudcem v církvi i mimo ni a tedy výhradně jemu přísluší rozhodující slovo v jakémkoli církevním případě, včetně výše uvedeného. Tj. pouze papeži jako nejvyšší instanci uvnitř církve

334V *Diversorum patrum sententie* tvoří tento text její sedmnáctou kapitolu prvního titulu (O římské církvi) in: Joannes T. GILCHRIST, *Diuersorum*, s. 28 a u Anselma jde o dvacátou první kapitolu první knihy jeho sbírky in: Friedrich THANER (ed.), *Anselmi*, s. 16.

335V *Diversorum* jde o text tvořící sedmdesátou čtvrtou kapitolu této sbírky, která patří pod devátý titul sbírky. Tento titul se svým obsahem dotýká nemožnosti obžalování pastýřů (především papeže) ze strany jejich ovce (věřících) – *Quod non possunt oves accusare pastores*. Viz: Joannes T. GILCHRIST, *Diuersorum*, s. 58-59. U Anselma tento text tvoří třicátou sedmou kapitolu třetí knihy in: Friedrich THANER (ed.), *Anselmi*, s. 134. V Pseudo-isidorských dekretáliích tento text nalézáme in: Paulus HINSCHIUS, *Decretales*, s. 85.

336V *Diversorum* jde o text sedmdesáté osmé kapitoly této sbírky in: Joannes T. GILCHRIST, *Diuersorum*, s. 60 a u Anselma jde o třicátou první kapitolu třetí knihy jeho sbírky in: Friedrich THANER (ed.), *Anselmi*, s. 131-132. V Pseudo-isidorských dekretáliích nalézáme tento text in: Paulus HINSCHIUS, *Decretales*, s. 166.

přísluší posoudit a rozsoudit jak pastýře, tak i ovce.

*Dalším textem, který propojuje Anselmovu a Deusdeditovu sbírku je výňatek z listu papeže Mikuláše I., který je adresován byzantskému císaři Michaelovi III. Methystesovi.³³⁷ V tomto Mikulášově listu najdeme odkaz na tři významné historické církevní osobnosti. První z nich je papež Marcellinus, který byl obviněn z obětování pohanským modlám. Ať se již tohoto činu dopustil či nikoli, pro nás je důležitá druhá část tohoto pojednání ve které se jasně opětovně deklaruje nemožnost soudit Apoštolský stolec. Dotyčné osoby, které byly shromážděné na údajném synodu (neexistují však o něm žádné záznamy) zde jasně odkazují posouzení tohoto činu samotnému papeži, který jakožto nejvyšší církevní instance může jako jediný posoudit svůj vlastní případ. Nikdo jiný jej nemůže obvinít či řešit. Druhou osobou na kterou je zde odkázáno je papež Sixtus. Ve spojitosti s jeho osobou Mikuláš opětovně poukazuje na nemožnost soudit papeže. Je jasné, že císař Valentinián svým gestem a slovem prokázal autoritě Apoštolského stolce nemalou službu o kterou se bylo možné opřít zvláště v době gregoriánské reformy. Posledním jmenovaným, stejně jako celým jeho případem jsme se zabývali již dříve a proto se tomuto tématu nyní již věnovat nebudeme. I když se papež Mikuláš I. v tomto svém listě zabývá třemi různými, pro církevní dějiny důležitými osobnostmi jejichž životní příběhy byly odlišné, přeci jen mezi nimi a mezi Řehořem VII. nalézáme jedno pojítko. Na základě všech těchto životních příběhů dokázal Mikuláš I. poukázat na zásadu „*Prima sedes a nemine iudicatur*“, který se stal během gregoriánské reformy jedním z nezávadnějších principů vůbec. Podpora tohoto principu se pak ukázala jako zvláště naléhavá během boje o investituru, jak lze vidět na příkladu boje mezi Řehořem VII. a Jindřichem IV. Právě proto nás nepřekvapuje, že tento princip nalezl své důležité místo i v Řehořově *Dictatus papae*.*

*Další text, který tentokrát nalézáme pouze v Deusdeditově sbírce pochází z již dříve probíraného dokumentu papeže Silvestra, tj. *Constitutum Silvestri*.³³⁸ Ve shodě se Silvestrovým předchozím příspěvkem stejně jako s devatenáctou tezí *Dictatus papae* tu je opět deklarovaný fakt, že papeže nemůže nikdo soudit. S dodatkem, že „není žák nad učitele“. Snad jen ještě doplníme, že nejvyšší pontifik je zde nazýván „*presul summus*“, což překládáme prostě jako „papež“.*

Dekret papeže Julia I. ze kterého je vyňat náš text, lze nalézt v Pseudo-isidorských

337Tento text nalézáme jako sto padesátou šestou (sto dvacátou devátou) až sto padesátou devátou kapitolu první knihy Deusdeditovy sbírky in: Victor Wolf von GLANVELL, *Die kanonessammlung*, s. 101-102 a jako šedesátou sedmou kapitolu druhé knihy Anselmovy sbírky in: Friedrich THANER (ed.), *Anselmi*, s. 106-108. Celý Mikulášův list nalézáme in: MANSI, 15, Venetiis: Antonius Zatta, 1770, col. 186-216. Deusdeditův úryvek je TAMTÉŽ, col. 197-199.

338Daný úryvek nalézáme v osmdesáté deváté (sedmdesáté páté) kapitole první knihy jeho sbírky in: Victor Wolf von GLANVELL, *Die kanonessammlung*, s. 74. Celý dokument nalezneme in: Paulus HINSCHIUS, *Decretales*, s. 449-451 nebo in: MANSI, 2, col. 623nn.

dekretáliích.³³⁹ Tento list, který Julius adresoval „ctihodným bratřím, biskupům východní církve“ pojednává o několika tématech spjatých se zasedáním I. nicejského koncilu r. 325. Julius I. se ve svém listě dotýká jak samotného koncilu, tak i jeho dění. Jako zásadní body tohoto listu můžeme jmenovat: „zasedání nicejského koncilu“, „odsouzení některých přítomných členů“, „pojednání o římské církvi, která je přede všemi jinými církvemi upřednostněna“, „poukazování na biskupy, kteří byli nařčeni bez autority Apoštolského stolce“. Ve všech těchto bodech se můžeme shledat s výroky, které zcela zřetelně podporují autoritu římské církve a Apoštolského stolce, tentokrát s ohledem na průběh nicejského koncilu. Samotný výše uvedený text pak deklaruje papežskou pravomoc svolávat biskupy na synody (koncily), přičemž tento svůj výrok opírá o různá důležitá privilegia a ustanovení, které tento výrok potvrzují. Julius I. dále deklaruje autoritu Apoštolského stolce, která je vyvýšena nade všemi ostatními. A v neposlední řadě opírá tuto autoritu o známý text Mt 16,18-19.

Předposlední text, který nalézáme pouze u Deusdedita, pochází z velice známého díla *De civitate Dei* sv. Augustina.³⁴⁰ Protože je toto dílo značně široké a je v něm zachyceno mnoho témat která pro naše studium nejsou důležitá, přejdeme ihned k danému textu. Již v jeho samotném úvodu stojí, že se sv. Augustin tímto textem obrací na známého heretika Juliána z Eclany (380-445), který byl spolu s Celestinem a Pelagiem stoupencem po Pelagioví pojmenovaném hnutí. Z nám známých dochovaných pramenů též víme, že se sv. Augustin s Juliánem znali osobně a do doby, než Augustin začal významně bojovat proti pelagianismu byli dobří přátelé.³⁴¹ I poté, co Augustin začal proti pelagianismu bojovat, vystupoval zprvu proti Juliánovi smířlivěji než vůči jiným zastáncům této

339U Deusdedita nalézáme tento text v devadesáté (sedmdesáté šesté) kapitole první knihy in: Victor Wolf von GLANVELL, *Die kanonessammlung*, s. 75 a v Pseudo-isidorských dekretáliích in: Paulus HINSCHIUS, *Decretales*, s. 459.

340Tento text nalézáme v Deusdeditově sbírce jako dvě stě devadesátou osmou (dvě stě dvacátou pátou) kapitolu první knihy in: Victor Wolf von GLANVELL, *Die kanonessammlung*, s. 173. K osobě a dílu sv. Augustina viz: František Xaver HOŠEK, *Život a spisy sv. Aurelia Augustina, biskupa hipponského*, Brno: Dědictví sv. Cyrila a Metoděje, 1864, Josef HRONEK, *Svatý Augustin*, Praha: G. Francl, 1930, Milan MACHOVEC, *Svatý Augustin*, Praha: Orbis, 1967, Karel FLOSS, *Čas, dějinnost a Aurelius Augustinus*, Olomouc: Univerzita Palackého, 1991, Peter BROWN, *La vie de saint Augustine*, Paris: Seuil, 2001, Jean-Claude ESLIN, *Saint Augustin*, Paris: Michaloni, 2002, Dominique DOUCET, *Augustin*, Paris: Vrin, 2004, Lewis AYRES, *Augustine and the Trinity*, Cambridge: Cambridge University Press, 2010. Augustinovo dílo *De civitate dei* vyšlo v mnoha různých edicích, například in: AUGUSTIN, *O boží obci knih XXII.*, 2 sv., Praha: Karolinum, 2007.

341K biskupovi Juliánovi a jeho přátelským vztahům k Augustinovi viz: Peter BROWN, *Augustine of Hippo. A biography*, Berkeley: University of California Press, 2000, Josef LOESSL, *Julian von Aeclanum. Studien zu seinem Leben, seinem Werk, seiner Lehre und ihrer Ueberlieferung*, Vigiliae Christianae, Supplements, 60, Leiden: Brill, 2001, Wincenty MYSZOR, *Julian z Eclanum*, in: César Vidal Manzanares, *Pisarze wczesnochrześcijańscy I-VII*, Warszawa: Verbinum, 2001. K Pelagioví a jeho heretické nauce například viz: Georges de PLINVAL, *Pélagie, ses écrits, sa vie et sa réforme, etude d'histoire littéraire et religieuse*, Lausanne: Payot, 1943, John FERGUSON, *Pelagius. A historical and theological study*, Cambridge: Heffer, 1956, Robert F. EVANS, *Four letters of Pelagius*, New York: Seabury Press, 1968, Brinley REESE, *Pelagius a reluctant heretic*, Woodbridge: The Boydell Press, 1988, TENTÝŽ, *Pelagius. Life and letters*, 2 sv., Woodbridge: The Boydell Press, 1989, 1991, Sebastian THIER, *Kirche bei Pelagius*, in: Patristische Texte und Studien, Bd. 50, Berlin, New York: Walter de Gruyter, 1999 a Jean-Marie SALAMITO, *Les virtuoses et la multitude. Aspects sociaux de la controverse entre Augustin et les pélagiens*, Grenoble: Éditions Jérôme Millon, 2005.

nauky. Augustin v tomto textu rezolutně brání papeže Innocenta I. Jak známým, oblíbeným a používaným tento augustinovský text byl, dokládá kromě jiného i jeho přítomnost v samotném Řehořově registru, kde jej nalézáme na samotném konci *Dictatus papae* v upravené, zkrácené verzi, přičemž výše uvedený Deuseditův výňatek nalézáme i zde.³⁴²

Zbývající texty, které pojí devatenáctou tezi Řehořova Diktátu s Anselmovou kanonicko-právní sbírkou můžeme začít výňatkem z Gelasiova listu.³⁴³ V listě, který koncem roku 493 Gelasius adresoval jistému „magistrovi Faustovi“ tento papež na několika místech naráží na problematiku chalcedonského koncilu a na Acatiovu osobu. Pokud se do tohoto listu začteme, můžeme konstatovat, že na místech, na kterých v listu více vystupuje proti Acatiově osobě a jeho myšlenkám, nalézáme hned několik biblických citátů, kterými se proti němu staví.³⁴⁴ Acatiovi a jeho přívržencům pak posílá výše uvedený vzkaz, aby porozuměli tomu, že a proč se nelze odvolat proti rozhodnutí Apoštolského stolce ve věci jejich odsouzení. Rozhodnutí Apoštolského stolce vůči jejich osobám nebylo možné na základě různých dekretů a kánonů zrušit, ani jej změnit. Takovéto rozhodnutí bylo v souladu s církevní legislativou a proto platné.

Dalším textem, který spojuje devatenáctou tezi *Dictatus papae* s Anselmovou sbírkou je text, který nalézáme ve čtyřicáté čtvrté kapitole třetí knihy sbírky.³⁴⁵ Protože zde Salvatore Vacca necituje přímo daný text, ale poukazuje pouze na jeho shrnutí Anselmem, přidrželi jsme se i my této systematiky, uvedenou v tabulce. Po přečtení tohoto krátkého (dvoustránkového) listu můžeme konstatovat, že výše uvedené Anselmovo shrnutí brilantním způsobem shrnuje hlavní část celého tohoto listu papeže Jana I. Tento pontifik v něm poukazuje tak, jako před ním například papež Anaklétus I. či Fabián na nemožnost věřících, aby kritizovali své představené (pastýře). Tj. samozřejmě za předpokladu, že se tyto pastýři nezmýlili ve víře a věřící je tak nemusí opravovat. A dále Jan I. poukazuje i na fakt, že ti biskupové, kteří byli sesazeni ze svých stolců (pokud nedošlo k jejich rekonsolidaci s církví, především s Apoštolským stolicem) se nemohou účastnit synody. Tyto dvě záležitosti jsou hlavním poselstvím daného Janova listu.

Další text, který u Anselma nalézáme se nachází v padesáté třetí kapitole první knihy Anselmovy sbírky.³⁴⁶ Papež Anterus ve svém listě (z nějž výňatek pochází) pojednává o mnoha tématech,

342Registrum II, č. 55a, s. 208.

343Friedrich THANER (ed.), *Anselmi*, s. 101-102. Celý Gelasiov list z r. 493 lze nalézt in: Andreas THIEL, *Epistolae*, s. 344 (jedná se o celkově desátou Gelasiovu epištolu v této edici).

344Jde o Mt 16,18-19, Řím 1,32 a Tit 3,10-11. První z textů je nám již známý, další dva biblické citáty zní: Řím 1,32: „Vědí o spravedlivém rozhodnutí Božím, že ti, kteří tak jednají, jsou hodni smrti; a přece nejenže sami tak jednají, ale také jiným takové jednání schvalují“. Tit 3,10-11: „Sektáře jednou nebo dvakrát napomeň a pak se ho zřekni; je jasné, že takový člověk je převrácený, hřeší, a tak sám nad sebou vynáší soud“.

345Tento text nalézáme konkrétně in: Friedrich THANER (ed.), *Anselmi*, s. 136-137. Tento text nalézáme též in: Paulus HINSCHIUS, *Decretales*, s. 694-695.

346Friedrich THANER (ed.), *Anselmi*, s. 27. Celý Anterův list je zachycen in: Paulus HINSCHIUS, *Decretales*, s. 151-156.

příčemž my jsme se tohoto Anterova listu dotkli již při našem komentování třinácté Diktátové teze. Tehdy jsme pojednávali o biskupských změnách, které mohou nastat během jejich biskupské duchovní služby. Nyní se k tomuto listu vracíme, abychom si poukázali na skutečnost s jakou samozřejmostí tento papež proklamuje svou tezi, dle které smí papeže soudit pouze a výhradně Bůh sám, zatímco skutky jiných lidí jsou podřízeny rozhodnutí Apoštolského stolce. V kontextu všech výroků, kterými se zde zabýváme jde o naprosto názorný příklad deklarace nezávislosti Apoštolského stolce na jakékoli jiné moci, než na moci samotného Boha. Nejen dle tvrzení tohoto papeže není na světě vyšší autorita než ta, kterou ve svých rukou drží představitel celé římské církve, papež. A právě s touto autoritou mají papežové vystupovat vždy a všude tam, kde je toho potřeba v zájmu církve i samotných věřících. Vědomi si tohoto faktu a vědomi si skutečnosti, že jedinou instancí, které se bude každý papež jednou zodpovídat je samotný Bůh, právě s tímto přesvědčením a autoritou mají vždy bránit a hájit zájmy celé římské církve, věřících a samotného Boha. Neboť pouze On je jediným a naprosto svrchovaným panovníkem, panovníkem který chrání a brání Apoštolský stolec.

Další text, který v Anselmově sbírce nalézáme a který se myšlenkově vztahuje k devatenácté tezi *Dictatus papae* nacházíme ve čtyřicáté sedmé kapitole první knihy.³⁴⁷ Gelasius v tomto svém listě pojednává o prvních církevních hereticích a samozřejmě i o jejich nauce. Mezi všemi těmito heretiky lze jmenovat například Eutycha, Aria, Sabellia, Acatia a další. Gelasius se ve svém listě taktéž zabývá prvními koncily, které odsoudily tyto heretické nauky. Důraz přitom Gelasius klade především na I. nicejský a chalcedonský koncil.³⁴⁸ Ve výše uvedeném textu se papež Gelasius stejně jako celé množství předchozích i následujících pontifiků vyslovuje v tom smyslu, že Apoštolský stolec nemůže být nikým souzen, on sám však může soudit každého. Stejně tak může Apoštolský stolec rozsoudit a případně rozvázat každého, kdo byl nespravedlivě svázán, například nějakým trestem. Opět se tu proklamuje myšlenka možnosti odvolání se jakékoli osoby k Apoštolskému stolci a naopak nemožnost odvolání se na jednu dané rozhodnutí Apoštolského stolce.

Posledními dvěma texty Anselmovy sbírky, které se vztahují k devatenácté Diktátové tezi jsou

347Tento text nalézáme in: Friedrich THANER (ed.), *Anselmi*, s. 25. Anselmův výňatek je přejatý z listu papeže Gelasia nejmilovanějším bratřím biskupům v Dardanii. Celý tento list nalézáme in: Andreas THIEL, *Epistolae*, s. 414-422.

348K Ariovi a jeho nauce viz: Manlio SIMONETTI, *La crisi ariana nel IV secolo*, Rome: 1975, Rowan WILLIAMS, *Arius. Heresy and Tradition*, Revised edition, Grand Rapids (MI): Eerdmans, 2001, Athanasios of ALEXANDRIA, *History of the Arians*, London: 2013, Roland STEINACHER a Guido M. BERNDT, *Arianism. Roman Heresy and Barbarian Creed*, Farnham: Ashgate, 2014, John Henry NEWMAN a Rowan WILLIAMS, *The Arians of the Fourth Century*, Notre Dame: University of Notre Dame Press, 2014. K osobě Eutycha a k monofyzitismu viz: William Hugh Clifford FRENCH, *The rise of the Monophysite Movement. Chapters in the History of the Church in the fifth and sixth Centuries*, Cambridge: Cambridge University Press, 1972. K prvnímu nicejskému koncilu viz: Lewis AYRES, *Nicaea and its legacy. An approach to fourth-century trinitarian theology*, Oxford: Oxford University Press, 2004, Henryk PIETRAS, *Council of Nicaea (325). Religious and Political Context, Documents, Commentaries*, Roma: Gregorian and Biblical Press, 2016.

texty, které Anselm umístil do čtvrté a páté kapitoly druhé knihy své sbírky.³⁴⁹ První text, který nalézáme v Pseudo-isidorských dekretáliích pochází z listu, který papež Anaklétus adresoval všem biskupům spřízněným s Apoštolským stolcem v Římě. Anaklétus se v tomto listě zabývá několika různými tématy jako například: dějinami církve, různými duchovními službami a mnoha dalšími tématy. Ve výše uvedeném úryvku Anaklét poukazuje na již mnohokrát zmíněnou možnost a povinnost přednášet „maiores causae“ k rozhodnutí Apoštolskému stolci. Druhý text papeže Anakléta a poslední text, který se váže k devatenácté tezi vůbec lze taktéž nalézt v Pseudo-isidorských dekretáliích. Jde o text, který je nám již známý, nalézáme jej například i u první teze Dictatus papae. Výše uvedený text se obsahově, jak již napovídají první slova „*De eadem re*“ překrývá s textem předchozím, ve kterém se pojednává o povinnosti přednášet „maiores causae“ k rozhodnutí Apoštolského stolce v Římě.

Závěrem předchozích textů a komentářů, které se svým obsahem vztahují k devatenácté tezi Dictatus papae si již jen krátce doplníme, že se k této tezi váže nejvíce paralelních textů ze všech Diktátových výroků. Již z tohoto faktu můžeme usuzovat na skutečnost, jak důležitou tato Diktátová premisa byla a jak důležitou úlohu tedy v Řehořově Diktátu hraje. Na základě této naší studie můžeme lépe porozumět důležitosti axiomu „*Papeže nemůže nikdo soudit*“ jak pro samotného Řehoře VII., tak i pro celou kanonicko-právní tradici, která mnohokrát a mnoha způsoby pozdvihla papežskou autoritu jako nejvyšší a jedinečnou na světě. Je dobré si povšimnout, že jedině papež ze své moci, která mu byla svěřena samotným Kristem a sv. Petrem může soudit jakožto nejvyšší soudce a strážce pravé ortodoxie a žité ortopraxe každého. A na druhé straně nemůže být souzen nikým jiným, nežli samotným Bohem. Tato myšlenka byla natolik důležitá, že se stala základním kamenem celé gregoriánské reformy a jejího programu. Protože tato idea měla dlouhou kanonicko-právní tradici, nepřekvapí nás, že se jako jedna z mála *umístila i ve všech třech námi probíraných sbírkách*. Závěrem se jistě můžeme ptát, proč tento výrok vůbec vznikl, tj. proč papeže nelze soudit jako jakoukoli jinou osobu? Naší odpovědí pak je, že papeže nelze soudit z důvodu jeho vnitřní i vnější čistoty, svatosti a autority. Protože papež je v Řehořově myšlení náměstkem Kristovým (*vicarius Christi*) a protože Kristus je samotným garantem katolické ortodoxie a spásou každého člověka, musí takovým být i jeho náměstek, papež. Neboť právě a výhradně jemu přísluší v církvi i mimo ni zprostředkovávat spásu a uvádět na ní všechny lidi po celém světě. Papež není spásou, ale je jejím přímým zprostředkovatelem, je tím, komu přísluší autentická interpretace Tradice a Písma svatého. A aby tohoto všeho mohl docílit a aby mu nikdo v jeho hlásání evangelia

349Oba dva texty mají svůj původ u papeže Anakléta, oba dva nalezneme v Pseudo-isidorských dekretáliích, přičemž první z textů nalezneme in: Friedrich THANER (ed.), *Anselmi*, s. 76-77 a in: Paulus HINSCHIUS, *Decretales*, s. 66 a 74. Druhý text nalézáme in: Friedrich THANER (ed.), *Anselmi*, s. 77 a in: Paulus HINSCHIUS, *Decretales*, s. 84. V prvním z textů se Anaklét opět odkazuje na již mnohokrát zmiňovaný biblický verš: Mt 16,18, který se v období gregoriánské reformy hojně využíval pro podporu autority Apoštolského stolce.

nemohl bránit, bylo nutné jej vybavit také jistou imunitou, díky které nemohl být nikým souzen. Avšak pozor. Skrývá se tu jedno nebezpečí, kterým je nutnost správné interpretace tohoto výroku. Řehoř totiž tímto výrokem neříká, že papež nemůže být vůbec nikým souzen. On papeže nezbožšťuje tak, že by snad stál vedle Boha či nad ním. Ani neříká, že papež nemůže být potrestán, je-li toho třeba. Avšak uvádí vše na pravou míru. Dle Řehoře VII. totiž papež samozřejmě souzen a potrestán být může. A to trestem ještě tvrdším a spravedlivějším, než jsou lidské soudy a tresty. Papeže, kterého nemůže soudit žádný člověk na Zemi (avšak on může soudit každého), totiž může a bude soudit sám Bůh. Sám Bůh přezkouší každého papeže z jeho víry, skutků a upřímnosti života. Až tak Bůh učiní, pak každý papež pozná své skutky a nanejvýš spravedlivou odměnu. Zda dojde věčné blaženosti, očišťování či věčného zatracení. A též si můžeme být jistí, že papežův soud ze strany Boží bude velmi přísný. O to přísnější, oč vyšší funkci papež v církvi a ve společnosti zastává. Vždyť právě on má být garantem pravé ortodoxie a právě on před Bohem ručí za celý křesťanský lid, kterému má dopomoci (je to jeho povinnost) ke spáse. Vždyť stejně jako primárně na autoritě sv. Petra, tak nyní sekundárně na autoritě všech jeho následovníků v papežském úřadě Kristus buduje svou církev.³⁵⁰

3.4.20. Quod nullus audeat condemnare apostolicam sedem apellantem – Nikdo nesmí potrestat toho, kdo se odvolává k Apoštolskému stolci

Latinský text	Český překlad
<p>Tento text lze nalézt v Anselmově i Deuseditově sbírce: <i>Ut episcoporum tantum finitiva iudicia referantur ad sedem Romanam, et in ecclesiis eorum non alii preponantur, donec negotia eorum iuste ibi terminentur. Eleutherius papa.</i></p> <p>Další text, který lze nalézt ve dvou výše zmíněných sbírkách je: <i>Quod absque auctoritate sedis apostolicae nulla potest synodus regulariter congregari, nec episcopus qui eam appellaverit potest sine illa damnari. Marcellus papa.</i></p> <p>Poslední text, který se vztahuje k dané Diktátové tezi nalézáme ve sbírkách: Diversorum patrum sententie a v Anselmově kolekci a zní: <i>Ut accusatus vel iudicatus a comprovincialibus</i></p>	<p>Aby římskému stolci byla předkládána pouze závěrečná rozhodnutí v záležitostech biskupů a aby do čela jejich diecézí (církví) nebyli ustanovováni jiní, dokud se zde jejich záležitosti spravedlivě neukončí. Papež Eleutherius.</p> <p>Bez autority Apoštolského stolce nemůže být žádný synod pravomocně svolán a ani biskup, který se k němu odvolal nemůže být bez něj odsouzen. Papež Marcellus.</p> <p>Obviněný nebo odsouzený se může od svých</p>

³⁵⁰Mt 16,18-19.

<i>episcopis licenter papam appellet, qui eius causam retractet, et in loco eius interim alius non ordinetur. Victor papa Theophilo episcopo.</i>	biskupů odvolat k papeži, který jeho záležitost projedná a na jeho místo se zatím neustanovuje nikdo jiný. Papež Viktor biskupovi Theophilovi.
---	--

Jak je z výše uvedených výroků zřejmé, tyto výroky se v různém poměru nalézají ve všech třech námi pojednávaných sbírkách. První z těchto textů nalzáme v Anselmově a Deusdeditově sbírce.³⁵¹ Oba naši autoři čerpají svůj text z Pseudo-isidorských dekretálií, tentokrát z dekretálií papeže Eleutheria.³⁵² V tomto listu se papež Eleutherius zabývá několika případy různých odvolávání se různých osob církevní hierarchie se svými problémy k Apoštolskému stolci. I když tento list není dlouhý, přeci je vzhledem k dané Diktátové tezi velmi důležitý, neboť přímo potvrzuje obsah tohoto Diktátového výroku. Druhý text, který nalzáme rovněž v Anselmově a Deusdeditově sbírce opět pochází z Pseudo-isidorských dekretálií.³⁵³ Papež Marcellus v tomto svém listu, který adresuje Maxentiovi, pojednává o mnoha tématech jako například o křesťanské lásce, o odvolávání se, atd. Výňatek, který jsme uvedli výše patří v jeho listě do Marcellova pojednání o skutečnosti, že biskupové nemohou bez papežské autority svolat žádný synod (koncil). Třetí a poslední text, který se svým obsahem váže k dvacáté Diktátové tezi, můžeme tentokrát nalézt v Anselmově sbírce a v *Diversorum patrum sententie*.³⁵⁴ Stejně jako předchozí texty i tento je přejat z Pseudo-isidorských dekretálií.³⁵⁵ Jak je zřejmé již z názvu (který vyjadřuje obsah) tohoto listu papeže Viktora, tento list pojednává o slavení paschy a o křtu. Avšak zhruba v polovině tohoto listu se papež Viktor zmiňuje o výše uvedené církevní záležitosti. Potřeba námi vybraných kanonistů vnést tyto texty do svých sbírek se shoduje s Řehořovou potřebou poukázat na jeden z dalších konkrétních důsledků papežské supremacie a papežových pravomocí. Stejně jako Řehoř i jím ovlivnění kanonisté v tomto bodě deklarují základní právo jakékoli světské či duchovní osoby obrátit se se svými potřebami a starostmi na autoritu Apoštolského stolce, přičemž právě tato apoštolská autorita činí onu odvolávající se osobu "nedotknutelnou" okolním vlivům. A nejen to, z druhého, výše uvedeného textu můžeme rovněž vysledovat, jakou autoritu připisoval Řehoř VII. Apoštolskému stolci. Totiž, apoštolská autorita dle tohoto textu stála nad jakýmkoli synodem, popř. koncilem, neboť autorita jakéhokoli synodu, popř. koncilu byla postavena výlučně na papežské autoritě. Abychom

351První list lze nalézt jako třicátou šestou kapitolu druhé knihy Anselmovy sbírky in: Friedrich THANER (ed.), *Anselmi*, s. 91, popř. jako šedesátou osmou (padesátou sedmou) kapitolu první knihy Deusdeditovy sbírky in: Victor Wolf von GLANVELL, *Die kanonessammlung*, s. 66.

352První list, který je adresovaný všem biskupům v Galii se nalzá in: Paulus HINSCHIUS, *Decretales*, s. 125.

353Druhý text nalzáme jako čtyřicátou kapitolu druhé knihy Anselmovy sbírky in: Friedrich THANER (ed.), *Anselmi*, s. 92, popř. jako osmdesátou pátou (sedmdesátou druhou) kapitolu první knihy Deusdeditovy sbírky in: Victor Wolf von GLANVELL, *Die kanonessammlung*, s. 73. Tento list nalzáme též in: Paulus HINSCHIUS, *Decretales*, s. 228.

354V *Diversorum patrum sententie* jde o osmdesátou třetí kapitolu patřící do desátého titulu této sbírky in: Joannes T. GILCHRIST, *Diuersorum*, s. 62. U Anselma se jedná o osmdesátou první kapitolu druhé knihy jeho sbírky in: Friedrich THANER (ed.), *Anselmi*, s. 113-114.

355Tento list, adresovaný alexandrijskému biskupovi Theophilovi se nalzá in: Paulus HINSCHIUS, *Decretales*, s. 128.

porozuměli důležitosti a vážnosti papežské autority stačí, abychom se zamysleli nad autoritou papeže vůči pravomoci biskupů, popř. koncilu dnes. Zde opět můžeme vidět vliv a blízkost mezi Řehořem a jím ovlivněnými autory kanonicko-právních sbírek v jejich společné ideji o papežském primátu.

3.4.21. Quod maiores causae cuiuscunque ecclesiae ad eam referri debent - „Causae maiores“ (Závažnější případy) každé diecéze musejí být postoupeny jemu

Latinský text	Český překlad
<p>Tento text lze nalézt výhradně ve sbírce biskupa Anselma z Luccy: <i>Ut difficiliore causae et maiora negocia ad sedem apostolicam, si appellatum fuerit, deferantur. Anacletus servus Christi Jesu in sede apostolica...</i></p> <p>I tento text nalézáme pouze u Anselma: <i>De eadem re. Anacletus papa.</i></p> <p>Následující text nalézáme jak u Anselma, ak i ve sbírce Deuseditově: <i>Quod dubiae ac maiores causae ab apostolica sede debent terminari. Dilectissimo fratri Benigno episcopo Felix coepiscopus in Domino salutem.</i></p> <p>Poslední text k této tezi nalézáme u Anselma a v Diversorum patrum sententie, nikoli u Deusedita: <i>Quod omnium appellationum et episcoporum et cunctorum maiorum negotia apostolicae sedi debent reservari. Vigilius papa.</i></p>	<p>Aby se obtížnější případy a větší záležitosti přednášely k Apoštolskému stolci. Anaklét, služebník Krista Ježíše na Apoštolském stolci...</p> <p>O téže věci. Papež Anaklétus.</p> <p>Sporné a důležitější případy má ukončovat Apoštolský stolec. Nejmilovanějšímu bratrovi biskupovi Benignovi spolubiskup Felix, zdraví v Pánu.</p> <p>Aby všechna odvolání a záležitosti biskupů a všech významnějších osob (věcí) se vyhradily Apoštolskému stolci. Papež Vigilius.</p>

Další paralelní texty, které se tentokrát vztahují k dvacátému prvnímu Diktátovému výroku nalézáme opět ve všech třech námi pojednávaných kanonicko-právních sbírkách.³⁵⁶ Tyto čtyři výše uvedené úryvky jsou do našich sbírek přeneseny z Pseudo-isidorských dekretálií a to konkrétně z

³⁵⁶První dva úryvky z dvou různých listů papeže Anakléta nalézáme pouze v Anselmově sbírce a to jako čtvrtou a pátou kapitolu druhé knihy této sbírky in: Friedrich THANER (ed.), *Anselmi*, s. 76-77. Třetí úryvek pochází z listu papeže Felixe a nalézáme jej jak v Anselmově sbírce (jako její třináctou kapitolu druhé knihy) in: Friedrich THANER (ed.), *Anselmi*, s. 81, tak i v Deuseditově právní kolekci jako její osmdesátou (šedesátou osmou) kapitolu první knihy in: Victor Wolf von GLANVELL, *Die kanonessammlung*, s. 71. Konečně poslední úryvek nalézáme jako dvanáctou kapitolu prvního titulu sbírky *Diversorum patrum sententie* in: Joannes T. GILCHRIST, *Diuersorum*, s. 25 a též v Anselmově sbírce jako osmnáctou kapitolu druhé knihy in: Friedrich THANER (ed.), *Anselmi*, s. 83-84.

dekretů papežů: Anakléta, Vigilia a Felixe.³⁵⁷ Část listu papeže Anakléta ze kterého je vzat první úryvek nese v Pseudo-isidorských dekretáliích název: *De difficilibus causis aut maioribus ortis negotiis*, tzn. O obtížnějších případech nebo větších vznikajících záležitostech, přičemž celý list pojednává o různých problémech, které se v církvi odehrávaly zvláště mezi různými biskupy.³⁵⁸ Druhý úryvek rovněž z jednoho z listů papeže Anakléta pojednává v Pseudo-isidorských dekretáliích o obtížnějších případech, které mají být přednášeny (resp. přineseny) k Apoštolskému stolci, který má v těchto obtížnějších případech pronést poslední a rozhodující slovo jakožto nejvyšší soudní instance.³⁵⁹ Třetí úryvek je převzatý taktéž z Pseudo-isidorských dekretálií, tentokrát jde však o úryvek z listu papeže Felixe, který adresoval svému blízkému příteli, biskupovi Benignovi.³⁶⁰ V tomto listu Felix hovoří o hereticích, kteří se schovávají pod pláštíkem „ortodoxních křesťanů“, přičemž v místě, ze kterého je převzat výše uvedený úryvek Felix tvrdí, že ve větších (důležitějších) a sporných otázkách má vždy rozhodující slovo papež a nikdo jiný. Jen on je zárukou skutečné „ortodoxie“. Poslední, tj. čtvrtý výše uvedený úryvek pochází z listu papeže Vigilia, přičemž obsah této části listu je vyjádřen slovy: *Quod beati apostoli Petri Romanae scilicet ecclesiae sedes sacerdotalis mater sit dignitatis atque ecclesiasticae magistrationis*. Tzn.: Že blahoslavený apoštol Petr vsutku učinil co do důstojnosti stolec římské církve posvátnou matkou a nad to církevním úřadem.³⁶¹ Jak z daných úryvků shledáváme, všechny tyto texty mají přímou spojitost s ideou Řehoře VII., kterou vyjádřil ve dvacátém prvním výroku svého *Dictatus papae*, kde hovoří o tzv. „maiores causae“. Těmito "causae maiores" máme na mysli případy nejvyšší vážnosti, které může řešit pouze papež (ať již sám *ex cathedra* či prostřednictvím svých legátů na koncilu), zpravidla se jednalo o prohřešky proti kanonickému právu. I v tomto konkrétním případě lze vystihnout vliv Pseudo-isidorských dekretálií a papeže Řehoře VII. na námi vybrané a pojednávané kanonisty druhé poloviny jedenáctého století. Není náhodou, že to byl právě Řehoř VII. (který velmi dobře znal Pseudo-isidorské dekretálie), kdo bojoval za podmanění si moci rozhodovat dle svého rozhodnutí všechny vnitřní záležitosti církve v otázkách větší závažnosti než bylo v jeho době obvyklé.

357Tyto texty nalézáme v jejich původním znění in: Paulus HINSCHIUS, *Decretales*, s. 74, 84, 204 a 712.

358Celý tento list nalezneme in: TAMTÉŽ, s. 66-75.

359Celý tento list pojednávající celkově o římské církvi jakožto srdci a hlavě všech ostatních církví nalezneme in: TAMTÉŽ, s. 81-87.

360Celý tento list nalezneme in: TAMTÉŽ, s. 204-206.

361Celý tento list nalezneme in: TAMTÉŽ, s. 710-712.

3.4.22. Quod Romana ecclesia nunquam erravit nec imperpetuum scriptura testante errabit – Římská církev se nikdy nezmýlila a podle svědectví Písma se nikdy nezmýlí

Latinský text	Český překlad
<p>První text k této tezi nalzáme v Deusdeditově a Anselmově sbírce: <i>Quod Romana ecclesia nunquam a fide erravit. Dilectissimis fratribus omnibus episcopis in partibus occidentalibus tam Gallis quam et Hispaniis consistentibus Lucius episcopus salutem in Domino.</i></p>	<p>Římská církev nikdy od víry nezabloudila. Nejmilovanějším bratřím všem biskupům v západní části jak Galie tak i v Hispanii, biskup Lucius posílá pozdrav v Pánu.</p>
<p>Druhý text nalzáme výhradně v Anselmově sbírce: <i>Quod ecclesia Romana mater omnium ecclesiarum nunquam a fide erravit. Lucius episcopus omnibus episcopis.</i></p>	<p>Římská církev, matka všech církví, nikdy nezabloudila od víry. Biskup Lucius všem biskupům.</p>

Další dva výňatky, které propojují Anselmovu a Deusdeditovu kanonicko-právní kolekci s dvacátým druhým Diktátovým výrokiem, jsou převzaty z dekretu papeže Lucia I., který se v celém znění nalzá v Pseudo-isidorských dekretáliích.³⁶² Předmětem Luciova listu a tedy důvodem proč jej Lucius psal se zdá být jeho reflexe mnoha církevních deliktů, které Lucius mnohdy nazývá prostě jako „malum“ (zlo) a též i jeho reflexe mnoha obviňování a špatností v církvi (criminationis). Z listu se zdá být jisté, že se tyto problémy odehrávaly především mezi výše postavenými duchovními (biskupové, metropolitě, atd.). Námi výše uvedené výňatky z tohoto listu pak patří do kontextu sedmé a osmé kapitoly, ve kterých Lucius pojednává o útoku na křesťanské věci (ortodoxii) a o skutečnosti, že i když se objevilo (jak v církvi, tak i mimo ni) několik heretiků, kteří se snaží zničit římskou církev, tato církev nezanikne a nikdy se neodchýlí od pravé křesťanské víry, kterou jí předal sám Kristus. V daném listu se Lucius opakovaně uchyluje k citaci několika různých biblických výroků, v našem případě se k výše uvedeným výňatkům vztahují citace z Lk 22,31-32 a Mt 5,10.³⁶³ Použitím výňatků z Luciova listu dávají Anselm s Deusdeditem najevo papežovu

³⁶²První výňatek nalzáme ve třinácté kapitole první knihy Anselmovy sbírky in: Friedrich THANER (ed.), *Anselmi*, s. 12-13 a v sedmdesáté osmé (šedesáté šesté) kapitole první knihy Deusdeditovy sbírky in: Victor Wolf von GLANVELL, *Die kanonessammlung*, s. 70-71. Druhý výňatek z listu papeže Lucia nalzáme pouze v Anselmově sbírce a to sice ve třicáté páté kapitole první knihy této sbírky in: Friedrich THANER (ed.), *Anselmi*, s. 21. List papeže Lucia, ze kterého dané výňatky pocházejí, nalzáme v plném znění in: Paulus HINSCHIUS, *Decretales*, s. 175-180.

³⁶³Když Lucius konstatuje, že římská církev ve víře nikdy neselže, cituje Lk 22,31-32: „Šimone, Šimone, hle, satan si vyžádal, aby vás směl třítbit jako pšenici. Já jsem však za tebe prosil, aby tvá víra neselhala; a ty, až se obrátíš, buď posilou svým bratřím“. Když pak hovoří o samotném útoku na křesťanství a křesťanskou ortodoxii, cituje pro posilu ve víře jedno z blahoslavenství, které nalezneme in: Mt 5,10: „Blaze těm, kdo jsou pronásledováni pro spravedlnost, neboť jejich je království nebeské“.

(Řehořovu) neomylnost, která je neomylností samotné římské církve. Římská církev stejně jako papež samotný se nemůže nikdy zmýlit, protože jejich existence a trvání je dána a garantována samotným Kristem. Protože Kristus sám je neomylný a protože svou moc předal skrze sv. Petra všem jeho nástupcům v papežském úřadu, právě proto je papež Kristem zmocněný a obdařený touto moudrostí a neomylností. Tato neomylnost je posléze apoštolskou posloupností předávána na všechny následující papeže. Je to právě tato *apoštolská posloupnost*, díky které přechází neomylnost z jedné generace papežů na další, přičemž se právě touto apoštolskou posloupností římská církev odlišuje ode všech ostatních církví, které na ni neparticipují. Otázkou samozřejmě i nadále zůstává (což ani *Dictatus papae* ani Anselmova sbírka nezachycuje), jaká by byla definice, popř. na co konkrétně se papežská neomylnost v tomto případě vztahuje. Zda jde o neomylnost ve všech církevních i necírkevních záležitostech, popř. zda jde např. pouze o nějakou výseč jak to definoval např. I. vatikánský koncil v letech 1869-1870.³⁶⁴

3.4.23. Quod Romanus pontifex, si canonice fuerit ordinatus, meritis beati Petri indubitanter efficitur sanctus testante sancto Ennodio Papiensi episcopo ei multis sanctis patribus faventibus, sicut in decretis beati Symachi pape continetur – Kanonicky ustanovený římský biskup se pro zásluhy svatého Petra nepochybně stává svatým, jak svědčí svatý biskup Ennodius z Pavie a spolu s ním mnoho svatých otců, jak je obsaženo v dekretch svatého papeže Symmacha

Latinský text	Český překlad
<p>Tento text nalézáme jak v Anselmově, tak i v Deuseditově sbírce: <i>Ut sanctum esse nemo dubitet, quem apostolicae dignitatis apex iuste attollit. In synodo Ennodio episcopo dictante.</i></p>	<p>Aby nikdo nepochyboval, že je svatý ten, koho vrchol apoštolské důstojnosti spravedlivě povyšuje. Biskup Ennodius diktoval na synodě.³⁶⁵</p>

Dalším místem, kde se nám setkávají myšlenky Řehořova Diktátu s Anselmovou a Deuseditovou sbírkou je výňatek z díla biskupa Ennodia z Pavie *Libellus pro synodo*.³⁶⁶ Vzhledem

364Pozn.: Nauka o papežské neomylnosti byla deklarována ve věroučné konstituci *Pastor aeternus* v průběhu I. vatikánského koncilu. Tato konstituce výslovně definuje papežskou neomylnost coby neomylnost ve věcech *viry a mravů*. Viz předchozí, druhá kapitola u analýzy dvacátého druhého bodu *Dictatus papae* (pozn. aut.).

365Hned zkráj je nutné dodat, že i když zde nalézáme slovo „dictante“, nejde tu o diktování, ale o zapisování. Biskup Ennodius totiž nic nediktoval. Jeho projev byl písemný, nikoli ústní (pozn. aut.).

366S tímto výňatkem se u Anselma setkáváme v druhé kapitole šesté knihy (O volbě a ordinaci a o veškeré moci biskupského stavu) jeho sbírky in: Friedrich THANER (ed.), *Anselmi*, s. 266 a u Deusedita ve sto třicáté druhé (sto osmé) kapitole první knihy jeho sbírky in: Victor Wolf von GLANVELL, *Die kanonessammlung*, s. 91. Celý Ennodiov *Libellus* lze nalézt in: Magnus Felix ENNODIUS, *Magni*, s. 48-67. Část tohoto *Libellu* přejatou Anselmem a Deuseditem nalézáme tamtéž na s. 52. Více informací k Ennodiově životě a díle nalezneme in:

ke skutečnosti, že tato slova zazněla během zasedání římské synody r. 499, které předsedal papež Symmachus a Ennodius jí byl přítomen nepřekvapí nás, že tento text nalézáme nejen v díle biskupa Ennodia z Pavie, který je autorem těchto slov, ale tento text nalézáme také v dekretu papeže Symmachu.³⁶⁷ Ennodiova slova, jejichž je autorem, uznávají papeže (pokud je zvolen kanonickým způsobem) za „svatého“. Nikdo jiný a nikomu jinému toto přízvisko nenáleží, přičemž z tohoto papežova titulu vyplývají i všechna jeho privilegia. Jako v mnoha předchozích Diktátových výrocích i nyní se zakládá papežův „svátostný“ stav na apoštolské tradici, kterou církev přijala přímým prostřednictvím od jejího zakladatele, Ježíše Krista.

3.4.24. Quod illius precepto et licentia subiectis liceat accusare – Na základě jeho příkazu a s jeho svolením mohou podřízení podat žalobu

Latinský text	Český překlad
<p>Prvním textem (společným pro Anselmovu a Deusdeditovu sbírku), který se vztahuje k této tezi je nám již z devatenácté teze známý text z listu papeže Mikuláše I. císaři Michaelovi III. a zní:</p> <p><i>Nicolaus episcopus servus servorum dei piissimo et dilectissimo filio Michahli a deo protecto semper augusto. Nunc autem divina inspiratione non nos pigebit nec nobis impossibile erit ostendere vobis, si tamen audire velitis, non posse quemquam rite ab his, qui inferioris dignitatis vel ordinis sunt, iudicialibus summitti diffinitionibus. Siquidem tempore Diocletiani et Maximiani augustorum Marcellinus episcopus urbis Rome, qui postea insignis martyr effectus est, adeo compulsus est a paganis, ut templum eorum ingressus granaturis super prunas poneret. Cuius rei gratia collecto numerosorum concilio episcoporum et inquisitione facta hoc idem pontifex se egisse confessus est. Nullus tamen eorum proferre</i></p>	<p>Mikuláš, biskup, služebník služebníků Božích nejzbožnějšímu a nejmilovanějšímu synovi Michaelovi, císaři, stále chráněného Bohem. Tedy s pomocí inspirace Boží, abychom nebyli v nelibosti či abychom nemohli ukázat Vám, jestliže nás chcete následovat, ať nikdo není poddán, legitimně, soudům a ustanovením těch, kteří jsou ve stavu nižším a podřízeném. V čase císařů Diokleciána a Maximiána, biskup Říma, Marcellinus, který se následně stal skvělým martyrem, byl pohany přinucen vstoupit do jejich chrámu a tam obětovat kadidlem. Proto bylo svoláno shromáždění tvořené četnými biskupy, během něhož, po provedeném vyšetřování, samotný pontifik sdělil, že učinil to, z čeho byl obviněn. Ovšem, nikdo z biskupů se</p>

Michael FERTIG, *Ennodius und seine Zeit*, Passau: Elsässer & Waldbauer, 1860, Maria CESA, *Ennodio. Vita del beatissimo Epifanio vescovo della chiesa pavese*, Corno: New Press, 1988, Stefanie A. H. KENNEL, *Magnus Felix Ennodius. A gentleman of the church*, Michigan: Michigan University Press, 2000. Námí výše vybraný úryvek z textu biskupa Ennodia nalézáme taktéž v Dekretech papeže Symacha in: Paulus HINSCHIUS, *Decretales*, s. 666. Zpětně slova tohoto Symmachova dekretu nalézáme v první kapitole šesté knihy Anselmovy sbírky in: Friedrich THANER (ed.), *Anselmi*, s. 265-266, ve sto třicáté první (sto sedmé) kapitole první knihy Deusdeditovy sbírky in: Victor Wolf von GLANVELL, *Die kanonessammlung*, s. 90-91 a v kapitolách sto sedmdesát čtyři až sto sedmdesát sedm (tj. v celém dvacátém druhém titulu sbírky Diversorum patrum sententie, který pojednává O římském pontifikátu (*De Romano pontificatu*)). Právě na tento dekret se Řehoř VII. odvolává ve výše uvedeném dvacátém třetím bodu Dictatus papae.

³⁶⁷Více informací k římské synodě z r. 499 a k Symmachovu dekretu viz: Andreas THIEL, *Epistolae*, s. 645nn.

sententiam ausus est, dum ei omnes sepissime perhiberent. Tuo ore iudica causam tuam non nostro iudicio. Item. Noli aiunt audiri in nostro iudicio, set collige in sinu tuo causam tuam. Et rursus: Quia ex te, inquit, iustificaberis aut ex ore tuo condempnaberis. Et iterum dicunt: Prima sedes non iudicabitur a quoquam. Item in eadem. Set et cum quidam tempore quodam contra Xistum papam temptassent quidam non boni rumoris obicere et in concilio, cui Valentinianus augustus intererat, dictum fuisset: non licere adversum pontificem sententiam dare, surrexit idem protinus imperator et in arbitrio prefati pontificis tribuit iudicare iudicium suum. Et enim nullus pontificum minorum vel inferiorum urbium subactus iudiciis invenitur. Item in eadem. In tantum autem hanc presumptionem sancti patres apud Calcedonam detestati sunt, ut Dioscorum Alexandrinum antistitem inter cetera iccirco potissimum sine ulla restitutione damnaverint, quia...presumpsit enim excommunicationem dictare adversum sanctissimum et beatissimum archiepiscopum Romane ecclesie Leonem... Propter fidem non est dampnatus Dioscorus, set quia excommunicationem fecit domino archiepiscopo Leoni.

Anselm podtrhuje obsah tohoto textu ve svém indexu těmito slovy:

Quod nemo potest ab his qui inferioris sunt dignitatis vel ordinis iudicari.

Druhý text, který je společný pro **Diversorum patrum sententie i Anselmovu sbírku** pochází též z nám již známého dokumentu *Constitutum Silvestri*, přičemž v tomto výňatku stojí:

„Ut inferiores gradus superiores non accusent, et ut episcopus nisi in LXXII testibus, presbyter in LXIII, diaconus in XXVI, subdiaconus et ceteri nisi in septem testibus non condempnetur. Silvester papa in generali residens synodo dixit: Presbyter adversus episcopum, diaconus adversus presbyterum, subdiaconus adversus diaconum, acolytus adversus subdiaconum, exorcista adversus acolytum, lector adversus exorcistam, ostiarius adversus lectorem nullo modo aliquam presumat dare accusationem. Presul autem non dampnetur nisi in LXXII

neodvážil pronést výrok proti němu, naopak sdělovali mu opakovaně: svými ústy posud' svoji kauzu, ale nikoliv s našim posouzením. A znovu: Nikdy neuslyšíš náš výrok, svěř svoji záležitost svému posouzení. A opakovali: Neboť od sebe samého se posoudíš a svými ústy se odsoudíš. A opakovali: první (Apoštolský) stolec nemůže být nikým souzen. A ještě: Stejná věc se udála v čase papeže Sixta, který byl obviněn špatnými pomluvami. Během koncilu, na němž zasáhl císař Valentinian bylo řečeno: Není dovoleno vydat výrok proti pontifikovi. Samotný císař nechal svobodu danému papeži, aby sám posoudil svoji soudní záležitost. Svati otcové v Chalcedonu protestovali proti velké aroganci, když mimochodem odsoudili bez odškodnění mocného biskupa Alexandrie Dioskura. Především proto, že mimo jiné projevil velkou drzost, když vyloučil nejsvětějšího a nejbláženějšího Lva, arcibiskupa velkého Říma. Dioskur byl odsouzen ne kvůli ortodoxii, ale protože ač nižšího postavení než římský biskup, opovážil se jej vyloučit.

Nikdo nemůže být souzen těmi, kteří jsou nižší hodnosti nebo nižšího postavení (řádu).

Ti kteří jsou nižšího grádu neobviňují nadřízené: biskup nemůže být odsouzen, pokud není přítomno sedmdesát dva svědků, presbyter v přítomnosti šedesáti čtyř svědků, diákon s dvaceti šesti, subdiakon a ostatní v přítomnosti sedmi svědků. Papež Silvestr řekl během generální synody: Žádným způsobem, se nějaký presbyter nemůže domnívat, že obviní biskupa, diákon presbytera, subdiakon diákona, akolyta subdiákona, exorcista akolytu, lektor exorcistu, ostiář lektora. Duchovní ať je tedy obviněn v přítomnosti dvaasedmdesáti svědků, presbyter

<p><i>testibus, presbyter autem cardinalis nisi in LXIII testibus non dampnabitur; diaconus cardinalis urbis Romae nisi in XXVI testibus non condempnabitur; subdiaconus acolytus exorcista lector ostiarius nisi in VII testibus non condempnabitur. Testes autem et accusatores sine aliqua sint infamia“.</i></p> <p>Třetí text nalézáme ve sbírkách Diversorum patrum sententie a rovněž i u Anselma. Jedná se o slova papeže Zepherina:</p> <p><i>Ut inferiores ordine non accusent superiores, et in re dubia certa non detur sententia, et absens nemo iudicetur. Zepherinus Romanae urbis archiepiscopus omnibus episcopis.</i></p> <p>Poslední text (výňatek z listu papeže Julia I.), který nalézáme výhradně v Deusdeditově sbírce zní:</p> <p><i>Similiter ne summorum quispiam minorum accusationibus imperatur aut dispereat neque in re dubia certa iudicetur sententia nec ullum iudicium, nisi ordinabiliter habitum teneatur...</i></p>	<p>kardinál v přítomnosti čtyřiašedesáti, kardinál diákon v Římě v přítomnosti šestadvaceti, subdiákon, akolyta, exorcista, lektor a ostiář v přítomnosti sedmi svědků. Ovšem svědkové a žalobci musí být bez nějaké hanby.</p> <p>Aby ti, kdo jsou nižší hodnosti neobviňovali ty, kdo jsou vyšší hodnosti a ve sporných věcech nepadl rozsudek a aby nikdo nebyl souzen v nepřítomnosti. Zepherinus, biskup Říma všem biskupům.</p> <p>Aby někdo z nejvyšších nebyl ovládán žalobami níže postavených nebo aby jimi nestrádal a aby se v nějaké sporné věci nevynášel rozsudek nebo nějaký soud, pokud proces neproběhl řádně.</p>
---	--

Paralelní texty, které se vztahují k dvacáté čtvrté tezi nalézáme ve všech třech námi probíraných sbírkách.³⁶⁸ Vzhledem ke skutečnosti, že jsme se prvními dvěma texty již zabývali v předchozí, tj. analytické části devatenácté teze Řehořova Diktátu, můžeme zde přejít čistě popisnou část těchto textů. A jen si doplníme, že se tyto texty vztahují k nyní probírané Diktátové premise z toho důvodu, že se v obou dvou těchto textech hovoří o podávání žalob podřízených (poddaných) vůči vrchnosti. Avšak pokud se bedlivě začteme do řádků našimi kanonisty předkládaných textů a porovnáme-li je s Diktátovým tvrzením, můžeme zde najít jednu zásadní odlišnost. Zatímco se totiž v prvních dvou textech pojednává o žalobách poddaných (či v souladu s texty těch, kteří jsou nižšího grádu) ve smyslu „nemožnosti“ tohoto konání, Řehoř toto konání umožňuje. Avšak pouze a jedině tehdy, když

³⁶⁸První text nalézáme jako sto padesátou šestou (sto dvacátou devátou) až sto padesátou devátou kapitolu první knihy Deusdeditovy sbírky in: Victor Wolf von GLANVELL, *Die kanonessammlung*, s. 101-102 a jako šedesátou sedmou kapitolu druhé knihy Anselmovy sbírky in: Friedrich THANER (ed.), *Anselmi*, s. 106-108. Celý Mikulášův list nalézáme in: MANSI, 15, col. 186-216. Deusdeditův úryvek je TAMTÉŽ, col. 197-199. Další text nalézáme v Anselmově sbírce jako čtyřicátou třetí kapitolu třetí knihy in: Friedrich THANER (ed.), *Anselmi*, s. 136. A taktéž jej nalézáme jako šedesátou devátou kapitolu (patřící do sedmého titulu) ve sbírce Diversorum patrum sententie in: Joannes T. GILCHRIST, *Diuersorum*, s. 55-56. Silvestrův text nalézáme též in: Paulus HINSCHIUS, *Decretales*, s. 449. Třetí text nalézáme jako šedesátou šestou kapitolu sedmého titulu sbírky Diversorum patrum sententie in: Joannes T. GILCHRIST, *Diuersorum*, s. 54 a jako padesátou osmou kapitolu třetí knihy Anselmovy sbírky in: Friedrich THANER (ed.), *Anselmi*, s. 144. Tento dokument papeže Zepherina nalézáme též v Pseudo-isidorských dekretáliích in: Paulus HINSCHIUS, *Decretales*, s. 131. Nakonec poslední text k této tezi nalézáme výhradně v Deusdeditově sbírce jako devatenáctou (sedmnáctou) kapitolu první knihy této sbírky in: Victor Wolf von GLANVELL, *Die kanonessammlung*, s. 37. Tento list papeže Julia lze nalézt též in: Paulus HINSCHIUS, *Decretales*, s. 470-471.

jsou poddaní (podřízení) k tomuto konání oprávnění na základě defakto „zplnomocnění“ Apoštolským stolcem. V tomto světle to tedy pak již nejsou „jen“ poddaní, ale především autorita Apoštolského stolce, která je oprávněna kohokoli zplnomocnit k tomuto úkonu, což prakticky znamená, že ne podřízení, ale sám papež je vposledku tím, komu náleží právo podávat žaloby a soudit jakoukoli jinou autoritu, neboť nikdo není nad papeže. V tomto smyslu si pak může jakýkoli papež vyvolit jakéhokoli člověka coby svého prostředníka. Co se týče třetího textu, ten pochází od papeže Zepherina a kromě námi uvedených sbírek jej lze nalézt i v Pseudo-isidorských dekretáliích. Papež Zepherin adresuje tento list všem biskupům ustanoveným pro Sicílii. Papež Zepherin v tomto svém listě upozorňuje sicilské biskupy na tamější problémy v jejich diecézi. A při této příležitosti též přikazuje, aby, pokud se budou problémy v této diecézi řešit, aby se neřešily v nepřítomnosti těch lidí, kterých se dané záležitosti týkají. Ve shodě s předchozími texty též vyžaduje, aby nositelé nižší moci neuzurpovali na právech ty, kteří mají ve společnosti moc a autoritu vyšší a aby se neopovažovali je soudit. Poslední text od papeže Julia I. tři výše uvedené texty potvrzuje a navíc přidává skutečnost, že je nelegitimní vynášet rozsudek či soud o jakémkoli sporu, který nebyl řádně prošetřen. A navíc, Julius ve svém listě přenechává rozhodující soud v jakékoli záležitosti na Apoštolském stolci, kterému náleží mít vždy poslední a rozhodující slovo v jakékoli kauze.

3.4.25. Quod absque synodali conventu possit episcopus deponere et reconciliare – Může sesazovat i znovudosazovat (usmiřovat) biskupy bez synody

Latinský text	Český překlad
<p>Tento text nalézáme v Diversorum patrum sententie a v Anselmově sbírce: <i>Quod sancta Romana ecclesia fas habet iudicandi de omnibus, de illa vero nullus, et potestatem habet solvendi iniuste damnatos et damnandi quos oportuerit absque synodo</i></p>	<p>Svatá římská církev má právo soudit všechny, sama však nemůže být nikým souzena. A má moc rozvázat nespravedlivě obviněného a toho, koho je třeba, bez synody.</p>

K dvacátému pátému Diktátovému výroku nalézáme pouze jeden paralelní text. Ten se pro tentokrát objevuje ve sbírkách *Diversorum patrum sententie* a v *Collectio canonum Anselmi* z Luccy.³⁶⁹ Pokud si postupně projdeme všechny dřívější texty, najdeme tento text ve dvou předchozích částech naší analýzy jednotlivých tezí *Dictatus papae*. Konkrétně jsme se s ním setkali při analýze třetího a devatenáctého Diktátového výroku. Ve třetím výroku jsme se zabývali

³⁶⁹Tento text nalézáme konkrétně jako šestnáctou kapitolu druhé knihy Anselmovy sbírky in: Friedrich THANER (ed.), *Anselmi*, s. 82-83 a v *Diversorum patrum sententie* tvoří tento text desátou kapitolu prvního titulu této sbírky in: Joannes T. GILCHRIST, *Diuersorum*, s. 24.

Řehořovou ideou o sesazování a znovudosazování (usmiřování) biskupů (kterou nyní doplňujeme o *absque synodo*) a v devatenácté Diktátové premise jsme probírali nemožnost soudit papeže ze strany žádné církevní či světské moci. Tzn., že jsme se s tímto textem setkali při Řehořově ustanovení imunity Apoštolského stolce a při proklamaci autority a suverenity tohoto stolce uvnitř římské církve. Nyní se s tímto textem setkáváme znovu a to na pozadí dalšího Řehořova tvrzení: „*Quod absque synodali conventu possit episcopos deponere et reconciliare*“ - Může sesazovat i znovudosazovat (popř. usmiřovat) biskupy bez synodu. Již jen z obsahu tohoto axiomu je zřejmé, že se zde v jistém slova smyslu vracíme zpět ke třetí Diktátové tezi. Tentokrát se však již nejedná pouze o papežovu pravomoc ustanovovat, popř. sesazovat biskupy ze svých úřadů, ale Řehoř tento předpoklad prohlubuje svým dodatkem dle kterého tak může učinit i bez ohledu na rozhodnutí jakékoli synody. A co víc, můžeme dodat, že za toto své počínání nemůže být Řehoř jakožto papež ani nikým souzen. Nakonec, i když mluví pouze sám za sebe, tj. za papeže, již v samotném textu se nazývá celou „římskou církví“, jako by snad chtěl položit rovnítko mezi římskou církev a papeže. Protože jsme se tímto textem, jeho obsahem, původem a dalšími podrobnostmi zabývali již dříve, nemusíme se dál již k tomuto textu vyjadřovat, avšak pro úplnost řekněme, že tato výše uvedená slova byla aktuální právě v období Řehořova pontifikátu, neboť zazněla při jedné z římských synod r. 1074. Tato slova pak musela zřejmě znít i po mnoha staletích od svého prvního vyjádření nově, neboť i v Řehořově (stejně jako v Gelasiově) době bylo běžnou praxí dosazovat i sesazovat biskupy při synodních jednáních a nikoli pouhým papežovým rozhodnutím. A to i přesto, že papež (popř. legát) měl stát vždy v čele synodu (koncilu).

3.4.26. *Quod catholicus non habeatur, qui non concordat Romane ecclesie* – Kdo není zajedno s římskou církví, nemůže být považován za katolíka

Latinský text	Český překlad
Tento text nalézáme výhradně ve sbírce biskupa Anselma z Luccy : <i>Quod non est vera fides quae cum Romana ecclesia non convenit.</i>	Pravá víra není ta, která se neshoduje s římskou církví.

Předposlední paralelou mezi námi vybranými sbírkami a Papežským diktátem je úryvek z dokumentu sv. Ambrože, který nalézáme pouze v Anselmově sbírce.³⁷⁰ Důvodem, proč Anselm

³⁷⁰Tento text nalézáme ve čtyřicáté osmé kapitole dvanácté knihy Anselmovy sbírky in: PL 149, col. 532. Celý Ambrožův text z jeho díla *De excessu fratris sui satyri* nalézáme in PL 16, col. 1362-1363. Ambrož toto své dílo věnoval svému bratru Satyrovi. Více informací k Ambrožově životě a dílu nalezneme in: Oldřich KARLÍK, *Význam panenství v mravním životě podle sv. Ambrože*, Olomouc: Vlastním nákladem, 1931, Jean-Rémy PALANQUE, *Saint Ambroise et l'Empire romain. Contribution à l'histoire des rapports de l'Eglise et de l'Etat à la fin du quatrième*

přebírá právě tento text je, že jím opět výrazným způsobem podepírá Řehořovu ideu o primátu papeže i římské církve nad všemi ostatními církvemi a jejich představiteli tak, jak jej ustanovil v námi již tolikrát probíraném dokumentu *Dictatus papae*. Právě papežský primát je základním pilířem a úhelným kamenem jak Řehořova Diktátu, tak i celého programu gregoriánské reformy s jejími kanonicko-právními sbírkami. Je nutné si uvědomit, že papež mohl ze svého titulu deklarovat svá různá závazná nařízení určená celé církvi a celá církev se všemi jejími členy byla povinna se jimi řídit a papeže prakticky poslouchat. A ten, kdo tak neučinil, mohl být na základě své neposlušnosti anatematizován, tj. vyloučen z církevního společenství. Poslušnost křesťanů vůči Římu se prakticky stala měřítkem jejich víry a ortodoxie. A právě k víře (jejíž zárukou je papež) se vztahuje i tento Anselmem přejatý text. Právě víra je tím úhelným kamenem (víra v Trojici) na kterém se lidstvo rozděluje na část směřující ke spáse a na část směřující do věčného zatracení. Ten, kdo chtěl směřovat ke spáse měl jedinou možnost, totiž vyznávat tu víru, kterou věří římská církev a následovat Krista skrze jeho prostředníka, papeže. Protože právě a jen on je zárukou pravé ortodoxie a žité ortopraxe. Řehořovo *novum* v tomto bodě netkvělo v existenci tohoto výroku, ale ale v jejím prosazení jakožto zákona zavazujícího všechny křesťany a celou římskou církev.

3.4.27. *Quod a fidelitate iniquorum subiectos potest absolvere* – Může podřízené zbavit věrnosti vůči nespravedlivým lidem

Latinský text	Český překlad
Tento text nalézáme v Anselmově a Deuseditově kanonicko-právní sbírce: <i>Quod Apostolico licet imperatores excommunicare ac deponere, quod aetiam aliqui fecerunt episcopi. Gregorius VII. papa.</i>	Apoštolský stolec může císaře exkomunikovat a sesadit, což také někteří biskupové udělali. Papež Řehoř VII.

Poslední text který si zde uvádíme, je ideově paralelní k poslednímu, tj. sedmadvacátému Diktátovému výroku. Text, který si k tomuto výroku uvádíme jsme již jednou využili, a to konkrétně při našem studiu dvanácté Diktátové teze, která pojednává o papežově možnosti sesadit jakéhokoli světského panovníka (krále, císaře) ze svého úřadu. V tomto smyslu můžeme navázat

siècle, Paris: Boccard, 1933, Frederick Homes DUDDEN, *The life and times of St. Ambrose*, Oxford: Clarendon Press, 1935, Angelo PAREDI a Joseph COSTELLOE, *Saint Ambrose. His life and times*, Notre Dame: University of Notre Dame Press, 1964, Christoph MARKSCHIES, *Ambrosius von Mailand und die Trinitätstheologie*, Tübingen: J. C. B. Mohr, 1995, *Vita di Sant' Ambrogio. La prima biografia del patrono di Milano di Paolino di Milano*, cur. Marco Maria NAVONI, Edizioni San Paolo, 1996, Hervé SAVON, *Ambroise de Milan (340-397)*, Paris: Desclée, 1997, Ernst DASSMAN, *Ambrosius von Mailand. Leben und Werk*, Stuttgart: Kohlhammer, 2004, Raymond JOHANNY, *L'eucharistie, centre de l'histoire du salut chez Saint Ambroise de Milan*, Paris: Beauchesne, 2014. Všechna díla sv. Ambrože najdeme v edici: PL 14-17.

náš komentář poslední Diktátové premisy, která nejenže vypovídá o papežově možnosti sesadit panovníka, ale též o jeho možnosti vyvázat panovníkovy poddané z přísahy jemu složené. Je zvláštní, že se poslední výrok buly *Dictatus papae* Řehoře VII. opírá o vlastní Řehořův list adresovaný biskupovi Hermanovi z Metz, o kterém již byla tolikrát řeč. Protože jsme o tomto Řehořově listě již několikrát pojednávali v předcházejících částech naší práce, nemusíme se zde znovu zabývat celým tímto listem, avšak poukažme si na důvod, pro který se s tímto listem setkáváme znovu v tomto kontextu. Důvod tohoto Řehořova počínání je nasnadě a vyplývá již ze samotné četby tohoto důležitého listu. Vzhledem k tomu, že Řehoř v celém tomto listu pojednává a vysvětluje svou proti-Jindřichovskou politiku a postoje (Řehoř Jindřicha exkomunikoval), odkazuje se přitom též na jím vybrané předchozí papeže a biskupy římské církve, kteří mu jsou oporou v tomto jeho počínání. Mezi tyto pontifiky a biskupy (kteří dle Řehoře povstali s apoštolskou autoritou a někdy exkomunikovali či svrhli vládu daného panovníka) patří papež Gelasius I., Innocent I., Zacharjáš a biskup sv. Ambrož. V Gelasiově případě poukazuje Řehoř na jeho vystoupení proti vládci Anastáziovi, u Innocenta poukazuje na skutečnost, že exkomunikoval panovníka Arkádia. O papeži Zacharjášovi hovoří v souvislosti s aktem jeho sesazení posledního franského krále z rodu Merovejců, tj. Childerika III. Dále poukazuje na jeho pravomoc, když zvolil nového krále Pipina III. Krátkého. A v neposlední řadě se u tohoto pontifika zmiňuje i o jeho osvobození poddaných krále Childerika III. od jejich přísahy a slibu zachovávat mu věrnost. U sv. Ambrože Řehoř podotýká, že tento církevní otec exkomunikoval a z církve vyloučil slavného císaře Theodosia Velikého.³⁷¹ Z další četby tohoto listu je zřejmé, že právě tyto historické osobnosti a jejich životní příběhy byly pro Řehoře VII. silným impulzem a inspirací k jeho proti-Jindřichovské politice. Přičemž v Řehořovi na základě těchto životních příběhů značně vzrostl i jeho smysl pro chápání a podporu autority Apoštolského stolce. Tyto své „teoretické myšlenky“ o Apoštolském stolci, o římské církvi a jejich autoritě podpírá rovněž na této „teoretické“ úrovni dílem sv. Augustina „*De doctrina christiana*“.³⁷² Je krajně pravděpodobné, že když Anselm s *Deusdeditem*

371Vzhledem k důležitosti papeže Gelasia I. odkazujeme na literaturu s ním spojenou. Gelasiovy spisy lze nalézt v edici PL 59, col. 9-190, Andreas THIEL, *Epistolae*, I, s. 285-613, popř. Ernst von DOBSCHÜTZ, *Das Decretum Gelasianum. De libris recipiendis et non recipiendis. In kritischem text*, Leipzig: J. C. Hinrichs'sche Buchhandlung, 1912. Studie ke Gelasiově osobě: Adrien ROUX, *Le pape saint Gélase Ier*, Paris: 1880, Francis DVORNIK, *Pope Gelasius and emperor Anastasius I.*, in: *Byzantinische Zeitschrift*, 44, 1951, s. 111-116. K osobě panovníka Anastazia, který byl opozicí papeži Gelasiovi viz: Peter CHARANIS, *Church and state in the later Roman empire. The religious policy of Anastasius the First, 491-518*, Thessaloniki, 1974, s. 48-52, Ignacio ARCE, Denis FEISSEL, *The edict of emperor Anastasius I (491-518 AD). An interim report*, DAAD, 2014. K osobě Theodosia Velikého, který byl ve své době slavným panovníkem viz: Richard KLEIN, *Theodosius der Große und die christliche Kirche*, in: EOS, Band 82, 1994, s. 85-121, Robert Malcolm ERRINGTON, *Theodosius and the Goths*, in: Chiron, Band 26, 1996, s. 1-27, TENTÝŽ, *Christian accounts of the religious legislation of Theodosius I*, in: Klio, Band 79, 1997, s. 398-443, Jörg ERNESTI, *Princeps christianus und Kaiser aller Römer. Theodosius der Große im Lichte zeitgenössischer Quellen*, Paderborn, München und Wien: Schöningh, 1998, Hartmut LEPPIN, *Theodosius der Große. Auf dem Weg zum christlichen Imperium*, Darmstadt: Primus Verlag, 2003.

372Toto dílo bylo vydané i v češtině. Viz: Aurelius AUGUSTINUS, *Křesťanská vzdělanost. De doctrina christiana*,

přebírali tento text do svých sbírek, chtěli jím jednoduše podpořit tuto myšlenku z Řehořova Diktátu.³⁷³ Na druhé straně nám však právě zde může přímo před očima vyplynout zásadní Řehořův vliv na oba tyto autory, kteří přebrali část tohoto Řehořova listu. Anselm i Deusdedit totiž tímto textem poukazují na papežovu pravomoc, která je vyšší nežli pravomoc panovníka či jeho poddaných, které může vyvázat z jejich lenní přísahy svému panovníkovi coby svému pánovi. A navíc může tyto poddané dosavadního panovníka svázat se sebou samotným a stát se tak jejich vlastním pánem. Naši kanonisté tímto textem pravděpodobně naráží na kauzu německého císaře Jindřicha IV., proti kterému Řehoř zakročil a jeho poddané mu z této přísahy vyvázal. Pro upřesnění si doplníme, že tento list byl Řehořem VII. biskupovi Hermanovi z Metz adresován 15. března 1081.

přel. Jana NECHUTOVÁ, Praha: Vyšehrad, 2004.

³⁷³Tento text nalzáme v osmdesáté kapitole první knihy Anselmovy sbírky in: Friedrich THANER, *Anselmi*, s. 53, ve sto osmdesáté čtvrté (sto šesté) kapitole čtvrté Deusdeditovy knihy in: Victor Wolf von GLANVELL, *Die kanonessammlung*, s. 489 a v Řehořově registru in: Registra VIII, č. 21, s. 544-563.

4. Závěr

Nyní, na závěr naší diplomové práce, ve které jsme se zabývali osobností a dílem papeže Řehoře VII. (především jeho idejí o papežském primátu, kterou zachytil ve svém významném dokumentu *Dictatus papae*) si k naší práci řekněme pár slov. V celé této práci jsme se zabývali třemi základními tématy (podle nichž jsme koncipovali i jednotlivé kapitoly této naší práce), tj. osobností a dílem papeže Řehoře VII. a jeho idejí o papežství, kterou zachytil ve svém slavném díle *Dictatus papae*. Dále nás zajímaly prameny, na jejichž bázi Řehoř konstituoval svůj myšlenkový systém, který kulminoval právě v jeho slavném Diktátu. A zatřetí jsme se zabývali i důsledky tohoto Řehořova silného osobního projevu na poli kanonicko-právní disciplíny.

Chceme-li ve zkratce přehlédnout strukturu, která prochází tímto naším dílem, můžeme postupovat následujícím způsobem: V *první kapitole* jsme se seznámili se sbírkami, které byly na jedné straně ovlivněny především myšlenkami *papeže Řehoře I.* (byl vzorem Řehoře VII.) a *biskupa Isidora ze Sevilly*. Na straně druhé se svým vztahem k *papežskému primátu* staly natolik inspirujícími díly, že ovlivnily světonázor Řehoře VII. a přímo či nepřímo tak iniciovaly vznik samotných gregoriánských kanonicko-právních sbírek. V *druhé kapitole* jsme se zabývali *osobou a dílem papeže Řehoře VII.* Tuto kapitolu jsme si rozčlenili na dvě základní části. V *první části* jsme se předně zabývali Řehořovým životem *před pontifikátem*. Dále jsme se seznámili s jeho osobním pojetím papežského primátu a primátu římské církve v období jeho *pontifikátu* a též jsme pojednávali o jeho celoživotním boji s císařem Jindřichem IV. v boji o investituru. V této části jsme též konfrontovali jejich pojetí na jedné straně *světské* a na druhé straně *duchovní moci*. Závěrem této části jsme provedli krátké *resumé* celého Řehořova života. A následně jsme se důsledně zabývali jeho slavnou bulou *Dictatus papae*, přičemž jsme analyzovali jeho jednotlivé premisy. Konečně ve *třetí kapitole* jsme se zabývali sbírkami, o nichž máme jistotu, že jejich vznik a tendence jsou iniciovány celým životem a dílem Řehoře VII. Na mnoha stranách jsme též komparovali a analyzovali velké množství různých paralelních textů, které prochází napříč Řehořovým Diktátem stejně jako námi vybranými sbírkami. Jen si připomeňme, že tu byla řeč o sbírkách: *Diversorum patrum sententie*, *Collectio canonum biskupa Anselma z Luccy* a *Collectio canonum kardinála Deusdedita*.

K analýze těchto sbírek a k vlivu Řehořova Diktátu na ně si uvedme tři základní fakta, jež se týkají *způsobů, jakým Řehoř VII. tyto sbírky ovlivnil*. Zprv, Řehoř tyto sbírky (a nejen tyto, ale i velké množství dalších) ovlivnil tím způsobem, že se prakticky teprve až od doby jeho pontifikátu setkáváme s takovými kanonicko-právními kolekcemi (jichž jsou naše tři sbírky dokladem), jejichž

(zpravidla první) kapitola většinou pojednává "o primátu římské církve".³⁷⁴ *Zadruhé*, Řehoř tyto sbírky ovlivnil také v přímém přebírání některých vlastních textů do těchto sbírek.³⁷⁵ *A zatřetí* se nám Řehořův vliv na tyto sbírky (v souvislosti s množstvím uvedených zdrojů z Pseudo-isidorských dekretálií) zračí v množství jednotlivých paralelních textů mezi Řehořovým *Dictatus papae* a jednotlivými místy daných kanonicko-právních sbírek, o nichž jsme jednali.³⁷⁶ Co je na vztahu mezi *Dictatus papae* a jednotlivými kanonicko-právními sbírkami zvláště zřejmé je fakt, že v žádném jiném gregoriánsko-reformním tématu Řehoř tyto sbírky neovlivnil tolik, jako v otázce primátu Apoštolského stolce a celé římské církve, i když nutno podotknout, že uvedené kanonicko-právní sbírky se zabývají i jinými tématy, stejně jako i Řehoř samotný (z nichž nejpřednější je boj proti laické investituře, simonii a boj za celibát kněžích). Zvláštním jevem je, že narozdíl od námi vybraných kanonicko-právních sbírek o nichž jsme jednali a ve kterých se nauka o papežském primátu prakticky uzákonila, v samotném *Dictatus papae* vnímáme jednotlivé teze tohoto dokumentu přímo jako jednotlivá věroučná "dogmata", tzn., že cítíme rozdíl v charakteru jednotlivých tezí *Dictatus papae* a právních norem jednotlivých sbírek. Tento rozdíl indikuje prostou skutečnost, že zatímco zákony se mohou měnit, rušit a jejich povaha není trvalá, "dogmata" a tedy i způsob ustanovení papežského primátu v *Dictatus papae* má charakter trvalosti a stálosti a tato „dogmata“ tak jsou závazná "univerzálně" pro celou římskou církev se všemi jejími členy.

Pokud nás napadne otázka, zda se vliv Řehořovy ideje o papežském primátu zastavil vydáním těchto třech námi dříve probíraných sbírek, odpověď zní: Ne. Kulminace Řehořových idejí ohledně autority Apoštolského stolce a římské církve byla v Řehořově době natolik výrazná, že svým vyjádřením nejenže překonala námi tři výše uvedené sbírky, ale v některých ohledech přetrvala až do dnešní doby.³⁷⁷ Avšak z časového hlediska Řehoř po námi probíraných sbírkách ovlivnil svou Diktátovou idejí též takové sbírky jakými byly: *Liber Tarraconensis*, *kanonická díla Iva ze*

374S těmito sbírkami se v období gregoriánské reformy setkáváme ve velkém měřítku. Zde je též nutno podotknout, že i když se s touto kapitolou setkáváme například již v gregoriánské reformě předcházející sbírce Burcharda z Wormsu, přeci tato sbírka byla výjimečná i svým vznikem, který je blízko počátku Řehořova života a pontifikátu. Nehledě na skutečnost, že tato sbírka byla v průběhu gregoriánské reformy přepracována pro potřeby gregoriánských reformátorů (pozn. aut.).

375Zde stojí za zmínku si povšimnout, že mezi datacemi těchto sbírek a počtem jednotlivých přejímek různých textů z Řehořových dokumentů existuje přímá úměrnost. V zásadě (do vydání Gratiánova dekretu) platí, že čím novější sbírka (až na pár výjimek), tím více fragmentů z Řehořových listin obsahuje. Jen pro ilustraci si shrňme, že sbírka *Diversorum patrum sententie* z r. kolem 1074 obsahuje (ve švábském rukopisu) pouze jediný Řehořův fragment. Dále Anselmova sbírka (1083-1086) obsahuje šest takových fragmentů. A nakonec *Deusdeditova* sbírka z let 1083-1087 obsahuje devětatřicet těchto fragmentů. Již v průběhu naší analytické části práce jsme několikrát pracovali s Řehořovým listem adresovaným biskupovi Hermanovi z Metz z 15. března 1081 (pozn. aut.).

376Na základě této skutečnosti jsme mohli v průběhu celé naší analýzy sledovat ideovou blízkost Řehoře VII. s námi vybranými kanonisty a jejich sbírkami. Zde můžeme shrnout, že největší množství paralelních textů nalzáme ve sbírce biskupa Anselma z Luccy (zde se nalézají texty, které jsou svým obsahem blízké dvaceti pěti z dvaceti sedmi Diktátových tezí), méně ve sbírce kardinála *Deusdedita* (obsahuje texty ke dvaceti tezím) a nejméně ve sbírce *Diversorum patrum sententie* (texty k jedenácti Diktátovým tezím). Nadto jsme též zjistili, že nadpoloviční většina všech textů pochází z Pseudo-isidorských dekretálií.

377Lze si povšimnout např. CIC, kán. 1404.

Chartres, Polycarpus, Collectio Caesaraugustana, a v neposlední řadě též *Decretum Gratiani*.³⁷⁸

Již v úvodu celé práce jsme formulovali šest otázek, na které jsme v průběhu našeho bádání hledali odpovědi. Nyní si tedy můžeme na tyto otázky odpovědět. *První otázka zněla: Jakou koncepci papežství zachycuje papež Řehoř VII. ve své slavné bule Dictatus papae?* Na tuto otázku odpovídáme tak, že Řehoř ve své bule *Dictatus papae* zachycuje papežství jako suverénní úřad na poli mezinárodních vztahů a papež se tak stává svrchovanou autoritou nad panovníky všech okolních zemí. Jak vidno z předcházejících stránek naší práce, s touto autoritou vystupoval vždy když byla tato potřeba, zvláště pak proti německému císaři Jindřichovi IV. *Druhou otázku jsme formulovali: Na jakém základě Řehoř VII. dospěl k takovéto koncepci?* Zde můžeme odpovědět, že Řehoř formuloval své papežské, mocenské nároky na základě dlouhé řady různých textů jak kanonické, tak i nekanonické (teologické) povahy. Řehořův myšlenkový systém tedy není nijak nahodilý, ale je velice důkladně promyšleným systémem, který je Řehořem stavěn na pevných, převážně právních základech. *Třetí otázka zní: Ovlivnila tato Řehořova koncepce papežství nějakým způsobem kanonicko-právní sbírky v období gregoriánské reformy?* Určitě ano. Jasným důkazem pro toto naše tvrzení jsou sbírky *Diversorum patrum sententie*, *Collectio canonum biskupa Anselma z Luccy* a *Collectio canonum kardinála Deusdedita*. *Čtvrtá otázka zněla: „Jakým způsobem ovlivnila tato Řehořova koncepce papežství tyto sbírky“?* Zde můžeme odpovědět, že k tomuto ovlivnění došlo především dvěma způsoby: Jednak přímými přejímkami několika textů z Řehořových písemností do těchto kolekcí. A jednak celým množstvím paralelních textů, které napomohly jak Řehořovu formulování všech Diktátových premis, tak i jejich výskytem v námi vybraných kanonicko-právních kolekcích. *Pátou otázku jsme formulovali takto: Ovlivňovala tato koncepce papežství i další vývoj kanonického práva po sepsání poslední gregoriánské kanonicko-právní kolekce?* Zde opět můžeme kladně konstatovat, že ano. Ano, Řehořova koncepce papežství

³⁷⁸Zde si uvedeme základní literaturu k těmto sbírkám. K *Liber Tarraconensis* viz: Paul FOURNIER, *Le Liber Tarraconensis. Étude sur une collection canonique du Xie siècle*, Mélanges Julien Havet. Recueil de travaux d'érudition dédiés à la mémoire de Julien Havet, Paris: Ernest Leroux, 1895, s. 259-281, Paul FOURNIER a Gabriel LE BRAS, *Histoire*, II, s. 240-247, Alphonsus Maria STICKLER, *Historia*, s. 176. K *osobě a dílu biskupa Iva ze Chartres* viz: Paul FOURNIER, *Les collections canoniques attribuées à Yves de Chartres*, in: BEC, 57, 1896, s. 645-699, TAMTÉŽ, in: BEC, 58, 1897, s. 26-77, 293-326, 410-444, 624-627, TENTÝŽ, *Yves de Chartres et le droit canonique*, in: Revue des questions historiques, 63, 1898, s. 51-98, 384-405, Anzelm Szabolcs SZUROMI, *From a reading book to a structuralized canonical collection. The textual development of the Ivonian Work*, in: Aus Recht und Religion, 14, Berlin: 2010, Christof ROLKER, *Canon Law and the Letters of Ivo of Chartres*, in: Cambridge Studies in Medieval Life and Thought, Fourth Series, 76, Cambridge: 2010. Ke sbírce *Polycarpus* viz: Paul FOURNIER, *Les deux recensions de la collection canonique romaine dite le "Polycarpus"*, in: École française de Rome. Mélanges d'archéologie et d'histoire, 37, 1918-1919, s. 55-101, Uwe HORST, *Die Kanonensammlung Polycarpus des Gregor von S. Crisogono*, in: MGH Hilfsmittel, 5, München 1980. Ke *Collectio Caesaraugustana* viz: Paul FOURNIER a Gabriel LE BRAS, *Histoire*, II, s. 269-284. K *Decretum Gratiani* viz: Paul FOURNIER, *Deux controverses sur le origines du Décret de Gratien*, in: Revue d'histoire et de littérature religieuses, 3, 1898, s. 97nn, Jean GAUDEMET, *Les sources du Décret de Gratien*, in: Revue de droit canonique, 48, 1998, s. 247-261. K nálezům paralelních míst v těchto sbírkách, které se vztahují k myšlenkám Řehoře VII., jež máme zachycené v *Dictatus papae* viz: John GILCHRIST, *The reception*, II, s. 35-69, popř. Salvatore VACCA, *Prima sedes*, s. 243-254.

opravdu neskončila sestavením poslední gregoriánské kanonicko-právní sbírky *Collectio canonum kardinála Deusdedita*. Tento Řehořův vliv trval i po vydání této sbírky. Nato můžeme ihned navázat poslední otázkou: *Prostřednictvím čeho, popř. Prostřednictvím jakých sbírek tento Řehořův vliv trval i nadále?* Zde můžeme konstatovat, že se Řehořův vliv šířil i nadále prostřednictvím těch sbírek, které vznikly až po období gregoriánské reformy. Nejvýznačnější z těchto sbírek se stala sbírka, která nese název: *Decretum Gratiani*.

Jak jsme mohli v průběhu celé této práce vidět, pontifikát Řehoře VII. rozhodujícím způsobem upevnil suverénní moc v rukou nejvyšší hlavy katolické církve. Jak mocným způsobem Řehoř jakožto pontifik působil, lze velmi dobře zachytit na pozadí dějin kanonického práva. Konkrétní stopy Řehořova vlivu na kanonické právo lze velmi dobře zachytit díky různým kanonicko-právním kolekcím, které tento vliv obsahují a mnohdy se na Řehoře odkazují. A vzhledem ke skutečnosti, že tento vliv trval díky Gratianovi a jeho výjimečnému dílu více než osm století, jedná se tu jistě o podstatné období církevní historie, které si bezesporu zaslouží pozornost odborníků. V naší práci jsme též ukázali, že Řehoř VII. byl osobností, která nejen díky svým diplomatickým stykům s českými zeměmi, ale také právě prostřednictvím Gratianova Dekretu vstoupil v českých zemích ve známost. To je důvodem, proč se nám jak Řehoř VII., tak i Gratianův Dekret zdají být tématy velmi zajímavými a aktuálními. Proto doufáme, že budeme mít možnost naše poznatky nadále rozvíjet i v dalším studiu.

Přehled použitých zkratek

1Kor	1. Korintským
AEA	Archives de l'Église d'Alsace
Auct. ant.	Auctorum antiquissimorum
BEC	Bibliothèque de l'école des chartes
Briefe	Die briefe des Petrus Damiani (1983-1993)
CDB	Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae (1904-1907)
CDK	Centrum pro studium demokracie a kultury
CIC	Codex Iuris Canonici - Kodex kanonického práva (1994)
Conc.	Concilia
Const.	Constitutiones et acta publica imperatorum et regum
ČEP	Bible, český ekumenický překlad (2007)
DA	Deutsches Archiv für Erforschung des Mittelalters
Epp. vag.	Epistolae vagantes papeže Řehoře VII.
Flp	List Filipanům
Jan	Janovo evangelium
KNA	Karmelitánské nakladatelství
Ldl	Libelli de lite imperatorum et pontificum saeculis XI. et XII. (1891-1897)
Lk	Lukášovo evangelium
MANSI	Sacrorum conciliorum nova et amplissima collectio (1759-1798)
Mélanges	Mélanges d'archéologie et d'histoire
MGH	Monumenta Germaniae Historica
MIC	Monumenta Iuris Canonici
Mt	Matoušovo evangelium
NA	Neues Archiv der Gesellschaft für ältere deutsche Geschichtskunde
PG	Patrologia Graeca (Migne – Patrologiae cursus completus. Series graeca 1857-1866)
PL	Patrologia Latina (Migne - Patrologiae cursus completus. Series latina 1844-1864)
QF	Quellen und Forschungen aus italienischen Archiven und Bibliotheken
Quellen HIV	Quellen zur Geschichte Kaiser Heinrichs IV. (1963)
Registra	Das Register Gregors VII. Buch I-IV (1920)
Řím	Římanům (list)
SRG	Scriptores rerum Germanicarum in usum scholarum (MGH)

SS Scriptorum (v MGH)

ThQ Theologische Quartalschrift

ZRG Kan. Abt. Zeitschrift für Rechtsgeschichte, Kanonistische Abteilung

Literatura a prameny

Prameny

ACHERY Luc d' (ed.): *Spicilegium sive collectio veterum aliquot scriptorum qui in Galliae bibliothecis delituerant. Tomus I-III.*, Parisiis: Montalant, 1723.

AMBROSIUS S. (ed.): *Opera omnia*, in: PL 14-17.

BALLERINIIS Petro et Hieronymo fratribus (ed.): *Sancti Leonis Magni Romani pontificis opera. Tomus Primus*, Venetiis: Simonem Occhi, 1753.

BENONIS (ed.): *Aliorumque cardinalium schismaticorum contra Gregorium VII. et Urbanum II. scripta*, in: FRANCKE Kuno (ed.), in: MGH (ed.): *Ldl, Tomus II.*, Hannoverae: Impensis Bibliopolii Hahniani, 1892.

BERNALDUS Presbyterus monachus (Bernald ze St. Blasien) (ed.): *De damnatione schismaticorum*, in: THANER Fridericus (ed.): *Libelli Bernaldi presbyteri monachi*, in: MGH (ed.): *Ldl, Tomus II.*, Hannoverae: Impensis Bibliopolii Hahniani, 1892.

BERNALDUS Presbyterus monachus (Bernald ze St. Blasien) (ed.): *Pro Gebhardo episcopo Constantiensi epistola apologetica*, in: THANER Fridericus (ed.): *Libelli Bernaldi presbyteri monachi*, in: MGH (ed.): *Ldl, Tomus II.*, Hannoverae: Impensis Bibliopolii Hahniani, 1892.

BERNOLDUS, *Chronicon*, in: PERTZ Georgius Heinricus (ed.): *SS, V.*, MGH, Hannoverae: Impensis Bibliopolii Avlici Hahniani, 1844.

BERNRIEDENSIS Paulus, *Vita Gregorii VII.*, in: WATTERICH Johann Matthias (ed.): *Pontificum Romanorum, qui fuerunt inde ab exeunte saeculo IX. usque ad finum saeculi XIII., vitae ab aequalibus conscriptae, Tom. I.*, Lipsiae: Sumptibus Guilhelmi Engelmanni, 1862.

BERTHOLDUS, *Annales*, in: PERTZ Georgius Heinricus (ed.): *MGH, SS, Tomus V.*, Hannoverae: Impensis Bibliopolii Avlici Hahniani, 1844.

BEYERLE Franz und BUCHNER Rudolf (ed.): *Lex Ribuarica*, Hannoverae: Impensis Bibliopolii Hahniani, 1954.

BONIZO, *Liber de vita christiana*, in: PERELS Ernst (ed.): Hildesheim: Weidmannsche Verlagsbuchhandlung, 1998.

BOOR Carolus de (ed.): *Theophanis Chronographia. Volumen I. Textum Graecum Continens*, Lipsiae: Aedibus B. G. Teubneri, 1883.

- BORETIUS Alfredus (ed.): *Capitularia regnum Francorum*, Hannoverae: Impensis Bibliopolii Hahniani, 1883.
- BRANDES Wolfram a FRIED Johannes (ed.): *Donation of Constantine and Constitutum Constantini. The Misinterpretation of a Fiction and Its Original Meaning*, Berlin: Walter de Gruyter, 2007.
- BRUNS Hermann Theodor (ed.): *KANONEΣ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΚΑΙ ΠΑΝΣΕΙΤΩΝ ΑΠΟΣΤΟΛΩΝ. Canones apostolorum et conciliorum veterum selecti*, in: NEANDRO Augusto (ed.): *Bibliotheca ecclesiastica, I*, Berolini: G. Reimeri, 1839.
- CANISIO Henrico (ed.): *Antiquae lectionis, Tomus VI*, Ingolstadii: Ederiana apud Andream Angermarium, 1604.
- Capitula Angilramni* (ed.), in: http://www.pseudoisidor.mgh.de/html/capitula_angilramni.html.
- Capitularia Benedicti Levitae* (ed.), in: <http://www.benedictus.mgh.de>.
- Capitularia Benedicti Levitae* (ed.), in: PL 97.
- CASPAR Erich (ed.): *Das Register Gregors VII. Buch I-IX* Berlin: Weidmannsche Buchhandlung, 1920-1923.
- Clemens Papa II epistolae et privilegia* (ed.), in: PL 142.
- Collectio Anselmo Dedicata* (ed.), in: PL 134.
- Collectio Dionysiana* (ed.), in: <http://ccl.rch.uky.edu/dionysiana-article>.
- Collectio Dionysiana* (ed.), in: PL 67.
- Collectio Hispana* (ed.), in: PL 84.
- Collectio Hispana Galica Augustodunensis* (ed.), in: <http://www.benedictus.mgh.de/quellen/chga/#id0>.
- CONGAR Yves Marie-Joseph (ed.): *Der Platz des Papsttums in der Kirchenfrömmigkeit der Reformer des 11. Jahrhunderts*, in: DANIELÉLOU Jean a VORGRIMLER Herbert (ed.): *Sentire Ecclesiam. Festschrift Hugo Rahner, A 2/6*, Freiburg: Verlag Herder, 1961.
- CONGAR Yves Marie-Joseph (ed.): *Die Lehre von der Kirche. Von Augustinus bis zum Abendländischen Schisma*, in: SCHMAUS Michael, GRILLMEIER Alois, SCHEFFCZYK Leo (ed.): *Handbuch der Dogmengeschichte, Band A/2/6*, Freiburg, Basel und Wien: Verlag Herder, 1971.
- CUSHING Kathleen G. (ed.): *Polemic or Handbook? Recension Bb of Anselm of Lucca's Collectio Canonum*, in: BRASINGTON Bruce C. and CUSHING Kathleen G. (ed.), *Bishops, Texts and the use of Canon Law around 1100. Essays in Honour of Martin Brett*, Hampshire: Ashgate Publishing Limited, 2008.

CYPRIANUS Caecilius Episcopus Karthaginensis et martyr (ed.): *Libri de catholicae ecclesiae unitate, de lapsis et de habitu virginum*, in: KRABINGER Johannes Georgius (ed.), Tubingae: Libraria Henrici Laupp., 1853.

CYPRIANUS Cecilius (ed.): *Epistula XXX. Cypriano papae presbyteri et diaconi Romae consistentes*, in: HARTEL Guilelmus (ed.), *Corpus scriptorum ecclesiasticorum latinorum, Vol. III., Pars I., S. Thasci Caecili Cypriani Opera Omnia*, Vindobonae: C. Geroldi Filium Bibliopolam Academicam, 1868.

DAMIANI Petrus (ed.): *De rebus Mediolanensibus relatio*, in: WATTERICH Johann Matthias (ed.): *Pontificum Romanorum qui fuerunt inde ab exeunte saeculo IX usque ad finem saeculi XIII, Vitae ab aequalibus conscriptae, Tomus I., Pars I-IV, Iohannes VIII. - Urbanus II. 872-1099*, Lipsiae: Sumptibus Guilhelmi Engelmanni, 1862.

DAMIANI Petrus (ed.): *Disceptatio synodalis*, in: HEINEMANN L. de (ed.): *Ldl, I*, Hannoverae: Impensis Bibliopolii Hahniani, 1891.

DAMIANI Petrus (ed.): *Die briefe des Petrus Damiani*, in: REINDEL Kurt (ed.): Bd.1-4, München: MGH, 1983-1993.

DAMIANI Petrus (ed.): *Epistola*, in: PL 144 a PL 145.

DAMIANI Petrus (ed.): *Opera omnia*, in: PL 144 a PL 145.

DAVIS Raymond (ed.): *The book of Pontiffs (Liber Pontificalis)*, Liverpool: University of Liverpool Press, 1989.

DAVIS Raymond (ed.): *The book of Pontiffs (Liber Pontificalis). Second Edition*, Liverpool: University of Liverpool Press, 2000.

DE LORENZANA Franciscus Antonius (ed.): *S. Isidori Hispalensis episcopi Hispaniarum doctoris Opera omnia I-VII*, Romae: Typis Antonii Fulgonii, 1797-1803.

Decretales Pseudo-isidorianae (ed.), in: <http://www.pseudoisidor.mgh.de>.

DEUSDEDIT (ed.): *Libellus contra invasores et symoniacos et reliquos schismaticos*, in: SACKUR Ernst (ed.), in: MGH (ed.): *Ldl, Tomus II.*, Hannoverae: Impensis Bibliopolii Hahniani, 1892.

DOBSCHÜTZ Ernst von (ed.): *Das Decretum Gelasianum. De libris recipiendis et non recipiendis. In kritischem text*, Leipzig: J. C. Hinrichs'sche Buchhandlung, 1912.

Donatio Constantini (ed.), in: PL 8, PL 130 a PL 143.

DUCHESNE Louis (ed.): *Le Liber pontificalis. Texte, introduction et commentaire. Tome premier et seconde*, Paris: Libraire des écoles Françaises d'Athènes et de Rome, du Collège de France et de l'école normale supérieure, 1886 a 1891.

ECKHARDT Karl August (ed.): *Pactus legis Salicae*, Hannoverae: Impensis Bibliopolii Hahniani, 1962.

- ECKHARDT Karl August (ed.): *Lex Salica*, Hannoverae: Impensis Bibliopolii Hahniani, 1969.
- ENNODIUS Magnus Felix (ed.): *Magni Felicis Ennodi Opera*, in: VOGEL Fridericus (ed.), *Auct. Ant.. Tomus VII*, Berolini: Weidmannos, 1885.
- Epistolae vagantes (Epp. vag.)* (ed.), in: <http://www.thelatinlibrary.com/gregory7.html>.
- ERDÖ Péter (ed.): *Die quellen des kirchenrechts. Eine geschichtliche Einführung*, in: *Adnotationes in ius canonicum*, 23, Frankfurt, Berlin, Bern, Bruxelles, New York, Oxford, Wien: Peter Lang, 2002.
- EWALD Paulus a HARTMANN Ludovicus Moritz (ed.): *Gregorii I Papae Registrum epistolarum. Tomus I-II. Libri I-XIV cum indicibus et praefatione*, Berolini apud Weidmannos: 1809 a 1891.
- FLAVIGNY Hugo z (ed.): *Chronicon*, in: PERTZ Georgius Heinricus (ed.): *SS, VIII.*, MGH, Hannoverae: Impensis Bibliopolii Avlici Hahniani, 1848.
- FLICHE Augustin (ed.): *Saint Grégoire VII*, in: Institut de Henri JOLY: *Les Saints*, Paris: Librairie Victor Lecoffre, 1920.
- FLICHE Augustin (ed.): *La chrétienté médiévale (395-1254)*, in: CAVAIGNAC M. E. (ed.): *Histoire du monde. Tome VII.*, Paris: E. de Boccard, 1929.
- FLICHE Augustin (ed.): *La riforma Gregoriana e la riconquista cristiana (1057-1123)*, in: VASINA Augusto (ed.): *Storia della Chiesa*, Milano: Edizioni San Paolo, 1995.
- FLORIACENSIS Abbonis Sancti Abbatis (ed.): *Collectio Canonum*, in: PL 139.
- FOWLER-MAGERL Linda (ed.): *The use of the letters of Pope Gregory I in northeastern France and Lorraine before 1100*, in: ASCHERI Mario, EBEL Friedrich a kol. (ed.): *Ins Wasser geworfen und Ozeane durchquert. Festschrift für Knut Wolfgang Nörr*, Cologne, 2003.
- FRIEDRICH Gustavus (ed.): *Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae I. (805-1197)*, Praha: 1904-1907.
- FRIEDRICH Johann (ed.): *Die Constantinische Schenkung*, Nördlingen: Verlag der C. H. Beck'schen Buchhandlung, 1889.
- FUHRMANN Horst (ed.): *Das Constitutum Constantini (Konstantinische Schenkung) text*, in: MGH Fontes Iuris Germanici Antiqui. X, Hannoverae: Impensis Bibliopolii Hahniani (Hahnsche Buchhandlung), 1968.
- GELASIUS I. Papa (ed.): *Opera omnia*, in: PL 59.
- GILCHRIST Joannes T. (ed.): *Diuersorum patrum sententiae siue Collectio in LXXIV titulos digesta*, in: MIC, Series B: Corpus collectionum, Vol. 1, Città del Vaticano: Biblioteca Apostolica Vaticana, 1973.
- GLANVELL Victor Wolf von (ed.): *Die Kanonessammlung des kardinals Deusdedit, I. Band: Die kanonessammlung selbst*, Paderborn: Ferdinand Schöningh, 1905.

- GREGORIUS Papa Sancti (ed.): *Opera omnia*, in: PL 75-79.
- HAENEL Gustav Friedrich (ed.): *Lex Romana Visigothorum*, Lipsiae: B. G. Teubneri, 1849.
- HERSFELDENSIS Lamperti (ed.): *Annales*, in: *Lamperti monachi Hersfeldensis, Opera*,
 HOLDER-EGGER Oswaldus (ed.): *SRG, MGH*, Hannoverae et Lipsiae: Impensis Bibliopolii
 Hahniani, 1894.
- HINSCHIUS Paulus (ed.): *Decretales Pseudo-Isidorianae et Capitula Angilramni*, Lipsiae:
 Bernhardi Tauchnitz, 1863.
- INGUANEZ Mauro (ed.): *I necrologi cassinesi, Volume I, Il necrologo del cod. Cassinese 47*, in:
Fonti per la storia d'Italia, Roma: Istituto Storico Italiano per il Medioevo, 1941-xix.
- IUSTELLUS Christophorus (ed.): *Codex canonum ecclesiae Africanae*, Lutetiae Parisiorum:
 Abrahamum Pacard, 1615.
- JAFFÉ Philippus (ed.): *Bibliotheca rerum Germanicarum. Tomus Quintus: Monumenta
 Bambergensia*, Berolini: Weidmannos, 1869.
- KEMPF Friedrich, *Die gregorianische reform (1046-1124)*, in: JEDIN Hubert (ed.): *Handbuch der
 Kirchengeschichte. Band III. Die mittelalterliche Kirche*, Freiburg, Basel a Wien: Herder,
 1966/1985.
- KUFFNER Klement (ed.): *Řehoř VELIKÝ, Kniha o správě pastýřské jakož i Pavla Diakona,
 mnicha Cassinského, Život sv. Řehoře Velikého*, Praha: Dědictví sv. Prokopa, 1909.
- KURZE Fridericus (ed.): *Reginonis abbatis Prumensis. Chronicon cum continuatione Treverensi*,
 Hannoverae: Impensis Bibliopolii Hahniani, 1890.
- LABBEI Philip et COSSARTII Gabriel (ed.): *Sacrosancta Concilia ad regiam editionem exacta
 quae nunc quarta parte prodit auctior. Tomus primus*, Lutetiae Parisiorum: Impendis Societatis
 Typographicae Librorum Ecclesiasticorum jussu Regis constitutae, 1671.
- LEHMANN Karolus a ECKHARDT Karolus Augustus (ed.): *Leges Alamannorum*, Hannoverae:
 Impensis Bibliopolii Hahniani, 1966.
- LEONIS IX. Sancti Papae (ed.): *Opuscula*, in: PL 143.
- LEVINSON Wilhelmus (ed.): *Vitae Sancti Bonifatii archiepiscopi Moguntini*, in: *SRG*, Hannoverae
 et Lipsiae: Impensis Bibliopolii Hahniani, 1905.
- Liber Diurnus* (ed.), in: PL 105.
- Liber Pontificalis* (ed.), in: PL 127-128.
- LOOMIS Louise Ropes (ed.): *The Book of Popes (Liber Pontificalis)*, Merchantville, NJ: Evolution
 Publishing, 1916.
- LUCENSIS Anselmi episcopi (ed.): *Collectio canonica in libros XIII distributa*, in: PL 149.

- LUCENSIS Anselmi episcopi (ed.): *Contra Guibertum Antipapam pro defensione Gregorii VII legitimi pontificis Romani. Libri duo*, in: PL 149.
- LUCENSIS Anselmi episcopi, *Contra Guibertum Antipapam pro defensione Gregorii VII legitimi pontificis Romani. Libri duo* in: CANISIO Henrico (ed.): *Antiquae lectionis, Tomus VI. et ultimus*, Ingolstadii: Ederiana apud Andream Angermarium, 1604.
- MAASSEN Friedrich (ed.): *Geschichte der Quellen und der Literatur des canonischen Rechts im Abendlande bis zum Ausgange des Mittelalters. Erster Band*, Gratz: Verlag von Leuschner & Lubensky, 1870.
- MAASTRICHT Gerhard von (ed.): *Historia juris ecclesiastici et pontificii*, Duisburg: 1676.
- MANSI Joannes Dominicus (ed.): *Sacrorum conciliorum nova et amplissima collectio*, 2, 5, 6, 7, 9, 15, 19, Florentiae et Venetiis: Antonium Zatta, 1759, 1770, 1761, 1762, 1763, 1770 et 1774.
- MARTINUCCI Pio (ed.): *Deusdedit presbyteri cardinalis tituli apostolorum in Eudoxia Collectio canonum e codice Vaticano edita*, Venetiis: Typographia Aemiliana, 1869.
- MERLIN Jacques (ed.): *Conciliorum quatuor generalium Niceni, Constantinopolitani, Ephesini et Calcedonensis. Tomus primus et Tomus secundus. Aliorum aliquot conciliorum generalium.*, 1535.
- MIGNE Jacques Paul (ed.): *Patrologiae cursus completus. Series latina. I-CCXXI*, Parisiis: Lutetiae Parisiorum, 1844-1864.
- MIGNE Jacques Paul (ed.): *Patrologiae cursus completus. Series graeca I-CLXI*, Parisiis: Lutetiae Parisiorum, 1857-1866.
- MICHEL Anton (ed.): *Die Sentenzen des Kardinals Humbert, das erste Rechtsbuch der päpstlichen Reform*, Schriften des Reichsinstituts für ältere deutsche Geschitskunde (MGH), 7, Leipzig: Verlag Karl W. Hiersemann, 1943.
- MOTTA Giuseppe (ed.): *La redazione A "Aucta" della "Collectio Anselmi episcopis Lucensis"*, in: LARA Rosalio José Castillo (ed.): *Studia in honorem Eminentissimi Cardinalis Alphonsi Maria Stickler*, in: Pontificia Studiorum Universitas Salesiana - Facultas Iuris Canonici. *Studia et Textus Historiae Iuris Canonici*, 7, Roma, 1992.
- NAVONI Marco Maria (ed.): *Vita di Sant'Ambrogio. La prima biografia del patrono di Milano di Paolino di Milano*, Milano: Edizioni San Paolo, 1996.
- NICOLAI II. Papae (ed.): *Epistolae et diplomata*, in: PL 143.
- ORIGENES (ed.): *Cantica Canticorum*, in: PG 3.
- Pastor aeternus věroučná konstituce I. Vatikánského koncilu*, in: www.ewtn.com.
- Pastor aeternus věroučná konstituce I. Vatikánského koncilu*, in: www.papalencyclicals.net.

- PÁSZTOR Edith (ed.): *Lotta per le investiture e "ius belli". La posizione di Anselmo di Lucca*, in: GOLINELLI Paolo (ed.): *Sant'Anselmo, Mantova e la lotta per le investiture. Atti del convegno internazionale di studi, Mantova 23-25 maggio 1986*, Bologna, 1987.
- PEPE Gabriele (ed.): *La falsa Donazione di Costantino, Discorso di Lorenzo Valla sulla Donazione di Costantino da falsari spacciata per vera e con menzogna sostenuta per vera*, Firenze: Ponte alle Grazie – TEA, 1992.
- PERELS Ernesto (ed.): *Nicolai I. Papae epistolae ad res orientales pertinentes*, in: *Nicolai I. Papae epistolae*, in: MGH (ed.): *Epistolae Karolini aevi, IV*, Berolini: Weidmannos, 1925.
- PERTZ Georg Heinrich (ed.): *Leges Alamannorum, Leges Baiuvariorum, Leges Burgundionum, Lex Frisionum*, Hannoverae: Impensis Bibliopolii Hahniani, 1863.
- PERTZ Georg Heinrich (ed.): *Leges Langobardorum*, Hannoverae: Impensis Bibliopolii Hahniani, 1868.
- PERTZ Georg Heinrich (ed.): *Leges Saxonum. Lex Thuringorum. Edictum Theoderici regis. Remedii Curiensis episcopi capitula. Lex Ribuariorum. Lex Francorum Chamavorum. Lex Romana Raetica Curiensis*, Hannoverae: Impensis Bibliopolii Hahniani, 1875-1889.
- PERTZ Georg Heinrich a KURZE Fridericus (ed.): *Annales Regni Francorum inde ab a. 741 usque ad a. 829. Annales Laurissenses maiores et Einhardi*, Hannoverae: Impensis Bibliopolii Hahniani, 1895.
- PITHOEO Francisco et PITHOEO Petrus (ed.): *Codex canonum vetus ecclesiae Romanae*, Parisiis: Typographia regia, 1609.
- PRUMIENSIS Regino abbas (ed.): *De ecclesiasticis disciplinis et religione christiana libri duo*, in: PL 132.
- ROLKER Christof (ed.): *The Collection in seventy-four titles. A monastic canon law collection from eleventh-century France*, in: BRETT Martin and CUSHING Kathleen G. (ed.): *Readers, Texts and Compilers in the Earlier Middle Ages. Studies in Medieval Canon Law in Honour of Linda Fowler-Magge*, United Kingdom: Ashgate, 2016.
- SALIS Ludovicus Rudolfus de (ed.): *Leges Burgundionum*, Hannoverae: Impensis Bibliopolii Hahniani, 1892.
- SCHWIND Ernestus Liber Baro de (ed.): *Leges Baiuvariorum*, Hannoverae: Impensis Bibliopolii Hahniani, 1926.
- SICKEL Theodor Ritter von (ed.): *Das privilegium Otto I. für die römische Kirche vom Jahre 962*, Innsbruck: Verlag der Wagner'schen Universitäts-Buchhandlung, 1883.
- STEPHAN V. (ed.): *JL 3442*, in: PL 129.

- STONE Rachel and WEST Charles (ed.): *Hincmar of Rheims. Life and Work*, Manchester: Manchester University Press, 2015.
- SUTRI Bonizo ze (ed.): *Liber ad amicum*, in: MGH (ed.), *Ldl, Tomus I.*, Hannoverae: Impensis Bibliopolii Hahniani, 1891.
- THANER Friedrich (ed.): *Anselmi Lucensis Collectio canonum, una cum collectione minore I-II*, Innsbruck (Oeniponte): Librarie Academicæ Wagnerianæ, 1906-1915, Neudruck, Aalen: Verlag Scientia, 1965.
- THEINER Augustini (ed.): *Disquisitiones criticae in praecipuas canonum et decretalium collectiones seu Sylloges Gallandianae dissertationum de vetustis canonum collectionibus continuatio*, Romae: Collegio Urbano, 1836.
- THIEL Andreas (ed.): *Epistolae Romanorum Pontificum Genuine et quae ad eos scriptae sunt a s. Hilario usque ad Pelagium II. Tomus I. A s. Hilario usque ad s. Hormisdam ann. 461-523*, Brunsvbergae: In Aedibus Eduardi Peter, 1868.
- TREMP Ernst (ed.): *SRG 64. Thegan. Die Taten Kaiser Ludwigs. Gesta Hludowici imperatoris. Astronomus, Das Leben Kaiser Ludwigs. Vita Hludowici Imperatoris*, Hannover: Hahnsche Buchhandlung, 1995.
- Vitae Sancti Bonifatii* (ed.), in: PL 89.
- VOELLI Gulielmi a IUSTELLI Henrici (ed.): *Incipiunt regulae ecclesiasticae sanctorum apostolorum, prolatae per Clementem Ecclesiae Romanae Pontificem*, in: *Bibliotheca iuris canonici veteris in duos tomos distributa. Quorum unus canonum ecclesiasticorum codices antiquos, tum Graecos tum Latinos completitur*, Lutetiae Parisiorum: Ludovicum Billaine, 1661.
- VUENDELSTINUS Ioannes (ed.): *Canones apostolorum, veterum conciliorum constitutiones, decreta pontificum antiquiora, de primatu Romanae ecclesiae*, Moguntinae: 1525.
- WASSERSCHLEBEN Friedrich August (ed.): *Regionis abbatis Prumensis Libri duo de synodalibus causis et disciplinis ecclesiasticis*, Lipsiae: Sumtibus Guil. Engelmann, 1840.
- WEILAND Ludewicus (ed.): *Nicolai II. synodica generalis*, in: *Legum Sectio IV., Const., I.*, MGH, Hannoverae: Impensis Bibliopolii Hahniani, 1893.
- WERMINGHOFF Albert (ed.): *MGH Conc., 2,1*, Hannover a Leipzig, 1906.
- WILMANS Rogerus (ed.): *Vita Anselmi episcopi Lucensis*, auctore Bardone Presbytero, in: PERTZ Georgius Henricus (ed.): *SS, XII.*, MGH, Hannoverae: Impensis Bibliopolii Avlici Hahniani, 1856.
- WORMACIENSIS Burchard ecclesiae episcopi (ed.): *Decretorum libri viginti*, in: PL 140.
- Z MILÁNA Arnulf (ed.): *Liber gestorum recentium*, in: ZEY Claudia (ed.): *SS, LXVII.*, MGH, Hannover: Hahnsche Buchhandlung, 1994.

ZEUMER Karolus (ed.): *Leges Visigothorum*, Hannoverae et Lipsiae: Impensis Bibliopolii Hahniani, 1902.

Literatura

- AAIJ Michael, *Boniface's Booklife. How the Ragnindrudis Codex Came to be a Vita Bonifatii* in: *The Heroic Age. A Journal of Early Medieval Northwestern Europe*, Issue 10, May 2007.
- ALEXANDRIA Athanasios of, *History of the Arians*, London: 2013.
- ALTHOFF Gerd, *Selig sind, die Verfolgung ausüben. Päpste und Gewalt im Hochmittelalter*, Darmstadt: WBG, 2013.
- ARCE Ignacio, FEISSEL Denis, *The edict of emperor Anastasius I (491-518 AD). An interim report*, DAAD, 2014.
- ARNALDI Girolamo, *Le origino dello Stato Pontificio della Chiesa*, Torino: UTET, 1984.
- AUGUSTINUS Aurelius, *Křesťanská vzdělanost. De doctrina christiana*, přel. Jana NECHUTOVÁ, Praha: Vyšehrad, 2004.
- AUGUSTIN, *O boží obci knih XXII.*, 2 sv., Praha: Karolinum, 2007.
- AUSTIN Greta, *Jurisprudence in the Service of Pastoral Care. The "Decretum" of Burchard of Worms*, in: *Speculum*, Volume 79, No. 4, 2004.
- AUTENRIETH Johanna, *Der bisher unbekannte Schluß des Briefes Gregors VII. an Mathilde von Tuscien vom 16. Februar 1074 (Reg. I, 47)*, in: *DA*, 13, 1957.
- AUTENRIETH Johanna, *Bernold von Konstanz und die erweiterte 74-Titelsammlung*, in: *DA*, 14, 1958.
- AYRES Lewis, *Nicaea and its legacy. An approach to fourth-century trinitarian theology*, Oxford: Oxford University Press, 2004.
- AYRES Lewis, *Augustine and the Trinity*, Cambridge: Cambridge University Press, 2010.
- BABUT Ernest Ch., *Priscillien et le priscillianisme*, Paris: H. Champion, 1909.
- BALÍK Stanislav a BALÍK Stanislav ml., *Právní dějiny evropských zemí a USA. Stručný nástin*, Plzeň: Aleš Čeněk, 2010.
- BALTHASAR Hans Urs von, *Parole et mystère chez Origène*, Paris: Cerf, 1957.
- BALTHASAR Hans Urs von, *Origen, Spirit and Fire. A thematic anthology of his writings*, Washington DC: Catholic University of America Press, 1984.
- BARBERO Alessandro, *Karl der Große. Vater Europas*, Stuttgart: Klett-Cotta, 2007.
- BARMBY James, *Gregory the Great*, London: Society for promoting Christian knowledge. New York: Pott, Young & CO., 1879.
- BAT-SHEVA Albert, *Isidore of Seville. His attitude towards Judaism and His impact on Early Medieval Canon law*, in: *The Jewish Quarterly Review*, vol. 80, no. 3/4, 1990.
- BATIFFOL Pierre, *Saint Grégoire le Grand, Deuxième Edition*, Paris: Librairie Lecoffre, 1928.

- BEDNAŘÍKOVÁ Jarmila, *Frankové a Evropa*, Praha: Vyšehrad, 2009.
- BENEDIKT XVI., *Velké postavy středověké církve*, Kostelní Vydří: KNA, 2011.
- BLOCKMANS Wim a HOPPENBROUWERS Peter, *Introduction to Medieval Europe 300-1550*, London and New York: Routledge Taylor & Francis Group, 2007.
- BLUM Owen J., *Saint Peter Damian. His teaching on the spiritual life*, Washington: Catholic University of America, 1947.
- BLUMENTHAL Uta-Renate, in: *Encyklopaedia Britannica (online)*, dostupné na: <http://www.brittanica.com/biography/Saint-Gregory-VII>.
- BOSHOF Egon, *Ludwig der Fromme*, Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 1996.
- BOWDEN John William, *The life and pontificate of Gregory the Seventh in two volumes*, London: J. G. F. & J. Rivington, 1840.
- BROOKE Christopher, *Evropa středověku v letech 962-1154*, Praha: Vyšehrad, 2006.
- BROWN Peter, *Augustine of Hippo. A biography*, Berkeley: University of California Press, 2000.
- BROWN Peter, *La vie de saint Augustine*, Paris: Seuil, 2001.
- BRUBAKER Leslie a HALDON John F., *Byzantium in the Iconoclast era, ca 680-850. A History*, Cambridge: Cambridge University Press, 2011.
- BRUNELLI Roberto, *Sant' Anselmo a Mantova*, Mantova: Paolini, 1986.
- BURRUS Virginia, *The making of a heretic: Gender, authority and the Priscillianist controversy*, Berkeley, Los Angeles, Oxford: University of California Press, 1995.
- BUŠEK Vratislav, *Učebnice dějin práva církevního I.*, Praha: Všehrad, 1946.
- CALASANZ-ZIESCHE Maria, *A vody plynou. Vyprávění o opatu Reginovi z Prümü (840-915)*, Kostelní Vydří: KNA, 1999.
- CANTARELLA Glauco Maria, *Il sole e la luna. La rivoluzione di Gregorio VII. papa 1073-1085*, Roma: Laterza, 2005.
- CANTIN André, *Saint Pierre Damien (1007-1072). Autrefois – aujourd'hui*, Paris: Cerf, 2006.
- CAPITANI Ovidio, *Immunità vescovili ed ecclesiologia in età pregregoriana e gregoriana*, Studi medievali 3, 1962.
- CAPITANI Ovidio, *Immunità vescovili ed ecclesiologia in età pregregoriana e gregoriana*, Studi medievali 6, 1965.
- CAPITANI Ovidio, *La figura del vescovo in alcune collezioni canonistiche della seconda metà del secolo XI*, in: *Vescovi e diocesi in Italia nel Medioevo (secc. IX-XIII)*, Padova, 1964.
- CAPITANI Ovidio, *Gregorio VII, santo*, in: *Enciclopedia dei Papi*, II, (2000), dostupné online na: [http://www.treccani.it/enciclopedia/santo-gregorio-vii_\(Enciclopedia-dei-Papi\)](http://www.treccani.it/enciclopedia/santo-gregorio-vii_(Enciclopedia-dei-Papi)).

- CAPITANI Ovidio, *Gregorio VII, papa, santo*, in: Dizionario Biografico degli Italiani - Volume 59 (2002), dostupné online na: [http://www.treccani.it/enciclopedia/papa-gregorio-vii_\(Dizionario-Biografico\)](http://www.treccani.it/enciclopedia/papa-gregorio-vii_(Dizionario-Biografico)).
- CASPAR Erich, *Studien zum Register Gregors VII.*, in: NA, 38, 1913.
- CASPAR Erich Ludwig Eduard, *Geschichte des Papsttums von den Anfängen bis zur Höhe der Weltherrschaft. Zweiter Band. Das Papsttum unter byzantinischer Herrschaft*, Tübingen: J. C. B. Mohr, 1933.
- CESA Maria, *Ennodio. Vita del beatissimo Epifanio vescovo della chiesa pavese*, Corno: New Press, 1988.
- COLLINS Roger, *Charlemagne*, Toronto: University of Toronto Press, 1998.
- COLLINS Roger, *Evropa raného středověku 300-1000*, Praha: Vyšehrad, 2005.
- CONRAT Max, *Geschichte der Quellen und literatur des Römischen rechts im früheren Mittelalter. Erster Band*, Leipzig: J. C. Hinrichs'sche Buchhandlung, 1891.
- CONRAT Max, *Der Novellenauszug De ordine ecclesiastico, eine Quelle des Benedikt Levita*, in: NA, 24, 1899.
- CONTI Marco, *Priscillian of Avila. Complete Works*, Oxford: Oxford University Press, 2009.
- COURTEMBLAY Félix Rocquain de, *Quelques mots sur les "Dictatus papae"*, in: BEC, Tome 33, 1872.
- COWDREY Herbert Edward John, *Pope Gregory VII. 1073-1085*, Oxford: Clarendon Press, 1998.
- CUSHING Kathleen G., *Papacy and law in the Gregorian revolution. The canonistic work of Anselm of Lucca*, Oxford: Clarendon Press, 1998.
- CUSHING Kathleen G., *Reform and the Papacy in the Eleventh Century. Spirituality and Social Change*, Manchester and New York: Manchester University Press, 2005.
- CYPRIÁN, *O jednotě církve*, přel. MARTINŮ Vojtěch, Olomouc: Krystal, 1940.
- DANIÉLOU Jean, *Origène*, Paris: La table ronde, 1948.
- DASSMAN Ernst, *Ambrosius von Mailand. Leben und Werk*, Stuttgart: Kohlhammer, 2004.
- DIEDERICH Eduard, *Das Dekret des bischofs Burchard von Worms. Beiträge zur Geschichte seiner Quellen. I. Teil*, Breslau: Könige Universität und Oskar Hellman, 1908.
- DIESNER Hans-Joachim, *Isidor von Sevilla und das westgotische Spanien*, Berlin: Akademie-Verlag, 1977.
- DÖLLINGER Johann Joseph Ignaz von, *Die Papst-Fabeln des Mittelalters: Ein Beitrag zur Kirchengeschichte*, Zweite unveränderte Auflage, München: Literarisch-artistische Anstalt der J. G. Cotta'schen Buchhandlung, 1863.
- DOSTÁLOVÁ Růžena, *Byzantská vzdělanost*, Praha: Vyšehrad, 1990.

- DOUCET Dominique, *Augustin*, Paris: Vrin, 2004.
- DRESSLER Fridolin, *Petrus Damiani. Leben und Werk*, Studia Anselmiana 34, Řím, 1954.
- DRŠKA Václav, *Collatio episcoporum - Krieg mit Chlodwig oder den Franken?*, in: Prague Papers on the History of International Relations, roč. 11, 2007.
- DRŠKA Václav, *Le baptême de Clovis. imitatio imperii?. La stratégie politique des élites ecclésiastiques gauloises au tournant de l'Antiquité et du Moyen Âge*, in: SKŘIVAN Aleš, SUPPAN Arnold, Prague Papers on the History of International Relations, Prague: Institute of World History, 2009.
- DRŠKA Václav, *Divisiones regni francorum. Královská moc a říšské elity franské říše do vzniku císařství*, Ústí nad Labem: Univerzita Jana Evangelisty Purkyně, 2011.
- DUDDEN Frederick Homes, *Gregory the Great. His place in history and thought, I-II*, London: Longmans, Green and Co., 1905.
- DUDDEN Frederick Homes, *The life and times of St. Ambrose*, Oxford: Clarendon Press, 1935.
- DUCHESNE Louis, *Le Liber diurnus et les élections pontificales au VIIe siècle*, in: BEC, 52, 1891.
- DVORNIK Francis, *Pope Gelasius and emperor Anastasius I.*, in: Byzantinische Zeitschrift, 44, 1951.
- DVORNÍK František, *Zrod střední a východní Evropy. Mezi Byzancí a Římem*, Praha: Prostor, 1999.
- EMERTON Ephraim, *The Correspondence of Pope Gregory VII. Selected Letters from the Registrum*, New York a London: W. W. Norton & Company, 1960.
- ERNESTI Jörg, *Princeps christianus und Kaiser aller Römer. Theodosius der Große im Lichte zeitgenössischer Quellen*, Paderborn, München und Wien: Schöningh, 1998.
- ERRINGTON Robert Malcolm, *Theodosius and the Goths*, in: Chiron, Band 26, 1996.
- ERRINGTON Robert Malcolm, *Christian accounts of the religious legislation of Theodosius I*, in: Klio, Band 79, 1997.
- ESLIN Jean-Claude, *Saint Augustin*, Paris: Michaloni, 2002.
- EVANS Robert F., *Four letters of Pelagius*, New York: Seabury Press, 1968.
- EWALD Paulus, *Die Papstbriefe der Brittischen Sammlung*, in: NA, 5, 1880.
- FERGUSON John, *Pelagius. A historical and theological study*, Cambridge: Heffer, 1956.
- FERTIG Michael, *Ennodius und seine Zeit*, Passau: Elsässer & Waldbauer, 1860.
- FISCHER-WOLLPERT Rudolf, *Malý teologický slovník. Přehled papežů*, Praha: Zvon - České katolické nakladatelství, 1995.
- FLICHE Augustin, *Études sur la polémique religieuse a l'époque de Grégoire VII. Les Prégrégoriens*, Paris: Société Française d'imprimerie et de librairie, 1916.

- FLORYSZCZAK Silke, *Die Regula Pastoralis Gregors des Grossen. Studien zu Text, kirchenpolitischer Bedeutung und Rezeption in der Karolingerzeit*, Tübingen: Mohr Siebeck, 2005.
- FLOSS Karel, *Čas, dějinnost a Aurelius Augustinus*, Olomouc: Univerzita Palackého, 1991.
- FOURNIER Paul, *Le premier manuel canonique de la Réforme du XIe siècle*, in: *Mélanges*, 14, 1894.
- FOURNIER Paul, *Le Liber Tarraconensis. Étude sur une collection canonique du Xie siècle*, *Mélanges Julien Havet. Recueil de travaux d'érudition dédiés a la mémoire de Julien Havet*, Paris: Ernest Leroux, 1895.
- FOURNIER Paul, *Les collections canoniques attribuées à Yves de Chartres*, in: *BEC*, 57, 1896.
- FOURNIER Paul, *Les collections canoniques attribuées à Yves de Chartres*, in: *BEC*, 58, 1897.
- FOURNIER Paul, *Yves de Chartres et le droit canonique*, in: *Revue des questions historiques*, 63, 1898.
- FOURNIER Paul, *Deux controverses sur le origines du Décret de Gratien*, in: *Revue d'histoire et de littérature religieuses*, 3, 1898.
- FOURNIER Paul, *Observations sur diverses recensions de la Collection canonique d'Anselme de Lucques*, Grenoble: Imprimerie Allier Frères, 1901.
- FOURNIER Paul, *Études critiques sur le décret de Burchard de Worms* in: *Nouvelle revue historique de droit français et étranger*, 34, 1910.
- FOURNIER Paul, *Bonizo de Sutri, Urbain II et la comtesse Mathilde, d'après le Liber de vita christiana de Bonizo*, in: *BEC*, 76, 1915.
- FOURNIER Paul, *Un groupe de recueils canoniques italiens de Xe et XIe siècles*, in: *Mémoires de l'institut national de France*, tome 40, 1916.
- FOURNIER Paul, *Les sources canoniques du "Liber de vita christiana" de Bonizo de Sutri*, in: *BEC*, 78, 1917.
- FOURNIER Paul, *Les deux recensions de la collection canonique romaine dite le "Polycarpus"*, in: *École française de Rome. Mélanges d'archéologie et d'histoire*, 37, 1918-1919.
- FOURNIER Paul, *L'oeuvre canonique de Régino de Prüm*, in: *BEC*, Tome 81, č. 1, 1920.
- FOURNIER Paul, *Les collections canoniques romaines à l'époque de Grégoire VII.*, in: *Mémoires de l'Institut national de France*, 41, 1920.
- FOURNIER Paul a LE BRAS Gabriel, *Histoire des collections canoniques en Occident depuis les fausses décrétales jusqu'au décret de Gratien. Tome I. De la réforme carolingienne a la réforme Grégorienne*, Paris: Société d'histoire du droit, 1931.

- FOURNIER Paul a LE BRAS Gabriel, *Histoire des collections canoniques en Occident depuis les fausses décrétales jusqu'au décret de Gratien. Tome II. De la réforme Grégorienne au décret de Gratien*, Paris: Société d'histoire du droit, 1932.
- FRANCK Bernard, *Recherches sur le manuscrit de l'Hispana de l'évêque Rachio*, in: AEA, 7, 1956.
- FREND William Hugh Clifford, *The rise of the Monophysite Movement. Chapters in the History of the Church in the fifth and sixth Centuries*, Cambridge: Cambridge University Press, 1972.
- FRENZ Thomas, *Das Papsttum im Mittelalter*, Köln: Hermann Böhlau, 2010.
- FUHRMANN Horst, *Die pseudoisidorischen Fälschungen und die Synode von Hohenaltheim*, in: Zeitschrift für bayerische Landesgeschichte, 20, 1957.
- FUHRMANN Horst, *Konstantinische Schenkung und Silvesterlegende in neuer Sicht*, in: DA, 15, 1959.
- FUHRMANN Horst, *Quod catholicus non habeatur, qui non concordat Romanae ecclesiae. Randnotizen zum Dictatus papae*, in: Festschrift für Helmut Beumann zum 65. Geburtstag, cur. Kurt-Ulrich Jäschke und Reinhard Wenskus, Sigmaringen: Jan Thorbecke Verlag KG, 1977.
- FUHRMANN Horst, *Fragmente der Collectio Anselmo dedicata*, in: DA, 44, 1988.
- GAGNON François, *Le Corrector sive Medicus de Burchard de Worms (1000-1025). présentation, traduction et commentaire ethno-historique. Dissertacao*, Montréal: Université de Montréal, 2010.
- GAJANO Sofia Boesch, *Gregorio I. Santo*, in: Enciclopedia dei Papi, 2000 na internetových stránkách: [http://www.treccani.it/enciclopedia/santo-gregorio-i_\(Enciclopedia-dei-Papi\)/](http://www.treccani.it/enciclopedia/santo-gregorio-i_(Enciclopedia-dei-Papi)/).
- GANZER Klaus, *Das Kirchenverständnis Gregors VII*, in: Trierer Theologische Zeitschrift 1969, Pastor Bonus 78. Jahrgang, Trier: Paulinus-Verlag Trier, 1969.
- GARCIA Rosa Maria Herrera, *Antropología isidoriana. Estudio filológico de homo y su campo semántico*, in: https://www.academia.edu/25637778/Antropología_isidoriana._Estudio_filológico_de_homo_y_su_campo_semántico.
- GARCIA Rosa Maria Herrera, *Concepto de religión y superstición en las Etimologías de san Isidoro de Sevilla*, in: https://www.academia.edu/25637883/Concepto_de_religión_y_superstición_en_las_Etimologías_de_san_Isidoro_de_Sevilla.
- GAUDEMET Jean, *Le droit romain dans la Collectio Canonum du Cardinal Deusdedit*, in: Etudes d'histoire du droit medieval en souvenir de Josette Metman, Dijon: Université de Dijon, 1988.
- GAUDEMET Jean, *Les sources du Décret de Gratien*, in: Revue de droit canonique, 48, 1998.

- GAUSS Julia, *Die Dictatus-Thesen Gregors VII. als Unionsforderungen – Ein historischer Erklärungsversuch*, in: ZRG Kan. Abt., LX, Weimar: Verlag Hermann Böhlhaus Nachfolger, 1940.
- GAUSS Julia, *Ost und West in der Kirchen- und Papstgeschichte des 11. Jahrhunderts*, Zürich: EVZ-Verlag, 1967.
- GELMI Josef, *Papežové. Od svatého Petra po Jana Pavla II.*, Praha: Mladá fronta, 1994.
- GERO Stephen, *Byzantine Iconoclasm during the Reign of Leo III., with Particular Attention to the Oriental Sources*, Louvain: Secrétariat du Corpus SCO, 1973.
- GILCHRIST John, *The reception of Pope Gregory VII. into the canon law (1073-1141), I, II*, in: STUTZ Ulrich, *ZRG Kan. Abt. LIX a LXVI*, Weimar, Wien, Köln, Graz: Hermann Böhlhaus Nachfolger, 1973 a 1980.
- GOBRY Ivan, *Pépin le Bref*, Paris: Pygmalion, 2001.
- GODDING Robert, *Bibliografia di Gregorio Magno (1890-1989)*, Roma: Citta Nuova Editrice, 1990.
- GOFF Jacques le, SCHMITT Jean-Claude a kol., *Encyklopedie středověku*, Praha: Vyšehrad, 2002.
- GREGORY Timothy, *A history of Byzantium*, Malden, Massachusetts, West Sussex and United Kingdom: Wiley-Blackwell, 2010.
- GRUMEL Venance, *Traité d'études byzantines, I., La Chronologie*, Paris: Presses Universitaires de France, 1958.
- HÄGERMANN Dieter, *Karel Veliký. Vládce Západu*, Praha: Prostor, 2002.
- HALAS František Xaver, *Fenomén Vatikán. Idea, dějiny a současnost papežství, diplomacie Svatého stolce, České země a Vatikán*, Brno: CDK, 2004.
- HEMPEREK Piotr a GÓRALSKI Wojciech, *Komentarz do Kodeksu prawa kanonicznego z 1983 r. I/I. Historia źródeł i nauki prawa kanonicznego*, Lublin: Kul, 1995.
- HERBERS Klaus, *Geschichte der Päpste in Mittelalter und Renaissance*, Stuttgart: Reclams, 2014.
- HILAIRE Yves-Marie, *Histoire de la papauté. 2000 ans de missions et de tribulations*, Paris: Éditions Tallandier, 1996.
- HILPERT Hans-Eberhard, *Zu den Rubriken im Register Gregors VII. (Reg. Vat. 2)*, in: DA, 40, 1984.
- HIRSCH Emanuel, *Leben und Werke des Kardinals Deusdedit*, in: Archiv für katholisches Kirchenrecht, 85, 1905.
- HLAVÁČEK Ivan, KAŠPAR Jaroslav a NOVÝ Rostislav, *Vademecum pomocných věd historických*, Jinočany: Nakladatelství a vydavatelství H&H, 1994.
- HOBZA Antonín a TUREČEK Josef, *Úvod do církevního práva*, Druhé vydání, opravené a doplněné, Praha: Všehrd, 1936.

- HOFFMANN Hartmut, *Zum Register und zu den Briefen Papst Gregors VII.*, in: DA, 32, 1976.
- HOFMANN Karl, *Der Dictatus papae Gregors VII. Eine rechtsgeschichtliche Erklärung*, in: Görresgesellschaft zur Pflege der Wissenschaften im katholischen Deutschland, Veröffentlichungen der Sektion für Rechte- und Staatswissenschaften, 63 Heft., Paderborn: Verlag Ferdinand Schöningh, 1933.
- HOLTZMANN Walther, *Kardinal Deusdedit als Dichter*, in: Historisches Jahrbuch im Auftrag der Görres-Gesellschaft, 57, Köln: Bachem, 1937.
- HORST Uwe, *Die Kanonessammlung Polycarpus des Gregor von S. Crisogono*, in: MGH Hilfsmittel, 5, München 1980.
- HOŠEK František Xaver, *Život a spisy sv. Aurelia Augustina, biskupa hipponského*, Brno: Dědictví sv. Cyrila a Metoděje, 1864.
- HRDINA Ignác Antonín, *Prameny ke studiu kanonického práva*, Plzeň: Aleš Čeněk, 2007.
- HRDINA Ignác Antonín, *Kanonické právo. Dějiny pramenů, teorie, platné právo*, Plzeň: Aleš Čeněk, 2011.
- HRONEK Josef, *Svatý Augustin*, Praha: G. Franci, 1930.
- CHADWICK Henry, *Priscillian of Avila. The occult and the charismatic in the early church*, Oxford: Clarendon Press, 1976.
- CHARANIS Peter, *Church and state in the later Roman empire. The religious policy of Anastasius the First, 491-518*, Thessaloniki, 1974.
- ISIDOR ZE SEVILLY, *Etymologiae I-XX*, Praha: Oikúmené, 1998-2010.
- JAMES Edward, *Frankové*, Praha: Nakladatelství Lidové noviny (NLN), 1997.
- JASPER Detlev, *Das Papstwahldekret vom 1059. Überlieferung und textgestalt*, Sigmaringen: Jan Thorbecke Verlag Sigmaringen, 1986.
- JOHANNY Raymond, *L'eucharistie, centre de l'histoire du salut chez Saint Ambroise de Milan*, Paris: Beauchesne, 2014.
- JOHNSON Paul, *Dějiny křesťanství*, Brno: CDK a Barrister & Principal, 1999.
- JUSSEN Bernhard, *Die Franken. Geschichte, Gesellschaft, Kultur*, München: Beck, 2014.
- KALHOUS David, *Jaromír-Gebhard, pražský biskup a říšský kancléř (1038-1090). Několik poznámek k jeho životu*, Mediaevalia Historica Bohemica, 9, Praha: 2003.
- KARLÍK Oldřich, *Význam panenství v mravním životě podle sv. Ambrože*, Olomouc: Vlastním nákladem, 1931.
- KELLER Hagen, *Otoni. Jindřich I. Ptáčník, Ota I., II., III., Jindřich II.*, Praha: Vyšehrad, 2004.

- KEMPF Friedrich, *Ein zweiter Dictatus papae?. Ein Beitrag zum Depositionsanspruch Gregors VII.*, in: Archivum historiae Pontificae, 13, Romae: Pontificia Universitas Gregoriana, Facultas historiae ecclesiasticae, 1975.
- KENNEL Stefanie A. H., *Magnus Felix Ennodius. A gentleman of the church*, Michigan: Michigan University Press, 2000.
- KLEIN Richard, *Theodosius der Große und die christliche Kirche*, in: EOS, Band 82, 1994.
- KOEBNER Richard, *Der Dictatus papae. Ein historischer Erklärungsversuch*, in: Kritische Beiträge zur Geschichte des Mittelalters. Festschrift für Robert Holtzmann, in: Historische Studien, 238, Berlin: Verlag Dr. Emil Ebering, 1933.
- KOENIGER Albert Michael, *Burchard I. von Worms und die deutsche Kirche seiner Zeit (1000-1025). Ein kirchen- und sittengeschichtliches Zeitbild*, München: Verlag der J. J. Lentsnerschen Buchhandlung, 1905.
- KÖLZER Theo, *Kaiser Ludwig der Fromme (814-840) im Spiegel seiner Urkunden*, Paderborn: Nordrhein-Westfälische Akademie der Wissenschaften, Geisteswissenschaften G. Vorträge, 401, 2005.
- KÖRNTGEN Ludger, *Canon law and the practice of penance. Burchard of Worms's penitential*, in: Early medieval Europe, Volume 14, Number 1, 2006.
- KURZE Wilhelm, *Notizen zu den Päpsten Johannes VII., Gregor III. und Benedikt III. in der Kanonensammlung des Kardinals Deusdedit*, in: QF, 70, 1990.
- KYNAST Birgit, *Die Autorität der Tradition im Dekret des Bischofs Burchard von Worms - ein Phänomen der Interpassivität?*, in: WAGNER Silvan, *Interpassives Mittelalter?. Interpassivität in mediävistischer Diskussion*, Frankfurt am Main: Peter Lang, 2015.
- LASSUS Louis-Albert, *Pierre Damien, l'homme des déserts de Dieu*, Paris: O.E.I.L., 1986.
- LAWRENCE Hugh, *Dějiny středověkého mnišství*, Brno: CDK, 2001.
- LECLERQ Jean, *Saint Pierre Damien, ermite et homme d'Église*, Roma: Storia e Letteratura, 1960.
- LEPPIN Hartmut, *Theodosius der Große. Auf dem Weg zum christlichen Imperium*, Darmstadt: Primus Verlag, 2003.
- LILIE Ralph-Johannes, *Byzanz. Das zweite Rom*, Berlin: Siedler, 2003.
- LOESSL Josef, *Julian von Aeclanum. Studien zu seinem Leben, seinem Werk, seiner Lehre und ihrer Ueberlieferung*, Vigiliae Christianae, Supplements, 60, Leiden: Brill, 2001.
- LOT Ferdinand, *Textes manceaux et fausses décrétales. Première Partie*, in: BEC, Tome 101, 1940.
- LOT Ferdinand, *Textes manceaux et fausses décrétales. Suite et fin*, in: BEC, Tome 102, 1941.
- LÖWENFELD Samuel, *Der Dictatus papae Gregors VII. und eine Uebersetzung desselben im XII. Jahrhundert*, in: NA, 16, 1891.

- LUBAC Henri de, *Recherches dans la foi. Trois études sur Origène, saint Anselme et la philosophie chrétienne*, Paris: Beauchesne, 1979.
- LUBAC Henri de, *Histoire et Esprit. L'Intelligence de l'écriture d'après Origène*, Paris: Cerf, 2002.
- LUKAS Veronika, *Neues aus einer Salzburger Handschrift aus Köln. Zur Überlieferung der Episcoporum ad Hludowicum imperatorem relatio (829)*, in: DA, 58, 2002.
- MAASSEN Friedrich, *Zwei Excuse zu den falschen Capitularien des Benedictus Levita* in: NA, 18, 1893.
- MACHOVEC Milan, *Svatý Augustin*, Praha: Orbis, 1967.
- MANCINI Girolamo, *Vita di Lorenzo Valla*, Firenze: G. C. Sansoni, 1891.
- MARKSCHIES Christoph, *Ambrosius von Mailand und die Trinitätstheologie*, Tübingen: J. C. B. Mohr, 1995.
- MARKUS Robert, *Gregory the Great and his world*, Cambridge: Cambridge University Press, 1997.
- MARTENS Peter, *Origen and Scripture. The contours of the exegetical life*, Oxford: Oxford University Press, 2012.
- MARTENS Wilhelm, *Ueber die Geschichtsschreibung Bonitho's von Sutri*, in: ThQ, 65, 3, Tübingen, 1883.
- MARTENS Wilhelm, *Gregors VII. Sein leben und wirken. Erster Band*, Leipzig: Verlag von Duncker & Humblot, 1894.
- MATTHEW Arnold Harris, *The life and Times of Hildebrand. Pope Gregory VII.*, London: Francis Griffiths, 1910.
- MERELL Jan, *Malý bohovědný slovník*, Praha: Česká katolická charita, 1963, dostupné online na: <http://revue.theofil.cz/krestanske-pojmy-detail.php?clanek=384>.
- MICCOLI Giovanni, *Ecclesiae primitivae forma*, Studi medievali 4, 1963.
- MICCOLI Giovanni, *Le ordinazioni simoniache nel pensiero di Gregorio VII*, Studi medievali 4, 1963.
- MICHAL Jaroslav, *Dějiny pramenů poznání kanonického práva s přihlédnutím k dějinám práva římského*, Litoměřice: Stolica historicko-právní - Ústřední církevní nakladatelství, 1967.
- MILKO Pavel, *Órigenés učitel*, Červený Kostelec a Praha: Pavel Mervart, Slovanský ústav AV ČR, 2008.
- MIRBT Carl, *Die Publizistik im zeitalter Gregors VII.*, Leipzig: J. C. Hinrichs'sche Buchhandlung, 1894.

- MORDEK Hubert, *Handschriftenforschungen in Italien, I. Zur Überlieferung des Dekrets Bischof Burchard von Worms*, in: QF, Band 51, 1971.
- MORDEK Hubert, *Proprie auctoritates apostolice sedis. Ein zweiter Dictatus papae Gregors VII.?*, in: DA, 28, 1972.
- MORDEK Hubert, *Dictatus papae e proprie auctoritates apostolice sedis. Intorno all'idea del primato pontificio di Gregorio VII.*, in: Rivista di storia della Chiesa in Italia, Anno XXVIII, n. 1, Gennaio-Giugno 1974, Roma: Herder editrice e libreria, 1974.
- MORDEK Hubert a SCHMITZ Gerhard, *Neue Kapitularien und Kapitulariensammlungen*, in: DA, 43, 1987.
- MORGHEN Raffaello, *Gregorio VII.*, Torino: Editrice Torinese, 1945.
- MORRIS Colin, *The papal monarchy. The Western Church from 1050 to 1250*, Oxford: Clarendon Press, 1989.
- MYSZOR Wincenty, *Julian z Eklanum*, in: César Vidal Manzanares, *Pisarze wczesnochrześcijańscy I-VII*, Warszawa: Verbinum, 2001.
- NAU François, *En quelle mesure les Jacobites sont-ils monophysites?*, in: Revue de l'Orient chrétien, 1905.
- NEWMAN John Henry a WILLIAMS Rowan, *The Arians of the Fourth Century*, Notre Dame: University of Notre Dame Press, 2014.
- NOVOTNÝ Václav, *České dějiny I.2. Od Břetislava I. do Přemysla I.*, Praha: Královské Vinohrady, 1913.
- O'LEARY Joseph Stephen, *Christianisme et philosophie chez Origène*, Paris: Cerf, 2011.
- ÓRIGENÉS, *O písni písni. Výbor, studie, komentář* PUTNA Martin C., Praha: Hermann, 2000.
- PALANQUE Jean-Rémy, *Saint Ambroise et l'Empire romain. Contribution à l'histoire des rapports de l'Eglise et de l'Etat à la fin du quatrième siècle*, Paris: Boccard, 1933.
- PARDIAC Jean-Baptiste, *Histoire de Saint Abbon, abbé de Fleury-sur-Loire et martyr a la Réole en 1004. Avec une introduction sur le Xe siècle*, Paris: Librairie Jacques Lecoffre, 1872.
- PAREDI Angelo a COSTELLOE Joseph, *Saint Ambrose. His life and times*, Notre Dame: University of Notre Dame Press, 1964.
- PEJŠKA Josef, *Církevní právo se zřetelem k partikulárnímu právu československému. Svazek první: Ústavní právo církevní*, Obořiště: Vlastním nákladem, 1932.
- PIETRAS Henryk, *Council of Nicaea (325). Religious and Political Context, Documents, Commentaries*, Roma: Gregorian and Biblical Press, 2016.
- PITRA Ioannes Baptista, *Iuris ecclesiastici Graecorum historia et monumenta iussu Pii IX. Pont. Max.. Tom. I.*, Romae: Typis Collegii Urbani, 1864.

- PLINVAL Georges de, *Pélage, ses écrits, sa vie et sa réforme, étude d'histoire littéraire et religieuse*, Lausanne: Payot, 1943.
- PLÖCHL Willibald Maria, *Geschichte des Kirchenrechts. Band I. Das Recht des ersten christlichen Jahrtausends Von der Urkirche bis zum großen Schisma*, Wien a München: Verlag Herold, 1960.
- POKORNY Rudolf, *Capitula de eruditione presbiterorum. Eine neue Quelle der Falschen Kapitularien des Benedictus Levita*, in: DA, 58, 2002.
- POSPÍŠIL Ctirad Václav, *Ježíš z Nazareta, Pán a Spasitel*, Praha a Kostelní Vydří: Krystal OP a KNA, 2006.
- PRICE Richard and GADDIS Michael, *The Acts of the Council of Chalcedon*, 3 svazky, Liverpool: Liverpool University Press, 2005, 2007.
- PRSKAVEC Lukáš, *Koncepce papežství Řehoře VII. v jeho listinách týkajících se obnoveného olomouckého biskupství*, Bakalářská práce, dílo nepublikováno, Olomouc, 2016.
- PUTNA Martin C., *Órigenés z Alexandrie. Kapitola z dějin vztahů mezi antikou a křesťanstvím nebo též Pokus o pohled do tváře*, Praha: Torst, 2001.
- REESE Brinley, *Pelagius a reluctant heretic*, Woodbridge: The Boydell Press, 1988.
- REESE Brinley, *Pelagius. Life and letters*, 2 sv., Woodbridge: The Boydell Press, 1989, 1991.
- RENDINA Claudio, *Příběhy papežů. Dějiny a tajemství. Životopisy 265 římských papežů*, Praha: Volvox Globator, 2005.
- RICHARDS Jeffrey, *Consul of God. The life and times of Gregory the Great*, London: Routledge and Kegan Paul, 1980.
- RICHÉ Pierre, *Abbon de Fleury. un moine savant et combatif (vers 950-1004)*, Turnhout: Brépols, 2004.
- RITTNER Edward, *Církevní právo katolické*, Praha: Právnická jednota, 1887.
- ROLKER Christof, *Canon Law and the Letters of Ivo of Chartres*, in: Cambridge Studies in Medieval Life and Thought, Fourth Series, 76, Cambridge 2010.
- ROUX Adrien, *Le pape saint Gélase Ier*, Paris: 1880.
- ŘEHOŘ Z TOURSU, *O boji králů a údělu spravedlivých. Kronika Franků. Dějiny v deseti knihách*, Praha: Odeon, 1986.
- ŘÍČAN Rudolf a MOLNÁR Amedeo, *12 století církevních dějin*, 2. revidované vyd., Praha: Kalich, 1990.
- SACKUR Ernst, *Der Dictatus papae und die Canonsammlung des Deusdedit*, in: NA, 18, 1893.
- SALAMITO Jean-Marie, *Les virtuoses et la multitude. Aspects sociaux de la controverse entre Augustin et les pélagiens*, Grenoble: Éditions Jérôme Millon, 2005.

- SANCHEZ Sylvain Jean-Gabriel, *Priscillien, un chrétien non conformiste. Doctrine et pratique du priscillianisme du IVe au VIe siècle*, Paris: Beauchesne, 2009.
- Sant'Anselmo tra storia e leggenda*, in: <http://www.liberatiarts.com/chiese/SAnselmo.html>.
- SAVON Hervé, *Ambroise de Milan (340-397)*, Paris: Desclée, 1997.
- SCARAVELLI Irene, *La collezione canonica "Anselmo dedicata". Io status quaestionis nella prospettiva di un'edizione critica*, in: *Le storie e la memoria. In onore di Arnold Esch*, Cura di Roberto Delle Donne - Andrea Zorzi in *Reti Medievali*. E-book, Reading 1, Firenze, 2002.
- SECKEL Emil, *Studien zu Benedictus Levita*, in: *NA*, 26, 29, 31, 35, 39, 40 a 41, 1901-1917.
- SÉJOURNÉ Dom Paul, *Saint Isidore de Séville. Son rôle dans l'histoire du droit canonique*, Paris: Gabriel Beauchesne, 1929.
- SELLERS Robert Victor, *The Council of Chalcedon. A historical and doctrinal survey*, London: SPCK, 1953.
- SETZ Wolfram, *Lorenzo Vallas Schrift gegen die konstantinische Schenkung. Zur interpretation und Wirkungsgeschichte*, (Bibliothek des deutschen historischen Instituts in Rom 44), Tübingen, 1975.
- SHANZER Danuta, *Dating the baptism of Clovis. The bishop of Vienne vs the bishop of Tours*, in: *Early Medieval Europe*, vol. 7, n. 1, Mars 1998.
- SCHATZ Klaus, *Dějiny papežského primátu*, Brno: CDK, 2002.
- SCHIEFFER Rudolf, *Tomus Gregorii papae. Bemerkungen zur Diskussion um das Register Gregors VII.*, *Archiv für Diplomatik*, 17, 1971.
- SCHIEFFER Rudolf, *Die Streitschriften Hinkmars von Reims und Hinkmars von Laon 869-871*, Hannover: Hahnsche Buchhandlung, 2003.
- SCHIMMELPFENING Bernard, *Il papato. Anichità, Medioevo, Rinascimento*, Roma: Viella, 2006.
- SCHMALE Franz-Josef, *Quellen zur Geschichte Kaiser Heinrichs IV. Die Briefe Heinrichs IV. Das Lied vom Sachsenkrieg. Brunos Sachsenkrieg. Das leben kaiser Heinrichs IV. (Fontem historiam Henrici IV. imperatoris illustrantes)*, in: *Ausgewählte Quellen zur deutschen Geschichte des Mittelalters*, 12, 1963.
- SCHMITZ Gerhard, *Die Überlieferung der sog. "Abbreviatio Ansegisi et Benedicti Levitae". Mit einem Anhang: Die Abbreviatio- und Dacheriana-Rezeption in der 17-Bücher-Sammlung*, in: *DA*, 40, 1984.
- SCHON Karl-Georg, *Exzerpte aus den Akten von Chalkedon bei Pseudo-Isidor und in der 74-Titelsammlung*, in: *DA*, 32, 1976.
- SCHON Karl-Georg, *Eine Redaktion der pseudoisidorischen Dekretalen aus der Zeit der Fälschung*, in: *DA*, 34, 1978.

- SCHRAMM Percy Ernst, *Sacerdotium und Regnum im austausch ihrer vorrechte. Eine Skizze der Entwicklung zur Beleuchtung des "Dictatus papae" Gregors VII.*, in: Studi Gregoriani, raccolti da G. B. Borino, II, Roma: Abbazia di San Paolo di Roma, 1947.
- SIMONETTI Manlio, *La crisi ariana nel IV secolo*, Rome: 1975.
- SIMSON Bernhard, *Die entstehung der Pseudo-Isidorischen fälschungen in Le Mans. Ein beitrage zur lösung der Pseudo-Isidorischen frage*, Leipzig: Verlag von Duncker & Humblot, 1886.
- SOFFIETTI Isidoro, *Ancora alcune osservazioni sul Dictatus papae suggerite dai manoscritti della Biblioteca Nazionale di Torino D IV 33 e D V 19*, in: Honos alit artes. Studi per il settantesimo compleanno di Mario Ascheri. La formazione del diritto comune, cur. di Paola Maffei e Gian Maria Varanini, Firenze: Firenze University Press, 2014.
- STEINACHER Roland a BERNDT Guido M., *Arianism. Roman Heresy and Barbarian Creed*, Farnham: Ashgate, 2014.
- STICKLER Alphonsus Maria, *Historia iuris canonici latini. Institutiones academicae. I. Historia fontium*, Torino: Augustae Taurinorum, 1950.
- STRUVE Tilman, *Gregor VII. und Heinrich IV. Stationen einer Auseinandersetzung*, in: Studi Gregoriani, XIV, Roma: Las, 1992.
- SUCHÁNEK Drahomír a DRŠKA Václav, *Církevní dějiny. Antika a středověk*, Praha: Grada Publishing, 2013.
- SZUROMI Szabolcs Anzelm, *Anselm of Lucca as a canonist*, in: *Adnotationes in ius canonicum*, 34, Frankfurt, Berlin, Bern, Bruxelles, New York, Oxford, Wien: Peter Lang, 2006.
- SZUROMI Szabolcs Anzelm, *From a reading book to a structuralized canonical collection. The textual development of the Ivonian Work*, in: *Aus Recht und Religion*, 14, Berlin: 2010.
- THIER Sebastian, *Kirche bei Pelagius*, in: *Patristische Texte und Studien*, Bd. 50, Berlin, New York: Walter de Gruyter, 1999.
- TREADGOLD Warren, *A history of the Byzantine state and society*, Stanford, California: Stanford University Press, 1997.
- TUMPACH Josef a PODLAHA Antonín, *Český slovník bohovědný. I.*, Praha: ČKD, 1912.
- ULLMANN Walter, *The growth of papal government in the Middle Ages. A study in the ideological relation of clerical to lay power*, USA and Kanada: Routledge, 1955.
- URBAN Jan, ZAHRADNÍČEK Tomáš, BURGET Eduard, *Dějiny a současnost. Kulturně historická revue*, 4/2009, Praha: Lidové noviny, 2009.
- VACCA Salvatore, *Prima sedes a nemine iudicatur. Genesi e sviluppo storico dell'assioma fino al Decreto di Graziano*, Roma: Editrice Pontificia universita Gregoriana, 1993.
- VALLA Lorenzo, *On the donation of Constantine*, Cambridge: Harvard University Press, 2007.

- VIAN Paolo, *La donazione di Constantino*, Roma: Muino, 2010.
- VLADÁR Vojtech, *Pramene práva v Katolíckej cirkvi v historickom vývoji*, Plzeň: Aleš Čeněk, 2009.
- VLADÁR Vojtech, *Dejiny cirkevného práva*, Praha: Leges, 2017.
- WASSERSCHLEBEN Friedrich Wilhelm August Hermann, *Reginonis abbatis Prumiensis libri duo de synodalibus causis et disciplinis ecclesiasticis - Ad optimorum codicum fidem recensuit by F. G. A. Wasserschleben*, in: BEC, Troisième série, Vol. 1, 1849.
- WILLIAMS Rowan, *Arius. Heresy and Tradition*, Revised edition, Grand Rapids (MI): Eerdmans, 2001.
- WISPLINGHOFF Erich, *Untersuchungen zur Geschichte des Klosters Prüm an der Wende vom 9. zum 10. Jahrhundert* in: DA, 55, 1999.
- WOJTOWYTSCH Myron, *Proprie auctoritates apostolice sedis. Bemerkungen zu einer bisher unbeachteten Überlieferung*, in: DA, 40, 1984.
- WOODS Thomas Jr., *How the Catholic Church Built Western Civilization*, Washington: Regnery Publishing, 2005.
- Z MERSEBURKU Dětmar, *Kronika*, Praha: Argo, 2008.
- ZÁSTĚROVÁ Bohumila a kol., *Dějiny Byzance*, Praha: Academia, 1992.
- ZECHIEL-ECKES Klaus, *Quellenkritische Anmerkungen zur "Collectio Anselmo dedicata"* in: *Recht und Gericht in Kirche und Welt um 900*, cur. Wilfried Hartmann unter Mitarbeit von Annette Grabowsky, in *Schriften des Historischen Kollegs, Kolloquien 69*, München 2007.
- ZECHIEL-ECKES Klaus, *Frühe Pseudoisidor-Rezeption bei Hinkmar von Laon. Ein Fragment des verloren geglaubten "Unterschriftenwerks" vom Juli 869*, in: DA, 66, 2010.
- ZIMMERMANN Harald, *Deusdedit*, in: *Dizionario Biografico degli Italiani - Volume 39 (1991)*, dostupné online na: [http://www.treccani.it/enciclopedia/deusdedit_\(Dizionario-Biografico\)](http://www.treccani.it/enciclopedia/deusdedit_(Dizionario-Biografico)).
- ŽEMLIČKA Josef, *Mitra českých knížat*, in: *Sborník společnosti přátel starožitností. Miroslavu Richterovi k životnímu jubileu, 3*, Praha: ÚVR Opočinec, 1992.

Annotation

Bibliografická citace

Recepce konceptu papežství v Dictatus papae Řehoře VII. v kanonicko-právních sbírkách v průběhu gregoriánské reformy: diplomová práce/Bc. Lukáš Prskavec; vedoucí práce: Mgr. Vít Hlinka Th.D. Olomouc: 2018. 185 s.

Anotace

PRSKAVEC Lukáš: *Recepce konceptu papežství v Dictatus papae Řehoře VII. v kanonicko-právních sbírkách v průběhu gregoriánské reformy*, Olomouc: Cyrilometodějská teologická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci, 2018.

Předmětem studia diplomové práce je zachycení ideje o papežském primátu Řehoře VII. v námi vybraných kanonicko-právních kolekcích v období gregoriánské reformy. Zajímá nás idea, kterou papež Řehoř VII. zachytil ve své slavné papežské bule Dictatus papae. A zajímají nás tyto sbírky: Diversorum patrum sententie, Collectio Canonum biskupa Anselma z Luccy a stejnojmenné dílo kardinála Deusdedita. K této problematice přistupujeme jak z historického, tak i z právního hlediska. Bakalářská práce analyzuje paralelní texty, které se nalézají na jedné straně v Dictatus papae a na straně druhé v námi vybraných kanonicko-právních kolekcích. Jako úvod k celé této studii jsme též předřadili první kapitolu, ve které pojednáváme o zdrojích Řehořova myšlenkového systému, který jej přivedl k ustanovení jeho vlastní ideje o papežství.

Klíčová slova: Řehoř VII., Dictatus papae, Řehoř I., Isidor ze Sevilly, kanonicko-právní sbírky, gregoriánská reforma, Diversorum patrum sententie, Collectio canonum, Anselm z Luccy, kardinál Deusdedit, analýza, komparace

Abstract

PRSKAVEC Lukáš: *The reception of the concept of the papacy in Dictatus papae Gregory VII. in the canonical and legal collections during the Gregorian reform*, Olomouc: Cyrilometodějská teologická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci, 2018.

The object of our study in this thesis is capture of the idea of papal primacy of Gregory VII. in our chosen canonical and legal collections during the Gregorian reform. We are interested in the idea,

which Pope Gregory VII. captured in his famous papal bull named Dictatus papae. And we are interested in these collections: Diversorum patrum sententie, Collectio canonum of bishop Anselm of Lucca and same work of cardinal Deusdedit. We approach these problems from a historical and legal perspective. The thesis analyses the parallel texts, which are located on one side in the Dictatus papae and on the other side, in our chosen canonical and legal collections. As an introduction to this whole study, we also give priority to the first chapter, in which we deal with the sources of Gregory's system of thought that brought him to the provisions of its own ideas about the papacy.

Keywords: Gregory VII., Dictatus papae, Gregory I., Isidor of Sevilla, canonical a legal collections, gregorian reform, Diversorum patrum sententie, Collectio canonum, Anselm of Lucca, cardinal Deusdedit, analyse, comparison

Počet znaků včetně mezer: 603 307